

УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
РІВНЕНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до організації навчально-виховного процесу в 2016-2017 навчальному році

(інформаційно-методичний бюлетень)

УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
РІВНЕНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до організації навчально-виховного процесу
в 2016-2017 навчальному році

(інформаційно-методичний бюлетень)

Рекомендовано науково-методичною радою Рівненського ОППО (Протокол № 2 від 22.06.2016 року).

Методичні рекомендації до організації навчально-виховного процесу в 2016-2017 навчальному році: інформаційно-методичний бюлетень / за заг. редакцією Н. А. Мельник. – Рівне, 2016. – 223 с.

Відповідальний за випуск:

Мельник Надія Адамівна, кандидат педагогічних наук, проректор з науково-методичної роботи Рівненського ОППО.

Упорядник:

Волосяк Анатолій Анатолійович, завідувач кабінету інформаційно-методичного забезпечення Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Усі матеріали подаються в редакції авторів (збережено стилістику, орфографію та мову). Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших даних несуть автори.

ЗМІСТ

Наталія БАСАРАБА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ
ВИКОРИСТАННЮ ХМАРНИХ СЕРВІСІВ 6

Оксана ГОРНИЦЬКА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-
ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ЗА ДИСТАНЦІЙНОЮ ФОРМОЮ
НАВЧАННЯ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ
2016-2017 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ 18

Наталія ГУЗЬ

УДОСКОНАЛЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧНІВ У ХОДІ
ВИКОНАННЯ ДОМАШНІХ РОБІТ У ШКОЛІ-ІНТЕРНАТІ 23

Наталія ДАВИДЮК

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗАШКІЛЬНОЇ
ОСВІТИ ТА НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ
ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІВ ПНЗ У 2016-2017
НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ 29

Анатолій ДУБЕНЧУК

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ПРЕДМЕТА
«ЗАХИСТ ВІТЧИЗНИ» В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДАХ У 2016-2017 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ 37

Світлана КОЗЛОВСЬКА

СПІЛЬНЕ ВИКЛАДАННЯ 46

Олена КУЗЬМІН

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ КОНКУРСІВ, РЕКОМЕНДОВАНИХ
МІНІСТЕРСТВОМ ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЛЯ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ 50

Ольга КУКЛА, Руслана КУШНЕРУК

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-
ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В
ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОБЛАСТІ У 2016-
2017 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ 131

Марія ЛАВРЕНЧУК

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО
СУПРОВОДУ НАВЧАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА
РОСІЙСЬКОЇ МОВИ У 2016 – 2017 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ 142

Юрій ЛИС

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ МЕТОДИЧНОЇ
РОБОТИ ТА ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2016-2017
НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

148

Валентина ЛЮШИНА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ТРУДОВОГО
НАВЧАННЯ, ТЕХНОЛОГІЙ ТА КРЕСЛЕННЯ У 2016-2017
НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ 154

Лідія МЕДВЕДЧУК

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ МЕТОДИЧНОЇ
РОБОТИ ТА ВИВЧЕННЯ ЕКОНОМІКИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2016-2017
НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ 156

Наталія МІНАКОВА

РОЛЬ МУЗЕЮ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В ПІДВИЩЕННІ
ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ 162

Микола ПІДДУБНИЙ

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-
ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ В
ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОБЛАСТІ В
2016 – 2017 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ 173

Вікторія САЛТИШЕВА

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ У
2016-2017 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ 185

Оксана ТИМОЩУК

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД НАВЧАННЯ ІНФОРМАТИКИ
В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ У 2016-2017 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ 198

Анатолій ТРОФІМЧУК, Андрій ВИБАЧ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ ТА
АСТРОНОМІЇ У 2016-2017 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ 201

Віра ФУРМАН, Наталія БРАТАСЮК

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ
СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ 213

Наталія БАСАРАБА,
*завідувач кабінету інформатики,
інформаційно-комунікаційних технологій та дистанційного навчання
Рівненського ОІППО*

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ ВИКОРИСТАННЮ ХМАРНИХ СЕРВІСІВ

***Програма факультативу «Хмарні сервіси Office 365»
для учнів 5 - 8 класів загальноосвітніх навчальних закладів***

XXI століття – століття інформації та наукових знань. У цих умовах система освіти покликана вирішувати нову глобальну проблему, пов'язану з підготовкою учнівської молоді до життя і діяльності в інформаційному суспільстві. На сучасному етапі розвитку суспільства в школах необхідно створювати новітнє навчальне середовище, в якому відбувається формування вмінь і навичок XXI ст. Сформувати ці вміння та навички можна, лише застосувавши нові методи та елементи різноманітних сучасних освітніх технологій.

Не секрет, що сучасний школяр значну частину свого часу проводить у мережі Інтернет. Щоб час цей він проводив з користю, йому можна запропонувати створювати навчальні та соціальні проекти, використовуючи хмарні сервіси.

Сьогодні має місце така ситуація, що загальноосвітні навчальні заклади (ЗНЗ) є залежними від інформаційних технологій, без яких неможливо забезпечити рівний доступ до якісної освіти та ефективний навчально-виховний процес.

В останні роки інтерес до освіти значно підвищився як в освітніх структурах, так і в політичних та бізнесових. Активно обговорюється питання щодо використання новітніх технологій, аби по завершенню навчального закладу суспільство отримало інформаційно-грамотну, компетентну молоду людину, в якій на високому рівні сформовані вміння пошуку, аналізу та синтезу інформації.

Формування єдиного освітнього простору ЗНЗ у XXI столітті спрямоване на поліпшення якості освіти в умовах розвитку інформаційного суспільства та конкурентоспроможної економіки. Досягти цієї мети можна за наступних умов: створення освітніх інформаційних електронних ресурсів; оволодіння педагогами інформаційно-комунікаційними технологіями на рівні європейських стандартів; підготовки учнів до використання інформаційно-комунікаційних технологій з метою вирішення життєвих практичних завдань; забезпечення доступу до якісної освіти через упровадження дистанційного навчання; розвитку освітніх порталів; забезпечення комп'ютерним і комунікаційним обладнанням загальноосвітніх шкіл.

Однак темпи забезпечення та оновлення комп'ютерної техніки є надто повільними. Це підтверджується наявністю у ЗНЗ комп'ютерів 1997–2000 років випуску (понад 60%), а підключення предметних кабінетів до мережі Інтернет і забезпечення вчителів автоматизованими робочими місцями залишається мрією багатьох. Крім того, посада системного адміністратора або інженера-електроніка досі вводиться до штатного розпису за рахунок інших штатних одиниць. Усе це гальмує процеси впровадження науково обґрунтованих практик використання новітніх технологій у ЗНЗ.

Слід зауважити, що комп'ютеризація не є самоціллю сучасного навчального середовища, адже підходи та пріоритети змінюються.

За прогнозом експертів, із розвитком хмарних сервісів до кінця 2016 р. більше половини найбільших світових компаній зберігатимуть важливу інформацію про своїх клієнтів і користувачів не на власних серверах, а в хмарних сховищах, розміщених у системах зовнішніх провайдерів. Така тенденція буде обумовлена можливістю економії на ІТ-витратах.

Такі перспективи стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, тобто хмарних сервісів, стають провідними у вирішенні низки проблем загальної середньої освіти. Тому запровадження хмаро орієнтованих навчальних середовищ загальноосвітніх навчальних закладів дозволить створити віртуальні управлінські та навчальні структури, які не лише забезпечать необмежений доступ до електронних освітніх ресурсів, а й створять новітні середовища навчання, нові технології організації навчальної діяльності, комунікації тим закладам, де немає відповідних потужних ІТ-підрозділів і матеріально-технічних ресурсів.

Світовий досвід упровадження хмарних обчислень свідчить про перспективність їх використання в системі загальної середньої освіти. Такі новітні технології, як веб, віртуальні, хмарні, радикальним чином змінюють не лише імідж навчальних закладів, а й навчально-виховний процес, природу освіти та її доступність.

Завдяки зростанню популярності хмарних сервісів для навчальних закладів з'являються нові можливості організації навчально-виховної діяльності, що забезпечується впровадженням віртуальних навчальних кабінетів і віртуального документообігу, організацією самостійної роботи та факультативного навчання учнів. Найбільш популярними сьогодні є хмарні сервіси компаній Microsoft та Google.

Упродовж 2014-2016 років під керівництвом інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України із метою підвищення цифрової грамотності вчителів у рамках неформальної освіти реалізовувався Всеукраїнський проект «Хмарні сервіси в освіті» на основі Microsoft Office 365. На сьогодні компанія дає можливість школярам та працівникам навчальних закладів отримати *план «Office 365 Education» безкоштовно* (сайт «Microsoft. Можливості для досягнення найкращих результатів» за посиланням <https://products.office.com/uk-ua/academic/compare-office-365-education-plans>). Із результатами роботи можна ознайомитися у блозі проекту [«Хмаро орієнтовані](#)

технології в сучасній освіті». Серед інших матеріалів розроблено науково-методичне забезпечення факультативу «Хмарні сервіси Office 365».

Факультатив «Хмарні сервіси Office 365» розраховано на учнів 5-8-х класів та базується на знаннях і навичках, отриманих під час вивчення програми інформатики початкової школи.

Для успішного оволодіння знаннями та навичками під час навчання учні повинні мати початкові навички роботи в мережі Інтернет.

Метою факультативу «Хмарні сервіси Office 365» є формування в учнів теоретичної бази знань із використання сервісів Office 365, умінь і навичок ефективного застосування інноваційних технологій у своїй навчальній діяльності, що має забезпечити формування в школярів основ комунікації, співпраці, кооперації, інформаційної культури та інформатичних компетентностей.

Завданнями факультативу є:

- формування в учнів бази знань, умінь і навичок, необхідних для ефективного використання сучасних хмарних сервісів у навчально-пізнавальній діяльності, вивченні інших навчальних предметів і повсякденному житті;
- розвиток в учнів умінь самостійно опановувати та раціонально використовувати програмні засоби загального та прикладного призначення, цілеспрямовано шукати й систематизувати відомості та інформаційні дані, використовувати електронні засоби обміну даними;
- знайомство з технологіями онлайн-спілкування та навчання, колективного використання сервісів мережі Інтернет;
- забезпечення використання хмарних сервісів у навчальній та проектній діяльності;
- формування в учнів умінь застосовувати інформаційно-комунікаційні та хмарні технології з метою ефективного розв'язування різноманітних завдань щодо отримання, опрацювання, збереження, подання даних і відомостей, які пов'язані з майбутньою професійною діяльністю в умовах інформаційного суспільства;
- використання й самостійне освоєння сучасних програмних засобів, формування в учнів теоретичної бази знань, необхідної для подальшого самостійного освоєння інтернет-простору;
- розширення світогляду учнів.

Структура програми факультативу передбачає:

- пояснювальну записку, де визначено мету і завдання навчання;
- програму факультативу «Хмарні сервіси Office 365»;
- орієнтований перелік програмного забезпечення, необхідного для успішного навчання за програмою факультативу;
- критерії оцінювання рівня навчальних досягнень учнів;
- зміст навчального матеріалу та вимоги щодо рівня навчальних досягнень учнів.

Програма факультативу «Хмарні сервіси Office 365»

Зміст навчального матеріалу	Кількість навчальних годин
Вступ. Основні поняття. Призначення хмарних сервісів. Електронна пошта Outlook Online. Електронний календар	6
Спільна робота з документами у хмарному сховищі OneDrive. Робота з документами Word Online, табличним процесором Excel Online, презентаціями PowerPoint Online, електронними записниками OneNote	12
Створення сайту в середовищі SharePoint	6
Співпраця за допомогою конференцв'язку Skype (Lync)	6
Комунікація засобами мережі Yammer	4
Резерв навчального часу	1
Усього	35

Учитель може самостійно добирати засоби подання теоретичного матеріалу (презентація, що відображається на екрані за допомогою мультимедійного проектора; презентація, що відтворюється на екранах учнівських комп'ютерів; спільна робота учнів і учителя над документом у середовищі локальної мережі тощо) і визначати форму проведення практичних робіт (робота з елементами досліджень; спільна робота в мережі Інтернет, виконання лабораторних робіт, тренувальних вправ, практикумів, навчальних проектів).

Методика проведення кожного заняття визначається вчителем і базується на підході проектування навчальної діяльності учнів.

Зміст усіх практичних робіт має бути підібраний таким чином, щоб їхня тривалість не перевищувала вимог чинних санітарно-гігієнічних норм.

Під час викладання факультативу «Хмарні сервіси Office 365» учителями мають бути застосовані як спіральний, так і діяльнісний підходи. Застосування спірального підходу під час викладання факультативу забезпечить розуміння процесів співпраці, комунікації та кооперації засобами хмарних сервісів від простого до поглибленого рівнів. Тому проектування роботи з учнями 5-8-х класів має будуватися вчителем по-різному. Діяльнісний підхід забезпечить як розвиток умінь і навичок використання хмарних сервісів, застосування їх для навчальних цілей у ході викладання різних предметів та в проектній діяльності, так і вдосконалить навички електронної комунікації кожного учня.

Важливим у розробленні цієї програми є її модульність, що забезпечує мобільність вивчення факультативу. Зважаючи на це, можна в довільному порядку вивчати всі теми факультативу.

Програма факультативу за змістом доповнює навчальні програми з інформатики для учнів 5-8-х класів.

Орієнтовний перелік програмного забезпечення, необхідного для успішного навчання за програмою факультативу

Операційна система з графічним інтерфейсом	Windows7, Windows8
Програма для роботи з електронною поштою	Outlook Web App
Веб-браузер	Internet Explorer, Chrome, Mozilla Firefox
Текстовий редактор	Word Online
Табличний процесор	Excel Online
Засіб для розроблення комп'ютерних презентацій	PowerPoint Online
Програма для обміну миттєвими повідомленнями, здійснення аудіо- та відео викликів, участь у нарадах, використання функції спільного доступу	Skype (Lync)
Захищена соціальна мережа	Yammer
Підтримка та мультимедійні курси	http://office.microsoft.com/uk-ua/
Електронні словники та програми-перекладачі	Lingvo, mpt, Плай, Рута
Клавіатурний тренажер	Stamina

Якщо в переліку вказано кілька програм певного типу, це означає, що можна використовувати будь-яку із них (на вибір учителя).

Для навчально-методичного забезпечення факультативу необхідними є такі технічні засоби:

- комп'ютерна техніка (згідно з наказом МОН України від 11.05.2006 № 363);
- точка доступу до глобальної мережі Internet.

Особливості навчання за програмою факультативу

Навчання за програмою може розпочинатися з 5, 6, 7 або 8-го класу.

У цій програмі деталізовано використання відомих програм Word, Excel, Power Point, OneNote (навчання розраховано на 12 годин). Проте автори звертають увагу на особливості версій Online і той факт, що вчитель може надати дані теми учням для самостійного опрацювання, а увагу зосередити саме на роботі з новим сервісом OneNote.

З урахуванням спірального підходу, учні, які вже пройшли перший рік навчання за програмою факультативу, в подальшому можуть реалізовувати у хмаро орієнтованому навчальному середовищі різноманітні спільні проекти (див. табл. 1).

Таблиця 1

Рік навчання	Приклади тем проектів (теми спільної роботи)	Особливості реалізації
II	<ul style="list-style-type: none"> • «Альбом домашніх тварин»; • «Наші родини»; • «Наш клас» • «Екологічний бум» тощо 	<p>План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Створення середовища спільної роботи (OneNote). 2. Вибір об'єкта дослідження. 3. Стисла характеристика об'єкта дослідження. 4. Фото об'єкта дослідження. 5. Відео з об'єктом дослідження. 6. Інтерв'ю членів сім'ї про об'єкт дослідження. 7. Що я знаю про об'єкт дослідження? 8. Розміщення інформації на сайті проекту. 9. Проведення онлайн-конференції. 10. Узагальнення в мережі Yammer
III	<ul style="list-style-type: none"> • «Моя майбутня професія»; • «Моє хобі»; • «Техніка майбутнього»; • «Роботи і майбутнє»; • «Наука навколо нас»; • «Винаходи XXI століття тощо 	<p>План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Створення середовища спільної роботи (OneNote). 2. Вибір суб'єкта дослідження. 3. Стисла характеристика суб'єкта дослідження. 4. Фото суб'єкта дослідження. 5. Відео із суб'єктом дослідження. 6. Інтерв'ю членів сім'ї стосовно суб'єкта дослідження. 7. Які ризики можуть спостерігатися в моїй майбутній професії (використання нової техніки, роботів)? 8. Які переваги моєї майбутньої професії (використання нової техніки, роботів)? 9. Розроблення відеофрагмента стосовно майбутньої професії (використання нової техніки, роботів). 10. Розміщення інформації на сайті проекту. 11. Проведення онлайн-конференції. 12. Узагальнення в мережі Yammer

IV	<ul style="list-style-type: none"> • «Ми патріоти своєї країни»; • «Ми громадяни своєї країни»; • «Ми і школа (реклама навчального закладу)» тощо 	<p>План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Створення середовища спільної роботи (OneNote). 2. Вибір суб'єкта дослідження. 3. Стисла характеристика суб'єкта дослідження. 4. Фото суб'єкта дослідження. 5. Відео із суб'єктом дослідження. 6. Інтерв'ю про суб'єкт дослідження. 7. «Патріот – хто він?», «Громадянин – хто він?». Якою має бути школа тощо. 8. Як і коли проявляється патріотизм? 9. Обов'язки кожного громадянина. Якою ми бачимо школу тощо. 10. Розроблення відеофрагмента про патріотів (громадянина, школу тощо) 11. Розміщення інформації на сайті проекту. 12. Проведення онлайн-конференції. 13. Узагальнення в мережі Yammer
----	--	--

Таблиця 2

Критерії оцінювання рівня навчальних досягнень учнів

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання рівня навчальних досягнень учнів
I. Початковий	1	Учень описує поняття «хмарні сервіси», «соціальні сервіси»; вміє запускати веб-браузер і відкривати сторінку із заданою URL-адресою
	2	Учень пояснює призначення основних хмарних сервісів; описує поняття гіпертекстового документа й гіперпосилання
	3	Учень описує призначення хмарних сервісів Office 365; вміє здійснювати навігацію веб-сторінками за допомогою гіперпосилань
II. Середній	4	Учень описує складові панелі інструментів у Skype (Lync), Outlook, правила роботи з електронною поштою; вміє повертатися до попередньої веб-сторінки та відображати веб-сторінку в новому вікні

	5	Учень за допомогою вчителя може відтворити значну частину навчального матеріалу; має стійкі навички виконання елементарних дій за допомогою хмарних сервісів
	6	Учень знайомий з основними поняттями навчального матеріалу; може самостійно відтворити його значну частину, робити певні узагальнення; вміє за зразком виконати просте навчальне завдання; має стійкі навички виконання основних дій за допомогою хмарних сервісів
III. Достатній	7	Учень описує поняття Outlook і календарів, правила роботи з електронною поштою та вміє ними користуватися
	8	Учень уміє обмінюватися миттєвими повідомленнями, здійснювати аудіо- та відеовиклики за допомогою сервісу Skype (Lync); завантажувати і надавати спільний доступ до документів за допомогою OneDrive
	9	Учень: вільно володіє навчальним матеріалом, застосовує знання на практиці; вміє систематизувати і узагальнювати отримані відомості; самостійно виконує передбачені програмою навчальні завдання; самостійно знаходить і виправляє допущені помилки; може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання навчального завдання.

Таблиця 3

Зміст навчального матеріалу та вимоги до навчальних досягнень
(34 години + 1 год. резервного навчального часу)

<p>Вступ. Основні поняття. Призначення хмарних сервісів. Електронна пошта Outlook Online. Електронний календар (6 годин)</p> <p>Вступ. Основні поняття «хмарний сервіс», «соціальний сервіс». Призначення сервісів. Принципи функціонування електронної пошти. Огляд програми Outlook для роботи з електронною поштою. Надсилання, отримання й перенаправлення повідомлень, навігація, видалення повідомлень, вкладання файлів. Поняття віртуальної спільноти.</p>	<p>Учень трактує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - поняття «хмарний сервіс», «соціальний сервіс»; «віртуальна спільнота»; <p>описує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - призначення сервісів; - принципи функціонування послуги електронної пошти; - послідовність дій під час листування за допомогою поштового клієнта та веб-інтерфейсу; - елементи адреси електронної пошти; - поняття віртуальної спільноти - призначення онлайн-календарів; - правила створення мережевих календарів; - можливості налаштування календарів;
---	--

<p>Додаткові функції для спільної роботи користувачів однієї організації: загальні поштові скриньки, теки завдань, календарі, конференції, планування і резервування часу загальних зустрічей, узгодження документів. Етикет електронного листування. Принципи роботи з електронними календарями. Правила створення мережних календарів. Можливості і налаштування електронних календарів.</p> <p><u>Практична робота.</u> Електронне листування через веб-інтерфейс. Формування структури електронної скриньки.</p> <p><u>Практична робота.</u> Електронне листування через веб-інтерфейс. Листування. Створення правил. Перенаправлення листів. Прикріплення документів.</p> <p><u>Практична робота.</u> Створення календаря, додавання та опис подій, публікація календаря</p>	<p>формулює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - правила етикету електронного листування; <p>уміє:</p> <ul style="list-style-type: none"> - запускати поштовий клієнт та завершувати роботу з ним; - використовувати довідкову систему поштового клієнта; - керувати електронними повідомленнями (складати, надсилати, отримувати, видаляти й роздруковувати повідомлення, вказувати тему повідомлення, перевіряти його правопис, надсилати повідомлення із зазначенням терміновості, відповідати на повідомлення й перенаправляти їх); - керувати вмістом папок поштової скриньки (переміщуватися папками, переміщувати повідомлення з однієї папки до іншої, відновлювати видалені повідомлення, очищати поштову скриньку); - копіювати й переміщувати текст як у межах повідомлення, так і з повідомлення до зовнішнього джерела і навпаки; - вкладати файли у повідомлення, видаляти вкладені файли, зберігати файли з отриманих повідомлень на комп'ютері; - створювати, редагувати й видаляти записи в адресній книзі; - оновлювати адресну книгу після отримання повідомлення; - створювати й використовувати списки розсилання; - створювати календарі; - відкривати загальний доступ для календарів; - редагувати події в календарях; - розміщувати посилання на календар; - керувати будь-якими відомостями, якими користувач обмінюється через комп'ютер (наприклад, новинами та дописами блогів, які поширюються через Інтернет, сеансами
--	---

	<p>чату сервісу миттєвих повідомлень); за допомогою додаткових функцій керувати обміном інформації через мобільний телефон, IP-телефон і кишеньковий комп'ютер (PDA або смартфон) з операційною системою Windows Mobile</p>
<p>Спільна робота з документами в хмарному сховищі OneDrive. Робота з документами Word Online, табличним процесором Excel Online, презентаціями PowerPoint Online, електронними записниками OneNote (12 годин)</p> <p>Середовище для спільної роботи з документами OneDrive. Особливості використання текстового редактора Word Online, табличного процесора Excel Online, редактора презентацій PowerPoint Online. Електронний записник OneNote Online, особливості його використання. Спільна робота з онлайн-документами. Колективне виконання завдань з опрацювання даних, використовуючи програми Word Online, Excel Online, PowerPoint Online, OneNote Online. Групова робота.</p> <p><u>Практична робота.</u> Формування сховища OneDrive.</p> <p><u>Практична робота.</u> Текстовий редактор Word Online, групова робота над документами проекту.</p> <p><u>Практична робота.</u> Табличний процесор Excel Online, групова робота з даними проекту.</p> <p><u>Практична робота.</u> Редактор презентацій PowerPoint Online, групова робота над презентацією проекту.</p>	<p>Учень описує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - правила опрацювання даних у середовищі для спільної роботи з документами; <p>знає особливості:</p> <ul style="list-style-type: none"> - текстового редактора Word Online; - табличного процесора Excel Online; - редактора презентацій PowerPoint Online; - електронного записника OneNote Online; <p>уміє:</p> <ul style="list-style-type: none"> - публікувати документ у OneDrive, змінювати цей документ і керувати правами доступу до нього; - працювати в групі із 3-4 учнів над розв'язуванням спільної задачі з опрацювання даних; - використовувати комп'ютерні засоби інтерактивного спілкування та обміну даними для організації і виконання групової роботи

<p><u>Практична робота.</u> Формування електронного записника OneNote Online етапів виконання проекту</p>	
<p align="center">Створення сайту в середовищі SharePoint (6 годин)</p> <p>Використання сервісу SharePoint для створення та налагодження електронного документообігу в сімействі веб-сайтів.</p> <p><u>Практична робота.</u> Розроблення сайту. Наповнення сайту.</p> <p><u>Практична робота.</u> Оцінювання сайту. Групова робота над доопрацюванням сайту</p>	<p>Учень описує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - технології Microsoft SharePoint; - порядок завантаження файлів; <p>пояснює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - як одночасно кільком людям працювати над одним і тим же документом Word, Excel, PowerPoint і OneNote; <p>уміє:</p> <ul style="list-style-type: none"> - працювати в команді над груповим проектом
<p align="center">Комунікація за допомогою Skype (Lync) (6 годин)</p> <p>Ознайомлення з програмою Skype (Lync). Завантаження програми. Встановлення Skype (Lync) 2013. Обмін миттєвими повідомленнями, здійснення аудіо- та відеовикликів, участь у нарадах Skype (Lync), отримання відомостей про присутність (доступність), використання функції спільного доступу.</p> <p><u>Практична робота.</u> Обмін миттєвими повідомленнями.</p> <p><u>Практична робота.</u> Здійснення аудіо- та відеовикликів.</p> <p><u>Практична робота.</u> Участь у вебінарах (конференціях) за допомоги Skype (Lync).</p> <p><u>Практична робота.</u> Завантаження, демонстрація та обговорення проміжних етапів проекту засобами Skype (Lync)</p>	<p>Учень пояснює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - поняття «миттєве повідомлення»; - принцип функціонування сервісу Skype (Lync); - правила етикету інтерактивного спілкування; - принцип функціонування конференцій; <p>уміє:</p> <ul style="list-style-type: none"> - завантажувати програму та встановлювати програму Skype (Lync) зі свого облікового запису; - знаходити співрозмовників і запрошувати їх до мережі обміну миттєвими повідомленнями; - керувати списком контактів; - надсилати й отримувати повідомлення; - надсилати й отримувати файли у програмі Skype (Lync); - здійснювати аудіо- та відеовиклики; - створювати наради та брати у них участь; - брати участь в обговореннях на інтернет-конференціях; - надавати спільний доступ
<p align="center">Комунікація засобами мережі Yammer (4 години)</p>	<p>Учень описує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - технології мережі Yammer;

<p>Загальні підходи до використання мережі Yammer, основні види комунікації в мережі: спілкування, обмін документами, передавання миттєвих повідомлень, розміщення проектів, використання додаткових сервісів мережі. Основи культури й толерантності під час спілкування в мережі.</p> <p><u>Практична робота.</u> Комунікація в мережі Yammer, отримання відгуку на проект.</p>	<p>- порядок роботи з мережею Yammer; - види комунікації;</p> <p>уміє:</p> <p>- застосовувати основні підходи до комунікації в мережі Yammer;</p> <p>знає:</p> <p>- основи культури й толерантності спілкування в мережі</p>
<p>Резерв навчального часу (1 година)</p>	

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Литвинова С. Г. Хмарні сервіси Office 365 : навчальний посібник / С. Г. Литвинова, О. М. Спірін, Л. П. Анікіна. – Київ : Компрінт, 2015. – 170 с. : іл.
2. Литвинова С. Г. Поняття та основні характеристики хмаро орієнтованого навчального середовища середньої школи [Електронний ресурс] / С. Г. Литвинова // Інформаційні технології і засоби навчання : електронне наукове фахове видання. – 2014. – № 2 (40). – С. 26-41. – Режим доступу : http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/970/756#.U2aW6IF_vzA.
3. Литвинова С. Г. Методика проектування та використання хмаро орієнтованого навчального середовища загальноосвітнього навчального закладу : методичні рекомендації [Електронний ресурс] / С. Г. Литвинова. – Київ : Компрінт, 2015. – 280 с. : іл. – Режим доступу : https://obolon365-my.sharepoint.com/personal/svitlana_lytvynova_obolon365_net/_layouts/15/WopiFrame.aspx?guestaccesstoken=8mGFCONGvSiB7vP6GddYxmShL1JI7On35mA7TsEYE00%3d&folderid=17a8fbaba22c445699eb1ed9fa159d799&action=view.
4. Програма факультативу «Хмарні сервіси Office 365» для учнів 5-8-х класів ЗНЗ [Електронний ресурс] / С. Г. Литвинова, Г. С. Абросімова // Хмарні сервіси Office 365 : навчальний посібник / С. Г. Литвинова, О. М. Спірін, Л. П. Анікіна. – Київ. : Компрінт, 2015. – 170 с. : іл. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/10252/1/%D0%A4%D0%90%D0%9A%D0%A3%D0%9B%D0%AC%D0%A2%D0%90%D0%A2%D0%98%D0%92%20-%20Office365-%D0%91%D0%B8%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%B0.pdf> .
5. Рішення колегії МОН України «Про стан запровадження проекту «Хмарні сервіси в освіті» з метою підвищення цифрової грамотності вчителів в рамках неформальної освіти для дорослих» (протокол № 3/1-19 від 31.03.2016)

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://obolon365-my.sharepoint.com/personal/svitlana_lytvynova_obolon365_net/_layouts/15/WopiFrame.aspx?guestaccesstoken=8mGFCONGvSiB7vP6GddYxmShL1JI7On35mA7TsEYE00%3d&folderid=17a8fbaba22c445699eb1ed9fa159d799&action=view.

6. Хмаро орієнтовані технології в сучасній освіті : блог [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://virt-ikt.blogspot.com/>.

Оксана ГОРНИЦЬКА,
методист кабінету інформатики, ІКТ та ДН
Рівненського ОІППО

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ
ЗА ДИСТАНЦІЙНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ
В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ
2016-2017 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ**

Організація навчально-виховного процесу за дистанційною формою навчання здійснюється відповідно до **нормативно-правових документів**, що регламентують та забезпечують діяльність навчальних закладів у напрямі впровадження дистанційної освіти:

- [Положення про дистанційне навчання](#), затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 30.04.2013 № 703/23235;

- Змін до [Положення про дистанційне навчання](#), затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 14.07.2015 № 761, зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 30.07.2015 № 923/27368;

- [Положення про електронні освітні ресурси](#), затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 01.10.2012 № 1060, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 05.10.2012 № 1695/22007.

Відповідно до Положення від 25.04.2013 № 466 під **дистанційним навчанням** розуміють індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу в спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Метою дистанційного навчання є надання освітніх послуг шляхом застосування у навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за певними освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до державних стандартів освіти; за програмами підготовки громадян до вступу у навчальні заклади, підготовки іноземців та підвищення кваліфікації працівників.

Завданням дистанційного навчання є надання громадянам можливості реалізації конституційного права на здобуття освіти та професійної кваліфікації, підвищення кваліфікації незалежно від статі, раси, національності, соціального й майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров'я, місця проживання відповідно до їх здібностей.

У Положенні про дистанційне навчання визначені основні засади організації та запровадження дистанційної форми навчання з ухилом для вищої освіти і можливе за погодженням із Міністерством освіти і науки України. Тому запровадження дистанційної форми навчання для загальноосвітніх навчальних закладів є непристосованим.

Згідно зі змінами до Положення про дистанційне навчання запровадження дистанційної форми навчання у ЗНЗ можливе відповідно до рішення педагогічної ради, погоджене з органом управління освітою, у сфері управління якого перебуває відповідний навчальний заклад, та за наявності кадрового і матеріально-технічного забезпечення як закладу, так і учня.

Дистанційне навчання організовується для цілого класу (групи) учнів відповідно до робочих навчальних планів ЗНЗ, що затверджуються наказом керівника ЗНЗ для цілого класу (групи) учнів.

Дистанційне навчання організовується для учнів (вихованців), які:

- із будь-яких причин (стан здоров'я, проживання за межею пішохідної доступності до ЗНЗ, надзвичайні ситуації природного або техногенного характеру, воєнний конфлікт, проживання (перебування) за кордоном (для громадян України), на тимчасово окупованій території України або у населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження тощо) не можуть відвідувати навчальні заняття в ЗНЗ;

- за результатами останнього оцінювання навчальних досягнень опанувати програмовий матеріал відповідного класу на високому рівні (10, 11, 12 балів). Такі учні можуть продовжити здобувати освіту в іншому навчальному закладі дистанційно. Це допоможе дітям із сільської місцевості отримати доступ до якісної освіти.

У випадку припинення (відсутності) перерахованих вище причин (обставин) учень (вихованець) згідно з рішенням педагогічної ради ЗНЗ припиняє навчання за дистанційною формою та згідно з власним рішенням (у разі досягнення повноліття) та/або рішенням батьків (одного із батьків) або законного представника і відповідно до законодавства може продовжити здобуття загальної середньої освіти за іншою формою навчання у цьому ж ЗНЗ або в іншому навчальному закладі системи загальної середньої освіти за місцем проживання.

Зарахування (переведення) на дистанційну форму навчання здійснюється за письмовою заявою повнолітньої особи та/або батьків (одного із батьків) або законного представника неповнолітньої особи. Приймання відповідних заяв учнів (вихованців) випускних класів ЗНЗ закінчується до початку другого семестру навчання. Рішення щодо навчання учня (вихованця) за дистанційною

формою приймаються педагогічною радою та оформляються наказом керівника ЗНЗ.

Рішення щодо продовження навчання учня (вихованця) за дистанційною формою розглядається педагогічною радою ЗНЗ щорічно під час переведення учня (вихованця) до наступного класу.

Оплата праці за дистанційну роботу вчителя з учнями здійснюється відповідно до внесених змін до Положення про дистанційне навчання на загальних підставах як і зі звичайним класом, тобто має ті самі години навантаження.

Науково-методичне забезпечення дистанційного навчання включає:

- теоретичні та практичні методичні рекомендації щодо розробки та використання педагогічно-психологічних та інформаційно-комунікаційних технологій дистанційного навчання;

- критерії, засоби і системи контролю якості дистанційного навчання;

- змістовне, дидактичне та методичне наповнення веб-ресурсів (дистанційних курсів) навчального плану.

Дистанційний курс навчальних дисциплін може містити:

- методичні рекомендації щодо їх використання, послідовності виконання завдань, особливостей контролю;

- документи щодо планування навчального процесу (навчальні програми, навчально-тематичні плани, розклади занять);

- відео- та аудіозаписи лекцій, семінарів тощо;

- мультимедійні лекційні матеріали;

- термінологічні словники;

- практичні завдання із методичними рекомендаціями щодо їх виконання;

- віртуальні лабораторні роботи з методичними рекомендаціями щодо їх виконання;

- віртуальні тренажери із методичними рекомендаціями щодо їх використання;

- пакети тестових завдань для проведення контрольних заходів, тестування з автоматизованою перевіркою результатів, тестування із перевіркою викладачем;

- ділові ігри з методичними рекомендаціями щодо їх використання; електронні бібліотеки чи посилання на них, бібліографії.

Дистанційний курс та його веб-ресурси можна розміщувати в *системах дистанційного навчання (СДН)*.

Системи дистанційного навчання – спеціально розроблені інформаційні системи, які містять у собі велику кількість можливостей для розробки і адміністрування навчальних матеріалів і програм, а також дають учням усі необхідні елементи онлайн-курсу.

До найбільш поширених СДН відносять:

- ***Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment)*** – модульне об'єктно-орієнтоване навчальне середовище. За допомогою цієї системи учень може дистанційно, через Інтернет, ознайомитися з навчальним

матеріалом, який подається у вигляді різнотипних інформаційних ресурсів (текст, відео, анімація, презентація, електронний посібник); виконати завдання та відправити результати їх виконання на перевірку до тьютора (вчителя); пройти електронне тестування в режимі самоконтролю та контролю; учитель має змогу самостійно створювати дистанційні електронні курси і проводити навчання на відстані, надсилати повідомлення учням, розподіляти, збирати і перевіряти завдання, вести електронний журнал обліку оцінок та відвідування, налаштовувати різноманітні ресурси навчального курсу тощо. Доступ до ресурсів – персоналізований. Офіційний сайт MOODLE – <http://moodle.org>.

- **Google Apps for Education** – безкоштовний пакет спеціалізованого хмарного програмного забезпечення й інструментів у рамках обраного установою домену Google Apps for Education. Це не розрізнені сервіси, а система інструментів, які можливо адаптувати для професійної діяльності освітян: спільної роботи, документообігу, управління навчальним закладом та навчально-виховним процесом.

Завдяки використанню сервісів Google Apps for Education є можливість створення сучасного інформаційно-освітнього середовища для навчального закладу. Детальніше ознайомитися з **Google Apps for Education** для навчальних закладів можна за посиланнями:

- Google Apps для освіти (презентація goo.gl/Kr4uuN).
- Приклад організації інформаційного простору району (goo.gl/e9jCR7).
- Google Apps для відділу освіти та науки (пояснювальна записка goo.gl/CidGrw).
- Google Apps – відстань більше не перешкода (goo.gl/EG8ijM).

Переваги використання Google Apps for Education для освіти

1. Значне зниження витрат на ліцензування – Google Apps for Education є безкоштовними.

2. Зниження витрат на інфраструктуру:

- не потрібно купувати та обслуговувати власні сервери;
- не потрібне клієнтське програмне забезпечення;
- доступні пристрої Chromebook та Chromebox;
- контроль адміністратора: **Ваш навчальний заклад – Ваші правила!**

3. Підвищена надійність – безвідмовна робота впродовж 99,9% робочого часу на рік.

4. Збільшення продуктивності праці:

- централізоване сховище даних вашого навчального закладу;
- онлайн-інструменти для співпраці та навчання;
- новий інструмент Класна кімната (Classroom).

5. Уся робота зберігається в хмарі Google – захист від наслідків збоїв, втрати обладнання та плинності кадрів.

6. Резервне копіювання - регулярно створюються резервні копії ваших даних.

7. Шифрування каналів зв'язку – ваші дані шифруються під час переміщення між вашим комп'ютерним пристроєм і хмарою Google.

8. Двофакторна аутентифікація – додатковий захист облікових записів користувачів.

9. Безлімітний дисковий простір – для облікових записів Google Apps for Education.

10. Сертифіковані – відповідність стандартам SSAE 16 / ISAE 3402 Type II SOC 2-audited, ISO 27001, закону FERPA, а також умовам угоди Safe Harbor.

Перші кроки впровадження Google Apps for Education – <https://goo.gl/Tst6oQ>.

Для забезпечення дистанційного навчання учнів (вихованців) навчальний заклад може створювати власні веб-ресурси або інші веб-ресурси, що використовуються та підлягають перевірці у 2016-2017 навчальному закладі, а також розміщенню їх в обраній СДН.

Рекомендуємо наступні напрями використання дистанційного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах:

Для посилення основного змісту навчання:

- організація курсів з окремих тем, які, на думку вчителя, потребують додаткової уваги;
- організація курсів із тем, які вивчають під час карантинів;
- створення та проведення курсів – лабораторних практикумів, тренажерів із розв'язання задач, мережевих проектів тощо;
- запровадження курсів на допомогу дітям, які не встигають, а також для самостійного навчання вдома;
- організація поглиблених курсів для обдарованих дітей;
- курси підготовки до ЗНО;
- курси підготовки до олімпіад;
- профільні курси.

Для навчання дітей із особливими потребами:

- курси для індивідуальної роботи вдома;
- курси для дітей із вадами.

Посилення варіативної складової:

- курси гурткової та факультативної тематики;
- курси із формування окремих компетенцій, а саме: комунікативної (мовні, комп'ютерні), творчої діяльності (веб-дизайн, ремесла).

Позаурочна діяльність:

- курси виховної тематики, психотренінги, конкурси;
- профорієнтаційні курси;
- курси-екскурсії тощо.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Васильченко Л. В. Організаційно-методичне забезпечення дистанційного навчання в закладах освіти / Л. В. Васильченко, І. С. Лапшина. – Х. : Основа, 2016. – 128 с.

2. Гарасюк Н. В. Google Apps for Education. Відкриті технології для якісного та доступного навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://goo.gl/Tst6oQ>.

3. Захар О. Г. Основи роботи на платформі дистанційного навчання Moodle / О. Г. Захар, В. Г. Бабійчук, Г. Є. Гапиченко [та ін.] – Миколаїв, 2014. – 84 с.

4. Наказ МОН України «Про затвердження змін до Положення про дистанційне навчання» від 14.07.2015 № 761 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0923-15/paran11#n11>.

5. Наказ МОН України «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» від 25.04.2013 № 466 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>.

6. Наказ МОН України «Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси» від 01.10.2012 № 1060 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12>.

Наталія ГУЗЬ,
*методист кабінету виховної роботи,
захисту прав дитини, позашкільної освіти,
дисциплін художньо-естетичного циклу та фізичного виховання
Рівненського ОІППО*

УДОСКОНАЛЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧНІВ У ХОДІ ВИКОНАННЯ ДОМАШНІХ РОБІТ У ШКОЛІ-ІНТЕРНАТІ

Із метою виконання завдань, поставлених перед сучасною школою, в тому числі й інтернатними закладами, потрібно вдосконалювати навчально-виховний процес, розробляти нові методи й форми взаємодії вчителя та учнів, стимулювати самостійну навчальну діяльність вихованців шкіл-інтернатів, адже життя засвідчує, що лише ті знання стають справжнім здобутком людини, які вона набула самостійно, завдяки власному досвіду, думці і діям.

Учень повинен стати не споживачем, а творцем знань як у навчанні під керівництвом учителя, так і в позакласній самостійній роботі. Слід перейти від передачі інформації в готовому вигляді до керівництва самостійною навчально-пізнавальною діяльністю учнів, формувати в них навички самостійності у здобутті знань. Це стосується, зокрема, і дітей із вадами психофізичного розвитку. Вони є особливою соціальною групою, а отже, потребують для свого повноцінного розвитку не лише навчально-виховних послуг, а й послуг із корекції та реабілітації. Відомо, що адаптація таких дітей у суспільстві проходить досить складно. Тому в період їх навчання в школі-інтернаті необхідно посилено працювати над виробленням у них умінь і навичок самостійності.

Ступінь самостійності учнів у виконанні домашніх завдань залежить від їх віку і загальної підготовки. Навички самостійної роботи школярі набувають поступово. Проте особливо важливо приділити увагу формуванню цих навичок у 2 – 3-х класах. Таке навчання починається на уроці під керівництвом учителя, а продовжується у ході самопідготовки, яка є неодмінною складовою навчально-виховного процесу. Учитель і вихователь виховують в учнів культуру навчальної діяльності як на уроці, так і під час самопідготовки, а також є відповідальними за рівень вихованості та засвоєння ними програмового навчального матеріалу.

Самопідготовка – це педагогічно скерована самостійна пізнавальна діяльність учнів. Слід пам'ятати, що самопідготовка не може бути повторенням уроку. Вона органічно поєднана з уроками, на яких вирішуються загальноосвітні, розвиваючі, корекційні, виховні завдання. Головною функцією самопідготовки є виховна. Вихователів необхідно створити спеціальні ситуації в діяльності школярів, аби виховати в них волю, терпіння, акуратність, уміння самостійно займатися розумовою працею й контролювати свої дії та вчинки.

Якою ж повинна бути структура самопідготовки і методика її проведення?

Перший структурний елемент самопідготовки – **організаційний момент**. Сюди варто віднести підготовку дітьми робочого місця до занять, необхідних підручників, зошитів, письмового приладдя, розташування їх у певному порядку на робочому столі. Доречним також буде розміщення на дошці плаката з алгоритмом дій у ході виконання домашніх завдань, що сприяє виробленню й автоматизації навчальних навичок:

Порядок дій у ході самопідготовки

1. Сплануй порядок виконання завдань: спочатку виконуй складніші завдання, а потім – легші.
2. Упорядкуй своє робоче місце: зошити, підручники розмісти в тому порядку, в якому будеш виконувати завдання, перевір письмове приладдя.
3. Прибери зі столу все зайве.
4. Визнач мету і послідовність роботи.
5. Роботу починай із повторення теоретичного матеріалу.
6. Пиши чисто й охайно, не поспішаючи.
7. Уважно перевір виконане, виправ помилки.
8. Спочатку виконай завдання з одного предмета і лише після цього переходи до іншого.
9. Виконуючи усні завдання, уважно прочитай їх, визнач основні поняття, прочитай вдруге, намагайся переказати подумки.
10. Після виконання домашніх завдань упорядкуй робоче місце.

Учні під час занять дуже дисциплінують годинник. Бажано, щоб він був із великими цифрами та знаходився на видному місці. Необхідно привчати дітей до суворого регламенту (заздалегідь обговорити з ними, скільки часу буде відведено на виконання кожного із завдань). Це допомагає виховувати в учнів організованість, зібраність, а для дітей з вадами інтелекту – це ще й необхідність навчитися визначати і вимірювати час, відчувати довжину часових інтервалів.

На початку самопідготовки учням можна запропонувати обмінятися щоденниками та перевірити один в одного наявність та правильність записів домашніх завдань. Запис педагогами домашніх завдань допускається лише в початковій школі або дітям, які не можуть цього зробити самотужки.

Другий структурний елемент самопідготовки – **постановка мети і мотивації діяльності учнів**. Кожен школяр повинен чітко усвідомити, чому необхідно виконувати домашні завдання і як це робити раціональніше. Ефективно сприяє організації розумової діяльності продумування способів роботи (навчальних дій), точне виконання окремих мисленнєвих операцій (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення тощо), зіставлення мети роботи і її результатів, осмислення підсумків.

Як в умовах самопідготовки залучати школярів, особливо молодших, до таких внутрішніх теоретичних дій? Головне завдання при цьому – використання системи алгоритмів пізнавальної діяльності. Алгоритм повинен бути введений учителем на уроці й ґрунтовно проаналізований. У ході самопідготовки відбувається процес відпрацювання внутрішніх теоретичних дій. Учні неодноразово повторюють ці дії і лише в результаті цього алгоритм пізнавальної діяльності буде внутрішньо прийнятий.

У ролі алгоритмів при цьому можуть бути найрізноманітніші пам'ятки, наприклад: «Як розв'язувати задачу», «Як виконувати завдання з української мови», «Як працювати над помилками», «Як підготувати короткий переказ», «Як рецензувати відповіді товариша» та ін. Шкільну дошку під час самопідготовки необхідно перетворити на інструктивне поле, на якому розмістити план роботи, плакати з пам'ятками, пізнавальні задачі, зразки для самоконтролю, опорні запитання для взаємоперевірки тощо.

Отже, на початковому етапі самопідготовки важливо не тільки поставити перед дітьми пізнавальну мету, а й викликати мотиви їх самостійної доцільності. Сам процес самопідготовки повинен викликати в дітей інтерес до роботи, яка буде проводитися.

Третій (основний) структурний елемент самопідготовки – **самостійна робота школярів**. Використовуючи різні прийоми, вихователь повинен підтримувати їх готовність до особистих зусиль, створювати обстановку для поглибленого виконання завдань.

Результативність самостійної навчальної роботи школярів під час самопідготовки перш за все залежить від змісту та об'єму завдань.

Співробітництво учителя і вихователя – одна з найважливіших умов успішної організації самопідготовки. Вчитель, використовуючи бібліотечний фонд школи-інтернату, мережі Інтернет, словників тощо, підбирає і розробляє конкретні завдання, які сприятимуть виробленню в школярів самоосвітніх навичок, готує матеріал для диференційованої роботи, призначає консультантів. Вимоги, які ставить вихователь перед учнями, повинні бути єдині з вимогами вчителя на уроці. Позитивно впливає на результат навчання взаємовідвідування педагогами уроків і самопідготовки. Вихователь відвідує уроки, спостерігає за роботою учнів в умовах класних занять, знайомиться із системою роботи вчителя. Вчитель у свою чергу приходить на заняття самопідготовки, щоб на

практиці перевірити правильність дозування домашніх завдань, доступність їх для учнів, дізнатися про труднощі, з якими вони стикаються у ході самостійної роботи. Взаємовідвідування та інші форми спільної роботи дають можливість педагогам розробити єдині вимоги до учнів.

Важливим моментом у роботі як учителя, так і вихователя є ведення «Зошита взаємозв'язку». Учитель записує туди не тільки домашнє завдання, а й дає вказівки, на що звернути особливу увагу при його виконанні, зазначає, кому з учнів і яка необхідна допомога. Вихователь у свою чергу відзначає те, як підготувалися учні до кожного предмета, зокрема і ті, кому необхідна особлива увага.

Для забезпечення якісного виконання учнями домашніх завдань учителям-предметникам рекомендується узгоджувати між собою обсяги домашніх завдань залежно від завантаженості школярів, складності матеріалу, орієнтуючись при цьому на учня як на особистість. Домашнє завдання повинно складати третю частину того, що зроблено учнем на уроці, та виконуватися впродовж 15-20 хвилин. Не можна допускати довготривалих занять, адже вони призводять до перевтоми, різкого зниження працездатності, низької якості виконання завдань та скорочення часу відпочинку учнів. Слід пам'ятати, що учні 2-го класу можуть самостійно та інтенсивно працювати впродовж 10-15 хв., а учні 3-4-х класів – 20-25 хв. Щодо дітей з особливими потребами, то в них утомлюваність настає ще швидше. Зважаючи на це, вихователь повинен уміти застосувати у своїй роботі **чертертий структурний елемент** самопідготовки – **фізкультхвилинки**. Вправи для фізкультхвилинки потрібно добирати дуже ретельно, відповідно до вікових і психофізичних особливостей дітей. Якщо в молодших класах це можуть бути рухливі й ігрові елементи, то для старших школярів доречними будуть здоров'язберігаючі прийоми зі зняття втоми, підвищення працездатності. У доборі вправ варто скористатися методиками В. Базарного, І. Стрельникової, О. Дубогай, а також кінезіотерапії, Су-Джок-терапії, аурикулотерапії та ін.

У ході самопідготовки вихователь особливу увагу повинен приділяти роботі з розширення та поглиблення знань учнів з окремих предметів. Різноманітні пізнавальні вікторини, ігри, загадки, конкурси – це те, що спонукає учнів до активного пізнання. Щоб підтримати інтерес учнів до навчання, потрібно змінювати види діяльності, пов'язаної з підготовкою усних та письмових завдань. Вихователь має так керувати діяльністю учнів, щоб кожен був задоволений своєю роботою, відчув успіх. Постійні невдачі відбивають бажання вчитися, особливо це стосується дітей з розумовими вадами. Важливими у ході самопідготовки будуть елементи гри, очікування сюрпризу, заохочення. Наприклад, дітям, які правильно і швидше за всіх упораються із домашнім завданням, можна покласти на стіл яскравий конверт із загадками, шарадами, ребусами.

Результативною формою організації колективної пізнавальної діяльності школярів в умовах самопідготовки є використання консультантів, кількість яких у класі може складати від 3 до 5 з кожного предмета. Вони допомагають виконувати домашні завдання слабшим учням, перевіряють їх знання. Важливо при цьому, щоб консультанти не виконували роботу за товаришів чи зверхньо

ставилися до них. Їм краще доручати надання допомоги не найслабшим учням, а тим, в яких ще недостатньо сформовані навички самоконтролю, хто не навчився працювати за планом, неухважний, має часткові прогалини в знаннях.

П'ятий структурний елемент самопідготовки – **перевірка виконаного**. Значний виховний результат дає використання різних видів самоконтролю: самоперевірка, самоконтроль, взаємоперевірка, вибіркового контролю. Корисно вчити дітей деяким способам самоперевірки: обернене обчислення (математика); виконай вправу – повтори ще раз правило і порівняй свої записи зі зразком для самоконтролю (українська мова); перекажи прочитане, не заглядаючи в підручник, за планом, за опорними словами, використовуючи таблицю; спробуй оцінити свої знання, запитай себе, чи вивчив ти так, щоб сподобалося самому собі. Завдання вихователя – навчити учнів способам самоконтролю, і тоді можна досягти значних результатів.

З учнями, які не встигають, вихователь працює індивідуально. Для школярів із низьким рівнем розвитку здібностей характерне невміння здійснювати самоконтроль за своєю діяльністю. Вони не бачать своїх помилок і не вміють їх виправляти. Тому в таких учнів правильність виконання завдань (особливо письмових) та організацію роботи над помилками (наприклад, повторити відповідне правило, навести аналогічні приклади тощо) вихователь здійснює самотійно.

Використовуючи різнорівневі завдання, враховуючи індивідуальні особливості учнів, забезпечуючи свободу вибору ними самотійних робіт, які є різними за характером та рівнем складності, вчитель стимулює зацікавленість до навчання, створює ситуацію успіху, а вихователь при цьому стежить за динамікою позитивних і негативних змін, що відбуваються з дітьми. В журналі психолого-педагогічних спостережень, де фіксуються дані про стан здоров'я кожної дитини, особливості її нервової системи, здатність до самооцінювання та його рівень, тип характеру, вихователь періодично оцінює і ставлення дитини до навчання та самотійної праці.

Результати роботи на самопідготовці можна записувати до картки самоконтролю у вигляді оцінок з кожного предмета, які учні виставляють самотійно. Самооцінювання – дуже важливий елемент самовиховання. Учні вчаться аналізувати свою оцінку та оцінку вчителя за виконане завдання. По завершенні самопідготовки дітям необхідно дати можливість висловитися, розповісти про свої відчуття під час роботи, що сподобалось, як працювалось, хто допомагав тощо.

Закінчувати самопідготовку варто загальними висновками стосовно результатів виконання поставлених пізнавальних та виховних завдань, обов'язково слід відзначити тих, хто старанно працював, наполегливо долав труднощі, вчасно впорався з роботою сам і допоміг товаришеві.

Іноколи самопідготовку можна зробити дуже емоційною, тематичною. З цією метою можна використати нетрадиційні форми роботи, зокрема: «Поле чудес», «Українські вечорниці», «Супермаркет», «У зачарованому лісі», «Ярмарок», «Інтелектуальне кафе», «Екологічне засідання», «Цирковий атракціон» та ін. Вони дають можливість активізувати самотійну пізнавальну

діяльність учнів, закріпити знання з окремих тем, розвивати інтерес до навчання. Зацікавить дітей і самопідготовка у вигляді подорожей до лісу, в поле, на річку, в гори, на безлюдний острів, космічними просторами. У такій віртуальній подорожі можна використати будь-які види транспорту: коні, автомобіль, потяг, літак, ракету, звичайно, роблячи відповідні зупинки. Ця форма роботи особливо важлива, якщо завдання вимагає повторення, систематизації значного об'єму знань з вивченої теми.

Таким чином, сучасним вихователем повинні створюватися сприятливі умови для занять, він повинен всіляко розвивати й удосконалювати вміння і навички дітей самостійно працювати, поєднувати самостійну роботу і раціональне використання часу, відведеного на виконання домашніх завдань, привчати їх до певного порядку виконання домашніх завдань залежно від предмета і змісту навчального матеріалу, організовувати різні види і форми занять, диференційовано контролювати роботу учнів, прищеплювати учням уміння і навички самостійно перевіряти виконані завдання, сприяти розвитку їх творчої ініціативи й кмітливості.

Організовуючи самостійні заняття учнів, необхідно враховувати конкретні умови роботи кожної школи-інтернату. При цьому не варто керуватися єдиними методичними рекомендаціями, а підходити до роботи творчо.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Камаліна Л. Підліток у групі продовженого дня / Л. Камаліна // Воспитание школьника. – 1990. – № 2.
2. Львов Є. Навчити школярів самоорганізації / Є. Львов, В. Закревський // Воспитание школьника. – 1990. – № 5.
3. Лисенкова Г. Організація роботи учнів під час виконання домашніх завдань / Г. Лисенкова // Дефектолог. – 2008. – № 11.
4. Круть М. Організація самостійної діяльності учнів допоміжної школи (виконання домашніх завдань) / М. Круть // Дефектологія. – 2002. – № 3.

Наталія ДАВИДЮК,
*кандидат педагогічних наук,
методист кабінету виховної роботи, захисту прав дитини,
позашкільної освіти, дисциплін художньо-естетичного циклу
та фізичного виховання Рівненського ОІППО*

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
ТА НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ
ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІВ ПНЗ
У 2016-2017 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ**

*(методистам із позашкільної освіти районних, міських методичних кабінетів,
центрів, працівникам позашкільних навчальних закладів)*

Суспільно-політичні реалії, які склалися в Україні після Революції гідності, в умовах російської агресії, актуалізували проблему виховання в молодого покоління почуття патріотизму, відданості справі зміцнення країни. У зв'язку з цим важливо, щоб кожен позашкільний навчальний заклад став осередком становлення громадянина-патріота України. На це скеровують нормативні документи:

- Указ Президента України «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді» від 12 червня 2015 року № 334/2015;
- Указ Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 - 2020 роки» від 13 жовтня 2015 року № 580/2015;
- Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах» від 16 червня 2015 року № 641 та ін.

Для педагогічних працівників розроблені методичні рекомендації з питань патріотичного виховання молоді: лист Міністерства освіти і науки України від 27 листопада 2014 № 1/9-614 «Про методичні рекомендації з патріотичного виховання»; Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах (додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16 червня 2015 року № 641). Цінною є подана у документах нормативно-правова база з питань патріотичного виховання, інтернет-ресурси, якими можна скористатися при підготовці різноманітних заходів.

Разом із тим, звертаємо увагу педагогічних працівників на важливості гармонійного поєднання різних напрямів виховної роботи в діяльності позашкільних навчальних закладів. На це скеровують документи:

- Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Про Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів» від 31 жовтня 2011 року №1243;

- Обласна програма національного виховання учнівської молоді Рівненщини на 2008-2020 роки, затверджена розпорядженням голови Рівненської облдержадміністрації «Про обласну програму національного виховання учнівської молоді Рівненщини на 2008-2020 роки» від 9 лютого 2008 року №42, схвалена рішенням Рівненської обласної ради від 29 лютого 2008 року;

- Наказ управління освіти і науки Рівненської облдержадміністрації «Про затвердження заходів щодо виконання обласної програми національного виховання учнівської молоді Рівненщини на 2008-2020 роки» від 25 березня 2008 №166.

Реалізувати заплановані заходи педагогам допоможуть посібники з питань національного виховання [8; 9], які розміщено на сайті Рівненського ОППО (http://rivneosvita.org.ua/method_kabinet/biblioteka.php) в папці «Посібники».

Україна потребує значної кількості висококваліфікованих спеціалістів в інноваційній сфері, які стануть запорукою успішного економічного розвитку та конкурентоспроможності нашої держави в найближчому майбутньому. Разом із тим, в Україні найбільший дефіцит спостерігається за такими професіями, як інженери-технологи та конструктори. Також зростає попит на ІТ-спеціалістів. Усе це визначає важливість упровадження STEM-освіти в навчальних закладах, зокрема позашкільних. Акронім STEM (S – science, T – technology, E – engineering, M – mathematics) включає природничі науки, технології, інженерію та математику. STEM-освіта ґрунтується на інтегрованому, міждисциплінарному підході, де засвоєння академічних знань поєднується з виконанням різноманітних досліджень, розв'язанням проблемних завдань, які допомагають дітям пізнавати усю складність реального світу. З матеріалами обласного теоретико-методологічного семінару «STEM-освіта: шляхи запровадження, перспективи та проблеми» можна ознайомитися на сайті Рівненського ОППО (<http://roippo.org.ua/activities/research/innovation.php>).

Для того, щоб позашкільна освіта могла виконувати важливу соціальну місію – створювати умови для творчого, інтелектуального, духовного та фізичного розвитку дітей, підтримувати обдаровану молодь, формувати майбутню еліту нації, ця унікальна освітня галузь потребує уваги з боку представників влади. Про це йдеться в листах Міністерства освіти і науки України: «Про збереження системи позашкільної освіти в умовах обмеженого фінансування» від 19.03.2014 №1/9-151; «Про забезпечення прав дітей на позашкільну освіту від 01.09.2014 №1/9-441; «Про підтримку позашкільної освіти та збереження мережі позашкільних закладів» від 22.10.2014 №1/9-547; «Щодо необхідності збереження мережі позашкільних навчальних закладів в умовах обмеженого фінансування галузі освіти» від 06.04.2016 №1/9-171.

Позашкільна освіта важлива також для дітей з особливими потребами. Оскільки там створюються сприятливі умови для їх соціалізації.

Із метою підтримки творчої педагогічної діяльності, популяризації педагогічних здобутків, підвищення майстерності педагогів у січні-лютому 2016 року проведено обласний етап Всеукраїнського конкурсу майстерності педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів «Джерело творчості» та підбито його підсумки. Результати конкурсу узагальнені в додатку до наказу управління освіти і науки Рівненської обласної державної адміністрації «Про підсумки обласного етапу Всеукраїнського конкурсу майстерності педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів «Джерело творчості» від 25 березня 2016 року № 173.

У конкурсі взяли участь 20 керівників гуртків із 12 районів та міст області: Березнівського, Дубенського, Корецького, Костопільського, Млинівського, Острозького, Радивилівського, Рівненського, Рокитнівського, Сарненського, міст Дубно та Рівне.

Учасники презентували досвід професійної діяльності за еколого-натуралістичним напрямом у номінаціях: «Керівник біологічного гуртка», «Керівник екологічного гуртка»; художньо-естетичним напрямом у номінації «Керівник гуртка декоративно-ужиткового мистецтва»; дослідницько-експериментальним напрямом наукового відділення літературознавства, фольклористики та мистецтвознавства (секції «Фольклористика», «Мистецтвознавство»).

Переможцями обласного етапу конкурсу стали педагоги: І. Т. Юркевич, керівник гуртка обласного комунального позашкільного навчального закладу «Рівненська Мала академія наук учнівської молоді» Рівненської обласної ради; Т. А. Дибач, керівник гуртка обласного комунального позашкільного навчального закладу «Рівненська Мала академія наук учнівської молоді» Рівненської обласної ради; І. І. Куроченко, керівник Екологічного центру Рівненського міського Палацу дітей та молоді Рівненської міської ради; С. А. Дужук, керівник гуртка комунального закладу «Станція юних натуралістів» Рівненської обласної ради; О. Г. Андриїшин, керівник гуртка Радивилівського районного Будинку школяра.

Портфоліо педагогів – переможців обласного етапу Конкурсу розміщені у блогах:

- Юркевич І. Т. –

<https://drive.google.com/folderview?id=0B5RzkcihQauTbk1vb19XU3dEa3M&usp=sharing>.

- Дибач Т. А. – <http://tanyadybach1.blogspot.com>.
- Куроченко І. І. – <http://irinakurochenko.blogspot.com/>.
- Дужук С. А. – http://ekogurtok.blogspot.com/p/blog-page_26.html.
- Андриїшин О. Г. –

<https://drive.google.com/folderview?id=0B41fy4BQ8E8SODJTWWEwX2dOSkE&usp=sharing>.

Презентований досвід роботи педагогів засвідчив про їх значні здобутки у справі навчання і виховання дітей різних вікових категорій. Керівники гуртків переконливо довели, що їхня система навчально-виховної роботи спрямована на

формування пізнавальної, практичної, творчої та соціальної компетентностей вихованців та забезпечує вагомі практичні результати.

Методистам із позашкільної освіти районних, міських методичних кабінетів, центрів, методистам позашкільних навчальних закладів рекомендуємо вивчати та поширювати досвід роботи педагогів, які брали участь у Конкурсі та мають вагомі професійні здобутки завдяки організації шкіл педагогічного досвіду, майстер-класів тощо.

Відповідно до протоколу засідання Центрального оргкомітету Всеукраїнського конкурсу майстерності педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів «Джерело творчості» від 14 квітня 2016 року № 2 робота журі 3-го етапу першого (заочного) туру Всеукраїнського конкурсу буде узагальнена до 24 червня 2016 року. Другий тур (очний) 3-го етапу Всеукраїнського конкурсу відбудеться 22-23 вересня 2016 року. Детальну інформацію стосовно цього можна знайти на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України, якщо перейти за посиланням <http://www.imzo.gov.ua/zahodi/konkursi-dlya-osvityan/>.

Із метою підвищення якості та вдосконалення змісту позашкільної освіти, забезпечення гуртків, груп, секцій, студій та інших творчих об'єднань позашкільних навчальних закладів якісною навчальною літературою за напрямками позашкільної освіти у квітні-травні 2016 року проведено I етап Всеукраїнського конкурсу рукописів навчальної літератури для позашкільних навчальних закладів системи освіти, результати якого узагальнено в додатку до наказу управління освіти і науки «Про підсумки I етапу Всеукраїнського конкурсу рукописів навчальної літератури для позашкільних навчальних закладів системи освіти у 2016 році» від 19 травня 2016 року № 295.

Учасники презентували рукописи в категоріях: навчальні програми та навчальна література з дослідницько-експериментального, художньо-естетичного, науково-технічного та еколого-натуралістичного напрямів позашкільної освіти.

Переможцями конкурсу в категорії «Навчальні програми» експертними комісіями визнані керівники гуртків комунального позашкільного навчального закладу «Рівненська Мала академія наук учнівської молоді» Рівненської обласної ради: А. В. Рудик, кандидат технічних наук, доцент; О. Л. Пінчук, кандидат технічних наук; І. Л. Семещук, кандидат педагогічних наук, доцент; Ю. М. Галатюк, кандидат педагогічних наук, професор; М. В. Пікула; Т. Ю. Галатюк, учитель Рівненської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 6 Рівненської міської ради; В. В. Тарасюк, керівник гуртка; Л. С. Хилько, методист Рівненського міського центру творчості учнівської молоді Рівненської міської ради.

У категорії «Навчальна література» переможцями стали: О. Л. Пінчук, кандидат технічних наук, керівник гуртків Обласного комунального позашкільного навчального закладу «Рівненська Мала академія наук учнівської молоді» Рівненської обласної ради; Є. Г. Герасімов, кандидат технічних наук, доцент Національного університету водного господарства та природокористування; В. М. Коробчук, керівник гуртка Гошанського районного

центру дітей, юнацтва та молоді; І. А. Колісніченко, методист комунального закладу «Районний Будинок учнівської молоді» Дубенської районної ради; В. В. Чубаєвська, керівник гуртка Здолбунівського районного центру творчості дітей та юнацтва; Н. Є. Винокур, методист, А. В. Михальчук, керівник гуртків Рівненського міського центру творчості учнівської молоді Рівненської міської ради; Л. В. Ярмольчук, методист, О. Ю. Шульган, керівник гуртків Костопільського центру технічної творчості та комп'ютерних технологій.

Подані на конкурс роботи засвідчили прагнення педагогів використовувати якісне навчально-методичне забезпечення у своїй професійній діяльності, до розроблення якого долучаються працівники різних напрямів позашкільної освіти. Разом із тим, варто звернути більшу увагу авторів навчальної літератури на номінації, в яких відбувається конкурс, а також на вимоги до рівня підготовки рукописів навчальних матеріалів.

Ураховуючи результати конкурсу, пропонуємо методистам із позашкільної освіти районних, міських методичних кабінетів, центрів, методистам позашкільних навчальних закладів активніше залучати авторів навчальних програм, навчальної літератури до методичних заходів районного, міського рівнів, сприяти присвоєнню їм звання «керівник гуртка-методист» тощо.

Відповідно до пункту 5.2 Типового положення про атестацію педагогічних працівників (наказ МОН України від 06.10.2010 № 930, зареєстрованого в Мінюсті України 14.10.2010 № 1255/18550) експертними комісіями інституту в поточному навчальному році було розглянуто 8 матеріалів педагогів, які претендували на присвоєння звання «керівник гуртка-методист», із яких: 2 – керівники гуртків загальноосвітніх шкіл, 6 – керівники гуртків позашкільних навчальних закладів. У матеріалах розкрито зміст та методику організації гурткової роботи за науково-технічним, художньо-естетичним, дослідницько-експериментальним напрямками позашкільної освіти.

У ході підготовки методичної розробки керівникам гуртків, які атестуються на присвоєння звання «керівник гуртка-методист», необхідно керуватися вимогами, які подано в рекомендаціях Н. Мельник «Рекомендації щодо підготовки методичної розробки у процесі атестації педагогічних працівників та присвоєння звання «викладач-методист», «учитель-методист», «вихователь-методист», «практичний психолог-методист», «педагог-організатор-методист», «керівник гуртка-методист» [7].

Методистам районних, міських методичних кабінетів, центрів рекомендуємо активніше залучати педагогів, яким присвоєно звання «керівник гуртка-методист», до проведення майстер-класів для молодих та малодосвідчених керівників гуртків загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів.

У 2016-2017 навчальному році відбудеться Обласний конкурс-ярмарок педагогічної творчості з номінації «Позашкільна освіта». Запрошуємо працівників позашкільних навчальних закладів до участі в конкурсі. Нагадуємо про те, що Конкурс організовується відповідно до Положення про обласний конкурс-ярмарок педагогічної творчості, затвердженого наказом управління

освіти і науки Рівненської облдержадміністрації від 9 грудня 2013 року №53/1112. Із текстом Положення можна ознайомитися за посиланням http://roippo.org.ua/activities/scientific_methodological/professional_competitions.php/23/

Пропонуємо керівним та педагогічним працівникам позашкільних навчальних закладів активніше долучатися до методичних заходів обласного рівня, зокрема Шкіл новаторства. Так, упродовж 2015-2016 навчального року регіональна школа новаторства, яка діє на базі Рівненського міського Палацу дітей та молоді, запропонувала три заходи – цикл семінарів, презентацій творчих напрацювань педагогів та їх вихованців під час святкування 75-річчя закладу «11 миттєвостей зими», тиждень творчості молодих педагогів та тиждень професійної майстерності педагогічних працівників. Активно працювали зональні школи новаторства. Зокрема, відбулося два засідання північної зональної школи новаторства на базі комунального закладу «Районний Будинок дитячої та юнацької творчості» Березнівської районної ради, де педагоги взяли участь у «круглому столі» з теми «Шляхи підвищення якості педагогічного процесу в позашкільному навчальному закладі» та Будинку дитячої та юнацької творчості Кузнецовської міської ради, педагогічний колектив якого презентував досвід роботи під час семінару-практикуму з теми «Розвиток творчих здібностей вихованців у позашкільному навчальному закладі: управлінський аспект». Для учасників центральної зональної школи новаторства організовувався семінар «Творчий підхід до реалізації проектних технологій у дитячих творчих об'єднаннях закладу» на базі Здолбунівського районного центру творчості дітей та юнацтва. Працівники Острозького районного Будинку школяра поділилися досвідом роботи під час семінару-презентації з теми «Формування змісту діяльності позашкільного навчального закладу на основі історико-культурної спадщини регіону». У режимі offline працювала південна зональна школа новаторства, запропонувавши учасникам взяти участь у вебінарі з теми «Патріотичне виховання дітей та учнівської молоді засобами позашкільної освіти».

Познайомитись із матеріали діяльності Шкіл новаторства можна на сайті РОІППО <http://www.roippo.org.ua/> у вкладці «Діяльність», за посиланням «Регіональна школа новаторства» («Зональні школи новаторства»).

Ураховуючи результати вивчення стану та надання методичної допомоги працівникам районних, міських методичних кабінетів, центрів, педагогам позашкільних навчальних закладів упродовж 2015-2016 рр. з питань дотримання діючого законодавства у галузі позашкільної освіти, рекомендуємо звернути увагу на дотримання таких вимог:

- 1) відповідно до розділу IV Положення про районний (міський) методичний кабінет (центр), яке затверджене наказом Міністерства освіти і науки від 8 грудня 2008 року №1119 та зареєстровано в Міністерстві юстиції України 25 грудня 2008 року за № 1239/15930 в штаті районного методкабінету (центру) передбачається посада методиста з позашкільної освіти, на якого покладаються обов'язки з організації методичного забезпечення позашкільної

освіти району та здійснення методичного супроводу розвитку професійної компетентності працівників позашкільних навчальних закладів;

2) щорічно розробляти та затверджувати план районних заходів за напрямами позашкільної освіти та план участі дітей у заходах обласного рівня;

3) особливої уваги потребує аналіз стану реалізації у позашкільному навчальному закладі районних програм, заходів, які розроблені на виконання обласних програм. Зокрема, Обласної програми національного виховання учнівської молоді Рівненщини на 2008-2020 роки;

4) відповідно до пункту 2 статті 23 Закону України «Про позашкільну освіту» призначення на посаду та звільнення з посади педагогічних та інших працівників позашкільного навчального закладу здійснює керівник позашкільного навчального закладу;

5) відповідно до пункту 3 статті 18 Закону України «Про позашкільну освіту» «...позашкільні навчальні заклади видають своїм випускникам документи про позашкільну освіту в порядку, встановленому спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі освіти...». Про це зазначається і в пункті 24 Положення про позашкільний навчальний заклад, зокрема, «...випускникам, які в установленому порядку склали кваліфікаційні іспити, видається свідоцтво (посвідчення). Зразки свідоцтв (посвідчень) затверджуються МОН. Виготовлення свідоцтв (посвідчень) для позашкільних навчальних закладів здійснюється за рахунок коштів засновників (власників)». При видачі випускникам свідоцтв про позашкільну освіту слід керуватися наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Порядку видачі випускникам позашкільних навчальних закладів свідоцтв про позашкільну освіту» від 12.07.2001 №510, а також наказом Міністерства освіти і науки України «Про внесення змін до Порядку видачі випускникам позашкільних навчальних закладів свідоцтв про позашкільну освіту» від 12.08.2009 №746;

б) необхідно дотримуватись умов затвердження та оформлення навчальних програм з позашкільної освіти. Так, відповідно до статті 16 Закону України «Про позашкільну освіту» навчально-виховний процес у позашкільних навчальних закладах здійснюється за типовими навчальними програмами та іншими навчальними програмами за умови затвердження їх відповідними місцевими органами виконавчої влади. У листах Міністерства освіти і науки України «Про навчальні програми з позашкільної освіти» від 18 липня 2013 року №1/9-502 та 19 серпня 2014 року №1/9-417 подані додаткові роз'яснення щодо затвердження навчальних програм з позашкільної освіти та використання їх у навчальних закладах. Так, зазначається, що з метою забезпечення діяльності гуртків, творчих об'єднань, секцій, які працюють тільки у межах однієї адміністративно-територіальної одиниці, відповідають потребам конкретного регіону, навчальні програми з позашкільної освіти можуть бути затверджені наказами обласних, районних, міських органів управління освітою згідно з встановленою ними процедурою. При укладанні навчальних програм із позашкільної освіти необхідно керуватися вимогами до їх змісту та оформлення, які подані в листі Інституту інноваційних технологій і змісту освіти від 5 червня

2013 №14.1/10-1685 «Про методичні рекомендації щодо змісту та оформлення навчальних програм з позашкільної освіти».

Репозитарій навчальних програм із позашкільної освіти розміщений на порталі «Освіта Рівненщини» <http://rivneosvita.org.ua/> у вкладці «Документи», перейти за посиланням «Управління освіти і науки Рівненської облдержадміністрації» у розділі «Програми», підрозділі «Навчальні програми». Такий же репозитарій може бути створений на сайті районного, міського відділу, управління освіти чи методичного кабінету, де розміщуватимуться програми, які рекомендовані для використання на рівні певного району чи міста.

При плануванні роботи з різних напрямів позашкільної освіти рекомендуємо використовувати навчальні програми, які мають гриф Міністерства освіти. Ознайомитись із програмами можна за посиланням: <http://www.imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/navchalni-programi/>

З метою налагодження більш оперативної професійної комунікації між методистами з позашкільної освіти різного рівня, працівниками позашкільних навчальних закладів рекомендуємо більш активно використовувати можливості інтернет-спільнот [1].

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Басараба Н. Методичні рекомендації щодо організації роботи у мережевих педагогічних спільнотах веб-порталу «Освіта Рівненщини» / Н. Басараба // Методичні рекомендації до організації навчально-виховного процесу в 2013-2014 році : інформаційно-методичний бюлетень / за заг. ред. М. А. Віднічука. – Рівне, 2013. – С. 11–16.

2. Башинська А. Вивчення, узагальнення та поширення педагогічного досвіду / А. Башинська // Методичні рекомендації до організації навчально-виховного процесу в 2013-2014 році : інформаційно-методичний бюлетень / за заг. ред. М. А. Віднічука. – Рівне, 2013. – С. 16–21.

3. Давидюк Н. Ю. Сучасні підходи та перспективи впровадження STEM на різних освітніх рівнях / Н. Давидюк // Завуч. – 2016. – №11.

4. Демченко В. В. Особливості організації освіти обдарованих дітей у 2014-2015 навчальному році / В. Демченко // Методичні рекомендації до організації навчально-виховного процесу в 2014-2015 навчальному році : інформаційно-методичний бюлетень / за заг. ред. А. О. Лавренчука. – Рівне, 2014. – С.114–122.

5. Єрмола А. М. Технологія організації науково-методичної роботи з педагогічними кадрами : наук.-метод. посіб. / А. М. Єрмола, О. М. Василенко. – Харків : Курсор, 2006. – 312 с.

6. Зайченко О. І. Теорія і практика управлінської діяльності районного відділу освіти : монографія / О. І. Зайченко, Н. М. Островерхова, Л. І. Даниленко. – К. : «ВПЦ Техпрінт», 2000. – 352 с.

7. Мельник Н. А. Рекомендації щодо підготовки методичної розробки у процесі атестації педагогічних працівників та присвоєння звання «викладач-методист», «учитель-методист», «вихователь-методист», «практичний психолог-

методист», «педагог-організатор-методист», «керівник гуртка-методист» / Н. А. Мельник // Методичні рекомендації до організації навчально-виховного процесу в 2014-2015 навчальному році : інформаційно-методичний бюлетень / за заг. ред. А. О. Лавренчука. – Рівне, 2014. – С. 5–64.

8. Національне виховання учнів: регіональний аспект (з досвіду роботи загальноосвітніх навчальних закладів Рівненської області) / автори-упоряд. : Н. Гавриш, Г. Ситник, Н. Коломієць. – Рівне, 2012. – Ч.1. – 280 с.

9. Національне виховання учнів: регіональний аспект (з досвіду роботи загальноосвітніх навчальних закладів Рівненської області) / автори-упоряд. : Н. Гавриш, Г. Ситник, Н. Коломієць. – Рівне, 2012. – Ч. 2. – 328 с.

Анатолій ДУБЕНЧУК,
*методист кабінету виховної роботи,
позашкільної освіти, захисту прав дитини,
дисциплін художньо-естетичного циклу та фізичного виховання
Рівненського ОІППО*

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ПРЕДМЕТА «ЗАХИСТ ВІТЧИЗНИ» В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ У 2016-2017 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Розподіл годин та навчальні програми

Типовими навчальними планами для загальноосвітніх навчальних закладів у 2016-2017 навчальному році на вивчення предмета «Фізична культура» в інваріантній складовій передбачено:

- 1-4 класи – 3 години на тиждень;
- 5-9 класи – 3 години на тиждень;
- 10-11 класи – 2 години на тиждень;
- 10-11 класи спортивного та військово-спортивного профілів – 5 годин на тиждень.

Години з фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

При складанні календарного планування на навчальний рік слід враховувати місцеві кліматичні умови, матеріальну базу навчального закладу тощо.

У 2016-2017 навчальному році вивчення фізичної культури здійснюватиметься за навчальними програмами, рекомендованими Міністерством освіти і науки України:

- 1-4 класи – «Фізична культура для загальноосвітніх навчальних закладів. 1-4 класи» (авт. Т. Круцевич, В. Єрмолова та ін., 2011);

- 5-8 класи – «Фізична культура. 5-9 класи» (авт. Т. Круцевич та ін.);
- 9-11 класи – «Фізична культура для загальноосвітніх навчальних закладів. 5-11 класи» (за ред. С. Дятленка, розміщено на сторінці <http://old.mon.gov.ua/ua/often-requested/educational-programs/>);
- спеціальна медична група 1-4 класи «Фізична культура для спеціальної медичної групи. 1-4 класи» (авт. В. Майєр, 2006);
- спеціальна медична група 5-9 класи «Фізична культура для спеціальної медичної групи. 5-9 класи» (авт. В. Майєр, В. Дерев'янка);
- спортивний профіль – «Фізична культура для загальноосвітніх навчальних закладів. Спортивний профіль. 10-11 класи» (авт. В. Єрмолова та ін.).

Організація навчально-виховного процесу

Управління навчально-виховним процесом із фізичної культури та позаурочною фізкультурно-оздоровчою роботою в загальноосвітніх навчальних закладах відбувається відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладах України» від 02.08.2005 № 458.

Заняття з фізичної культури і спорту в навчальних закладах проводяться вчителем фізичної культури або особою, яка має спеціальну освіту та кваліфікацію – тренер, керівник гуртка, групи, спортивної секції тощо (далі – фахівець з фізичної культури і спорту).

До занять з фізичної культури і спорту допускаються учні, які пройшли обов'язковий медичний профілактичний огляд відповідно до Положення про медико-педагогічний контроль за фізичним вихованням учнів у загальноосвітніх навчальних закладах, затвердженого спільним наказом Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства освіти і науки України від 20.07.2009 № 518/674, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України від 17.08.2009 № 772/16788, не мають протипоказань щодо стану здоров'я, в яких визначені рівень фізичного розвитку і група для занять фізичною культурою.

На уроках з фізичної культури повинні бути присутніми всі учні незалежно від рівня фізичного розвитку і групи для занять фізичною культурою, а також тимчасово звільнені від занять.

Допустиме навантаження на уроці для тих учнів, які за станом здоров'я належать до підготовчої та спеціальної груп і відвідують уроки фізичної культури, встановлює вчитель.

Медичне обстеження учнів проводиться щорічно в установленому законодавством порядку. Учні, які не пройшли медичного обстеження, не допускаються до фізичного навантаження на навчальних заняттях, але повинні їх відвідувати.

Поділ класу на групи дівчат і юнаків під час вивчення предмета в 10-11 класах загальноосвітніх навчальних закладах здійснюється згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 20.02.2002 № 128 (додаток 2). За

наявності можливостей уроки фізичної культури в 5-9 класах варто проводити для хлопців та дівчат окремо.

При формуванні розкладу навчальних занять на тиждень не рекомендується здвоювати уроки фізичної культури або проводити їх два дні поспіль (окрім спортивного профілю).

Більшість уроків фізичної культури доцільно проводити на відкритому повітрі за умови, що температура повітря не нижча:

- 8°C – для учнів 1-2 класів;
- 8°C – 11°C – для учнів 3-4 класів;
- 12°C – для учнів 5-7 класів;
- -12°C – -15°C – для учнів 8-11 класів.

Планування навчально-виховного процесу

Рівень якості навчально-виховного процесу з фізичної культури в загальноосвітньому навчальному закладі значною мірою залежить від планування. Планування навчального матеріалу з фізичної культури має свої особливості. По-перше, матеріал з фізичної культури, на відміну від інших предметів, викладено не в порядку послідовного вивчення, а «за школами» або темами (в 1-4 класах) і модулями (в 5-11 класах). По-друге, під час планування варто зважати на такі об'єктивні фактори, як наявність спортивного залу (майданчика), інвентарю та обладнання, погодні умови тощо. Правильно спланувати навчальну роботу з фізичної культури означає передбачити зміст, форми і методи цієї роботи, урахувати вікові, психологічні та статеві особливості розвитку учнів, рівень їхніх фізичних якостей і рухових здібностей, стан здоров'я тощо.

Змістове наповнення предмета «Фізична культура» в 5-11 класах навчальний заклад формує самостійно з варіативних модулів. При цьому обов'язковим є включення засобів теоретичної і загальнофізичної підготовки, передбачених програмою для даного класу до кожного варіативного модуля.

Медико-педагогічний контроль

Медико-педагогічний контроль за фізичним вихованням – невід'ємна частина навчального процесу та медичного обслуговування учнів у загальноосвітньому навчальному закладі, що включає заходи, спрямовані на оптимізацію, безпеку та ефективність фізичної культури. Він входить до обов'язкових функцій педагогічних працівників навчального закладу і відбувається відповідно до спільного наказу Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства освіти і науки України «Про забезпечення медико-педагогічного контролю за фізичним вихованням учнів» від 20.07.2009 № 518/674.

**Орієнтовна кратність
проведення спеціалістами медико-педагогічного спостереження
за уроками фізичної культури**

Посада контролюючого	Мінімальна кількість разів			Мета перевірки
	на місяць	упродовж семестру	упродовж навчального року	
Директор школи *		1	2–3	адміністративне інспектування
Заступник директора з навчально-виховної роботи *		1	2–3	методичне інспектування
Заступник директора з виховної роботи *	1	4	8	оздоровчо-виховна робота
Класні керівники **	1	4	8	відвідування учнями уроків, дисциплінованість, успішність учнів
Медичний персонал **	1	3	6	МПК*** за змістом і методами проведення уроків фізичної культури, за відповідністю фізичного навантаження функціональним можливостям учнів

* Для однієї паралелі класів.

** Для кожного класу.

*** МПК – медико-педагогічний контроль.

**Організація занять з учнями
підготовчої та спеціальної медичної групами**

Розподіл учнів на медичні групи здійснюється відповідно до Інструкції про розподіл учнів на групи для занять на уроках фізичної культури, затвердженої спільним наказом Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства освіти і науки України від 20.07.2009 № 518/674. Списки учнів, які належать до підготовчої та спеціальної груп відповідно до Інструкції про розподіл учнів на групи для занять на уроках фізичної культури, затверджуються наказом керівника навчального закладу на поточний рік і доводяться до відома класного керівника, учителя фізичної культури.

Учні, які за станом здоров'я віднесені до підготовчої медичної групи, відвідують обов'язкові уроки фізичної культури. Заняття проводяться за загальною програмою фізичної культури, але з можливою затримкою складання відповідних нормативів. Оцінювання учнів – за теоретико-методичні знання та техніку виконання вправ. Рекомендовані заняття у фізкультурно-оздоровчих

групах загальної фізичної підготовки, прогулянки, ігри й спортивні розваги. Участь у змаганнях – за додатковим дозволом лікаря.

Учні, які за результатами медичного огляду тимчасово віднесені до спеціальної медичної групи, відвідують обов'язкові уроки, але виконують корегувальні вправи і вправи для загального фізичного розвитку, які їм не протипоказані. Таким учням можна виставляти поточну оцінку за знання і техніку виконання корегувальних вправ (за сприятливих для учня умов), а наприкінці навчального року виставляється «зараховано».

Окрім того, за наявності умов, для учнів спеціальних медичних груп організовуються два додаткові заняття, які за навчальними програмами «Фізична культура для спеціальних медичних груп загальноосвітніх навчальних закладів. 1-4 класи» (авт. В. Майєр) та «Фізична культура для спеціальних медичних груп загальноосвітніх навчальних закладів. 5-9 класи» (авт. В. Майєр, В. Деревянко) проводить учитель фізичної культури.

До спеціальної медичної групи відносяться учні зі значними відхиленнями в стані здоров'я, фізичного розвитку і діяльності основних функціональних систем постійного або тимчасового характеру, що потребують суттєвого обмеження фізичного навантаження. У спеціальній медичній групі навчаються учні з показниками в стані здоров'я як стійкого короткотривалого характеру (відмовлення рухомості суглобів після травми, тощо). Тому основною формою організації навчальної діяльності є індивідуальний та груповий підхід. Це завдання вирішується за рахунок диференціації методики (різні вихідні положення, ступені напруження, амплітуди рухів тощо).

Списки учнів, які за станом здоров'я відносяться до спеціальної медичної групи, затверджуються наказом директора навчального закладу з вказівкою діагнозу захворювання і терміном перебування в ній. Також затверджуються розклад занять групи і прізвище вчителя (керівника групи), який має відповідну фахову підготовку. Група включає 12–15 учнів. На тиждень проводиться не менше 2-х занять у позакласний час по 45 хвилин. При несприятливих кліматичних умовах (при температурі нижчій за 10 градусів і вітряній погоді) тривалість уроку скорочується до 35 хвилин, щоб запобігти переохолодженню.

Формування групи здійснюється з урахуванням віку та стану здоров'я. Можливе об'єднання в групу учнів з різними захворюваннями тому, що характер пристосування до фізичних навантажень і особливо пристосування серцево-судинної і дихальної систем у багатьох відношеннях схожі.

Можливим є міжшкільне об'єднання учнів у спеціальну медичну групу.

Учні спеціальної медичної групи повинні обов'язково займатися на загальних уроках фізичної культури у відповідному одязі і взутті. Вони беруть участь у підготовчій та заключній частинах уроків, закріплюють матеріал вивчений на заняттях у групі, а при стійкому покращенні стану здоров'я виконують елементи рухів основної частини зі значним зниженням фізичних навантажень, без затримки дихання, виключаючи стрибки, психоемоційне навантаження (елементи змагань).

Фізичні вправи прикладного й професійного спрямування не виключаються, але обов'язково виконуються з урахуванням пристосування

організму учнів до подібних навантажень. Учні спеціальної медичної групи повинні перебувати під постійним лікарсько-педагогічним та батьківським контролем і бути обізнаними з елементами самоконтролю за станом власного здоров'я.

Навчальні нормативи складають тільки учні основної медичної групи, які на момент прийняття нормативу не скаржаться на погане самопочуття та стан здоров'я.

Безпека життєдіяльності під час занять фізичними вправами

Навчальний предмет «Фізична культура» належить до найбільш травмонебезпечних. Тому вчителям потрібно особливу увагу звернути на безпеку життєдіяльності під час проведення занять.

На кожному уроці з фізичної культури в загальноосвітніх навчальних закладах з учнями обов'язково проводяться відповідні інструктажі з безпеки життєдіяльності. Про проведення вступного, первинного, позапланового, цільового інструктажів робиться запис у відповідних журналах («Журнал реєстрації інструктажів з безпеки життєдіяльності для учнів» та на сторінці про зміст уроку предмета «Фізична культура» у класному журналі).

Місця для занять з фізичної культури і спорту обладнуються аптечкою (відкриті спортивні майданчики – переносною аптечкою).

Рішення про неможливість проведення занять з фізичної культури і спорту на відкритому повітрі у зв'язку з несприятливими метеорологічними умовами приймають учителі фізичної культури (наказ МОН від 01.06.2010 № 521).

Усі спортивні снаряди, спортивне обладнання та інвентар, що використовуються під час проведення занять з фізичної культури і спорту згідно з чинним переліком типових навчально-наочних посібників та обладнання з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів, що визначається Міністерством освіти і науки України, повинні бути справними і надійно закріпленими.

Металеві конструкції, що прикріплюють обладнання на спортивних майданчиках (волейбольні сітки, баскетбольні щити, гандбольні, футбольні ворота тощо), мають бути жорстко закріплені і не повинні мати пристроїв, небезпечних для учнів.

Виконувати гімнастичні вправи на спортивних снарядах учні повинні лише в присутності вчителя або фахівця з фізичної культури і спорту, а складні елементи і вправи – під наглядом учителя або фахівця з фізичної культури і спорту.

Під час проведення занять на відкритому повітрі в сонячну спекотну погоду учням необхідно мати легкі головні убори.

Заняття з навчання плаванню проводять тренери. Учителі фізичної культури в цьому разі виконують функцію помічника тренера і беруть участь у процесі навчання та організації занять.

Особливості викладання предмета «Захист Вітчизни»

Відповідно до Типових навчальних планів для загальноосвітніх навчальних закладів, затверджених наказом Міністерства освіти і науки від 27.08.2010 № 834, зі змінами, що внесені наказом Міністерства освіти і науки від 29.05.2014 № 657, на вивчення предмета в 2016-2017 навчальному році передбачено:

– у класах з військово-спортивним профільним навчанням – 2 год. на тиждень;

– у класах усіх інших напрямів – 1,5 год. на тиждень.

Кількість годин може бути збільшена за рахунок варіативної складової навчального плану.

На виконання наказів Міністерства освіти і науки України Про затвердження плану заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді» від 27.10.2014 № 1232, «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах» від 16.06.2015 № 641 робочою групою з доопрацювання навчальної програми предмета «Захист Вітчизни» розширено зміст окремих розділів та забезпечено практичну спрямованість навчальної програми.

Урок як основна організаційна форма предмета «Захист Вітчизни» починається із шикування, виконання Гімну України, перевірки готовності учнів до уроку і тренування за тематикою уроку протягом 3-5 хв. На заняттях стосунки між учнями та вчителем, а також учнів між собою підтримуються на зразок взаємовідносин між військовослужбовцями Збройних Сил України.

Зміст програмового матеріалу в навчальній програмі «Захист Вітчизни», залежно від матеріальної бази навчального закладу та ін., може бути відкореговано на 20 відсотків у межах розділу. Послідовність вивчення тем вчитель може коригувати самостійно.

Вивчення предмета «Захист Вітчизни» юнаками та дівчатами проводиться окремо (відповідно до листа-роз'яснення Міністерства освіти і науки України від 09.10.2002 № 1/9- 444). Навчальний предмет при цьому в обох випадках називається «Захист Вітчизни» з уточненням («Основи медичних знань» для дівчат).

Разом з тим, дівчата, за їх власним бажанням (у разі згоди батьків, опікунів або піклувальників) та відповідно до рішення педагогічної ради навчального закладу, можуть навчатися за програмою для юнаків. Юнаки, які за станом здоров'я або релігійними поглядами звільнені від засвоєння основ військової справи, вивчають предмет за програмою для дівчат «Основи медичних знань».

Юнаки вивчають такі розділи: «Збройні Сили України на захисті Вітчизни»; «Міжнародне гуманітарне право»; «Тактична підготовка»; «Вогнева підготовка»; «Статут Збройних Сил України»; «Стройова підготовка»; «Військова топографія»; «Прикладна фізична підготовка»; «Військово-медична

підготовка»; «Основи цивільного захисту», а дівчата – «Основи цивільного захисту»; «Міжнародне гуманітарне право про захист цивільного населення»; «Основи медичних знань і допомоги»; «Надання першої медичної допомоги в надзвичайних ситуаціях хворим та догляд за ними». Розділ «Основи цивільного захисту» для групи юнаків і для групи дівчат є спільним.

Практичне закріплення теоретичного матеріалу з розділу «Основи цивільного захисту» передбачається під час проведення Дня цивільної оборони (цивільного захисту) в загальноосвітніх навчальних закладах.

Із метою практичного закріплення рівня знань, умінь та навичок учнів наприкінці навчального року проводяться навчально-польові заняття (збори), у тому числі з використанням навчально-методичної бази військових частин, відповідних кафедр вищих навчальних закладів, військових комісаріатів, оборонно-спортивних, військово-оздоровчих таборів, базових навчальних закладів, центрів допризовної підготовки тощо. Їх організація і проведення планується керівником навчального закладу відповідно до діючих вимог.

Для більш ефективної організації навчально-польових зборів місцеві органи управління освітою спільно з військовими комісаріатами повинні визначити школи, на базі яких проводитимуться заняття, залучивши до них учнів з інших шкіл, об'єднавши їх у навчальні загони й відділення.

Стрільба зі стрілецької зброї, в тому числі із малокаліберної гвинтівки, проводиться на відповідно обладнаних стрільбищах і в тирах за планами військових комісаріатів на підставі наказів, погоджених з начальником гарнізону (командиром військової частини, начальником вищого навчального закладу), органом управління освітою і керівником навчального закладу.

Керівники навчальних закладів зобов'язані вживати заходів щодо попередження загибелі та травмування учнів, встановлювати необхідні вимоги безпеки під час роботи з озброєнням та військовою технікою, під час здійснення маршу в район занять, проведення занять, стрільб, спеціальних занять і робіт, своєчасно доводити ці вимоги до учнів та досягати їх суворого виконання.

Перед початком занять керівник навчального закладу зобов'язаний особисто впевнитися, що для занять створені безпечні умови, учні засвоїли вимоги безпеки та мають достатні практичні навички щодо їх виконання.

Відповідальність за дотримання учнями вимог безпеки на заняттях несуть учителі предмета «Захист Вітчизни».

Із метою підвищення протимінної безпеки населення та дітей Міністерство освіти і науки рекомендує в загальноосвітніх навчальних закладах спланувати цикл уроків та виховних заходів, присвячених поведінці учнів з вибухонебезпечними предметами, на які учні можуть наразитися (лист Міністерства освіти і науки України «Щодо проведення уроків та виховних заходів з питань протимінної безпеки населення та дітей у загальноосвітніх навчальних закладах») від 19.08.2014 № 1/9-419.

Зазначені заходи можуть бути проведені для всіх категорій учнів на уроках з предметів «Фізична культура», «Захист Вітчизни» та виховних годинах у загальноосвітніх навчальних закладах. Для проведення уроків рекомендовано використовувати відеоматеріали з питань протимінної безпеки для загального

населення та дітей, що розроблені Державною службою з надзвичайних ситуацій, ОБСЄ, ЮНІСЕФ та отримали статус соціальної реклами від Національної Ради з питань телебачення та радіомовлення. З цими матеріалами можна ознайомитись в Інтернеті за посиланнями:

- <https://www.dropbox.com/s/6tqoszr2xmiz5lj/Mines.mp4>;
- <https://www.dropbox.com/s/wra85b4hfpdmagn/mns%20720x576%20low%2003.08.14.avi>;
- <https://www.dropbox.com/s/z8fz2ktrd2f0nm7/mns%20720x405%2003.08.14.mp4>.

Учителям необхідно надавати організаційно-методичну допомогу та брати участь у проведенні зазначених заходів.

Навчально-методичне забезпечення зазначено в Переліках навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, розміщених на офіційному веб-сайті МОН України (http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869542/).

Під час підготовки вчителів до уроків радимо використовувати періодичні фахові видання, зокрема загальнодержавний методично-інформаційний журнал «Основи Захисту Вітчизни» та журнал «Оборонний вісник».

Журнал “Оборонний вісник” – друковане щомісячне видання Центру воєнної політики та політики безпеки (ЦВППБ), що містить широкий спектр інформації військової сфери, яка може використовуватися вчителями і учнями загальноосвітніх навчальних закладів під час підготовки та проведення уроків з предмета “Захист Вітчизни”.

Особливістю видання є поєднання інформаційних, аналітичних матеріалів, новин сектору безпеки й оборони України та за військові структури (формування) провідних країн світу.

Допоміжним матеріалом для вчителів буде тематичний розділ з вичерпною, підготовленою профільними фахівцями інформацією, в обсягах та змістом навчального матеріалу і періодичністю відповідно до річного тематичного плану. Розділ журналу “Мій погляд” (інтернет-сторінка сайту ЦВППБ; www.defpol.org.ua) та електронна адреса (info@defpol.org.ua) відкрита для налагодження зворотного зв’язку з аудиторією, обговорення з ними проблемних питань та висвітлення досвіду з питань організації військово-патріотичного виховання, а також для надання відповідей, що виникатимуть під час підготовки до проведення та викладання предмета “Захист Вітчизни”.

Інформаційні ресурси

1. Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua>.

2. Офіційний веб-сайт Інститут інноваційних технологій і змісту освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iitzo.gov.ua>.

3. Офіційний веб-сайт Національної академії педагогічних наук України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ipv.org.ua>.

4. Офіційний веб-сайт Міністерства оборони України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mil.gov.ua>.

5. Сайт газети «Народна армія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.na.mil.gov.ua/>.

6. Сайт журналу «Військо України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://viysko.com.ua/>.

7. Сайт науково-теоретичного та науково-практичного журналу «Наука і оборона» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nio.mil.gov.ua>.

8. Сайт Державної служби з надзвичайних ситуацій України [Електронний ресурс]. – <http://www.mns.gov.ua>.

9. Сайт Товариства сприяння обороні України [Електронний ресурс]. – <http://tsou.org.ua>.

10. Сайт Товариства Червоного Хреста України [Електронний ресурс]. – <http://www.redcross.org.ua>.

Сайт методично-інформаційного журналу «Основи захисту Вітчизни» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://Захист.at.ua>.

Світлана КОЗЛОВСЬКА,
*методист кабінету дошкільної,
початкової, корекційної та інклюзивної освіти
Рівненського ОІППО*

СПІЛЬНЕ ВИКЛАДАННЯ. РОЛЬ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ СПІЛЬНОГО ВИКЛАДАННЯ

Спільне викладання – це така організація навчання в класі, коли спеціалісти (учитель і спеціальний педагог або асистент учителя) разом здійснюють викладання в єдиному просторі. Такий спосіб викладання використовується для задоволення потреб як окремих учнів, так і покращення ефективності викладання значної кількості школярів. Практика спільного викладання поширена в більшості європейських країн. Із упровадженням Концепції інклюзивної освіти, що передбачає спільне навчання всіх дітей, зокрема і дітей з інвалідністю та особливими освітніми потребами, вона набула поширення і в Україні.

У спільному викладанні беруть участь не менше двох педагогічних працівників, які мають однакову професійну підготовку та є колегами. У навчальному процесі також можуть брати участь інші дорослі (батьки дітей; студенти вищих педагогічних навчальних закладів, які проходять педагогічну практику; представники місцевої громади). Проте їх робота не буде вважатися

складовою спільного викладання, оскільки ці категорії помічників не є педагогічними працівниками, а отже, від них ніхто не вимагатиме виконання тих обов'язків, які покладаються на дипломованих фахівців.

Основою спільного викладання є загальноосвітня навчальна програма, яку можна видозмінювати відповідно до особливостей розвитку та потреб окремих учнів. Незважаючи на те, що не всі вчителі готові до спільного викладання, бажання отримувати позитивні результати у своїй педагогічній діяльності, налаштованість на використання інноваційних підходів спрямовують їх на пошуки саме в такій царині.

Основними компонентами ефективної практики спільного викладання є:

- **Спільні узгоджені цілі** – одна з найважливіших умов успішного спільного викладання, що передбачає визначення та узгодження навчальних цілей під час планування.

- **Спільні цінності та переконання.** Педагоги повинні мати не тільки спільне бачення на проблему «чого навчати», а й спільне розуміння процесу навчання учнів. Присутність на уроці двох і більше педагогів забезпечує різні знання, навички та ресурси, що дає змогу учителям навчатись один в одного. Спільне розуміння процесів викладання й навчання є одним із результатів і необхідних компонентів практики спільного викладання.

- **Рівноцінність учасників (педагогів)** досягається тоді, коли кожен із них відчуває, що його/її знання та досвід цінуються. Запорукою досягнення паритету у своїй діяльності є повага до свого колеги. Педагоги, учасники спільного викладання, незалежно від наявного досвіду чи посади розвивають здатність вільно обмінюватись ідеями та судженнями. Така рівноцінність кожного з них може проявлятися, наприклад, у тому випадку, коли корекційний педагог посилює ефективність уроку, який був спланований учителем, завдяки своїм спеціальним знанням і навичкам, учитель у свою чергу може моделювати методи та форми роботи з класом для корекційного педагога. У будь-якому випадку результатом такої діяльності стануть високі навчальні досягнення учнів.

- **Спільне лідерство.** Один із педагогів так описала свій досвід спільного викладання: «Я робила все, що повинен робити хороший учитель. Відмінність полягала лише в тому, що при спільному викладанні це робили двоє людей». Важливим у цьому твердженні є те, що вчитель підкреслила спільну участь обох педагогів у процесі прийняття рішень, тобто спільне лідерство.

- **Співпраця.** При використанні будь-якої із форм спільного викладання педагоги виконують свою роль та функції під час різних етапів: планування, викладання та оцінювання. У ході планування вони визначають ресурси та можливості кожного з партнерів, які можна застосувати у ході спільного викладання: обговорити навчальний зміст, проаналізувати потреби учнів у класі, вибрати методи та форми оцінювання навчальних досягнень учнів. Педагоги також можуть обговорити та прийняти спільне рішення стосовно того, наприклад, хто з них спілкуватиметься з батьками, а хто – з керівництвом навчального закладу.

Пропонуємо *перелік запитань*, які педагоги можуть використати у ході планування різних етапів навчального процесу:

Планування

1. Хто здійснюватиме планування?
2. Скільки часу потрібно для цього?
3. Як ефективно використати цей час?
4. Які записи допоможуть у процесі планування?

Викладання

1. Який навчальний матеріал слід охопити?
2. Яким чином ділити обов'язки?
3. Хто опрацьовуватиме питання адаптації навчального змісту, методів викладання та способів оцінювання навчальних результатів для учнів певних категорій?
4. Яким чином буде опрацьовуватися навчальний матеріал (один учитель подає навчальний матеріал, а другий – проводить практичні види діяльності чи обидва педагоги будуть задіяні в усіх елементах уроку)?
5. Як спостерігатимемо за роботою один одного, аби пізніше встановити ефективний зворотний зв'язок?
6. Як оцінюватимемо роботу кожного із нас?

Поведінка учнів

1. Як кожен педагог бачить дотримання учнями основних правил поведінки в класі?
2. Якими мають бути основні правила поведінки учнів у класі, хто їх складатиме?
3. Яким чином забезпечуватиметься дотримання дисципліни у класі?
4. Як слід реагувати на поведінку учнів?

Спілкування

1. Який тип спілкування необхідно використовувати з батьками дітей?
2. Як розповісти батькам про переваги спільного викладання?
3. Хто спілкуватиметься з батьками, зокрема з батьками дітей із особливими освітніми потребами?
4. Які типи спілкування застосовувати з учнями?
5. Як забезпечити регулярне спілкування між собою?
6. Хто спілкуватиметься з керівництвом навчального закладу?

Оцінювання

1. Як проводити моніторинг навчальних досягнень учнів?
2. Як оцінювати навчальні досягнення учнів?
3. Хто оцінюватиме навчальні досягнення всіх учнів, а хто – окремих їх категорій?

Організаційні питання

1. Як пояснити учням роль учителя у ході спільного викладання, аби вони зрозуміли, що педагоги є рівноцінними партнерами?
2. Як звертатись один до одного в класі?
3. Як ділити робоче місце?
4. Як дотримуватися принципу паритетності у ході прийняття рішень?

Як правило, педагоги спільно виконують поставлені функції та завдання. Зважаючи на це, варто відзначити пріоритетність відповідальності для кожного з них. З цією метою варто використати таблицю, де запропоновано орієнтовний перелік завдань, який можна позначити як: основна відповідальність, другорядна відповідальність, рівноцінна відповідальність. Перелік завдань, зазначений у таблиці, не є остаточним, він швидше визначає ті види діяльності, які найчастіше виконують педагоги.

Таблиця

Відповідальність педагогів за певні види діяльності

Діяльність	Відповідальні			
	Ім'я	Ім'я	Ім'я	Ім'я
Розробка тем, уроків, тематичних проектів				
Моніторинг та оцінювання прогресу учнів				
Виставлення оцінок				
Навчання інших фахівців (логопеда, реабілітолога та ін.)				
Спілкування з керівництвом навчального закладу				
Спілкування з батьками дітей з особливими освітніми потребами				
Спілкування з іншими фахівцями (логопедом, реабілітологом та ін.)				
Розробка індивідуальної програми розвитку				
Інше				
ОВ – основна відповідальність ДВ – другорядна відповідальність РВ – рівноцінна відповідальність УПР – участь у процесі прийняття рішень				

Упродовж процесу викладання педагоги пояснюють учням свої ролі, спілкуються між собою, ставлять запитання, забезпечують зворотний зв'язок, проводять моніторинг навчальних досягнень учнів, який також може передбачати спостереження наставника чи інших досвідчених колег, які разом із тим можуть сприяти конструктивному зворотному зв'язку, зазначивши позитивні аспекти та сфери, що потребують удосконалення.

Після проведення спільного уроку педагоги продовжують спілкування, підтримуючи зворотний зв'язок, визначаючи, на їхню думку, позитивні та негативні моменти, роблять висновки.

Деякі види діяльності педагога здійснюють щодня, а деякі – лише час від часу (щотижня, один раз або двічі на рік). Прикладом щоденних видів діяльності є: надання зворотного зв'язку учням щодо виконання ними домашніх завдань чи інших видів робіт, мета яких – перевірка знань; моніторинг позитивної динаміки учнів; підготовка необхідних навчальних матеріалів до уроку тощо. Зазвичай педагоги щотижня спілкуються з керівництвом навчального закладу та батьками дітей. Прикладом діяльності, що відбувається один чи кілька разів на рік, є: проведення загальних батьківських зборів, написання звітів та ін.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Данілавічюте Е. А. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / Е. А. Данілавічюте, С. В. Литовченко ; за заг. ред. А. А. Колупаєвої. – К. : Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 360 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).

2. Інклюзивна освіта. Досвід проекту : збірник статей / упоряд. Д. Ю. Мазін, Ю. М. Найда. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2013 – С. 214.

3. Спільне викладання в інклюзивному класі : методичні матеріали / уклад. Н. З. Софій. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 70 с.

Олена КУЗЬМІН,

завідувач кабінету обдарованої дитини

Рівненського ОІППО

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ КОНКУРСІВ, РЕКОМЕНДОВАНИХ МІНІСТЕРСТВОМ ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЛЯ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Із метою якісної організації й проведення творчих конкурсів та інтелектуальних змагань, їх унормування відповідно до законодавства України, раціонального використання навчального та робочого часу, МОН України рекомендує для практичного використання та врахування в роботі перелік творчих конкурсів та інтелектуальних змагань для учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Звертаємо увагу, що участь школярів у творчих конкурсах та інтелектуальних змаганнях здійснюється на добровільній основі.

Творчі конкурси та інтелектуальні змагання проводяться відповідно до положень (правил) про них, які пройшли державну реєстрацію у Міністерстві юстиції України відповідно до Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.1992 № 731, або проведення яких здійснюється відповідно до нормативно-правових актів Президента України та Кабінету Міністрів України.

Відповідно до статті 51 Закону України «Про освіту» заборонено відволікання учасників навчально-виховного процесу за рахунок навчального часу на здійснення заходів, не пов'язаних із процесом навчання, крім випадків, передбачених рішенням Кабінету Міністрів України.

Перелік творчих конкурсів та інтелектуальних змагань, рекомендованих МОН України

№ з/п	Назва конкурсу, змагання	Статус	Періоди проведення	Учасники	Наказ МОН України / МОНмолодьспорту України, інших відомств	Державна реєстрація в Міністерстві юстиції України
Інтелектуальні конкурси для учнів і студентів						
1.	Всеукраїнська військово-патріотична спортивна гра «Зірниця»	всеукраїнська гра	щорічно	учні 5-9 класів	пільний наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України та Міністерства оборони України від 16.12.2011 № 1443/779	від 29.12.2011 № 1567/20305
2.	Всеукраїнська українознавча гра «Соняшник»	всеукраїнський	щорічно	учні 1-11 класів	Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 12.10.2012 № 1101	від 30.10.2012 № 1811/22123
3.	Всеукраїнський фізичний конкурс «Левеня-2013»	всеукраїнський	щорічно	учні 7-11 класів	Наказ Міністерства освіти і науки України від 20.08.2002 № 476	від 24.05.2012 № 820/21132
4.	Всеукраїнський конкурс з англійської мови «ГРИНВІЧ»	всеукраїнський	щорічно	учні 2-11 класів	Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 07.02.2013 № 105	від 26.02.2013 № 319/22851
5.	Всеукраїнський конкурс з російської мови «ЛУКОМОРЬЕ»	всеукраїнський	щорічно	учні 2-11 класів	Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 03.12.2012 № 1378	від 25.12.2012 № 2160/22472
6.	Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика	міжнародний	щорічно	учні 3-11 класів ЗНЗ, ПТНЗ, студенти ВНЗ усіх рівнів	Указ Президента України від 9 листопада 2007 року № 1078, наказ Міністерства освіти і науки України від 13.03.2008 № 168	від 15.07.2008 № 643/15334

				акредитації, курсанти		
7.	Міжнародний математичний конкурс «Кенгуру-2013»	міжнародний	щорічно	учні 2-11 класів	Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.05.2000 № 149	від 24.05.2012 № 819/21131
8.	Міжнародна природознавча гра «Геліантус»	міжнародний	щорічно	учні ЗНЗ	Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 12.10.2012 № 1101	від 30.10.2012 № 1811/22123
9.	Міжнародний інтерактивний учнівський природничий конкурс «КОЛОСОК»	міжнародний	щорічно	учні ЗНЗ	Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 29.12.2011 № 1561	від 23.01.2012 № 86/20399
10.	Міжнародний конкурс-фестиваль дитячої творчості «Усі ми діти твої, Україно»	міжнародний	щорічно	учні від 9 до 17 років	Спільний наказ Міністерства освіти і науки України, Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Державного комітету України у справах національностей та релігій від 02.07.2007 № 559/2367/58	від 20.07.2007 № 845/14112 (зі змінами)
11.	Міжнародний учнівський конкурс юних істориків «Лелека»	міжнародний	щорічно	учні 5-11-х класів ЗНЗ та ПТНЗ	Накази Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 02.02.2012 № 98 та від 07.03.2012 № 269	від 20.02.2012 № 257/20570
12.	Мовно-літературний конкурс учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка	міжнародний	щорічно	учні 5-11-х класів ЗНЗ, ПТНЗ, студенти ВНЗ усіх рівнів акредитації	Указ Президента України від 30 вересня 2010 р. № 928/2010 Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2011 № 571	
13.	Всеукраїнські відкриті змагання із спортивно-технічних видів спорту	всеукраїнський	щорічно	учні, студенти	Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України	від 14.06.2012 № 953/21265

	та інших напрямів технічної творчості серед дітей та учнівської молоді				від 28.05.2012 № 635	
14.	Всеукраїнський фестиваль дитячої та юнацької творчості «Чисті роси»	всеукраїнський	щорічно	учні, студенти	Наказ Міністерства освіти і науки від 09.08.2002 № 457	від 29.08.2002 № 713/7001
15.	Всеукраїнський відкритий фестиваль-конкурс «Молодь обирає здоров'я»	всеукраїнський	щорічно	учні, студенти	Спільний наказ Міністерства освіти і науки України та Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 24.11.2009 № 1061/4128	від 18.12.2009 № 1228/17244
16.	Дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура»)	всеукраїнський	щорічно	учнівська молодь, 6-18 років	Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 13.06.2012 № 687	від 03.07.2012 № 1094/21406
17.	Чемпіонати України з видів спортивного туризму: - пішохідний; - велосипедний та гірський; - лижний та водний.	всеукраїнський	- щорічно; - в непарні роки; - в парні роки	учнівська молодь, 15-17 років	Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 30.05.2012 № 642	від 18.06.2012 № 992/21304
18.	Красназнавча експедиція учнівської молоді "Моя Батьківщина – Україна"	всеукраїнський	щорічно	учнівська молодь, 10-18 років	Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 04.02.2013 № 81	від 18.02.2013 № 287/22819
19.	Конкурс на кращу туристсько-красназнавчу експедицію учнівської молоді з активним способом пересування «Мій рідний край»	всеукраїнський	щорічно	учнівська молодь, 10-18 років	Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 04.02.2013 № 80	від 18.02.2013 № 286/22818
20.	Всеукраїнський конкурс «Юний селекціонер і генетик»	всеукраїнський	щорічно	учні ЗНЗ та ПНЗ	Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.08.2012 № 960	від 17.09.2012 № 1592/21904

21.	Всеукраїнський чемпіонат з інформаційних технологій «Екософт»	всеукраїнський	щорічно	учні ЗНЗ, ПТНЗ, студенти ВНЗ усіх рівнів акредитації	Наказ Міністерства освіти і науки від 03.03.2007 № 177	від 23.03.2007 № 266/13533
22.	Всеукраїнський конкурс з квітникарства та ландшафтного дизайну «Квітуча Україна»	всеукраїнський	щорічно	команди ЗНЗ та ПНЗ	Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 25.02.2013 № 197	від 13.03.2013 № 406/22938
23.	Всеукраїнський юнацький фестиваль «В об'єктиві натураліста»	всеукраїнський	щорічно	учні ЗНЗ, ПТНЗ та ПНЗ	Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.08.2012 № 961	від 17.09.2012 № 1593/21905
24.	Всеукраїнський конкурс юних зоологів і тваринників	всеукраїнський	щорічно	учні ЗНЗ та ПНЗ	Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 14.05.2012 № 571	від 29.05.2012 № 849/21161
25.	Всеукраїнський конкурс винахідницьких і раціоналізаторських проєктів еколого-натуралістичного напрямку	всеукраїнський	щорічно	учні ЗНЗ, ПТНЗ та ПНЗ студенти ВНЗ I-IV рівнів акредитації	Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 03.10.2012 № 1068	від 18.10.2012 № 1748/22060
26.	Всеукраїнський фестиваль «Україна – сад»	всеукраїнський	щорічно	команди ЗНЗ та ПНЗ	Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 25.02.2013 № 196	від 14.03.2013 № 409/22941
27.	Всеукраїнський конкурс дослідницько-експериментальних робіт з природознавства «Юний дослідник»	всеукраїнський	щорічно	учні ЗНЗ	Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 08.10.2012 № 1078	від 22.10.2012 № 1766/22078
28.	Всеукраїнський зліт учнівських виробничих бригад, трудових аграрних об'єднань загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів	всеукраїнський	щорічно	команди учнівських виробничих бригад, трудових аграрних	Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 14.05.2012 № 574	від 31.05.2012 № 868/21180

				об'єднань ЗНЗ та ПНЗ		
29.	Всеукраїнський біологічний форум учнівської та студентської молоді «Дотик природи»	всеукраїнський	щорічно	учні ЗНЗ, ПТНЗ та ПНЗ, студенти природничих факультетів ВНЗ I-II рівнів акредитації	Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 14.05.2012 № 572	від 31.05.2012 № 869/21181
30.	Всеукраїнський зліт учнівських лісництв загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів	всеукраїнський	щорічно	команди учнівських лісництв ЗНЗ та ПНЗ	Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 14.05.2012 № 575	від 30.05.2012 № 859/21171
31.	Всеукраїнський конкурс «Земля – наш спільний дім»	всеукраїнський	щорічно	учнівські колективи екологічної просвіти ЗНЗ та ПНЗ	Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 14 05 2012 № 573	від 30.05.2012 № 864/21176
32.	Всеукраїнська біологічна заочна школа учнівської молоді	всеукраїнський	упродовж навчального року	учні ЗНЗ та ПНЗ 10-11х класів	Наказ Міністерства освіти і науки від 01.07.1997 № 238	від 24.09.1997 № 439/22943
Всеукраїнські учнівські та студентські олімпіади, турніри, конкурси з навчальних предметів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт						
33.	Учнівські олімпіади з: – української мови і літератури; – іноземної мови (англійська, німецька, французька, іспанська); – правознавства; – історії; – економіки; – математики; – біології;	всеукраїнські	щорічно	учні 7-11 класів загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів	Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 22.09.2011 № 1099	від 17.11.2011 № 1318/20056

	<ul style="list-style-type: none"> – географії; – астрономії; – фізики; – хімії; – екології; – інформатики; – інформаційних технологій; – трудового навчання; – польської мови і літератури; – російської мови і літератури 					
34.	<p>Турніри:</p> <ul style="list-style-type: none"> – юних біологів; – винахідників та раціоналізаторів; – географів; – економістів; – журналістів; інформатиків; – істориків; – математиків; – правознавців; – фізиків; – хіміків; – філософів та релігіє знавців; – з фінансової грамотності 	всеукраїнські	щорічні	учні 8-11 класів ЗНЗ та ПТНЗ	Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 22.09.2011 № 1099	від 17.11.2011 № 1318/20056
35.	Всеукраїнський конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України	всеукраїнський	щорічно	учні 9-11 класів ЗНЗ та учні відповідного віку ПНЗ, ПТНЗ, студенти ВНЗ	Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 22.09.2011 № 1099	від 17.11.2011 № 1318/20056

				I-II рівнів акредитації		
36.	Всеукраїнський конкурс дослідницьких робіт для учнів 6-8 класів загальноосвітніх навчальних закладів	всеукраїнський	один раз на два роки	учні 6-8 класів ЗНЗ	Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 13.09.2012 № 1011	від 28.09.2012 за № 1662/21974

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і науки,
молоді та спорту України
22.09.2011 N 1099

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України 17 листопада 2011 р.
за N 1318/20056

ПОЛОЖЕННЯ

про Всеукраїнські учнівські олімпіади, турніри, конкурси з навчальних предметів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності

I. Загальні положення

1.1. Це Положення визначає порядок організації та проведення Всеукраїнських інтелектуальних та професійних змагань, їх організаційне, методичне і фінансове забезпечення, порядок участі в змаганнях і визначення переможців.

1.2. Всеукраїнські учнівські олімпіади проводяться щороку серед учнів загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладів з таких навчальних предметів:

українська мова і література;
російська мова і література;
іноземні мови (англійська, німецька, французька, іспанська);
правознавство;
історія;
економіка;
математика;
біологія;
географія;
астрономія;
фізика;
хімія;
екологія;
інформатика;
інформаційні технології;
трудове навчання;
педагогіка і психологія.

Всеукраїнські конкурси фахової майстерності, олімпіади зі спеціальних дисциплін проводяться щороку серед учнів випускних груп професійно-технічних навчальних закладів і міжшкільних навчально-виробничих комбінатів.

Всеукраїнський конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учнів – членів Малої академії наук України учнів проводиться щороку за науковими відділеннями:

філології і мистецтвознавства;

історії; {Абзац двадцять другий пункту 1.2 розділу I із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту N 360 (z0568-12) від 26.03.2012 }

науки про Землю; {Пункт 1.2 розділу I доповнено новим абзацом згідно з Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту N 360 (z0568-12) від 26.03.2012 }

економіки;

математики;

хімії і біології;

екології і аграрних наук;

філософії і суспільствознавства;

фізики і астрономії;

комп'ютерних наук;

технічних наук.

Всеукраїнські турніри юних біологів, винахідників та раціоналізаторів (навчальний предмет – фізика), географів, економістів, журналістів (навчальні предмети – українська мова і література), інформатиків, істориків, математиків, правознавців, фізиків, хіміків проводяться щороку серед учнів загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладів.

За потреби можуть проводитись олімпіади, турніри, конкурси (державного рівня) з інших навчальних предметів, спеціальних дисциплін, наукових відділень, конкурсу-захисту, а також спеціальні комплексні олімпіади, в тому числі й для учнів початкової школи. Правила (умови) проведення зазначених заходів затверджуються наказом МОНмолодьспорту України. { Абзац тридцять третій пункту 1.2 розділу I із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту N 360 (z0568-12) від 26.03.2012 }

Міністерством освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, управліннями освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій можуть проводитись олімпіади з мов і літератур національних меншин, що проживають в Україні, інші олімпіади, турніри, конкурси.

За бажанням учасник має право на загальних засадах брати участь у змаганнях серед учнів старших (порівняно з класом (курсом) фактичного навчання) класів (курсів) у межах визначених вікових груп кожного навчального предмета (крім учасників 11-го класу).

Студенти вищих навчальних закладів будь-якого рівня акредитації не мають права змагатись в учнівських олімпіадах, турнірах, конкурсах з навчальних предметів на будь-яких етапах.

{ Абзац тридцять шостий пункту 1.2 розділу I із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту N 360 (z0568-12) від 26.03.2012 }

1.3. Основними завданнями учнівських олімпіад, турнірів, конкурсів з навчальних предметів, конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт, олімпіад зі спеціальних дисциплін та конкурсів фахової майстерності є:

стимулювання творчого самовдосконалення дітей, учнівської молоді;
виявлення, розвиток обдарованих учнів, надання їм допомоги у виборі професії, залучення їх до навчання у вищих навчальних закладах;
реалізація здібностей талановитих учнів;
формування творчого покоління молодих науковців та практиків для різних галузей суспільного життя;
підвищення інтересу до поглибленого вивчення навчальних, спеціальних та фахових дисциплін, формування у колах учнівської молоді навичок дослідницької роботи;
популяризація досягнень науки, техніки та новітніх технологій;
підбиття підсумків роботи факультативів, гуртків, секцій, учнівських наукових товариств;
активізація всіх форм позакласної та позашкільної роботи з учнями;
підвищення рівня викладання навчальних, спеціальних та фахових дисциплін, фахової підготовки учнів;
залучення професорсько-викладацького складу, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів, працівників наукових установ до активної роботи з обдарованою учнівською молоддю;
формування команд для участі в міжнародних олімпіадах, конкурсах, турнірах.

1.4. Керівником Всеукраїнських учнівських олімпіад, турнірів, конкурсів з навчальних предметів, конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт, олімпіад зі спеціальних дисциплін та конкурсів фахової майстерності (далі – олімпіади, турніри, конкурси) є МОНмолодьспорт України.

1.5. Організатором та координатором Всеукраїнських учнівських олімпіад, турнірів, конкурсів з навчальних предметів, конкурсів фахової майстерності, олімпіад зі спеціальних дисциплін є Інститут інноваційних технологій і змісту освіти (далі – Інститут), на який покладається організаційно-методичне забезпечення проведення відповідних змагань.

Організатором та координатором Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів - членів Малої академії наук України є Національний центр «Мала академія наук України» (далі – НЦ МАН).

Організаційно-методичне забезпечення конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України НЦ МАН здійснює разом з Національним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді та Українським державним центром туризму і краєзнавства учнівської молоді.

1.6. МОНмолодьспорт України забезпечує контроль за дотриманням вимог цього Положення при проведенні всіх етапів Всеукраїнських учнівських олімпіад, турнірів і конкурсів з навчальних предметів, олімпіад зі спеціальних

дисциплін, конкурсів фахової майстерності та конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт.

1.7. Для організації та проведення олімпіад, турнірів і конкурсів МОНмолодьспортом України створюються організаційні комітети, призначаються координатори, експерти-консультанти, а для перевірки виконання завдань та оцінювання результатів – журі.

1.8. Для складання завдань олімпіад, турнірів і конкурсів голови журі та координатори відповідних змагань формують предметно-методичні комісії, до яких входять фахівці відповідної галузі у складі не більше п'яти осіб. Члени предметно-методичної комісії забезпечують науковий рівень змісту завдань та їх нерозголошеність до моменту оприлюднення. Надання підготовлених завдань будь-якій особі, яка не є членом предметно-методичної комісії, категорично забороняється.

На всіх етапах олімпіад, турнірів, конкурсів з навчальних предметів, олімпіад зі спеціальних дисциплін та конкурсів фахової майстерності завдання готуються окремо для кожного класу (курсу), а конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт – для кожного класу (курсу) відповідної секції наукового відділення. {Абзац другого пункту 1.8 розділу I в редакції Наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту N 360 (з0568-12) від 26.03.2012}

1.9. Для консультацій щодо розв'язання спірних питань у роботі журі (правильність перевірки, об'єктивність оцінювання робіт, визначення переможців олімпіад, турнірів, конкурсів) наказом МОНмолодьспорту України призначаються експерти-консультанти.

1.10. Переможців Всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів, конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт, олімпіад зі спеціальних дисциплін та конкурсів фахової майстерності визначають в особистій першості. Переможців Всеукраїнських турнірів визначають за результатами командної першості. Якщо змагання відповідного етапу турніру проходили в особистій першості, переможці визначаються відповідно до правил (умов) проведення турніру.

Переможців Всеукраїнських учнівських конкурсів з навчальних предметів визначають в особистій або командній першості відповідно до правил (умов) їх проведення.

1.11. Всеукраїнські учнівські олімпіади з навчальних предметів всіх етапів, турніри, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності є очною формою змагань.

Етапи Всеукраїнських учнівських конкурсів з навчальних дисциплін і конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт можуть бути очною або заочною формою змагань відповідно до умов їх проведення.

1.12. Учасники олімпіад, турнірів і конкурсів отримують завдання та дають на них відповідь державною мовою (крім олімпіад з іноземних і російської мов).

За рішенням журі учасники можуть отримувати завдання та давати відповіді мовою вивчення навчального предмета.

II. Проведення олімпіад, турнірів, конкурсів

2.1. Всеукраїнські учнівські олімпіади з навчальних предметів проводяться в чотири етапи:

I (перший) етап – шкільні (міжшкільні, училищні) на базі загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів і міжшкільних навчально-виробничих комбінатів;

II (другий) етап – районні (міські);

III (третій) етап – обласні (в Автономній Республіці Крим – республіканська, у містах Києві та Севастополі – міські);

IV (четвертий) етап – на державному рівні.

Проведення олімпіад I, II, III етапів з різних предметів одночасно забороняється. Олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності проводяться у три етапи:

I (перший) етап – училищні на базі професійно-технічних навчальних закладів і міжшкільних навчально-виробничих комбінатів (районні (міські) – не проводяться);

II (другий) етап – обласні (в Автономній Республіці Крим – республіканські, у містах Києві та Севастополі – міські);

III (третій) етап – на державному рівні.

Конкурс-захист науково-дослідницьких робіт проводяться в три етапи:

I (перший) етап – районні (міські);

II (другий) етап – обласні (в Автономній Республіці Крим – республіканські, у містах Києві та Севастополі – міські);

III (третій) етап – на державному рівні.

Турніри, як правило, проводяться у два етапи:

I (перший) етап – між командами загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів на районному та (або) обласному рівнях;

II (другий) етап – фінальний – на державному рівні.

Конкурси з навчальних предметів проводяться у кілька етапів відповідно до їх правил (умов), які затверджуються наказом МОНмолодьспорту України.

Фінальний етап конкурсів проводиться на державному рівні.

Порядок проведення фінальних етапів олімпіад, конкурсів, турнірів, їх організаційне, методичне забезпечення визначає Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій відповідно до цього Положення розробляють правила (умови) проведення I, II, III етапів Всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів, I, II етапів конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт, I, II етапів олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності, якими визначаються кількісний склад, місце та інші питання

проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів, олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт, конкурсів з фахової майстерності з урахуванням місцевих можливостей. { Абзац двадцять перший пункту 2.1 розділу II в редакції Наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту N 360 (з0568-12) від 26.03.2012 }

Кожна олімпіада проводиться у межах одного міста (селища міського типу, селища, села).

2.2. I етап: шкільні (міжшкільні, училищні) олімпіади з навчальних та училищні – зі спеціальних дисциплін, конкурси фахової майстерності, міжшкільний (міжучилищний) етап турнірів.

2.2.1. I етап олімпіад з навчальних предметів проводиться у жовтні, олімпіад зі спеціальних дисциплін та конкурсів фахової майстерності – у лютому, турнірів – у вересні-листопаді поточного року.

2.2.2. Порядок проведення, персональний склад оргкомітетів та журі, експерти-консультанти I етапу олімпіад, турнірів, конкурсів з навчальних предметів, олімпіад зі спеціальних дисциплін та конкурсів фахової майстерності, а також рішення відповідних оргкомітетів затверджуються наказами керівника навчального закладу.

2.2.3. Завдання I етапу для учасників олімпіад і конкурсів з навчальних предметів, олімпіад зі спеціальних дисциплін та конкурсів фахової майстерності готують предметно-методичні комісії, склад яких затверджується наказом керівника навчального закладу.

Турніри проводяться за завданнями оргкомітетів, які надсилаються до загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів до 15 серпня поточного року.

2.2.4. Звіти про проведення олімпіад з навчальних предметів та заявки на участь команд у наступному етапі оргкомітети I етапу надсилають до районних (міських) оргкомітетів до 1 листопада поточного року.

Звіти про проведення олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності та заявки на участь команд в наступному етапі оргкомітети I етапу надсилають оргкомітетам обласних (в Автономній Республіці Крим – республіканським, у містах Києві та Севастополі – міським) олімпіад і конкурсів до 1 березня поточного року.

Оргкомітети фінальних етапів турнірів розглядають заявки учасників, результати їх виступів у I етапі та надсилають учасникам запрошення для участі у фінальному етапі турніру.

Звіти про проведення I етапу конкурсів з навчальних предметів та заявки на участь у II етапі надсилаються до відповідних оргкомітетів у строки, визначені правилами (умовами), затвердженими наказами МОНмолодьспорту України.

2.3. II етап: районні (міські) олімпіади, конкурси з навчальних предметів;

I етап: районні (міські) конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт.

2.3.1. II етап олімпіад з навчальних предметів та I етап конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт проводяться щороку в листопаді - грудні.

Завдання II етапу олімпіад з навчальних предметів готуються обласними інститутами післядипломної педагогічної освіти, I етап конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт – предметно-методичними комісіями, склад яких формується згідно з вимогами пункту 1.8 розділу I цього Положення та затверджується районними (міськими) управліннями (відділами) освіти.

Кількість турів олімпіад, конкурсів-захистів, їхня тривалість та форми проведення визначаються Міністерством освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, управліннями освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій разом з оргкомітетами та журі відповідних олімпіад, конкурсів з навчальних предметів та конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт.

{Підпункт 2.3.1 пункту 2.3 розділу II в редакції Наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту N 360 (z0568-12) від 26.03.2012 }

2.3.2. Персональний склад оргкомітетів і журі, в тому числі голови, їх заступники, секретар, експерти-консультанти олімпіад, конкурсів з навчальних предметів, конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт, а також рішення відповідних оргкомітетів затверджуються наказами відділу освіти районної (міської) державної адміністрації.

2.3.3. Звіти про проведення II етапу олімпіад з навчальних предметів та заявки на участь у III етапі оргкомітети цих олімпіад надсилають відповідним обласним (в Автономній Республіці Крим – республіканському, в містах Києві та Севастополі – міським) оргкомітетам до 30 грудня поточного року, а про проведення I етапу конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт та заявки на участь у II етапі конкурсу-захисту – до 30 січня наступного року.

{Підпункт 2.3.3 пункту 2.3 розділу II із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту N 360 (z0568-12) від 26.03.2012}

2.3.4. II етап конкурсів з навчальних предметів проводиться, якщо це передбачено відповідними правилами (умовами), затвердженими наказами МОНмолодьспорту України.

Оргкомітети III етапу конкурсів розглядають заявки учасників, результати їх виступів у II етапі й надсилають запрошення для подальшої участі в змаганнях у визначені цими правилами (умовами) строки.

2.4. III етап: обласні олімпіади з навчальних предметів;

II етап: обласні олімпіади зі спеціальних дисциплін, конкурси фахової майстерності, конкурс-захист науково-дослідницьких робіт (в Автономній Республіці Крим – республіканські, у містах Києві та Севастополі – міські).

2.4.1. Персональний склад оргкомітетів і журі, в тому числі голови і його заступники, секретар, експерти-консультанти III етапу олімпіад з навчальних предметів, II етапу олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності, конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт, а також рішення відповідних оргкомітетів затверджуються наказами Міністерства освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, управлінь освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

2.4.2. III етап олімпіад з навчальних предметів, II етап конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт проводяться у січні - лютому; II етап олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності – у березні за графіками, які встановлює щорічно МОНмолодьспорт України.

2.4.3. III етап конкурсів з навчальних предметів проводиться, якщо це передбачено відповідними правилами (умовами) у строки, визначені МОНмолодьспортом України.

Оргкомітети IV етапу конкурсів з навчальних предметів розглядають заявки учасників запрошення для, результати їх виступів у III етапі й надсилають подальшої участі у фінальному етапі змагань.

2.4.4. Умови проведення олімпіад з навчальних предметів і спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності, конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт визначаються і затверджуються Міністерством освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, управліннями освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій. В умовах визначається кількісний склад, пропорційність представленості навчально-виховних закладів в олімпіадах і конкурсах, місце та інші питання їх проведення з урахуванням місцевих можливостей.

2.4.5. Олімпіади з навчальних предметів та спеціальних дисциплін, конкурси фахової майстерності проводяться за завданнями (рекомендаціями) МОНмолодьспорту України та, у разі потреби за безпосередньої участі його представника, який стежить за дотриманням вимог цього Положення.

Олімпіади з фізики, хімії, біології, математики, інформатики, інформаційних технологій, трудового навчання проводяться у два - три тури. Кількість турів інших змагань, їх тривалість та форми проведення визначає МОНмолодьспорту України разом з оргкомітетами та журі відповідних олімпіад.

Якщо МОНмолодьспортом України надано рекомендації щодо підготовки олімпіадних завдань, то для складання завдань створюються предметно-методичні комісії, склад яких затверджуються Міністерством освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, управліннями освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій. Змагання проводяться за завданнями предметно-методичних комісій обласних (в Автономній Республіці Крим – республіканського, у містах Києві, Севастополі - міських) інститутів післядипломної педагогічної освіти, складеними з урахуванням цих рекомендацій.

Завдання II етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України складаються предметно-методичними комісіями, склад яких затверджується Міністерством освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, управліннями освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

2.4.6. Звіти про проведення III етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів (додаток 1), заявки на участь команди у IV етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади (додаток 2) оргкомітети надсилають до

Інституту та оргкомітетам Всеукраїнських учнівських олімпіад (за місцем проведення) до 5 березня поточного року.

Звіти про проведення II етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів - членів Малої академії наук України, заявки на участь команд у III етапі конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт надсилаються до оргкомітету в строки, визначені умовами його проведення, затвердженими наказом МОНмолодьспорту України. { Абзац підпункту 2.4.6 пункту 2.4 розділу II в редакції Наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту N 360 (з0568-12) від 26.03.2012 }

Заявки на участь у III етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади зі спеціальної дисципліни, конкурсу фахової майстерності за професією (додаток 3) оргкомітети надсилають до Інституту у строки згідно з умовами олімпіад зі спеціальних дисциплін та конкурсів фахової майстерності.

III етап конкурсів з навчальних предметів проводиться, якщо це передбачено відповідними правилами (умовами), затвердженими наказами МОНмолодьспорту України.

Оргкомітети IV етапу конкурсів розглядають заявки учасників, результати їх виступів у III етапі й надсилають запрошення для подальшої участі в змаганнях у визначені цими правилами (умовами) строки.

2.4.7. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій проводять відбірково-тренувальні збори переможців III етапу олімпіад з навчальних предметів та II етапу олімпіад зі спеціальних дисциплін і конкурсів для формування відповідно складу команд на IV етап олімпіад з навчальних предметів, III етап олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності та конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт, затверджують кількісний склад учасників, визначають тривалість та порядок проведення зборів.

Персональний склад учасників зборів визначається Міністерством освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, управліннями освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій за результатами (набраними балами), досягнутими зазначеними переможцями у відповідних змаганнях. Остаточний склад команд, що братимуть участь у наступному етапі змагань, формується з урахуванням результатів учасників відбірково-тренувальних зборів.

Кількісний склад команд, що братимуть участь у IV етапі Всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів, розраховується відповідно до рейтингів, які визначаються розділом IX цього Положення та затверджуються наказом МОНмолодьспорту України щорічно.

2.5. IV етап: Всеукраїнські олімпіади з навчальних предметів, фінальні етапи турнірів, конкурсів на державному рівні.

III етап: Всеукраїнські олімпіади зі спеціальних дисциплін, конкурси фахової майстерності; Всеукраїнський конкурс-захист науково-дослідницьких робіт на державному рівні.

2.5.1. Персональний склад оргкомітетів, журі та експерти-консультанти олімпіад, конкурсів, турнірів затверджуються наказами МОНмолодьспорту України.

2.5.2. Олімпіади з навчальних предметів і спеціальних дисциплін, конкурси фахової майстерності проводяться в два-три тури. Кількість турів (теоретичний, практичний, експериментальний), форми (письмові роботи, співбесіди тощо) та час їх проведення визначає МОНмолодьспорту України спільно з оргкомітетами та журі відповідних олімпіад і конкурсів.

2.5.3. Програма роботи кожної секції конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт передбачає три тури:

I – конкурс науково-дослідницьких робіт;

II – виконання контрольних завдань з навчальних предметів;

III – захист науково-дослідницьких робіт.

2.5.4. Фінальні етапи турнірів включають проведення:

відбіркового конкурсу, на якому у формі наукових диспутів обговорюються результати розв'язання завдань першого етапу турнірів, у яких безпосередню участь беруть учні, студенти, викладачі, учені;

чвертьфінальних і півфінальних конкурсів;

фіналу як заходу підбиття підсумків.

2.5.5. Заклади освіти, на базі яких проводяться олімпіади, конкурси або турніри, готують приміщення і територію, ділянки на підприємствах, матеріально-технічну базу, технічну і технологічну документацію, створюють безпечні умови для виконання олімпіадних і конкурсних завдань, виділяють за потреби для членів журі і оргкомітету спецодяг і захисні засоби.

Обладнання (механізми, машини, агрегати), інструменти, реактиви тощо для проведення олімпіад, турнірів, конкурсів повинні бути однотипними або однакової продуктивності (потужності, вантажопідйомності, швидкості та ін.) та за можливості новими і найбільш поширеними, попередньо випробуваними і відрегульованими.

2.5.6. Завдання для проведення олімпіад, турнірів, конкурсів готують предметно-методичні комісії, які очолює голова журі.

Завдання для проведення змагань складаються з авторських задач і вправ (тестів).

За умови, що з відповідного навчального предмета (дисципліни, фаху) проводиться міжнародна олімпіада, конкурс або турнір завдання останнього етапу відповідної олімпіади, конкурсу, турніру готуються з урахуванням програми міжнародних змагань.

2.5.7. Вимоги до написання і оформлення науково-дослідницьких робіт учнів - членів Малої академії наук України додаються до умов проведення Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт, які щорічно затверджуються МОНмолодьспортом України.

2.5.8. Конкурси фахової майстерності передбачають виконання їхніми учасниками теоретичних і практичних завдань, зміст яких має відповідати вимогам навчальних програм, державного переліку професій з підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах і робіт

за розрядом, класом, категорією не нижчих випускних, з яких здійснюється підготовка кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах та міжшкільних навчально-виробничих комбінатах. Теоретичні знання учасників перевіряються шляхом письмового опитування.

2.6. Практичні та експериментальні завдання для олімпіад, турнірів, конкурсів складаються так, щоб забезпечити рівні можливості виконання їх всіма учасниками і сприяти повному виявленню кожним із них досягнутого рівня знань, вмінь та фахової майстерності.

2.7. При виконанні завдань забороняється користуватися довідниками, словниками, таблицями, картами, обчислювальними засобами, електронним обладнанням, засобами комунікації (Інтернет, мобільні телефони тощо), крім засобів, що офіційно дозволені оргкомітетом та журі та затверджені протоколом. На практичних турах олімпіад дозволяється користуватися лише обладнанням, програмним забезпеченням, друкованими матеріалами, що надаються оргкомітетом та журі.

При виконанні письмових робіт, які підлягають шифруванню, забороняється використання будь-яких позначок, які сприяли б дешифруванню робіт.

При виконанні практичних завдань на конкурсах фахової майстерності та олімпіаді з трудового навчання можна користуватися власними інструментами і пристроями, за умови якщо це передбачено відповідними правилами (умовами).

2.8. Учні загальноосвітніх навчальних закладів щороку беруть участь у Міжнародних учнівських олімпіадах з навчальних предметів згідно з переліком, визначеним МОНмолодьспортом України.

2.8.1. За результатами IV етапу олімпіад з навчальних предметів, III етапу конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт та II (фінального) етапу турнірів визначаються кандидати для участі у відповідних Міжнародних олімпіадах, конкурсах і турнірах, якщо такі проводяться.

2.8.2. Для підготовки команд учнів до участі у Міжнародних олімпіадах, конкурсах і турнірах МОНмолодьспорт України може проводити осінні настановчі, зимові навчально-тренувальні збори. До участі в осінніх та зимових зборах запрошуються переможці відповідної олімпіади минулого навчального року.

2.8.3. Для визначення МОНмолодьспортом України остаточного складу команд учнів до участі у Міжнародних олімпіадах, турнірах, конкурсах з навчальних предметів проводяться весняні конкурсні відбірково-тренувальні збори, до участі в яких запрошуються переможці IV етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад поточного навчального року.

Пропозиції до списку учасників весняних конкурсних відбірково-тренувальних зборів приймаються на спільному засіданні оргкомітету та журі IV етапу відповідної олімпіади з навчального предмета.

Список учасників весняних конкурсних відбірково-тренувальних зборів з формування та підготовки команд учнів до Міжнародних олімпіад, турнірів,

конкурсів з навчальних предметів затверджується наказом МОНмолодьспорту України.

2.8.4. Кількісний склад учасників весняних конкурсних відбірково-тренувальних зборів, які є кандидатами на участь у відповідних міжнародних змаганнях поточного року, не повинен перевищувати подвійної кількості учнів, що входять до складу команди України, згідно з правилами відповідної Міжнародної олімпіади, конкурсу або турніру.

Понад зазначену кількість до числа учасників відбірково-тренувальних зборів, які є кандидатами на участь у відповідних міжнародних змаганнях поточного року, включаються переможці відповідних міжнародних змагань минулого року, якщо вони є учнями загальноосвітніх навчальних закладів.

2.8.5. Персональний склад команд Міжнародних олімпіад, турнірів, конкурсів з навчальних предметів формується з числа переможців конкурсних відбірково-тренувальних зборів за максимальною кількістю набраних у змаганнях балів.

2.8.6. Персональний склад членів та керівників команд учнів для участі в Міжнародних олімпіадах, конкурсах та турнірах затверджується наказом МОНмолодьспорту України.

III. Учасники олімпіад, турнірів, конкурсів

3.1. Учні мають право брати участь у кількох предметних олімпіадах, турнірах, конкурсах за умови, що строки їх проведення не збігаються.

До участі в II, III та IV етапах олімпіади допускаються тільки учні, які стали переможцями попереднього етапу відповідних змагань. Кількісний склад учасників кожного етапу визначає оргкомітет цього етапу.

Кількісний склад команд IV етапу олімпіад з навчальних предметів визначається Міністерством освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, управліннями освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій згідно з рейтингом команд, а фінального етапу олімпіад зі спеціальних дисциплін, турнірів і конкурсів – відповідно до правил (умов) їх проведення.

3.2. На всіх етапах олімпіад, конкурсів, турнірів з навчальних предметів, олімпіад зі спеціальних дисциплін та конкурсів фахової майстерності учні мають право брати участь в змаганнях за клас (курс) не молодший, ніж клас (курс) їх навчання в загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах у межах визначених вікових груп для кожного навчального предмета. Учасники змагань виступають у складі команд, сформованих відповідно до адміністративно-територіального підпорядкування навчальних закладів.

3.3. У I етапі олімпіад з навчальних предметів і спеціальних дисциплін беруть участь усі учні загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів та міжшкільних навчально-виробничих комбінатів, які бажають; у конкурсах фахової майстерності – всі учні, які бажають і мають відповідний допуск до роботи з механізмами та обладнанням, у I етапі турнірів – команди учнів одного навчального закладу.

Будь-які обмеження права участі учнів в I етапі олімпіад з навчальних предметів і спеціальних дисциплін, у конкурсах фахової майстерності забороняються. Перелік предметів, з яких проводиться олімпіада, та класів (курсів), які беруть участь у змаганнях, визначається відповідним оргкомітетом навчального закладу.

3.4. У II етапі олімпіад з навчальних предметів беруть участь:

3.4.1. Учні, що стали переможцями I етапу олімпіад відповідно:

з української мови і літератури	7-11 класів
з російської мови і літератури	9-11 класів
з іноземних мов	8-11 класів
з правознавства	9-11 класів
з історії	8-11 класів
з економіки	9-11 класів
з математики	6-11 класів
з біології	8-11 класів
з географії	8-11 класів
з хімії	7-11 класів
з екології	10-11 класів
з астрономії	10-11 класів
з фізики	7-11 класів
з інформатики	8-11 класів
з інформаційних технологій	8-11 класів
з трудового навчання	8-11 класів
з педагогіки і психології	11 класу.

3.4.2. Учні відповідних курсів професійно-технічних навчальних закладів, що стали переможцями I етапу відповідних олімпіад.

3.4.3. Учні Українського фізико-математичного ліцею Київського національного університету імені Тараса Шевченка беруть участь у II етапі олімпіад, зазначених у підпункті 3.4.1 пункту 3.4 цього розділу, які проходять у відповідному районі м. Києва, крім олімпіад з математики, фізики, хімії, інформатики, інформаційних технологій, астрономії, що проводяться навчальним закладом самостійно.

3.4.4. У II етапі конкурсу (якщо такий проводиться) беруть участь переможці попереднього етапу змагань.

3.5. У III етапі олімпіад з навчальних предметів беруть участь:

3.5.1. Учні загальноосвітніх навчальних закладів, що стали переможцями II етапу олімпіад і включені до складу команди району (міста) відповідно:

з української мови і літератури	8-11 класів
з російської мови та літератури	9-11 класів
з іноземних мов	9-11 класів
з правознавства	9-11 класів
з історії	8-11 класів
з економіки	9-11 класів
з математики	7-11 класів

з біології	8-11 класів
з географії	8-11 класів
з хімії	8-11 класів
з екології	10-11 класів
з астрономії	10-11 класів
з фізики	8-11 класів
з інформатики	8-11 класів
з інформаційних технологій	9-11 класів
з трудового навчання	9-11 класів
з педагогіки і психології	11 класу.

3.5.2. Учні відповідних курсів професійно-технічних навчальних закладів, що стали переможцями II етапу відповідних олімпіад і включені до складу команди району (міста).

3.5.3. Учні Українського фізико-математичного ліцею Київського національного університету імені Тараса Шевченка беруть участь у III етапі олімпіад з математики, фізики, хімії, інформатики, інформаційних технологій, астрономії в м. Києві (або області за місцем постійного проживання учнів, якщо олімпіади проходять під час канікул) у складі окремих команд. Роботи учасників (перевірені журі) передаються до ліцею для визначення кандидатів-учасників IV етапу відповідних олімпіад.

3.5.4. Формування команд, визначення кількісного складу учасників, умови проведення II і III етапів олімпіад і конкурсів з кожного предмета або профілю здійснюють відповідно до цього Положення управління (відділи) освіти районних (міських) державних адміністрацій, управління освіти і науки обласних, Київської, Севастопольської міських державних адміністрацій, в Автономній Республіці Крим – Міністерство освіти і науки, молоді та спорту.

3.5.5. У III етапі конкурсу (якщо такий проводиться) беруть участь переможці попереднього етапу змагань.

3.6. У IV етапі олімпіад з навчальних предметів беруть участь обласні (від Автономної Республіки Крим – республіканська), Київська та Севастопольська міські команди, сформовані з учнів загальноосвітніх навчальних закладів та I-III курсів професійно-технічних навчальних закладів, а також (в олімпіадах з математики, фізики, хімії, інформатики, інформаційних технологій, астрономії) – команди учнів Українського фізико-математичного ліцею Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

IV етап олімпіад з навчальних предметів проводиться для учнів відповідно:

з української мови і літератури	8-11 класів
з російської мови та літератури	9-11 класів
з іноземних мов	9-11 класів
з правознавства	9-11 класів
з історії	8-11 класів
з економіки	9-11 класів
з математики	8-11 класів

з біології	8-11 класів
з географії	8-11 класів
з хімії	8-11 класів
з екології	10-11 класів
з астрономії	10-11 класів
з фізики	8-11 класів
з інформатики	9-11 класів
з інформаційних технологій	10-11 класів
з трудового навчання	9 та 11 класів
з педагогіки і психології	11 класу.

Кількісний склад кожної команди визначається Міністерством освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, управліннями освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій відповідно до її рейтингу.

До складу команд включають учнів, які за станом здоров'я можуть бути допущені до участі у змаганнях, брали участь у попередньому III етапі олімпіад і стали переможцями.

3.7. У III етапі олімпіад зі спеціальних дисциплін і конкурсів фахової майстерності беруть участь переможці II етапу цих олімпіад і конкурсів із числа учнів випускних груп професійно-технічних навчальних закладів.

{ Пункт 3.7 розділу III із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту N 360 (з0568-12) від 26.03.2012 }

3.8. Кількісний склад учасників III етапу олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності та конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт і фінального етапу турнірів та їхнє представництво у командах від Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя визначаються відповідними правилами (умовами) їх проведення, які затверджуються наказом МОНмолодьспорту України.

3.9. У IV етапі олімпіад, турнірів, конкурсів з навчальних предметів беруть участь за погодженням з МОНмолодьспортом України переможці Інтернет-олімпіад, інших олімпіад та конкурсів (державного рівня).

Переможці зазначених олімпіад і конкурсів включаються понад рейтингову кількість, визначену згідно з пунктом 9.9 розділу IX цього Положення, до складу команд Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя або Українського фізико-математичного ліцею Київського національного університету імені Тараса Шевченка відповідно до місцезнаходження їхнього навчального закладу.

3.10. У I етапі конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт беруть участь учні загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів і вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації з числа учнів - членів Малої академії наук України. У II і III етапах конкурсу-захисту беруть участь переможці відповідно I і II етапів.

Перелік наукових відділень і секцій, з яких проводяться I і II етапи конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт, визначається оргкомітетами відповідного етапу. Перелік наукових відділень і секцій, з яких проводиться III етап конкурсу-захисту, визначається умовами проведення, затвердженими наказом МОНмолодьспорту України.

{Розділ III доповнено новим пунктом 3.10 згідно з Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту N 360 (з0568-12) від 26.03.2012 }

3.11. Будь-які винятки щодо участі учнів у Всеукраїнських учнівських олімпіадах з навчальних предметів і спеціальних дисциплін, турнірах, конкурсів-захисті науково-дослідницьких робіт та конкурсах фахової майстерності, не передбачені цим Положенням, заборонені.

3.12. До місця проведення олімпіад, турнірів і конкурсів учні прибувають організовано у супроводі керівника команди, маючи при собі паспорт або свідоцтво про народження, учнівський квиток, копію реєстраційного номера облікової картки платника податків – фізичної особи або серії паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідний орган державної податкової служби і мають відмітку у паспорті) (за наявності), медичну довідку про відсутність інфекційних хвороб і контакту з інфекційними хворими та посвідчення про допуск до роботи на відповідних машинах та обладнанні.

3.13. Керівник команди призначається з числа вчителів, майстрів виробничого навчання, викладачів навчальних закладів, які брали участь у підготовці учнів до олімпіад, турнірів і конкурсів, в їх проведенні і не є членами журі або оргкомітету відповідного етапу змагань.

3.14. Команду чисельністю понад 5 осіб супроводжує двоє дорослих, які є керівниками команди.

3.15. Керівники команди забезпечують безпеку життя і здоров'я членів команди.

3.16. На олімпіади зі спеціальних дисциплін і конкурси фахової майстерності прибувають представники професійно-технічних навчальних закладів та міжшкільних навчально-виробничих комбінатів, кількість яких визначається із розрахунку один майстер чи викладач від кожного навчального закладу, що скерував учня на олімпіаду або конкурс. Представник може бути призначений керівником відповідної команди.

3.17. Керівники команд, представники навчальних закладів повинні забезпечити своєчасне оформлення документів, передбачених у пункті 3.11 цього розділу, прибуття учнів на олімпіаду, турнір або конкурс і повернення їх до навчальних закладів.

3.18. Керівники команд після прибуття до місця проведення відповідного етапу олімпіади, турніру, конкурсу подають до оргкомітетів копії звітів і заявок,

оригінали яких були попередньо надіслані до Інституту та оргкомітетів за місцем проведення змагань, на право участі учнів у них.

До заявки на олімпіади з інформатики, інформаційних технологій включаються відомості про програмне та апаратне забезпечення, мову програмування для кожного учня, які узгоджуються з оргкомітетами відповідних олімпіад.

3.19. За відсутності звіту про проведення попереднього етапу та заявки про участь команди у відповідному етапі олімпіад, турнірів або конкурсів, неправильного їх оформлення або порушення строку їх подання питання про допуск команди до змагань вирішується оргкомітетом на його засіданні та фіксується в протоколі.

3.20. У разі заміни з поважних причин деяких учасників олімпіад керівник команди після прибуття до місця проведення змагань подає до оргкомітету оригінал нової заявки із зазначенням причини заміни учнів.

3.21. Забороняється втручання батьків учасників (або осіб, що їх замінюють) та інших осіб в перебіг змагань, проживання та харчування разом з учасниками змагань, участь у перевірці робіт та апеляцій.

Оргкомітетом можуть бути створені відповідні особливі умови для участі в змаганнях дитини з особливими потребами. Особа, яка супроводжує цю дитину, має обов'язково надати медичну довідку про відсутність інфекційних хвороб і контакту з інфекційними хворими.

3.22. Учасники олімпіад, турнірів, конкурсів до початку змагань мають бути ознайомлені з порядком і правилами (умовами) їх проведення, обладнанням, інструментами, матеріалами, характером і обсягом виконуваних робіт, видами і формами морального і матеріального заохочення тощо.

3.23. Учасники олімпіад, турнірів, конкурсів повинні дотримуватись вимог їх проведення, норм і правил безпеки життєдіяльності, виконувати рішення оргкомітету і журі, проявляти бережливість у використанні обладнання, приладів, інструментів тощо.

3.24. Порядок проведення конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт та склад їх учасників визначаються правилами (умовами) проведення Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України, які затверджуються МОНмолодьспортом України.

IV. Апеляція

4.1. Учасники олімпіад, турнірів, конкурсів усіх етапів мають право ознайомитись з відповідями (розв'язками) завдань, запропонованими журі, та з попередніми результатами перевірки робіт учасників до підбиття остаточних підсумків.

4.2. У разі виникнення питань учасники мають право після завершення всіх турів відповідного етапу змагань подавати заяву у письмовій формі апеляційній

комісії з приводу правильності та об'єктивності оцінювання виконаних ними завдань і одержати письмову відповідь (за вимогою учня) до підбиття остаточних підсумків відповідних змагань.

Строки подання апеляції визначаються оргкомітетом, про що повідомляється учасникам перед початком змагань.

У заяві учень повинен зазначити причину апеляції.

4.3. Для проведення апеляції оргкомітетом олімпіад, турнірів, конкурсів створюється апеляційна комісія. Рішення апеляційної комісії фіксується у протоколі засідання цієї комісії та надається для ознайомлення заявнику.

V. Нагородження учасників олімпіад, турнірів, конкурсів

5.1. Переможцями відповідного етапу олімпіад, турнірів, конкурсів вважаються учні, нагороджені дипломами I, II та III ступенів.

5.2. Прізвища, імена переможців та учасників змагань записуються в дипломах у називному відмінку.

5.3. Переможці I і II етапів олімпіад, I етапу турнірів, I етапу конкурсів (II та III етапів, якщо такі проводяться) визначаються на спільному засіданні відповідних оргкомітетів та журі.

5.4. Переможці III етапу олімпіад з навчальних предметів, II етапу олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності та конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт нагороджуються дипломами I, II, III ступенів окремо за класами (курсами) або за відповідними спеціалізаціями у кількості, яка не перевищує 50% числа учасників змагань відповідного класу (курсу) з орієнтовним розподілом кількості дипломів у співвідношенні 1:2:3.

Переможцем не може бути учасник, який за сумарним результатом виступів на всіх обов'язкових турах відповідного етапу олімпіади набрав менше ніж третину від максимально можливої сумарної (за всіма обов'язковими турами) кількості балів. Решті учасників вручаються дипломи учасника.

Результати проведення III етапу олімпіад з навчальних предметів, II етапу олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності та конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт затверджуються відповідними наказами Міністерства освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, управлінь освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

Кращі роботи учасників олімпіад і конкурсів можуть бути відзначені спеціальними дипломами або призами.

5.5. Окремо, згідно із зазначеними в пункті 5.4 цього розділу вимогами, Головним управлінням освіти і науки виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) нагороджуються члени команд Українського фізико-математичного ліцею Київського національного університету імені Тараса Шевченка, що стали переможцями III етапу олімпіад з

математики, фізики, хімії, інформатики, інформаційних технологій, астрономії в м. Києві. При визначенні кількості переможців III етапу зазначених олімпіад в м. Києві (згідно з пунктом 5.4 цього розділу) кількість переможців від Українського фізико-математичного ліцею Київського національного університету імені Тараса Шевченка не враховується.

5.6. Переможці IV етапу олімпіад з навчальних предметів, III етапу конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт нагороджуються дипломами I, II, III ступенів окремо за класами (курсами), секціями наукового відділення або за профілями у кількості, що не перевищує 50% загальної кількості учасників змагань відповідного класу (курсу), з орієнтовним розподілом їх у співвідношенні 1:2:3. {Абзац перший пункту 5.6 розділу V в редакції Наказу Міністерства освіти і, молоді науки та спорту N 360 (z0568-12) від 26.03.2012}

Переможцем не може бути учасник, який за сумарним результатом виступів на всіх обов'язкових турах відповідного етапу олімпіади набрав менше ніж третину від максимально можливої сумарної (за всіма обов'язковими турами) кількості балів. Решта учасників нагороджується дипломами учасника.

Переможці III етапу олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності нагороджуються дипломами I, II, III ступенів. Решта учасників нагороджується дипломами учасника. Переможцями є учасники, які за сумарним результатом турів набрали найбільшу кількість балів.

5.7. Кількість переможців IV етапу олімпіад з навчальних предметів, III етапу конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт і фінального етапу турнірів, нагороджених дипломами I ступеня, не повинна перевищувати однієї шостої, а нагороджених дипломами II ступеня – однієї третини від кількості переможців відповідних змагань окремо за класами (курсами), секціями наукового відділення. Решта осіб з числа переможців нагороджуються дипломами III ступеня. {Абзац перший пункту 5.7 розділу V із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту N 360 (z0568-12) від 26.03.2012 }

Команди – переможці фінального етапу турнірів нагороджуються дипломами I, II, III ступенів у кількості, що не перевищує 50% загальної кількості команд-учасників змагань, з орієнтовним розподілом їх у співвідношенні 1:2:3.

5.8. Дипломи переможців та учасників IV етапу олімпіад з навчальних предметів, III етапу науково-дослідницьких робіт і фінального етапу турнірів підписуються головами оргкомітетів та журі і завіряються відповідно до місця проведення змагань гербовою печаткою Міністерства освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, управлінь освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

У разі втрати диплом не поновлюється і дублікат не видається.

Дипломи III етапу олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності підписує Міністр освіти і науки, молоді та спорту України.

5.9. Результати проведення IV етапу олімпіад з навчальних предметів, III етапу олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності та конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт і фінального етапу турнірів, конкурсів з навчальних предметів затверджуються наказами МОНмолодьспорту України.

5.10. Учасники олімпіад, конкурсів і турнірів можуть бути нагороджені спеціальними призами відповідних оргкомітетів, журі, благодійних фондів, спонсорів тощо.

VI. Оргкомітет олімпіад, турнірів, конкурсів

6.1. Оргкомітет змагань створюється із числа керівників наукових установ та організацій, що проводять олімпіади, турніри, конкурси працівників методичних установ, представників місцевих органів державної влади, громадських організацій, товариств, благодійних фондів тощо.

При проведенні конкурсів, пов'язаних з роботою на об'єктах, що підлягають державному нагляду уповноваженими органами, до складу оргкомітетів включаються представники цих органів.

6.2. Очолює оргкомітет голова, який має заступників і секретаря. Голова оргкомітету здійснює розподіл доручень між його членами та керує роботою з організації проведення відповідної олімпіади, конкурсу або турніру.

6.3. При проведенні IV етапу олімпіад з навчальних предметів, III етапу олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності і конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт та фінального етапу турнірів до складу оргкомітету входить координатор (представник МОНмолодьспорту України чи Інституту), який забезпечує координування та узгодження дій оргкомітету і відповідного журі під час підготовки та проведення заходів, відповідно до вимог цього Положення.

6.4. IV етап олімпіад з навчальних предметів, III етап олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності проводиться в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві і Севастополі за графіком, складеним на 5 років та затвердженим наказом МОНмолодьспорту України.

Головами оргкомітетів призначаються відповідно Міністр освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, начальники управлінь освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

6.5. Оргкомітети:

6.5.1. Проводять організаційну роботу з підготовки і проведення олімпіад, турнірів, конкурсів.

6.5.2. Забезпечують порядок проведення олімпіад, турнірів, конкурсів.

6.5.3. Розподіляють робочі місця між учасниками конкурсів фахової майстерності відповідно до результатів жеребкування.

6.5.4. Розробляють правила проведення турнірів й умови проведення олімпіад зі спеціальних дисциплін та конкурсів фахової майстерності.

6.5.5. Створюють комісію, яка проводить реєстрацію учасників олімпіад, конкурсів і турнірів, перевіряють відповідність складів команд до переліку осіб, поданих у заявках, наявність і правильність оформлення документів, передбачених пунктом 3.11 розділу III цього Положення, приймає рішення про допуск учнів до участі у конкурсі фахової майстерності, визначає жеребкуванням стартові номери його учасників.

6.5.6. Створюють робочі групи для проведення олімпіад зі спеціальних дисциплін і конкурсів фахової майстерності.

6.5.7. Готують документацію для проведення олімпіад, конкурсів, турнірів (програми, посвідчення учасників, бланки протоколів, звіти тощо).

6.5.8. Формують склад учасників олімпіад, конкурсів, турнірів із числа переможців попереднього етапу за результатами їх виступів на змаганнях або за результатами відбірково-тренувальних зборів.

6.5.9. На спільному із журі засіданні приймають рішення щодо визначення переможців змагань та нагородження переможців і учасників олімпіад, турнірів, конкурсів, визначають персональний склад учасників відбірково-тренувальних зборів та остаточний склад команд для участі у наступному етапі змагань, готують документацію про результати виступу команд.

6.5.10. Складають спільно з журі рішення про проведення олімпіад, турнірів, конкурсів. Рішення за підсумками проведення олімпіад, конкурсів, турнірів підписується головами оргкомітету, журі та секретарем оргкомітету олімпіади, конкурсу, турніру і завіряється відповідно до місця проведення змагань, печаткою Міністерства освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, управлінь освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, які забезпечують їх проведення.

У рішенні про проведення олімпіад, турнірів, конкурсів обов'язково вказуються: прізвище та ім'я (в називному відмінку) переможців і учасників змагань, найменування навчального закладу та клас (курс) навчання;

прізвище, ім'я кандидатів до складу команди для участі в наступному етапі змагань (в тому числі – до участі у відбірково-тренувальних зборах та (або) до збірної команди на відповідні Міжнародні олімпіади, конкурси, турніри, якщо такі проводяться);

короткий аналіз (в тому числі аналіз завдань по класах), висновки щодо результатів та рівня проведення олімпіади, турніру, конкурсу.

6.5.11. Сприяють висвітленню результатів олімпіад, турнірів і конкурсів у засобах масової інформації.

6.6. Секретар оргкомітету олімпіади, турніру, конкурсу забезпечує ведення необхідної документації.

6.6.1. Документація фінальних етапів олімпіад, турнірів, конкурсів з навчальних предметів, олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності та роботи учасників зберігаються протягом року в Інституті.

Документація фінальних етапів конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України зберігається протягом року в НЦ МАН.

6.6.2. Документація і роботи учасників I етапу олімпіад зберігаються у загальноосвітніх навчальних закладах, II етапу – у відділах освіти районних (міських) державних адміністрацій, III етапу – в інститутах післядипломної педагогічної освіти упродовж року з дня закінчення олімпіади.

VII. Журі олімпіад, турнірів, конкурсів

7.1. Журі формується з фахівців відповідного профілю з числа наукових працівників академічних установ та вищих навчальних закладів, викладачів, учителів, методистів тощо. Його очолює голова, який має одного або кількох заступників; решта – члени журі, доручення між якими розподіляє голова, а за його відсутності – заступник.

7.1.1. Кількість членів журі не повинна перевищувати третини від кількості учасників, які беруть участь у відповідній олімпіаді, турнірі, конкурсі.

7.1.2. До складу журі III і IV етапів олімпіад, фінальних етапів турнірів, конкурсів з навчальних предметів, III етапу олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів та фінальних етапів турнірів не можуть входити близькі особи учасників відповідних змагань.

7.1.3. До складу журі IV етапу олімпіад з навчальних предметів, III етапу олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів та фінальних етапів турнірів не може входити більше ніж 20% від загального числа членів журі відповідних змагань, працівників однієї установи або навчального закладу.

7.2. Голова журі:

7.2.1. Бере участь у формуванні складу журі.

7.2.2. Забезпечує об'єктивність перевірки та оцінювання робіт учасників змагань.

7.2.3. Надає науково-методичну допомогу членам журі під час перевірки робіт учасників змагань.

7.2.4. формує та очолює предметно-методичну комісію зі складання завдань для олімпіад, турнірів, конкурсів.

7.3. Журі:

7.3.1. Перевіряє та оцінює учнівські роботи.

7.3.2. Після завершення змагань проводить консультації для учасників олімпіад, турнірів, конкурсів і керівників команд щодо виконання запропонованих завдань.

7.3.3. Аналізує рівень підготовки учасників змагань, готує подання про нагородження переможців, складає відповідний аналітичний звіт.

7.3.4. Надає до оргкомітету відповідного етапу олімпіад, турнірів, конкурсів аналітичні звіти про результати проведення відповідного етапу змагань.

7.3.5. Рекомендує кандидатів до складу команд для участі у наступному етапі змагань.

7.3.6. Рекомендує персональний склад учасників відбірково-тренувальних зборів команд з підготовки команд України до відповідних Міжнародних олімпіад, турнірів, конкурсів.

7.4. Експерт-консультант олімпіади, турніру, конкурсу:

7.4.1. Надає науково-методичну допомогу членам журі під час перевірки робіт учасників змагань.

7.4.2. Бере участь у роботі апеляційної комісії.

7.4.3. Бере участь у засіданні журі або спільному засіданні журі та оргкомітету, де має право дорадчого голосу.

7.4.4. Бере участь у складанні аналітичних і науково-методичних документів за результатами проведеної олімпіади, турніру, конкурсу.

VIII. Робочі групи олімпіад зі спеціальних дисциплін та конкурсів фахової майстерності

8.1. Робочі групи створюються із числа інженерно-педагогічних працівників, професійно-технічних навчальних закладів, міжшкільних навчально-виробничих комбінатів, працівників підприємств і організацій, на базі яких проводиться олімпіада або конкурс.

8.2. Кількість робочих груп та їхній склад визначаються оргкомітетом олімпіад зі спеціальних дисциплін та конкурсів фахової майстерності залежно від конкретних умов проведення олімпіади або конкурсу. Очолює робочу групу керівник.

8.3. Керівником робочої групи призначається старший майстер професійно-технічних навчальних закладів, міжшкільних навчально-виробничих комбінатів, до обов'язків якого входить організація проведення інструктажу учасників олімпіади або конкурсу з техніки безпеки з оформленням відповідного протоколу.

8.4. Робочі групи:

8.4.1. Забезпечують справність обладнання, машин, механізмів, агрегатів, режим їх експлуатації, перевіряють наявність на робочих місцях учасників необхідних інструментів, приладів, матеріалів, що використовуються в процесі проведення олімпіади або конкурсу.

8.4.2. Стежать за дотриманням учасниками конкурсів правил техніки безпеки.

8.4.3. Беруть участь за потреби в технологічному процесі, контролюють процес виконання учасниками олімпіад або конкурсу робіт, готують необхідні матеріали на розгляд журі.

IX. Порядок визначення кількісного складу команд

9.1. Кількісний склад команд, що беруть участь у I, II, III етапах олімпіад та відповідних етапах турнірів, конкурсів з навчальних предметів та конкурсах фахової майстерності, визначається відповідними оргкомітетами.

9.2. Кількісний склад команд для участі в IV етапі олімпіад з навчальних предметів визначається відповідно до рейтингу команд.

Кількісний склад команд або окремих учасників фінальних етапів турнірів, конкурсів визначається правилами (умовами) їх проведення.

9.3. Командам-учасникам IV етапу олімпіад з навчальних предметів надається право включення до їх складу понад рейтингову кількість одного учасника додатково за кожний диплом I ступеня, отриманий членом відповідної команди у IV етапі олімпіади попереднього року.

9.4. Дія пункту 9.3. цього розділу не поширюється на команди, які мали переможців, нагороджених дипломом I ступеня в позаминулому році, навіть якщо попереднього року відповідні олімпіади не проводились.

9.5. Рейтинг команд у Всеукраїнських учнівських олімпіадах з навчальних предметів державного рівня визначається МОНмолодьспортом України за результатами їх виступів протягом двох останніх років.

9.6. За кожний диплом, отриманий членом команди, нараховується така кількість балів:

диплом I ступеня – 5 балів;

диплом II ступеня – 3 бали;

диплом III ступеня – 1 бал.

9.7. Щорічний рейтинг команди визначається як частка від ділення загальної кількості балів (ЗКБ), набраних R_i (де i – індекс, що відповідає року, за який визначається рейтинг) усіма переможцями, які є членами даної команди, до загальної кількості членів команди (N), які фактично брали участь у змаганнях, тобто:

$$R_i = \frac{\text{ЗКБ}}{N}$$

У разі включення відповідно до пункту 3.9 розділу III цього Положення, за погодженням з МОНмолодьспортом України, додаткових членів до складу команди, їхні результати враховуються при обчисленні рейтингу команди.

9.8. Загальний рейтинг команди $R_{\text{заг}}$ визначається як сума рейтингів за останні два роки, тобто:

$$R_{\text{заг}} = R_2 + R_1.$$

За рейтингом складається список команд, починаючи з команди, яка має найвищий рейтинг.

9.9. На наступний рік формування команд IV етапу олімпіад з навчальних предметів з урахуванням кількості класів, що беруть в них участь, здійснюється таким чином:

9.9.1. З української мови та літератури, історії, математики, фізики, хімії, біології, географії беруть участь учні 8-11 класів без урахування додаткових членів команди з числа переможців, які попереднього року одержали дипломи I ступеня, команда, яка розташована на I місці у списку, формує свій склад у кількості не більше 11-ти осіб;

команди, які посіли відповідно:

II, III місця – із 9-ти осіб;

IV-VI місця – із 8-ми осіб;

VII-X місця – із 7-ми осіб;

XI-XV місця – із 6-ти осіб.

Решта команд формується у складі не більше 4-х учнів.

9.9.2. З іноземних мов (англійська, німецька, французька, іспанська), правознавства, інформатики, економіки, російської мови і літератури беруть участь учні 9-11 класів без урахування додаткових членів команди з числа переможців, які попереднього року одержали дипломи I ступеня, команда, яка розташована на I місці у списку, формує свій склад у кількості не більше 9-ти осіб;

команди, які посіли відповідно:

II, III місця – із 7-ми осіб;

IV-VI місця – із 6-ти осіб;

VII-X місця – із 5-ти осіб;

XI-XV місця – із 4-х осіб.

Решта команд формується у складі не більше 3-х учнів.

9.9.3. З трудового навчання беруть участь учні 9 та 11 класів без урахування додаткових членів команди з числа переможців, які попереднього року одержали дипломи I ступеня, команда, яка розташована на I місці у списку, формує свій склад у кількості не більше 6-ти осіб;

команди, які посіли відповідно:

II-IV місця – із 5-ти осіб;

V-IX місця – із 4-х осіб;

X-XV місця – із 3-х осіб.

Решта команд формується у складі не більше 2-х учнів.

За однакового рейтингу команди у списку розташовуються в алфавітному порядку, а кількісний склад цих команд визначається як округлене до цілого числа середнє арифметичне між представництвом, що відповідає їх фактичному місцю у списку команд.

9.9.4. З екології, астрономії, інформаційних технологій беруть участь учні 10-11 класів без урахування додаткових членів команди з числа переможців, які попереднього року одержали дипломи I ступеня; команда, яка розташована на I місці у списку, формує свій склад у кількості не більше 6-ти осіб;

команди, які посіли відповідно:

II-IV місця – із 5-ти осіб;

V-IX місця – із 4-х осіб;

X-XV місця – із 3-х осіб.

Решта команд формується у складі не більше 2-х учнів.

9.9.5. З педагогіки і психології беруть участь учні 11 класів без урахування додаткових членів команди з числа переможців, які попереднього року одержали дипломи I ступеня, команда, яка розташована на I місці у списку, формує свій склад у кількості не більше 5-ти осіб;

команди, які посіли відповідно:

II-IV місця – із 4-х осіб;
V-IX місця – із 3-х осіб;
X-XV місця – із 2-х осіб.

Решта команд формується у складі не більше 1-го учня.

9.9.6. Якщо певна олімпіада не проводилась протягом двох останніх років, то склад усіх команд, що братимуть участь в цьогорічній олімпіаді, формується у кількості, що відповідає кількісному складу команди, яка розташована на XVI місці в рейтинговому списку, складеному для відповідної олімпіади.

Якщо олімпіада проводилась в один з двох попередніх років, то рейтинг команд визначається за результатами виступу учнів цього року.

9.9.7. До складу команд, що посіли I-VI місця (в олімпіаді з трудового навчання, астрономії, інформаційних технологій та екології I-IX місця), обов'язково включається по 2 учні, а решти команд – по одному учню із класу (курсу).

X. Контроль та громадське спостереження за проведенням олімпіад, турнірів, конкурсів

10.1. Контроль за проведенням олімпіад, турнірів, конкурсів здійснює МОНмолодьспорту України в установленому чинним законодавством порядку.

10.2. Громадське спостереження за проведенням олімпіад, турнірів конкурсів можуть здійснювати представники учнівського самоврядування, навчальних закладів, засобів масової інформації.

10.3. Суб'єкти громадського спостереження повинні дотримуватися вимог чинного законодавства.

10.4. Суб'єкти громадського спостереження можуть звертатися з пропозиціями, питаннями до апеляційної комісії та отримувати відповідь в установленому чинним законодавством порядку.

XI. Фінансування олімпіад, турнірів, конкурсів

11.1. Проведення олімпіад, конкурсів, турнірів фінансується за рахунок державного та місцевих бюджетів.

11.2. Витрати на проведення шкільних (училищних), районних (міських), обласних (в Автономній Республіці Крим – республіканських, у містах Києві та Севастополі – міських) етапів олімпіад, турнірів і конкурсів, проживання, харчування, проведення культурно-масових заходів, оплату роботи членів журі та оргкомітетів, експертів-консультантів, заохочення учасників несуть відповідні управління освіти і науки, установи і навчальні заклади, які їх проводять.

Витрати на проїзд (в обидва кінці) учасників змагань, харчування в дорозі, від осіб, що супроводжують учасників, проведення відбірково-тренувальних зборів кандидатів до складу команд на наступний етап олімпіад, турнірів і конкурсів несуть відповідні управління освіти, установи і навчальні заклади, які

направляють команду або окремих учасників на олімпіаду, турнір чи конкурс. {Пункт 11.2 розділу XI в редакції Наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту N 29 (з0152-12) від 16.01.2012}

11.3. Фінансування проведення фінальних етапів олімпіад, конкурсів, турнірів, конкурсних відбірково-тренувальних зборів кандидатів до складу команд учнів України для участі у Міжнародних учнівських олімпіадах, турнірах, конкурсах з навчальних предметів здійснюється МОНмолодьспортом України, Міністерством освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, управліннями освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій в межах асигнувань, передбачених місцевими та Державним бюджетами.

11.4. Витрати на проїзд, харчування в дорозі учасників фінальних етапів олімпіад, турнірів, конкурсів та відрядження осіб, що супроводжують, покладаються на відповідні управління освіти і науки, установи або окремі навчальні заклади, які відряджають команду або окремих учасників.

11.5. Харчування учасників I-III етапів олімпіад з навчальних предметів, I-II етапів олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності та конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт проводиться за нормами, передбаченими для вихованців шкіл-інтернатів; IV етапу олімпіад з навчальних дисциплін III етапу олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності, конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт і фінальних етапів турнірів і конкурсів – за нормами для вихованців училищ фізичної культури.

11.6. Оплата відряджень членів оргкомітетів, журі, експертів-консультантів та координаторів Всеукраїнських олімпіад, турнірів, конкурсів здійснюється за рахунок установ, у яких вони працюють.

11.7. Для проведення олімпіад, турнірів, конкурсів дозволяється залучення коштів фізичних осіб, підприємств, установ, організацій, фондів та інших добровільних внесків тощо.

11.8. До роботи зі складання завдань для олімпіад, конкурсів і турнірів усіх етапів та до участі в роботі оргкомітету і журі можуть залучатися працівники різних навчальних закладів, установ та організацій на договірних підставах з оплатою праці відповідно до чинного законодавства.

Затверджено постановою
Кабінету Міністрів України
від 01.06.2011 р. № 571

ПОЛОЖЕННЯ

про Міжнародний мовно-літературний конкурс учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка

1. Міжнародний мовно-літературний конкурс учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка (далі – Конкурс) проводиться з метою вшанування

творчої спадщини Тараса Григоровича Шевченка, виявлення творчо обдарованої молоді, розвитку її потенціалу, виховання у молодого покоління поваги до мови і традицій свого народу, підвищення рівня мовної освіти в Україні.

2. Конкурс проводиться щороку з 1 жовтня до 10 березня.

3. Конкурс організовує та проводить МОНмолодьспорт.

4. У Конкурсі беруть участь учні 5-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів, ліцеїсти військових ліцеїв, учні професійно-технічних навчальних закладів, студенти і курсанти вищих навчальних закладів I-IV рівня акредитації усіх форм власності, учнівська та студентська молодь з числа українців, які проживають за межами України (далі – учасники Конкурсу).

5. Базовими предметами Конкурсу є українська мова і література, рідні мови та література національних меншин України.

6. До участі в організації та проведенні Конкурсу залучаються Національна академія наук, Національна академія педагогічних наук, Міноборони, МЗС, Мінкультури, а також представники творчих спілок, громадських та освітянських організацій, української діаспори.

7. МОНмолодьспорт розміщує щороку у вересні в засобах масової інформації оголошення про початок проведення Конкурсу.

8. Конкурс для учнів загальноосвітніх навчальних закладів та ліцеїстів військових ліцеїв проходить у чотири етапи:

перший – на рівні загальноосвітніх навчальних закладів та військових ліцеїв у жовтні;

другий – на рівні районів та міст обласного значення у листопаді; третій – на рівні Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя у грудні; четвертий, фінальний – на загальнодержавному рівні у лютому.

Конкурс для учнів професійно-технічних, студентів і курсантів вищих навчальних закладів проводиться у три етапи:

перший – на рівні професійно-технічних та вищих навчальних закладів у листопаді;

другий – на рівні Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя у грудні;

третій, фінальний – на загальнодержавному рівні у лютому.

Фінальний етап Конкурсу проводиться за участю представників МОНмолодьспорту.

Конкурс для учнівської та студентської молоді з числа українців, які проживають за межами України, проводиться з 15 січня до 20 лютого в державах їх проживання.

9. Для проведення Конкурсу утворюються оргкомітети та журі:

першого етапу Конкурсу – керівником навчального закладу, в якому проводиться Конкурс;

другого етапу Конкурсу – управліннями (відділами) освіти райдержадміністрацій (міських рад) (для учнів загальноосвітніх навчальних закладів та ліцеїстів військових ліцеїв), Міністерством освіти і науки Автономної Республіки Крим, головними управліннями (управліннями) освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій (для учнів професійно-технічних, студентів і курсантів вищих навчальних закладів);

третього етапу Конкурсу – Міністерством освіти і науки Автономної Республіки Крим, головними управліннями (управліннями) освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій (для учнів загальноосвітніх навчальних закладів та ліцеїстів військових ліцеїв);

фінального етапу Конкурсу – МОНмолодьспортом.

До складу журі включаються педагогічні та науково-педагогічні працівники загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладів, військових ліцеїв, науковці Національної академії наук та Національної академії педагогічних наук, представники творчих спілок.

Для проведення Конкурсу серед учнівської та студентської молоді з числа українців, які проживають за межами України, утворюються оргкомітети в державах їх проживання, які затверджують склад журі.

10. Завдання для кожної категорії учасників Конкурсу розробляються: навчальними закладами, в яких проводиться Конкурс, – для першого етапу Конкурсу;

інститутами післядипломної педагогічної освіти – для другого та третього етапу Конкурсу;

МОНмолодьспортом – для фінального етапу Конкурсу, а також учнівської та студентської молоді з числа українців, які проживають за межами України.

Особи, що є розробниками завдань, забезпечують їх нерозголошення.

МОНмолодьспорт надсилає завдання для учнівської та студентської молоді з числа українців, які проживають за межами України, оргкомітетам у державах їх проживання через дипломатичні представництва України за кордоном.

Роботи учасників фінального етапу Конкурсу та Конкурсу, що проходить в інших державах, надсилаються до МОНмолодьспорту, де вони перевіряються журі та зберігаються протягом року.

11. Журі Конкурсу визначає за результатами кожного етапу Конкурсу, крім фінального, його переможців у кількості, що не перевищує 30 відсотків загальної кількості учасників відповідного етапу Конкурсу з урахуванням максимально набраних балів за виконані завдання відповідно до критеріїв їх оцінювання.

Переможцем будь-якого етапу Конкурсу не може бути учасник, який набрав менш ніж половину максимальної кількості балів.

12. У фінальному етапі Конкурсу від Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя беруть участь по три особи з числа учнів 5-11 класів

загальноосвітніх навчальних закладів та ліцеїстів військових ліцеїв, які є переможцями третього етапу Конкурсу, та по три особи з числа учнів професійно-технічних, студентів і курсантів вищих навчальних закладів (відповідно до напрямів навчання), які є переможцями другого етапу Конкурсу.

13. Переможці першого - третього етапу Конкурсу нагороджуються дипломами I, II і III ступеня та цінними подарунками.

14. Переможці фінального етапу Конкурсу нагороджуються дипломами МОНмолодьспорту I, II і III ступеня та цінними подарунками. Кількість переможців не може перевищувати 50 відсотків загальної кількості учасників такого етапу Конкурсу з орієнтовним розподілом дипломів за ступенями у співвідношенні 1:2:3.

Переможці Конкурсу серед учнівської та студентської молоді з числа українців, які проживають за межами України, нагороджуються дипломами МОНмолодьспорту I, II і III ступеня.

15. Учні 9-11 класів – переможці фінального етапу Конкурсу, які нагороджені дипломами МОНмолодьспорту I ступеня, мають право брати участь у IV етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з української мови та літератури додатково до встановленої рейтингом кількості учасників команди відповідного регіону.

16. Переможці фінального етапу Конкурсу, які набрали найбільшу кількість балів (відповідно до підсумкових протоколів), рекомендуються МОНмолодьспортом для призначення стипендій Президента України (39 стипендій):

з числа учнів 5-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі ліцеїстів військових ліцеїв, - 21 особа, по три особи з кожного класу;

з числа учнів професійно-технічних навчальних закладів - три особи;

з числа студентів і курсантів вищих навчальних закладів I-II рівня акредитації - шість осіб;

з числа студентів і курсантів вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації - дев'ять осіб.

17. Розмір стипендій Президента України устанавлюється Кабінетом Міністрів України.

18. Педагогічні та науково-педагогічні працівники, які підготували переможців фінального етапу Конкурсу, нагороджуються в устанавленому порядку відомчими відзнаками МОНмолодьспорту та цінними подарунками.

19. В урочистій церемонії нагородження переможців фінального етапу Конкурсу беруть участь представники МОНмолодьспорту, Міноборони, МЗС, Мінкультури, Національної академії наук, Національної академії педагогічних наук, творчих спілок, громадських організацій тощо.

20. Фінансування Конкурсу, крім його фінального етапу, здійснюється Міністерством освіти і науки Автономної Республіки Крим, головними управліннями (управліннями) освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій, управліннями (відділами) освіти райдержадміністрацій (міських рад), вищими навчальними закладами, які беруть участь у його проведенні, за рахунок коштів бюджету, з якого фінансується установа або заклад, а також інших джерел, не заборонених законодавством. Фінансування фінального етапу Конкурсу здійснюється МОНмолодьспортом разом з Мінфіном за рахунок коштів державного бюджету згідно з кошторисом та інших джерел, не заборонених законодавством.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти
і науки України
13.03.2008 N 168

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
15 липня 2008 р.
за N 643/15334

ПОЛОЖЕННЯ

про Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика

I. Загальні положення

1.1. Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика (далі – Конкурс) проводиться згідно з Указом Президента України від 09.11.2007 N 1078 «Про Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика» з **9 листопада до 20 травня щороку**.

1.2. Засновниками Конкурсу є Ліга українських меценатів, Міністерство освіти і науки України.

1.3. У Конкурсі можуть брати участь **учні 3-11(12) класів** загальноосвітніх навчальних закладів, професійно-технічних училищ, студенти вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації усіх форм власності, курсанти вищих військових навчальних закладів Збройних Сил України, ліцеїсти Київського військового ліцею імені Івана Богуна, закордонні українці (далі - учасники Конкурсу).

Про початок Конкурсу в жовтні місяці поточного року Міністерство освіти і науки України повідомляє листом за підписом Міністра або його заступника Міністерство освіти і науки Автономної Республіки Крим, управління освіти і

науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, а також через засоби масової інформації.

II. Мета Конкурсу

Метою Конкурсу є сприяння утвердженню статусу української мови як державної, піднесення її престижу, виховання у молодого покоління українців поваги до мови свого народу.

III. Організація та проведення Конкурсу

3.1. Організаторами Конкурсу є Міністерство освіти і науки України та Ліга українських меценатів. До участі в організації та проведенні Конкурсу залучаються Міністерство культури і туризму України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство оборони України, Національна академія наук України, представники творчих спілок, громадських та освітянських організацій, світової української діаспори (за згодою).

3.2. Конкурс для **учнів** загальноосвітніх навчальних закладів та професійно-технічних училищ усіх форм власності проходить у **чотири етапи**:

1-й етап – з 9 до 20 листопада – у загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах;

2-й етап – з 20 листопада до 10 грудня – у районних центрах і містах обласного підпорядкування;

3-й етап – з 10 до 30 грудня – в Автономній Республіці Крим, обласних центрах, містах Києві та Севастополі;

4-й етап (підсумковий) – січень.

Для **студентів** вищих навчальних закладів Конкурс проходить у **три етапи**:

1-й етап – листопад – у вищих навчальних закладах;

2-й етап – з 1 до 30 грудня – у навчальних закладах, визначених управліннями освіти і науки обласних державних адміністрацій;

3-й етап (підсумковий) – січень – проходить у містах, визначених управліннями освіти і науки обласних державних адміністрацій, разом з учнями загальноосвітніх навчальних закладів, професійно-технічних училищ - в Автономній Республіці Крим, обласних центрах, містах Києві та Севастополі.

Для **курсантів** вищих військових навчальних закладів Збройних Сил України і ліцеїстів Київського військового ліцею імені Івана Богуна Конкурс проходить відповідно до наказу Міністерства оборони України у **два етапи**.

Місце проведення підсумкового етапу Конкурсу визначають Міністерство освіти і науки Автономної Республіки Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, а серед

курсантів вищих військових навчальних закладів Збройних Сил України, ліцеїстів Київського військового ліцею імені Івана Богуна – Департамент гуманітарної політики Міністерства оборони України.

3.3. Для проведення Конкурсу Міністерством освіти і науки України та відповідними органами управління освіти обласних, Київської та Севастопольської міських, районних державних адміністрацій створюються організаційні комітети (далі – оргкомітети) та журі.

Для проведення Конкурсу серед закордонних українців створюються в країнах проживання регіональні оргкомітети та журі. Голова оргкомітету відповідає за організацію і проведення Конкурсу, доставку робіт в Україну.

Склад оргкомітетів та журі затверджується до 9 листопада поточного року управліннями освіти і науки обласних, районними відділами освіти державних адміністрацій.

Склад журі підсумкового етапу Конкурсу затверджується наказом Міністерства освіти і науки України. До складу журі запрошуються вчителі, викладачі вищих навчальних закладів, науковці Національної академії наук України та Академії педагогічних наук України.

Для підготовки та проведення Конкурсу формується Координаційна рада з керівників Ліги українських меценатів та державних органів, які є співорганізаторами Конкурсу або ж беруть безпосередню участь у його проведенні (Міністерство освіти і науки України, Міністерство культури і туризму України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство оборони України).

Координаційна рада є виконавчим органом Конкурсу.

3.4. **Завдання для першого етапу** Конкурсу розробляють учителі і викладачі української мови та літератури навчальних закладів, у яких відбуватиметься Конкурс, другого та третього – методисти обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Завдання підсумкового етапу Конкурсу розробляє Міністерство освіти і науки України спільно з Лігою українських меценатів.

Для всіх учасників Конкурсу незалежно від мови навчання розробляється один пакет завдань.

Для учасників Конкурсу із зарубіжних країн завдання надсилаються через дипломатичні представництва України за кордоном.

Пакети із завданнями для проведення підсумкового етапу відкриваються для ксерокопіювання за одну годину до початку Конкурсу (о 9 годині) у присутності членів оргкомітету, учителів, викладачів та учасників Конкурсу.

Виконання конкурсних робіт розпочинається **о 10 годині**.

Учні 3-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів працюють над завданнями **1 астрономічну годину**, 5 – 8 класів – **2 астрономічні години**, учні 9 – 11(12) класів, професійно-технічних навчальних закладів, студенти та курсанти вищих навчальних закладів – **3 астрономічні години**.

Зошити з роботами, які виконали учасники Конкурсу, укладаються в конверти, скріплюються печаткою навчального закладу, у якому проходить підсумковий етап Конкурсу. До робіт додаються списки учасників Конкурсу за підписом голови оргкомітету та представника Міністерства освіти і науки України чи Ліги українських меценатів, протоколи з балами за усні відповіді учнів і студентів (на підсумковому етапі).

Представники Міністерства освіти і науки України чи Ліги українських меценатів надсилають пакети з конкурсними роботами до Інституту інноваційних технологій і змісту освіти до **30 січня**, із зарубіжних країн – до **10 березня**.

Роботи учасників Конкурсу підсумкового етапу зберігаються протягом року в Інституті інноваційних технологій і змісту освіти.

3.5. Журі Конкурсу підбиває підсумки та визначає за результатами кожного етапу **по 3 переможці** з учнів 3 – 11(12) класів, по 3 учні професійно-технічних училищ, студентів та курсантів вищих військових навчальних закладів Збройних Сил України – 3, ліцеїстів Київського військового ліцею імені Івана Богуна – 3.

IV. Нагородження переможців Конкурсу

4.1. Переможцями Конкурсу є його учасники, які набрали найбільшу кількість балів.

4.2. Переможці 1-го, 2-го, 3-го етапів Конкурсу нагороджуються дипломами встановленого Лігою українських меценатів зразка.

4.3. Переможці підсумкового етапу Конкурсу нагороджуються дипломами "Переможець Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика" та грошовими преміями відповідно до кошторису.

4.4. Учителі (викладачі), які підготували переможців підсумкового етапу Конкурсу, нагороджуються відомчими нагородами та відзнаками Міністерства освіти і науки України в установленому порядку.

4.5. Урочиста церемонія нагородження переможців підсумкового етапу Конкурсу та вчителів (викладачів), які їх підготували, відбувається за участю представників регіонів, творчих спілок, урядовців, народних депутатів, громадських організацій за їх згодою.

V. Фінансування Конкурсу

5.1. Фінансування підсумкового етапу Конкурсу здійснюється Міністерством освіти і науки України за рахунок коштів державного бюджету згідно з кошторисом, що складається кожного року, та організаторами, які залучаються до його проведення.

5.2. Фінансування всіх етапів Конкурсу, крім підсумкового, здійснюється навчальними закладами, які беруть участь у його проведенні, за рахунок коштів бюджету, з якого фінансується заклад, а також інших, не заборонених законодавством, джерел фінансування.

5.3. До фінансування Конкурсу можуть долучатися юридичні та фізичні особи, не байдужі до української мови. У разі надання коштів такими особами та на їх бажання переможці нагороджуються іменними преміями і подарунками.

5.4. Ліга українських меценатів та журі Конкурсу встановлюють додаткові заохочувальні нагороди учасникам Конкурсу на різних етапах проведення Конкурсу, а також учителям, які підготували переможців Конкурсу.

Логотипи є інтелектуальною власністю Ліги українських меценатів і можуть використовуватися лише за згодою виконавчої дирекції Ліги.

VI. Громадський контроль за проведенням Конкурсу

6.1. З метою громадського контролю за проведенням Конкурсу (організаційного, інформаційного та фінансового) Лігою українських меценатів та Міністерством освіти і науки України формується Наглядова рада Конкурсу.

6.2. Наглядова рада Конкурсу - громадський орган, покликаний здійснювати нагляд:

- за проведенням Конкурсу;
- за дотриманням вимог цього Положення;
- за об'єктивністю оцінювання знань учасників Конкурсу.

6.3. Рішення Наглядової ради приймаються колегіально переважною більшістю голосів присутніх на засіданні членів ради.

6.4. Склад Наглядової ради погоджується з Лігою українських меценатів та затверджується наказом Міністерства освіти і науки України щороку.

6.5. Контроль за проведенням Конкурсу здійснює Міністерство освіти і науки України.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і
науки, молоді та спорту
12 жовтня 2012р. за № 1101

Зареєстровано в Міністерстві юстиції
України
30 жовтня 2012 р. за № 1811/22123

ПОЛОЖЕННЯ

про Всеукраїнську українознавчу гру «Соняшник»

I. Загальні положення

1.1. Це Положення визначає порядок проведення Всеукраїнської українознавчої гри «Соняшник» (далі – Гра).

Гра проводиться щороку на добровільних засадах.

1.2. Гра проводиться з метою формування в учнів (вихованців) загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів (далі – НЗ) зацікавленості українською мовою, літературою та українознавством; підвищення кваліфікації вчителів української мови, літератури та українознавства; активізації позакласної та позашкільної роботи із зазначених вище дисциплін.

1.3. Основними завданнями Гри є:

долучення учнів НЗ до кращих здобутків національної культури у її мовному та літературному просторі;

розширення та поглиблення знань з української мови, літератури, народознавства, історії, підтримка талановитих учнів та ініціативних учителів; популяризація і поглиблення знань з української мови, літератури, народознавства, розвиток мотивації учнів до вивчення української мови, літератури, народознавства;

вироблення навичок роботи з науково-популярними виданнями, розвиток читацьких компетентностей, дослідницьких та творчих умінь учнів;

формування в учнів НЗ сталої зацікавленості українознавчою тематикою;

активізація творчої діяльності вчителів;

удосконалення роботи з обдарованою молоддю;

вироблення методичних рекомендацій щодо вдосконалення навчальних програм та підручників шляхом аналізу статистичних даних результатів Гри.

1.4. Інформація про проведення Гри розміщується на офіційному сайті Гри: <http://gra-sonyashnyk.com.ua/>.

II. Учасники Гри

2.1. Учасниками є учні (вихованці) 1-11 класів НЗ усіх типів і форм власності України (далі – Учасники). Учасники беруть участь у Грі індивідуально та на добровільних засадах.

2.2. Організаційний комітет Гри може змінювати кількість класів, що беруть участь у Грі. Про такі зміни організаційний комітет Гри повідомляє координаторів не пізніше ніж за 3 місяці до дня проведення Гри.

2.3. Учасники мають право ознайомитися з результатами Гри, одержати пояснення щодо критеріїв та об'єктивності оцінювання робіт.

2.4. Учасники зобов'язані дотримуватись цього Положення, норм поведінки, правил техніки безпеки, експлуатації обладнання та приладів.

III. Організація, умови та строки проведення Гри

3.1. Гра проводиться у НЗ.

3.2. Для організації проведення Гри МОНмолодьспорт України створює організаційний комітет Гри (далі – Оргкомітет), до складу якого входять представники базової організації, МОНмолодьспорту України та громадських організацій (за згодою).

3.3. Оргкомітет:

визначає правила Гри та дату її проведення;

формує банк завдань Гри;

готує оригінал-макети матеріалів Гри (бланків відповідей, завдань, інструкцій з організації проведення Гри тощо), друкує та розсилає ці матеріали до НЗ;

налагоджує зв'язки з представниками Гри (вчителями, методистами, представниками громадських організацій) в регіонах, районах, містах та НЗ, іншими установами та організаціями;

організовує перевірку робіт Учасників, відзначає переможців;

оприлюднює результати Гри;

проводить статистичний аналіз результатів Гри;

опрацьовує зауваження Учасників щодо проведення Гри та її завдань;

делегує частину своїх повноважень регіональним представникам, які визначаються Оргкомітетом для кожного регіону України;

налагоджує випуск інформаційних та науково-популярних видань з тематики Гри.

3.4. Організаційно-методичне забезпечення Гри здійснює методична комісія Гри. Методичну комісію Гри формує її голова, який затверджується Оргкомітетом. До функцій методичної комісії Гри належать розробка та відбір завдань, підбір варіантів Гри, розробка відповідей, написання та редагування підсумкових збірок матеріалів Гри й інших публікацій її матеріалів.

3.5. Гра проходить в один тур безпосередньо в НЗ в один день для всіх Учасників. Строк проведення Гри визначається Оргкомітетом щорічно не пізніше ніж за три місяці до дня проведення Гри та доводиться до відома зацікавлених осіб та організацій шляхом розсилки інформації та публікації в Інтернеті.

Обов'язковою умовою для участі у Грі для НЗ є наявність координатора проведення Гри у НЗ (далі – Координатор). Координатори реєструються Оргкомітетом. У НЗ Гру організовує та проводить Координатор разом з учителями українознавчих дисциплін і початкової школи.

Діяльність Координатора може охоплювати декілька НЗ.

Учні реєструються у Координатора.

Для участі у Грі до встановленого Оргкомітетом строку Координатор подає заявку на участь у Всеукраїнській українознавчій грі «Соняшник» за формою згідно з додатком.

3.6. Під час проведення Гри обробка персональних даних Учасників здійснюється з урахуванням Закону України «Про захист персональних даних».

3.7. Бланки відповідей Учасників зберігаються Оргкомітетом 90 календарних днів після оприлюднення результатів, а потім знищуються.

3.8. Батьки Учасників, уповноважені на те батьківськими зборами або комітетами, мають право контролювати проведення Гри в НЗ на всіх її етапах, включаючи право присутності при розкритті конвертів із завданнями Гри та при виконанні завдань Учасниками, а також разом з Координатором перевіряти правильність пакування бланків відповідей перед їх відправкою до Оргкомітету.

IV. Зміст і структура завдань

4.1. Гра проводиться за комплектами завдань, призначеними для учнів НЗ різних вікових категорій. Комплекти завдань визначає Оргкомітет у правилах проведення Гри.

Вимоги до завдань Гри:

комплект містить 30 (у 1 – 4 класах НЗ – 20) завдань, розбитих на три рівні складності (по 1, 3 і 5 балів за правильну відповідь);

на кожне завдання пропонується п'ять варіантів відповідей, серед яких є лише одна правильна;

вибрані відповіді Учасники відмічають на бланку відповідей;

відсутність або наявність більше однієї відповіді оцінюються в 0 балів;

максимальна кількість балів, яку може отримати Учасник Гри, – 70 (44 бали – у 1 – 4 класах НЗ);

основним критерієм оцінювання результату є сумарна кількість балів, набрана Учасником Гри;

складність завдань визначається рейтингом після перевірки робіт Учасників.

4.2. Оргкомітет може змінювати структуру завдання. Про такі зміни Оргкомітет повідомляє Координаторів не пізніше ніж за 2 місяці до дня проведення Гри.

4.3. Оргкомітет приймає від Координаторів пропозиції щодо формування пакета завдань на наступний рік.

V. Порядок проведення Гри

5.1. Підготовчий етап:

Оргкомітет надсилає Координаторам лист МОНмолодьспорту України та інші інформаційні матеріали;

Координатор поширює інформацію про Гру, допомагає учням НЗ у підготовці до Гри, радить літературу для підготовки до Гри.

5.2. Проведення Гри в НЗ:

Гра проводиться в один день в усіх НЗ України за однаковими завданнями для даної вікової групи учнів НЗ;

Координатори отримують завдання не пізніше ніж за день до дня проведення Гри відповідно до надісланої заявки;

Координаторам забороняється повністю або частково оприлюднювати завдання до початку проведення Гри. Конверти із завданнями відкриваються в день проведення Гри в присутності Учасників;

Гра відбувається лише у НЗ. За дотримання правил проведення Гри відповідає Координатор;

перед початком Гри Координатор проводить детальний інструктаж Учасників щодо заповнення бланка відповідей;

головна вимога до Учасників – самостійна робота над завданнями. Учасникам Гри заборонено виконувати завдання колективно та/або з іншою сторонньою допомогою, користуватися при виконанні завдань Гри книгами, конспектами, Інтернетом та іншими зовнішніми джерелами інформації, а також іншими технічними засобами передачі та обробки інформації, у тому числі засобами мобільного зв'язку;

кожен Учасник Гри отримує завдання та бланк відповідей, який після завершення Гри передає Координаторові;

на виконання завдань відводиться 60 хвилин; збільшувати чи зменшувати вказаний час не можна;

заповнені бланки відповідей та списки Учасників Координатор передає на адресу Оргкомітету у встановлений правилами Гри спосіб;

Учасники та їхні батьки після завершення перевірки робіт мають право ознайомитися з експертними оцінками своїх робіт, здійсненими методичною комісією Гри.

VI. Апеляція та громадський контроль

6.1. Апеляційна комісія Гри уповноважена розглядати апеляції Учасників з приводу порушення процедури проведення Гри та інформувати МОНмолодьспорт України про свою позицію щодо обґрунтованості поданих апеляцій.

6.2. Апеляція подається Учасником Гри впродовж строку, вказаного Оргкомітетом, але не пізніше трьох тижнів після оприлюднення результатів перевірки завдань Учасників.

6.3. Склад апеляційної комісії затверджує Оргкомітет.

6.4. Апеляційна комісія розглядає апеляції Учасників в строк не більше трьох робочих днів, приймає рішення щодо обґрунтованості поданих апеляцій більшістю голосів та складає протокол, який підписують голова, секретар та члени апеляційної комісії.

6.5. Висновки апеляційної комісії, викладені в протоколі, доводяться до відома Учасників протягом двох робочих днів після підписання протоколу.

6.6. Координатори можуть залучати до організації Гри та контролю за дотриманням правил її проведення батьків Учасників (за згодою). Пропозиції та зауваження батьків щодо організації та проведення Гри Координатор надсилає до Оргкомітету.

VII. Підбиття підсумків Гри

7.1. Результати Гри оприлюднюються на сайті МОНмолодьспорту України та на сайті Гри не пізніше ніж через сім календарних днів після проведення Гри.

7.2. Підсумкові звіти за результатами Гри подаються до МОНмолодьспорту України. Аналітичні матеріали за підсумками проведення Гри публікуються в засобах масової інформації та надсилаються в обласні інститути післядипломної педагогічної освіти для обговорення на предметних методоб'єднаннях учителів українознавчих дисциплін.

7.3. За результатами Гри оприлюднюється рейтинг районних (міських) відділів (управлінь) освіти та НЗ – найкращих популяризаторів українознавчих дисциплін. Відповідно до рейтингу районних (міських) відділів (управлінь) освіти та НЗ – найкращих популяризаторів українознавчих дисциплін НЗ їх координатори щороку відзначаються грамотами та подяками.

VIII. Нагородження Учасників

8.1. Результати Гри відображають відносний освітній рівень Учасників за певним класом або віковою категорією.

8.2. Кожен Учасник Гри отримує відповідний сертифікат, а переможці отримують дипломи. Диплом I ступеня Всеукраїнського рівня отримують 1 % Учасників по кожному класу, диплом II ступеня Всеукраїнського рівня отримують 2 % Учасників по кожному класу, диплом III ступеня Всеукраїнського рівня отримують 3 % Учасників по кожному класу. Диплом I ступеня регіонального рівня отримують 4 % Учасників по кожному класу, диплом II ступеня регіонального рівня отримують 6 % Учасників по кожному класу, диплом III ступеня регіонального рівня отримують 8 % Учасників по кожному класу.

8.3. Урочиста церемонія нагородження переможців Гри та вчителів, які їх підготували, відбувається на урочистих заходах, що проводяться в НЗ.

ІХ. Фінансування Гри

Джерелами фінансування Гри є кошти, не заборонені законодавством України.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і
науки, молоді та спорту
12 жовтня 2012р. за № 1101

Зареєстровано в Міністерстві юстиції
України
30 жовтня 2012 р. за № 1811/22123

ПОЛОЖЕННЯ про Міжнародну природознавчу гру «Геліантус»

І. Загальні положення

1.1. Це Положення визначає порядок проведення Міжнародної природознавчої гри «Геліантус» (далі – Гра).

Гра проводиться щороку на добровільних засадах.

1.2. Гра проводиться з метою формування в учнів (вихованців) загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів (далі – НЗ) цілісного уявлення про природу і наукового світогляду на основі знань з фізики, хімії, біології, географії, зацікавленості природними явищами; підвищення кваліфікації вчителів фізики, хімії, біології та географії; активізації позакласної та позашкільної роботи із зазначених вище дисциплін.

1.3. Основними завданнями Гри є:

розширення та поглиблення знань з фізики, хімії, біології та географії, підтримка талановитих учнів та ініціативних учителів;
популяризація і поглиблення знань з фізики, хімії, біології та географії, розвиток мотивації учнів до вивчення фізики, хімії, біології та географії;
вироблення навичок роботи з науково-популярними виданнями, розвиток читацьких компетентностей, дослідницьких та творчих умінь учнів;
формування в учнів НЗ сталої зацікавленості природознавчою тематикою;
активізація творчої діяльності вчителів;
удосконалення роботи з обдарованою молоддю;

вироблення методичних рекомендацій щодо вдосконалення навчальних програм та підручників шляхом аналізу статистичних даних результатів Гри.

1.4. До участі у Грі можуть приєднуватись освітні установи інших держав за наявності національного координатора Конкурсу.

1.5. Інформація про проведення Гри розміщується на офіційному сайті Гри: <http://helianthus.com.ua/>.

II. Учасники

2.1. Учасниками Гри є учні (вихованці) 5 – 11 класів НЗ України та інших держав (далі – Учасники). Учасники беруть участь у Грі індивідуально та на добровільних засадах.

2.2. Організаційний комітет Гри може змінювати кількість класів, що беруть участь у Грі. Про такі зміни організаційний комітет Гри повідомляє координаторів не пізніше ніж за три місяці до дня проведення Гри.

2.3. Учасники мають право ознайомитися з результатами Гри, одержати пояснення щодо критеріїв та об'єктивності оцінювання робіт.

2.4. Учасники зобов'язані дотримуватись цього Положення, норм поведінки, правил техніки безпеки, експлуатації обладнання та приладів.

III. Організація, умови та строки проведення Гри

3.1. Гра проводиться у НЗ.

3.2. Для організації проведення Гри МОНмолодьспорту України створює організаційний комітет Гри (далі – Оргкомітет), до складу якого входять представники базової організації, МОНмолодьспорту України та громадських організацій (за згодою).

3.3. Оргкомітет:

визначає правила Гри та дату її проведення;

формує завдання Гри;

готує оригінал-макети матеріалів Гри (бланків відповідей, завдань, інструкцій з організації проведення Гри тощо), друкує та розсилає ці матеріали до НЗ;

налагоджує зв'язки з представниками Гри (вчителями, методистами, представниками громадських організацій) в регіонах, районах, містах та НЗ, іншими установами та організаціями;

організовує перевірку робіт Учасників, відзначає переможців;

оприлюднює результати Гри;

проводить статистичний аналіз результатів Гри;

опрацьовує зауваження Учасників щодо проведення Гри та її завдань;

делегує частину своїх повноважень регіональним представникам, які визначаються Оргкомітетом для кожного регіону України; налагоджує випуск інформаційних та науково-популярних видань з тематики Гри.

3.4. Організаційно-методичне забезпечення Гри здійснює методична комісія Гри. Методичну комісію Гри формує її голова, який затверджується Оргкомітетом. До функцій методичної комісії Гри належать розробка та відбір завдань, підбір варіантів Гри, розробка відповідей, написання та редагування підсумкових збірок матеріалів Гри й інших публікацій її матеріалів.

3.5. Гра проходить в один тур безпосередньо в НЗ в один день для всіх Учасників. Строк проведення Гри визначається Оргкомітетом щорічно не пізніше ніж за три місяці до дня проведення Гри та доводиться до відома зацікавлених осіб та організацій шляхом розсилки інформації та публікації в Інтернеті.

Обов'язковою умовою для участі у Грі є наявність координатора проведення Гри у НЗ (далі - Координатор). Координатори Гри реєструються Оргкомітетом. У НЗ Гру організовує та проводить Координатор разом з учителями природознавчих дисциплін.

Діяльність Координатора може охоплювати декілька НЗ.

Учні реєструються у Координатора НЗ.

Для участі у Грі до встановленого Оргкомітетом терміну Координатор подає заявку на участь у Всеукраїнській природознавчій грі «Геліантус» за формою згідно з додатком.

3.6. Під час проведення Гри обробка персональних даних Учасників здійснюється з урахуванням Закону України «Про захист персональних даних».

3.7. Бланки відповідей Учасників зберігаються Оргкомітетом 90 календарних днів після оприлюднення результатів, а потім знищуються.

3.8. Батьки Учасників, уповноважені на те батьківськими зборами або комітетами, мають право контролювати проведення Гри в НЗ на всіх її етапах, включаючи право присутності при розкритті конвертів із завданнями Гри та при виконанні завдань Учасниками Гри, а також разом з Координатором перевіряти правильність пакування бланків відповідей перед їх відправкою до Оргкомітету.

IV. Зміст і структура завдань

4.1. Гра проводиться за комплектами завдань, призначеними для учнів НЗ різних вікових категорій. Комплекти завдань визначає Оргкомітет у правилах проведення Гри.

Вимоги до завдань Гри:

основним критерієм оцінювання результату є сумарна кількість балів, набрана Учасником Гри;

комплект завдань складається з 20 (у 5-6 класах), 28 (у 7-8 класах), 40 (у 9 класі) та 48 (у 10-11 класах) завдань у тестовій формі з вибором однієї правильної відповіді;

усі завдання згруповано за чотирма тематичними блоками, що відповідають одному з предметів природничого циклу (фізика, хімія, біологія, географія); кожний тематичний блок присвячений певному об'єкту, що є предметом вивчення цієї дисципліни. Утім тематичний блок включає два (у 5-6 класах), чотири (у 7 – 9 класах) та шість (у 10-11 класах) завдань з базового предмета та по одному (у 5 – 8 класах) чи по два (у 9 – 11 класах) завдання з інших предметів. За кожне правильно виконане завдання Учасник може отримати один бал; на кожне завдання пропонується п'ять варіантів відповідей, серед яких є лише одна правильна;

максимальна кількість балів за правильне виконання усіх завдань Гри складає 20 (у 5-6 класах), 28 (у 7-8 класах), 40 (у 9 класі) та 48 (у 10-11 класах) балів. Крім цього результати Учасників, що виконали правильно не менше ніж 70 % завдань з кожного із чотирьох предметів Гри, множаться на цілісний коефіцієнт 1,25; вибрані відповіді Учасники відмічають на бланку відповідей; відсутність або наявність більше однієї відповіді оцінюється в 0 балів; складність завдань визначається рейтингом після перевірки робіт Учасників.

4.2. Оргкомітет може змінювати структуру завдання. Про такі зміни Оргкомітет повідомляє Координаторів не пізніше ніж за 2 місяці до дня проведення Гри.

4.3. Оргкомітет приймає від Координаторів пропозиції щодо формування пакета завдань на наступний рік.

V. Порядок проведення Гри

5.1. Підготовчий етап:

Оргкомітет надсилає Координаторам лист МОНмолодьспорту України та інші інформаційні матеріали;

Координатор поширює інформацію про Гру, допомагає учням НЗ у підготовці до Гри, радить літературу для підготовки до Гри.

5.2. Проведення Гри в НЗ:

Гра проводиться в один день в усіх НЗ України за однаковими завданнями для даної вікової групи учнів НЗ;

Координатори отримують завдання не пізніше ніж за день до дня проведення Гри відповідно до надісланої заявки;

Координаторам Гри забороняється повністю або частково оприлюднювати завдання до початку проведення Гри. Конверти із завданнями відкриваються в день проведення Гри в присутності Учасників;

Гра відбувається лише у НЗ. За дотримання правил проведення Гри відповідає Координатор;

перед початком Гри Координатор проводить детальний інструктаж Учасників щодо заповнення бланка відповідей;
головна вимога до Учасників – самостійна робота над завданнями. Учасниками заборонено виконувати завдання колективно та/або з іншою сторонньою допомогою, користуватися при виконанні завдань Гри книгами, конспектами, Інтернетом та іншими зовнішніми джерелами інформації, а також іншими технічними засобами передачі та обробки інформації, у тому числі засобами мобільного зв'язку;
кожен Учасник отримує завдання та бланк відповідей, який після завершення Гри передає Координаторові;
на виконання завдань відводиться 90 хвилин, збільшувати чи зменшувати вказаний час не можна;
заповнені бланки відповідей та списки Учасників Координатор Гри передає на адресу Оргкомітету у встановлений правилами Гри спосіб;
Учасники та їхні батьки після завершення перевірки робіт мають право ознайомитися з експертними оцінками своїх робіт, здійсненими методичною комісією Гри.

VI. Апеляція та громадський контроль

6.1. Апеляційна комісія Гри уповноважена розглядати апеляції Учасників з приводу порушення процедури проведення Гри та інформувати МОНмолодьспорт України про свою позицію щодо обґрунтованості поданих апеляцій.

6.2. Апеляція подається Учасником Гри впродовж строку, вказаного Оргкомітетом, але не пізніше трьох тижнів після оприлюднення результатів перевірки завдань Учасників.

6.3. Склад апеляційної комісії затверджує Оргкомітет.

6.4. Апеляційна комісія розглядає апеляції Учасників в строк не більше трьох робочих днів, приймає рішення щодо обґрунтованості поданих апеляцій більшістю голосів та складає протокол, який підписують голова, секретар та члени апеляційної комісії.

6.5. Висновки Апеляційної комісії, викладені в протоколі, доводяться до відома Учасників протягом двох робочих днів після підписання протоколу.

6.6. Координатори Гри можуть залучати до організації Гри та контролю за дотриманням правил його проведення батьків Учасників (за згодою). Пропозиції та зауваження батьків щодо організації та проведення Гри Координатор надсилає до Оргкомітету.

VII. Підбиття підсумків Гри

7.1. Результати Гри оприлюднюються на сайті МОНмолодьспорту України та на сайті Гри не пізніше ніж через сім календарних днів після проведення Гри.

7.2. Підсумкові звіти за результатами Гри подаються до МОНмолодьспорту України. Аналітичні матеріали за підсумками проведення Гри публікуються в засобах масової інформації та надсилаються в обласні інститути післядипломної педагогічної освіти для обговорення на предметних методоб'єднаннях учителів природознавчих дисциплін.

7.3. За результатами Гри оприлюднюється рейтинг районних (міських) відділів (управлінь) освіти та НЗ – найкращих популяризаторів природознавчих дисциплін. Відповідно до рейтингу районних (міських) відділів (управлінь) освіти та НЗ – найкращих популяризаторів природознавчих дисциплін НЗ їх координатори щороку відзначаються грамотами та подяками.

VIII. Нагородження Учасників

8.1. Результати Гри відображають відносний освітній рівень Учасників за певним класом або віковою категорією.

8.2. Кожен Учасник отримує сертифікат, а переможці отримують дипломи та грамоти.

Диплом I ступеня отримують 1 % Учасників по кожному класу, диплом II ступеня отримують 2 % Учасників по кожному класу, диплом III ступеня отримують 3 % Учасників по кожному класу.

Грамоту отримують по 4 % учасників за найкращий результат з кожного з предметів Гри (з фізики, хімії, біології, географії) по кожному класу. Учасники, які нагороджені дипломами, не нагороджуються грамотами.

Один учасник може бути нагороджений більш, ніж однією грамотою.

8.3. Урочиста церемонія нагородження переможців Гри та вчителів, які їх підготували, відбувається на урочистих заходах, що проводяться в НЗ.

IX. Фінансування Гри

Джерелами фінансування Гри є кошти, не заборонені законодавством України.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і науки,
молоді та спорту

07.05.2012 № 552

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України

24 травня 2012 р. за № 819/21131

ПОЛОЖЕННЯ

про Міжнародний математичний конкурс «Кенгуру»

I. Загальні положення

1.1. Це Положення визначає порядок проведення Міжнародного математичного конкурсу «Кенгуру» (далі – Конкурс).

1.2. Конкурс проводиться з метою наукової популяризації та пропедевтики математичних знань серед учнів, аналізу та запровадження сучасних інноваційних освітніх технологій навчання в Україні.

1.3. Основними завданнями Конкурсу є:
популяризація математичних знань та ідей, підтримка та розвиток інтелектуальних здібностей учнів;
стимулювання мотивації учнів до вивчення предметів природничо-математичного циклу;
активізація творчої діяльності вчителів.

II. Учасники Конкурсу

2.1. Учасниками Конкурсу є учні (вихованці) 2 – 11 класів загальноосвітніх та учні професійно-технічних навчальних закладів усіх типів і форм власності (далі – НЗ) України (далі – Учасники Конкурсу).

2.2. Учасники Конкурсу беруть участь у Конкурсі на добровільних засадах.

III. Організація, умови, строки проведення Конкурсу

3.1. Для організації Конкурсу створюється Організаційний комітет, до складу якого входять представники базової організації, МОНмолодьспорту України, Міжнародної асоціації «KANGOUROU SANS FRONTIERES» («Кенгуру без кордонів»), яка опікується координацією проведення Конкурсу в країнах світу (далі – Асоціація) (за згодою) та громадських організацій (за згодою).

3.2. Організаційний комітет:
визначає правила проведення та план організаційних заходів Конкурсу в Україні;
інформує Асоціацію про дотримання правил проведення Конкурсу в Україні;
налагоджує зв'язки з координаторами Конкурсу в Україні та в інших країнах;
делегує частину своїх повноважень регіональним організаторам Конкурсу;

формує базу завдань Конкурсу та у разі необхідності організовує їх експертну оцінку;
встановлює форму заявки для участі в Конкурсі;
організовує перевірку робіт Учасників Конкурсу, підсумовує та оприлюднює результати Конкурсу;
проводить статистичний аналіз результатів Конкурсу;
опрацьовує зауваження щодо проведення Конкурсу та його завдань;
організовує навчально-оздоровчі математичні табори для Учасників Конкурсу;
проводить семінари для регіональних організаторів Конкурсу;
налагоджує випуск інформаційних вісників «Кенгуру» та науково-популярних видань та матеріалів для підготовки до Конкурсу;
збирає Координаційну раду, до складу якої входять найбільш активні регіональні організатори, для обговорення підсумків Конкурсу та пропозицій щодо вдосконалення проведення Конкурсу в Україні;
інформує Асоціацію та освітян України про підсумки Конкурсу;
у разі необхідності організовує засідання головного бюро Асоціації та конференцій її учасників.

3.3. Конкурс проводиться у два етапи: осінній (листопад – грудень) та весняний (березень). Обидва етапи Конкурсу є незалежними.

Для участі в Конкурсі учні (вихованці) реєструється в організатора Конкурсу в НЗ.

Мета першого етапу Конкурсу – пропедевтика знань та умінь учнів 2 – 6 класів. Цей етап Конкурсу проводиться за завданнями, визначеними Організаційним комітетом.

Мета другого етапу Конкурсу – поглиблення знань та умінь учнів 2 – 11 класів на основі матеріалів, що надані Асоціацією.

Для участі у першому та другому етапах Конкурсу у встановлений Організаційним комітетом строк організатор Конкурсу в НЗ подає заявки на участь за формою, визначеною Організаційним комітетом.

Не менше ніж за один календарний день до початку обох етапів Конкурсу Організаційний комітет надсилає координаторам проведення Конкурсу завдання для Учасників Конкурсу та інформаційні матеріали.

Завдання пропонуються Учасникам Конкурсу першого етапу на вибір українською та російською мовами, другого етапу – українською, російською та англійською мовами відповідно до надісланих заявок.

У першому етапі Конкурсу можуть брати участь усі бажаючі учні (вихованці) 2 – 6 класів НЗ. На цьому етапі Конкурс проводиться в п'яти вікових групах відповідно до класу навчання.

У другому етапі Конкурсу можуть брати участь усі бажаючі учні (вихованці) 2 – 11 класів НЗ. На цьому етапі Конкурс проводиться в шести вікових групах:

«МАЛЮК 2» – для учнів 2 класів;

«МАЛЮК 3, 4» – для учнів 3, 4 класів;

«ШКОЛЯРИК» – для учнів 5, 6 класів;

«КАДЕТ» – для учнів 7, 8 класів;

«ЮНІОР» – для учнів 9, 10 класів;

«ВИПУСКНИК» – для учнів 11 класів.

Обов'язковою умовою для участі в Конкурсі для НЗ є наявність організатора Конкурсу в НЗ. Діяльність організатора Конкурсу може охоплювати декілька НЗ, усі НЗ міста, району, регіону.

Заявки приймаються на групу учнів від 5 осіб і більше, до складу якої можуть входити представники однієї чи всіх вікових груп. Заявку на участь у Конкурсі організатор в НЗ передає регіональним (міським, районним, обласним) організаторам, які надсилають її у визначений строк в Організаційний комітет.

Конкурс у НЗ проводить організатор разом з іншими педагогічними працівниками.

IV. Зміст і структура завдань

4.1. Перший етап Конкурсу.

Перший етап Конкурсу проводиться за завданнями, що визначені Організаційним комітетом.

Учасникам Конкурсу пропонується 15 тестових завдань різного ступеня складності:

для учнів 2 класу: 5 – трибальних, 5 – чотирибальних, 5 – п'ятибальних;

для учнів 3, 4 класів: 24 тестових завдання різного ступеня складності: 8 – трибальних, 8 – чотирибальних, 8 – п'ятибальних;

для інших Учасників Конкурсу - 30 завдань, з них 10 – трибальних, 10 – чотирибальних, 10 – п'ятибальних.

До кожного завдання подається п'ять варіантів відповідей, серед яких лише одна правильна.

На спеціальному бланку відповідей Учаснику Конкурсу необхідно вказати лише одну правильну відповідь.

Якщо вибрано дві й більше відповідей на одне завдання, то відповідь вважається неправильною.

Неправильна відповідь або її відсутність оцінюється в 0 балів.

Максимальна кількість балів, яку може отримати Учасник Конкурсу:

для учнів 2 класу – 60 балів;

для учнів 3, 4 класів – 96 балів,

для учнів 5, 6 класів – 120 балів.

Оцінювання завдань Конкурсу визначається сумарною кількістю балів, набраних одним Учасником Конкурсу.

4.2. Другий етап Конкурсу.

Другий етап Конкурсу проводиться за завданнями Асоціації, що затверджуються на міжнародній конференції представників країн-учасниць Асоціації.

Учасникам Конкурсу пропонується 15 тестових завдань різного ступеня складності:

для учнів 2 класу: 5 – трибальних, 5 – чотирибальних, 5 – п'ятибальних;

для учнів 3, 4 класів: 24 тестових завдання різного ступеня складності: 8 – трибальних, 8 – чотирибальних, 8 – п'ятибальних;
для інших Учасників Конкурсу: 30 завдань, з них 10 – трибальних, 10 – чотирибальних, 10 – п'ятибальних.

До кожного завдання подається п'ять варіантів відповідей, серед яких є лише одна правильна.

На спеціальному бланку відповідей учневі необхідно вказати лише одну правильну відповідь.

Якщо вибрано дві й більше відповідей на одне завдання, то відповідь вважається неправильною.

Неправильна відповідь або її відсутність оцінюється в 0 балів.

Максимальна кількість балів, яку може отримати Учасник Конкурсу:

для учнів 2 класу – 60 балів;

для учнів 3, 4 класів – 96 балів;

для учнів 5, 6 класів – 120 балів.

Оцінювання завдань Конкурсу визначається сумарною кількістю балів, набраних одним Учасником Конкурсу.

4.3. Організаційний комітет Конкурсу приймає від регіональних організаторів пропозиції щодо формування пакета завдань для першого етапу Конкурсу на наступний рік. До формування бази завдань Конкурсу запрошуються вчителі та науковці. Прізвища авторів завдань вказуються в інформаційних матеріалах.

V. Порядок проведення Конкурсу

5.1. Підготовчий етап:

Організаційний комітет надсилає в НЗ проведення Конкурсу матеріали, які містять дату проведення; інструкцію для організатора (інформаційний плакат, інформаційний календар тощо);

організатор поширює інформацію про Конкурс, допомагає учням у підготовці до Конкурсу, радить методичну літературу, видану Організаційним комітетом, матеріали та он-лайн тестування, розміщені на офіційному сайті Конкурсу (www.kangaroo.com.ua).

5.2. Проведення Конкурсу в НЗ:

Конкурс проводиться протягом одного дня в усіх НЗ, учні (вихованці) яких беруть участь в Конкурсі, за однаковими завданнями для даної вікової групи учасників Конкурсу;

організатори проведення Конкурсу в НЗ не пізніше ніж за календарний день до проведення Конкурсу отримують завдання в кількості відповідно до надісланої заявки;

організаторам Конкурсу забороняється повністю або частково оприлюднювати завдання до початку проведення Конкурсу. Конверти із завданнями відкриваються в день проведення Конкурсу в присутності Учасників Конкурсу;

перед початком Конкурсу організатор проводить детальний інструктаж Учасників Конкурсу щодо заповнення бланка відповідей;
усі завдання Учасник Конкурсу повинен виконувати самостійно;
кожний Учасник Конкурсу отримує аркуш із завданням та бланк відповідей, який після завершення Конкурсу повертає організатору;
користуватися калькулятором, підручниками та математичними таблицями Учасникам Конкурсу категорично забороняється, розрахунки та обчислення проводяться лише на чистому аркуші паперу;
конкурс триває 75 хвилин для учнів 3 – 10 класів та 60 хвилин для учнів 2 класу без урахування тривалості інструктажу;
після закінчення роботи над завданнями організатор збирає всі бланки відповідей разом з реєстраційними бланками для Учасників Конкурсу та вчителів, запаковує в конверт, скріплює печаткою НЗ у присутності кількох спостерігачів (Учасників Конкурсу, батьківського комітету) і надсилає його до Організаційного комітету з поміткою «Конкурс «Кенгуру»»;
учасники Конкурсу та їхні батьки після завершення перевірки робіт мають право ознайомитися з експертними оцінками завдань Конкурсу, наданими Організаційним комітетом.

5.3. Бланки відповідей Учасників Конкурсу зберігаються Організаційним комітетом 90 днів після оприлюднення результатів, а потім знищуються.

VI. Підбиття підсумків Конкурсу

6.1. Результати Конкурсу оприлюднюються на офіційному веб-сайті МОНмолодьспорту України та на офіційному сайті Конкурсу.

6.2. Підсумкові звіти за результатами Конкурсу подаються до Асоціації та МОНмолодьспорту України. Аналітичні матеріали за підсумками проведення Конкурсу надсилаються в інститути післядипломної педагогічної освіти для обговорення на методичних об'єднаннях учителів математики.

6.3. За результатами обох етапів Конкурсу оприлюднюється рейтинг районних (міських) відділів освіти та НЗ – найкращих популяризаторів математики. Відповідно до рейтингу районних (міських) відділів освіти та НЗ – найкращих популяризаторів природничо-математичних предметів навчальні заклади та організатори Конкурсу можуть відзначатися грамотами та подяками.

VII. Апеляція та громадський контроль

7.1. Апеляційна комісія уповноважена розглядати апеляції Учасників Конкурсу щодо порушень під час проведення Конкурсу та інформувати МОНмолодьспорт України про свою позицію стосовно обґрунтованості поданих апеляцій.

7.2. Склад Апеляційної комісії затверджує Організаційний комітет Конкурсу.

7.3. Апеляція подається впродовж строку, визначеного Організаційним комітетом, але не пізніше трьох тижнів після оприлюднення результатів перевірки завдань Учасників Конкурсу.

7.4. Апеляційна комісія розглядає апеляції у строк не більше трьох робочих днів, приймає рішення щодо обґрунтованості поданих апеляцій більшістю голосів та складає протокол, який підписують голова, секретар та члени Апеляційної комісії.

7.5. Висновки Апеляційної комісії, викладені в протоколі, доводяться до відома Учасників Конкурсу, що подавали апеляцію, та надаються до Організаційного комітету протягом двох робочих днів після завершення її роботи для прийняття рішення.

7.6. Організатори Конкурсу можуть залучати до організації Конкурсу та контролю за дотриманням правил його проведення батьків Учасників Конкурсу та громадські організації (за згодою). Пропозиції та зауваження від них щодо організації та проведення Конкурсу надсилаються до Організаційного комітету.

VIII. Відзначення Учасників Конкурсу та фінансування

8.1. Результати Конкурсу відображають відносний освітній рівень Учасників Конкурсу за певним класом або віковою категорією.

8.2. Кожен Учасник першого та другого етапів Конкурсу отримує сертифікат Конкурсу, який у разі необхідності може бути завірений директором НЗ, на базі якого проводився Конкурс. Учасники другого етапу Конкурсу додатково отримують інформаційний вісник «Кенгуру».

8.3. Сертифікати відзначення Учасників Конкурсу розподіляються за сумарною кількістю набраних балів Учасником Конкурсу таким чином:
сертифікат «ВІДМІННИЙ РЕЗУЛЬТАТ» отримують 12,5% Учасників Конкурсу;
сертифікат «ДОБРИЙ РЕЗУЛЬТАТ» отримують 37,5% Учасників Конкурсу;
сертифікат «УЧАСНИК КОНКУРСУ» отримують всі решта 50% Учасників Конкурсу.

8.4. Результати Конкурсу разом із сертифікатами та інформаційними вісниками «Кенгуру» розсилаються в НЗ проведення Конкурсу.
Усі НЗ отримують диски з матеріалами Конкурсу та науково-популярну літературу з математики.

8.5. Урочиста церемонія відзначення найкращих Учасників Конкурсу першого та другого етапів Конкурсу та вчителів, які їх підготували, відбувається на урочистих заходах, що проводяться в НЗ.

8.6. Джерелами фінансування Конкурсу є кошти, не заборонені законодавством України.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і науки,
молоді та спорту

07.05.2012 № 553

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України

24 травня 2012 р. за № 820/21132

ПОЛОЖЕННЯ

про Всеукраїнський фізичний конкурс «Левеня»

I. Загальні положення

1.1. Це Положення визначає порядок проведення Всеукраїнського фізичного конкурсу «Левеня» (далі – Конкурс).

1.2. Конкурс проводиться з метою популяризації та пропедевтики природничо-математичних знань серед учнів, аналізу та запровадження сучасних інноваційних освітніх технологій навчання в Україні.

1.3. Основними завданнями Конкурсу є:

формування в учнів зацікавлення до фізики, астрономії, технічних наук;

розширення та поглиблення знань з фізики та астрономії, підтримка талановитих учнів та ініціативних учителів;

популяризація і поглиблення знань з фізики та астрономії, розвиток мотивації учнів до вивчення фізики, математики та астрономії;

вироблення навичок роботи з науково-популярними виданнями, розвиток читацьких компетентностей, дослідницьких та творчих умінь учнів;

формування цілісного погляду на оточуючий світ, уявлень про наукову картину світу, вироблену сучасним природознавством;

активізація творчої діяльності вчителів;

вироблення методичних рекомендацій щодо вдосконалення навчальних програм та підручників шляхом аналізу статистичних даних результатів Конкурсу.

II. Учасники Конкурсу

2.1. Учасниками Конкурсу є учні (вихованці) 7 – 11 класів загальноосвітніх та учні професійно-технічних навчальних закладів усіх типів і форм власності (далі – НЗ) України (далі – Учасники Конкурсу).

2.2. Учасники Конкурсу беруть участь у Конкурсі на добровільних засадах.

III. Організація, умови, строки проведення Конкурсу

3.1 Для організації Конкурсу створюється Організаційний комітет, до складу якого входять представники базової організації, МОНмолодьспорту України та громадських організацій (за згодою).

3.2. Організаційний комітет:

визначає правила проведення та план організаційних заходів Конкурсу;
формує базу завдань Конкурсу та у разі необхідності організовує їх експертну оцінку;
розроблює інструктивні матеріали та листи з питань організації Конкурсу;
налагоджує зв'язки з координаторами Конкурсу;
організовує перевірку робіт Учасників Конкурсу, підсумовує та оприлюднює результати Конкурсу;
проводить статистичний аналіз результатів Конкурсу;
опрацьовує зауваження щодо проведення Конкурсу та його завдань;
делегує частину своїх повноважень регіональним координаторам;
налагоджує випуск щорічних інформаційних вісників «Левеня», інформаційних та науково-популярних природничих видань із матеріалами для підготовки до Конкурсу;
збирає Координаційну раду, до складу якої входять найбільш активні регіональні організатори, для обговорення підсумків Конкурсу та пропозицій щодо вдосконалення проведення Конкурсу в Україні.

3.3. Конкурс проводиться щороку навесні (березень - квітень).

Тематику завдань Конкурсу визначає Організаційний комітет відповідно до навчальних програм з фізики та астрономії, затверджених МОНмолодьспортом України.

Для участі у Конкурсі у встановлений Організаційним комітетом строк координатор подає заявку на участь за формою, визначеною Організаційним комітетом.

Не менше ніж за один календарний день до початку Конкурсу Організаційний комітет надсилає координаторам проведення Конкурсу завдання для Учасників Конкурсу та інформаційні матеріали.

Завдання Конкурсу пропонуються Учасникам Конкурсу на вибір українською або російською мовами відповідно до надісланих заявок.

Обов'язковою умовою участі в Конкурсі НЗ є наявність у закладі координатора проведення Конкурсу.

Координатори Конкурсу реєструються Організаційним комітетом. Діяльність координатора може охоплювати декілька НЗ, усі НЗ міста, району, регіону.

Для участі в Конкурсі учні (вихованці) реєструються у координатора НЗ.

У НЗ Конкурс організовує та проводить координатор разом з учителями природничо-математичних предметів.

Заявку на участь у Конкурсі координатор в НЗ передає регіональним (міським, районним, обласним) координаторам, які надсилають її у визначений строк в Організаційний комітет.

IV. Зміст і структура завдань

4.1. Конкурс проводиться за завданнями, визначеними Організаційним комітетом.

Завдання формуються для певного класу навчання Учасників Конкурсу (з 7 по 11 клас).

Учасникам Конкурсу пропонується 30 тестових завдань, що згруповані за трьома рівнями складності. Кожний рівень містить 10 тестових завдань, що оцінюються відповідно до рівня складності у 3 бали, 4 бали та 5 балів.

До кожного завдання додається три - п'ять варіантів відповідей, серед яких є лише одна правильна.

На спеціальному бланку відповідей Учаснику Конкурсу необхідно вказати лише одну правильну відповідь. Якщо вибрано дві й більше відповідей на одне завдання, то відповідь вважається неправильною.

4.2. Оцінювання завдань Конкурсу визначається сумарною кількістю балів, набраних одним Учасником Конкурсу. Максимальна кількість балів, яку може отримати Учасник Конкурсу – 150 балів. За неправильно надану відповідь або її відсутність знімається 25% від кількості балів, визначеної за дане завдання відповідно до рівня складності.

4.3. Організаційний комітет Конкурсу приймає від координаторів пропозиції щодо формування пакету завдань на наступний рік. До формування бази завдань Конкурсу запрошуються вчителі та науковці.

V. Порядок проведення Конкурсу

5.1. Підготовчий етап:

Організаційний комітет надсилає у НЗ матеріали, в яких повідомляються дата проведення Конкурсу, інструкції для координаторів тощо; розміщує інформаційні матеріали на офіційному сайті Конкурсу (www.levenia.com.ua); координатор поширює інформацію про Конкурс, допомагає учням у підготовці до Конкурсу, радить літературу для підготовки до Конкурсу.

5.2. Проведення Конкурсу в НЗ:

Конкурс проводиться протягом одного дня в усіх НЗ, учні (вихованці) яких беруть участь в Конкурсі, за однаковими завданнями для даного класу навчання Учасників Конкурсу;

координатори проведення Конкурсу в НЗ не пізніше ніж за календарний день до проведення Конкурсу отримують завдання в кількості відповідно до надісланої заявки;

координаторам Конкурсу забороняється повністю або частково оприлюднювати завдання до початку проведення Конкурсу. Конверти із завданнями вони відкривають в день проведення Конкурсу в присутності Учасників Конкурсу; перед початком Конкурсу координатор проводить детальний інструктаж Учасників Конкурсу щодо заповнення бланка відповідей; кожний Учасник Конкурсу отримує аркуш із завданнями та бланк відповідей, який він заповнює і після завершення Конкурсу повертає координатору; усі завдання Учасник Конкурсу повинен виконувати самостійно; Учасникам Конкурсу дозволяється користуватися калькулятором; Конкурс триває 75 хвилин; після закінчення роботи над завданнями координатор збирає всі бланки відповідей разом з реєстраційними бланками для Учасників Конкурсу та вчителів, запаковує в конверт, скріплює печаткою НЗ в присутності кількох спостерігачів (Учасників Конкурсу, батьківського комітету) і надсилає до Організаційного комітету з поміткою «Конкурс «Левеня» або передає регіональному координатору для передачі до Організаційного комітету; Учасники Конкурсу та їхні батьки після завершення перевірки робіт мають право ознайомитися з експертними оцінками своїх робіт, наданими Організаційним комітетом.

5.3. Бланки відповідей Учасників Конкурсу зберігаються Організаційним комітетом 90 календарних днів після оприлюднення результатів, а потім знищуються.

VI. Підбиття підсумків Конкурсу

6.1. Результати Конкурсу оприлюднюються на офіційному веб-сайті МОНмолодьспорту України та на офіційному сайті Конкурсу.

6.2. Підсумкові звіти за результатами Конкурсу подаються до МОНмолодьспорту України. Аналітичні матеріали за підсумками проведення Конкурсу публікуються в засобах масової інформації та надсилаються в інститути післядипломної педагогічної освіти для обговорення на методичних об'єднаннях учителів фізики та астрономії.

6.3. За результатами Конкурсу оприлюднюється рейтинг районних (міських) відділів освіти та НЗ - найкращих популяризаторів фізики та астрономії. Відповідно до рейтингу районних (міських) відділів освіти та НЗ – найкращих популяризаторів фізики та астрономії навчальні заклади та організатори Конкурсу можуть відзначатися грамотами та подяками.

VII. Апеляція та громадський контроль

7.1. Апеляційна комісія уповноважена розглядати апеляції Учасників Конкурсу з приводу порушення процедури проведення Конкурсу та інформувати

МОНмолодьспорт України про свою позицію щодо обґрунтованості поданих апеляцій.

7.2. Склад Апеляційної комісії затверджує Організаційний комітет Конкурсу.

7.3. Апеляція подається впродовж строку, визначеного Організаційним комітетом, але не пізніше трьох тижнів після оприлюднення результатів перевірки завдань Учасників Конкурсу.

7.4. Апеляційна комісія розглядає апеляції у строк не більше трьох робочих днів, приймає рішення щодо обґрунтованості поданих апеляцій більшістю голосів та складає протокол, який підписують голова, секретар та члени Апеляційної комісії.

7.5. Висновки Апеляційної комісії, викладені в протоколі, доводяться до відома Учасників Конкурсу, що подавали апеляцію, та надаються до Організаційного комітету протягом двох робочих днів після завершення її роботи для прийняття рішення.

7.6. Координатори Конкурсу можуть залучати до організації Конкурсу та контролю за дотриманням правил його проведення батьків Учасників Конкурсу (за згодою). Пропозиції та зауваження батьків щодо організації та проведення Конкурсу надсилаються до Організаційного комітету.

VIII. Відзначення Учасників Конкурсу та фінансування

8.1. Результати Конкурсу відображають відносний освітній рівень Учасників Конкурсу за певним класом або віковою категорією.

8.2. Кожний Учасник Конкурсу отримує сертифікат Конкурсу, який у разі необхідності може бути завірений дирекцією НЗ, на базі якого проводився Конкурс.

8.3. Сертифікати відзначення Учасників Конкурсу розподіляються за сумарною кількістю набраних балів Учасником Конкурсу таким чином:

сертифікат «ВІДМІННИЙ РЕЗУЛЬТАТ» отримують 12,5% Учасників Конкурсу по кожному класу;

сертифікат «ДОБРИЙ РЕЗУЛЬТАТ» отримують 37,5% Учасників Конкурсу по кожному класу;

сертифікат «УЧАСНИК КОНКУРСУ» отримують всі решта 50% Учасників Конкурсу по кожному класу.

8.4. Результати Конкурсу разом із сертифікатами та інформаційними вісниками «Левеня» розсилаються в НЗ проведення Конкурсу.

8.5. Урочиста церемонія відзначення найкращих Учасників Конкурсу та вчителів, які їх підготували, відбувається на урочистих заходах, що проводяться в НЗ.

8.6. Джерелами фінансування Конкурсу є кошти, не заборонені законодавством України.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і науки,
молоді та спорту України

29.12.2011 № 1561

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України

23 січня 2012 р. за № 86/20399

ПОЛОЖЕННЯ

про Міжнародний інтерактивний учнівський природничий конкурс «КОЛОСОК»

I. Загальні положення

1.1. Це Положення визначає порядок проведення Міжнародного інтерактивного учнівського природничого конкурсу «КОЛОСОК» (далі – Конкурс).

1.2. Конкурс проводиться з метою наукової популяризації та пропедевтики природничих наук серед учнів, поширення та впровадження національних освітніх технологій за кордоном, аналізу та запровадження сучасних прогресивних освітніх зарубіжних технологій в Україні.

1.3. До участі у Конкурсі можуть приєднуватись освітні установи інших держав за наявності національного координатора Конкурсу.

1.4. Основними завданнями Конкурсу є:

ознайомлення підростаючого покоління з невід’ємним елементом єдиної культури – природознавством;

формування цілісного погляду на оточуючий світ, уявлень про наукову картину світу, вироблену сучасним природознавством;

розвиток мотивації учнів до вивчення дисциплін природничого циклу;

вироблення стійких навичок роботи з науково-популярними виданнями,

розвиток читацьких компетентностей, дослідницьких та творчих умінь учнів;

розширення та поглиблення знань із природничих дисциплін, підтримка талановитих учнів та ініціативних учителів.

II. Учасники Конкурсу

2.1. Учасниками Конкурсу є організовані групи учнів 1-10 класів загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів і форм власності (далі – ЗНЗ) України та інших держав (далі – Учасники Конкурсу).

2.2. Учасники Конкурсу беруть участь у Конкурсі на добровільних засадах.

2.3. Конкурс проводиться у ЗНЗ.

III. Організація, умови, строки проведення Конкурсу

3.1. Для організації Конкурсу створюється Організаційний комітет, який:
визначає правила проведення Конкурсу;
визначає дату проведення Конкурсу;
формує банк завдань Конкурсу;
налагоджує зв'язки з координаторами Конкурсу (вчителями, методистами, представниками громадських організацій) в країнах, регіонах, районах, містах та ЗНЗ;
організовує перевірку робіт Учасників Конкурсу, відзначення переможців;
оприлюднює результати Конкурсу;
проводить статистичний аналіз результатів Конкурсу;
опрацьовує зауваження щодо проведення Конкурсу та його завдань;
делегує частину своїх повноважень регіональним координаторам (або зарубіжним партнерам за умови підписання відповідної угоди);
налагоджує випуск інформаційних та науково-популярних природничих видань, журналу «КОЛОСОК», газети «КОЛОСОЧОК» із матеріалами для підготовки до Конкурсу;
за необхідності збирає Координаційну раду для підбиття підсумків Конкурсу.

3.2. Конкурс проводиться щороку у два етапи: осінній (листопад) та весняний (квітень). Обидва етапи Конкурсу є незалежними.

Тематику завдань кожного етапу Конкурсу визначає Організаційний комітет.

Мета першого етапу Конкурсу – пропедевтика знань учнів 1 – 5 класів та поглиблення знань учнів 6 – 10 класів з біології, хімії та фізики. Для участі у Конкурсі до встановленого Організаційним комітетом терміну координатор подає [заявку на участь у Міжнародному інтерактивному учнівському природничому конкурсі “КОЛОСОК”](#) за формою згідно з додатком до цього Положення.

Мета другого етапу Конкурсу - пропедевтика знань учнів 1 – 5 класів та поглиблення знань учнів 6 – 10 класів з астрономії, географії та екології. Для участі у Конкурсі до встановленого Організаційним комітетом строку координатор подає заявку за встановленою формою.

Не менше ніж за день до початку обох етапів Конкурсу Організаційний комітет надсилає координаторам запитання для підготовки до Конкурсу та інформаційні матеріали.

Завдання Конкурсу пропонуються Учасникам Конкурсу на вибір українською та російською мовами.

Заявки приймаються на групу учнів від 10 чоловік і більше, до складу якої можуть входити представники однієї чи всіх вікових груп.

Обов'язковою умовою для участі в Конкурсі для ЗНЗ є наявність координатора проведення Конкурсу.

Координатори Конкурсу реєструються Організаційним комітетом. Діяльність координатора може охоплювати декілька ЗНЗ, усі ЗНЗ міста, району, регіону.

Для участі в Конкурсі учні реєструються у координатора ЗНЗ.

У ЗНЗ Конкурс організовує та проводить координатор разом з учителями природничих дисциплін і початкової школи. У ЗНЗ з великою кількістю Учасників Конкурсу за кожну вікову групу дітей відповідає інший координатор (учитель початкових класів, учитель природознавства, учителі фізики, хімії, біології, географії, астрономії), який (які) надсилає в Організаційний комітет спільну заявку від ЗНЗ.

Заявку на участь ЗНЗ у Конкурсі шкільні координатори передають міському (районному) координатору. До строку, вказаного Організаційним комітетом, районні та міські координатори надсилають заявку в Організаційний комітет.

IV. Зміст і структура завдань

4.1. Вимоги завдань першого етапу Конкурсу:

завдання формуються для учнів п'яти категорій: 1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10 класи;

Учасникам Конкурсу пропонується 15 тестових завдань для учнів 1-2 класів та 30 тестових завдань для учнів 3 – 10 класів;

завдання першого етапу Конкурсу згруповані у три блоки «Фізика і техніка», «Жива природа», «Хімія і життя», які можуть бути об'єднані однією спеціальною темою;

кожен блок містить 10 тестових завдань для учнів 3 – 10 класів, які оцінюються у 6 балів, та 5 тестових завдань для учнів 1-2 класів, які оцінюються у 12 балів; складність завдань визначається рейтингом після перевірки робіт Учасників Конкурсу;

до кожного завдання додається п'ять варіантів відповідей, серед яких може бути декілька правильних. У завданнях для 1-2 класів може бути лише одна правильна відповідь;

вибрані відповіді Учасники Конкурсу відмічають на бланку відповідей;

відсутність відповіді оцінюється в 0 балів;

максимальна кількість балів, яку може отримати Учасник Конкурсу за роботу, – 180;

4.2. Завдання другого етапу Конкурсу:

завдання формуються для учнів п'яти категорій: 1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10 класи;

Учасникам Конкурсу пропонується 15 тестових завдань для учнів 1-2 класів та 30 тестових завдань для учнів 3 – 10 класів;
завдання другого етапу Конкурсу згруповані у три блоки: «Астрономія», «Географія», «Екологія» (або в один залежно від визначеної спеціальної теми).

4.3. Невід'ємною частиною кожного етапу Конкурсу є творчі завдання: щороку Оргкомітет оголошує тематику творчого завдання, яке Учасники Конкурсу виконують за бажанням;
виконані творчі завдання надсилаються на поштову (електронну) адресу Організаційного комітету в обсязі однієї друкованої сторінки (літературні конкурси) або одного аркуша (малярські конкурси);
вимоги щодо творчих завдань надаються в інформаційних матеріалах;
творчі завдання Учасники Конкурсу надсилають упродовж року. Найцікавіші матеріали щомісяця друкуються у науково-популярному природничому журналі «КОЛОСОК» (3 – 10 класи) та у науково-популярній природничій тематичній щотижневій газеті «КОЛОСОЧОК» (1-2 класи).
Організаційний комітет Конкурсу приймає від координаторів пропозиції щодо формування основного завдання на наступний рік. До формування банку завдань Конкурсу запрошуються досвідчені вчителі та науковці. Прізвища авторів завдань вказуються в інформаційних матеріалах.

4.4. Оргкомітет може змінювати структуру завдання. Про такі зміни Оргкомітет повідомляє координаторів не пізніше ніж за 2 місяці до проведення Конкурсу.

V. Порядок проведення Конкурсу

5.1. Підготовчий етап:

Організаційний комітет надсилає у координаційні центри матеріали, які містять дату проведення Конкурсу; інструкцію для координатора (інформаційно-пізнавальний плакат, запитання для підготовки до Конкурсу, тематику творчих завдань);
координатор поширює інформацію про Конкурс, допомагає дітям у підготовці до Конкурсу, повідомляє тематику спеціальних тем, запитання для підготовки, радить літературу для підготовки до Конкурсу, зокрема пропонує перелік статей журналу «КОЛОСОК» та матеріалів газети «КОЛОСОЧОК».

5.2. Проведення Конкурсу в ЗНЗ:

Конкурс проводиться протягом одного дня в усіх ЗНЗ України за однаковими завданнями для даної вікової групи дітей;
координатори проведення Конкурсу в ЗНЗ отримують завдання не пізніше ніж за день до проведення Конкурсу відповідно до надісланої заявки;
координаторам Конкурсу забороняється повністю або частково оприлюднювати завдання до початку проведення Конкурсу. Конверти із завданнями відкриваються в день проведення Конкурсу в присутності Учасників Конкурсу;

Конкурс відбувається лише у ЗНЗ або іншому закладі освіти. За дотримання правил проведення Конкурсу відповідає координатор; перед початком Конкурсу координатор проводить детальний інструктаж Учасників Конкурсу щодо заповнення бланка відповідей; головна вимога до Учасників Конкурсу – самостійна робота над завданнями; кожен Учасник Конкурсу отримує аркуш із завданнями та бланк відповідей, який після завершення Конкурсу віддає координатору; Конкурс триває 75 хвилин для учнів 3 – 10 класів та не більше 60 хвилин для учнів 1-2 класів; заповнені бланки відповідей та реєстраційні бланки учнів 1 – 10 класів шкільний координатор передає районному (міському) координатору в день проведення Конкурсу; наступного дня районний (міський) координатор надсилає матеріали на адресу Організаційного комітету. Учасники Конкурсу та їхні батьки після завершення перевірки робіт мають право ознайомитися з експертними оцінками своїх робіт, здійсненими Організаційним комітетом; з усіма запитаннями щодо проведення Конкурсу координатор може звернутися до Організаційного комітету. Критеріями оцінювання Організаційним комітетом результатів Конкурсу є: на першому етапі – сумарна кількість балів, яку набрав Учасник Конкурсу, та кількість балів, набрана в межах одного блоку; на другому етапі Конкурсу залежно від спеціальної теми критерієм оцінювання є загальна кількість балів, яку набрав Учасник Конкурсу.

VI. Апеляція та громадський контроль

- 6.1. Апеляційна комісія уповноважена розглядати апеляції Учасників Конкурсу з приводу порушення процедури проведення Конкурсу та інформувати МОНмолодьспорт про свою позицію щодо обґрунтованості поданих апеляцій.
- 6.2. Апеляція подається впродовж строку, вказаного Організаційним комітетом, але не пізніше трьох тижнів після оприлюднення результатів перевірки завдань Учасників Конкурсу за адресою Апеляційної комісії.
- 6.3. Склад Апеляційної комісії затверджує Організаційний комітет Конкурсу.
- 6.4. Апеляційна комісія розглядає апеляції в строк не більше трьох робочих днів, приймає рішення щодо обґрунтованості поданих апеляцій більшістю голосів та складає протокол, який підписують голова, секретар та члени Апеляційної комісії.
- 6.5. Висновки Апеляційної комісії, викладені в протоколі, доводяться до відома Учасників Конкурсу та подаються до Оргкомітету протягом двох робочих днів після завершення її роботи для прийняття остаточного рішення.

6.6. Координатори Конкурсу можуть залучати до організації Конкурсу та контролю за дотриманням правил його проведення батьків Учасників Конкурсу (за згодою). Пропозиції та зауваження батьків щодо організації та проведення Конкурсу координатор надсилає до Оргкомітету.

VII. Підбиття підсумків Конкурсу

7.1. Результати Конкурсу оприлюднюються на сайті МОНмолодьспорту та на сайті журналу «КОЛОСОК» не пізніше, ніж через вісім тижнів після його проведення.

7.2. Підсумкові звіти за результатами Конкурсу подаються до МОНмолодьспорту. Аналітичні матеріали за підсумками проведення Конкурсу публікуються в засобах масової інформації та надсилаються в обласні інститути післядипломної педагогічної освіти для обговорення на предметних методоб'єднаннях учителів природничих дисциплін.

7.3. За результатами обох етапів Конкурсу оприлюднюється рейтинг районних (міських) відділів освіти та ЗНЗ – найкращих популяризаторів природничих дисциплін. Відповідно до рейтингу районних (міських) відділів освіти та ЗНЗ – найкращих популяризаторів природничих дисциплін навчальні заклади та їх координатори щороку відзначаються грамотами.

VIII. Нагородження Учасників Конкурсу

8.1. Урочиста церемонія нагородження переможців першого та другого етапів Конкурсу та вчителів, які їх підготували, відбувається, як правило, на урочистих заходах, що проводяться в ЗНЗ (День знань, Свято останнього дзвоника тощо).

8.2. Кожен Учасник Конкурсу отримує сертифікат (сертифікати) Конкурсу, інформаційні матеріали Конкурсу:

сертифікатом «ЗОЛОТИЙ КОЛОСОК» нагороджуються переможці Конкурсу, які набрали понад 80 відсотків сумарної кількості балів;

сертифікатом «СРІБНИЙ КОЛОСОК» нагороджуються переможці Конкурсу, які набрали понад 67 відсотків кількості балів з окремого блоку завдань;

усі ЗНЗ отримують диски з інформаційними матеріалами Конкурсу та науково-популярними матеріалами з галузі природознавства;

координатори, які залучили до участі у Конкурсі понад 50 Учасників Конкурсу 3–10 класів, отримують безкоштовну передплату на рік на ЗНЗ Всеукраїнського природничого науково-популярного журналу для дітей «КОЛОСОК»; понад 30 Учасників Конкурсу 1-2 класів – всеукраїнської науково-популярної тематичної природничої газети для дітей «КОЛОСОЧОК» (передплата на перше півріччя поточного року – після першого етапу Конкурсу, на друге півріччя поточного року – після другого етапу Конкурсу);

для здійснення передплати координатор разом із заявкою на участь надсилає на адресу Оргкомітету заповнені передплатні абонементи на газету та/або журнал.

ІХ. Фінансування Конкурсу

Джерелами фінансування Конкурсу є кошти, не заборонені законодавством України.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і науки,
молоді та спорту України

02.02.2012 № 98

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України

20 лютого 2012 р. за № 257/20570

ПРАВИЛА

проведення Міжнародного учнівського конкурсу юних істориків «Лелека»

I. Загальні положення

1.1. Ці Правила визначають порядок організації та проведення Міжнародного учнівського конкурсу юних істориків «Лелека» (далі – конкурс).

1.2. У конкурсі беруть участь учні 5 – 11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів, учні професійно-технічних навчальних закладів, учнівська молодь, яка проживає за межами України.

1.3. Мета конкурсу – популяризація історичних знань серед учнівської молоді для пізнання власної історії в контексті загальносвітової; активізація та актуалізація вивчення історії у навчальних закладах; підвищення рівня знань з історії; розвиток дослідницьких здібностей учнів; патріотичне виховання школярів та формування у них історичної пам'яті; популяризація ідей конкурсу серед учнівської молоді в інших державах.

1.4. Основними завданнями конкурсу є:
підвищення інтересу учнів до вивчення вітчизняної та всесвітньої історії;
поглиблення та структурування знань учнів з історії;
сприяння вихованню в учнів патріотизму та поваги до історичного минулого;
створення підґрунтя в підготовці до державної підсумкової атестації та зовнішнього незалежного оцінювання з історії;
залучення широкого кола сільської молоді до активної участі в інтелектуальних змаганнях з історії;
співпраця вчителів різних країн у галузі шкільної історичної освіти.

II. Організація проведення конкурсу

2.1. Конкурс проводиться щороку Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти (далі – Інститут) спільно з базовою організацією (за згодою), яку визначає Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

2.2. Для організації проведення конкурсу утворюється організаційний комітет (далі – Оргкомітет).

2.3. На місцях конкурс проводять фахівці-координатори. Дорадчим органом є Координаційна рада, до складу якої входять найактивніші і найдосвідченіші координатори конкурсу в областях, районах (містах), загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладах.

2.4. Для організації проведення конкурсу в інших державах на добровільних засадах утворюються організаційні комітети (далі – осередок).

2.5. Оргкомітет – постійно діючий орган, який здійснює підготовку, проведення конкурсу та підбиття його підсумків, проводить додаткові заходи щодо удосконалення проведення конкурсу.

Оргкомітет:

визначає дату проведення конкурсу, забезпечує регіональних координаторів інформаційними матеріалами;

готує завдання, здійснює тиражування та розсилання текстів завдань, бланків відповідей, бланків реєстрації учасників та координаторів конкурсу, інструкцій та інших додаткових матеріалів для координаторів, які проводять конкурс;

делегує частину своїх повноважень координаторам;

налагоджує зв'язки з осередками, які проводять конкурс в інших державах, надає їм необхідну науково-методичну допомогу та рекомендації;

складає і затверджує кошторис конкурсу;

забезпечує перевірку робіт учасників конкурсу та проводить аналіз результатів перевірки;

готує і розсилає звіти про результати конкурсу координаторам;

визначає порядок нагородження і заохочення переможців та учасників конкурсу;

розробляє бланки дипломів для відзначення учасників конкурсу;

проводить спільні семінари для регіональних координаторів, які проводять конкурс в Україні та за її межами, з метою узагальнення підсумків змагань, удосконалення порядку його проведення;

подає звіт до Інституту про підсумки проведення конкурсу;

висвітлює у засобах масової інформації хід проведення, підсумки конкурсу.

2.6. Координаційна рада – дорадчий орган конкурсу, який складається з координаторів конкурсу, активних і досвідчених вчителів, керівників гуртків, науково-педагогічних працівників.

Оргкомітет разом з Координаційною радою можуть вносити пропозиції до Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України щодо змін до цих Правил для поліпшення організації та проведення конкурсу, нагородження його учасників.

2.7. Діяльність координаторів може охоплювати один або кілька загальноосвітніх і (або) професійно-технічних навчальних закладів регіону (в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі), району (міста), села.

Проведення конкурсу на місцях здійснюється координаторами, які:
поширюють ідеї конкурсу в регіоні, районі (місті), селі, загальноосвітньому та професійно-технічному навчальному закладі;
отримують та розповсюджують між учасниками конкурсу інструктивні та інформаційні матеріали, завдання, бланки відповідей та реєстраційні бланки;
допомагають учням, вчителям і батькам у підготовці до участі у конкурсі;
забезпечують самостійність і чесність роботи учнів над виконанням завдань;
надсилають Оргкомітету заявку, де вказують загальну кількість учасників відповідно до їх вікових категорій;
збирають бланки з відповідями, реєстраційні бланки, списки учнів і вчителів на електронних носіях, надсилають їх Оргкомітету у день виконання завдань або на наступний день;
повідомляють учасників про результати конкурсу, організовують відзначення учнів дипломами, інформаційними збірниками та заохочувальними призами;
подають звіт до Оргкомітету про використання дипломів та інших відзнак.

III. Учасники конкурсу

3.1. У конкурсі мають право брати участь за власним бажанням учні 5-11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів, учні професійно-технічних навчальних закладів України, учнівська молодь інших держав.

3.2. Для участі у конкурсі учень реєструється у вчителя-організатора, який реєструє свою групу учнів у районного (міського) координатора змагань. Координатор надсилає загальну заявку від району до регіонального координатора.

Заявки на участь у конкурсі приймаються на групу учнів від 10 осіб і більше, до якої можуть входити представники різних вікових категорій.

У разі відсутності районного (міського) координатора вчителі самостійно подають заявки на участь у конкурсі до регіонального координатора.

Регіональний координатор надсилає до Оргкомітету узагальнену заявку від регіону.

3.3. У конкурсі можуть брати участь учні інших держав, про що керівники їх осередків мають повідомити Оргкомітет не пізніше січня поточного року.

IV. Порядок проведення конкурсу

4.1. Конкурс проводиться відповідно до графіка:

№ з/п	Заходи	Терміни виконання
1	Повідомлення про конкурс та умови його проведення, розсилання форм заявок на участь у конкурсі. Повідомлення осередків інших держав про участь у конкурсі	січень
2	Організація роботи координаторів	січень - лютий
3	Реєстрація Оргкомітетом заявок на участь у конкурсі	до 15 березня
4	Проведення конкурсу	до 20 квітня
5	Підбиття підсумків конкурсу та оголошення результатів конкурсу, розсилання дипломів	до 31 травня
6	Підготовка, видання, розсилання збірників тестових завдань, відповідей на них	до 30 вересня
7	Міжнародний семінар за участю Оргкомітету, Координаційної ради, представників осередків інших держав, учасників конкурсу	липень - вересень

4.2. Конкурс проводиться протягом одного дня за єдиними завданнями для кожної вікової категорії. Дата проведення конкурсу визначається Оргкомітетом та осередком.

4.3. Оргкомітет надсилає поштою завдання для кожного учасника згідно із заявкою координаторів за 15 днів до початку конкурсу. Кількість бланків відповідей (так само, як і кількість завдань) має відповідати кількості учнів, зазначених у заявці.

4.4. Головна вимога до проведення конкурсу – чесність і самостійність учнів у роботі над завданнями. Учні повинні сидіти по одному за партою і працювати індивідуально.

Пакет із завданнями та бланками відповідей відкривається у присутності учнів. Кожний учасник отримує індивідуальний аркуш із завданням, який після закінчення конкурсу може залишити собі. Бланк відповідей учень заповнює за відповідним зразком (зразки надсилаються разом із завданнями).

Конкурс триває 75 хвилин – час на виконання завдань без урахування тривалості інструктажу.

4.5. Після закінчення часу, відведеного на проведення конкурсу, вчитель, який проводить конкурс, збирає всі бланки відповідей разом з реєстраційними бланками. Списки на електронних носіях разом з цими бланками вкладає в конверт, скріплює печаткою навчального закладу у присутності учасників

конкурсу. Цей конверт не пізніше наступного дня надсилає на адресу Оргкомітету з поміткою «Лелека».

4.6. Роботи учнів інших держав, які брали участь у конкурсі, надсилаються до осередків, що організовують конкурс у цих державах. Звіти та інформація про проведення конкурсу у відповідній державі надсилаються Оргкомітету в Україні.

4.7. Координатори, учасники конкурсу, їх батьки та вчителі можуть у письмовій формі висловити свої зауваження, побажання щодо порядку проведення конкурсу, змісту завдань. Зауваження приймаються до 1 липня поточного року.

4.8. Бланки відповідей зберігаються в Оргкомітеті один календарний рік.

V. Зміст і структура завдань

5.1. Конкурсні завдання складаються з тестових і творчих завдань.

5.2. Тестові завдання розробляються окремо для кожного класу відповідно до навчальної програми.

Учаснику пропонуються 30 тестових завдань з історії, які мають 3 рівні складності.

До кожного із тестових завдань пропонуються чотири варіанти відповідей, з яких лише одна правильна.

5.3. Творчі завдання можуть оголошуватися Оргкомітетом додатково і виконуються учасниками конкурсу на бажання.

Умови і термін виконання творчих завдань визначаються і надсилаються Оргкомітетом на місця додатково. Творчі завдання виконуються відповідно до тематики та рекомендацій, наданих Оргкомітетом.

Учасники, які виконують творчі завдання, отримують сертифікати, заохочувальні призи тощо.

5.4. Завдання для учнів з інших держав розробляють осередки в цих державах відповідно до методичних рекомендацій Оргкомітету в Україні.

VI. Підбиття підсумків конкурсу

6.1. Оцінювання тестових завдань здійснюється відповідно до їх рівня:

кожне із завдань I рівня оцінюється 2 балами;

кожне із завдань II рівня оцінюється 4 балами;

кожне із завдань III (вищого) рівня оцінюється 5 балами.

Учасник може набрати максимум 100 балів.

При оцінюванні відповідей тестових завдань враховується правильне оформлення бланків відповідей.

Критерії оцінювання творчих завдань визначаються Оргкомітетом окремо.

6.2. Результати конкурсу оприлюднюються не пізніше 1 червня поточного року. Результати виконаних робіт, дипломи, інформаційні збірники та інші друковані матеріали з логотипом конкурсу надсилаються Оргкомітетом координаторам.

VII. Нагородження учасників конкурсу та його фінансування

7.1. Учні, які показали найкращі результати, отримують дипломи переможців. Інші учні отримують дипломи учасників. Зразки дипломів затверджує Оргкомітет.

7.2. Кожний учень, який бере участь у конкурсі, отримує інформаційний збірник «Лелека» або іншу друковану продукцію з логотипом конкурсу.

7.3. Для учнів, які постійно беруть участь у конкурсі та показують високі результати, можуть бути організовані додаткові заохочувальні заходи (літні школи, екскурсії тощо).

7.4. Організація та проведення конкурсу, нагородження його учасників здійснюються за рахунок коштів, не заборонених законодавством.

7.5. Кошторис конкурсу затверджується Оргкомітетом щороку.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і науки,
молоді та спорту України

07.02.2013 № 105

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України

26 лютого 2013 р. за № 319/22851

ПРАВИЛА

**проведення Всеукраїнського учнівського конкурсу з англійської мови
«Гринвіч»**

I. Загальні положення

1.1. Ці Правила визначають порядок організації та проведення Всеукраїнського учнівського конкурсу з англійської мови «Гринвіч» (далі – конкурс).

1.2. У конкурсі беруть участь учні 2 – 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів.

1.3. Мета конкурсу – популяризація серед учнівської молоді знання іноземних мов, активізація та актуалізація вивчення англійської мови в навчальних

закладах; підвищення рівня знань з англійської мови; розвиток дослідницьких здібностей учнів; підтримка та підвищення ефективності роботи вчителів англійської мови.

1.4. Основними завданнями конкурсу є:

підвищення інтересу учнів до англійської мови та культури англomовних країн;
поглиблення та структурування знань учнів з англійської мови;
створення підґрунтя для підготовки до державної підсумкової атестації та зовнішнього незалежного оцінювання з англійської мови;
залучення широкого кола сільської молоді до активної участі в інтелектуальних змаганнях з англійської мови;
формування в учнів навичок пізнавальної та творчої діяльності;
активізація позакласної та позашкільної роботи з англійської мови;
удосконалення роботи з обдарованою молоддю;
підвищення кваліфікації вчителів англійської мови.

II. Організація проведення конкурсу

2.1. Конкурс проводиться щороку Донбаським державним педагогічним університетом спільно з базовою організацією (за згодою), яку визначає Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України (далі – МОНмолодьспорт України).

2.2. Для організації проведення конкурсу утворюється організаційний комітет (далі – Оргкомітет).

2.3. На місцях конкурс проводять фахівці-координатори.

III. Робочі органи конкурсу

3.1. Оргкомітет – постійно діючий орган, який здійснює підготовку, проведення конкурсу та підбиття його підсумків, проводить додаткові заходи щодо удосконалення проведення змагань.

Оргкомітет:

визначає дату проведення змагань, забезпечує регіональних координаторів рекламними матеріалами;
готує завдання, тиражування та розсилання текстів завдань, бланків відповідей, бланків реєстрації учасників та координаторів конкурсу, інструкцій та інших додаткових матеріалів для координаторів, які проводять змагання;
налагоджує зв'язки з регіональними координаторами конкурсу в областях, районах (містах) і загальноосвітніх навчальних закладах;
складає і затверджує кошторис конкурсу;
забезпечує комп'ютерну перевірку робіт учасників конкурсу та проводить аналіз результатів перевірки;
готує і розсилає звіти про результати конкурсу координаторам;

визначає порядок нагородження і заохочення переможців та учасників конкурсу;
розробляє бланки дипломів для відзначення учасників конкурсу;
проводить семінари координаторів з метою узагальнення підсумків змагань, поліпшення його проведення;
подає звіт до Інституту інноваційних технологій і змісту освіти про підсумки проведення конкурсу;
готує та подає інформацію про проведення, підсумки конкурсу до засобів масової інформації.

3.2. Координаційна рада – дорадчий орган конкурсу, який складається з регіональних координаторів конкурсу, а також активних і досвідчених вчителів, керівників гуртків, науково-педагогічних працівників, яких залучає до роботи в ній Оргкомітет.

Координаційна рада вносить пропозиції до Оргкомітету щодо поліпшення проведення конкурсу, змісту завдань, нагородження учасників і переможців тощо.

Оргкомітет разом з Координаційною радою можуть вносити пропозиції до МОНмолодьспорту України щодо змін до цих Правил.

3.3 Діяльність координаторів може охоплювати один або кілька загальноосвітніх навчальних закладів регіону (в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі) або району (міста), села.

Інформація про конкурс доводиться Оргкомітетом до відома координаторів. Проведення конкурсу на місцях здійснюється координаторами, які:

поширюють ідеї конкурсу в регіоні, районі (місті), селі, загальноосвітньому навчальному закладі;

отримують та розповсюджують між учасниками конкурсу інформаційні матеріали, завдання, бланки відповідей та реєстраційні бланки;

допомагають учням, вчителям і батькам у підготовці до участі у змаганнях;

забезпечують самостійність і чесність роботи учнів над виконанням завдань;

надсилають на адресу Оргкомітету заявку, де вказують загальну кількість учасників відповідно до їх вікових категорій;

збирають бланки з відповідями, реєстраційні бланки, списки учнів і вчителів на електронних носіях, надсилають їх на адресу Оргкомітету у день виконання завдань або на наступний день;

повідомляють учасників про результати конкурсу, організовують відзначення учнів дипломами, інформаційними збірниками та заохочувальними призами;

подають звіт до Оргкомітету про використання дипломів та інших відзнак.

IV. Учасники конкурсу

4.1 У конкурсі мають право брати участь учні 2 – 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів.

4.2. Для участі у конкурсі учень повинен зареєструватися у районного (міського) координатора змагань, який надсилає заявку до регіонального координатора. Заявки на участь у конкурсі приймаються як від одного учня, так і від групи учнів, до якої можуть входити представники різних вікових категорій. Учителі, які не є координаторами конкурсу на місцях, залучають до участі у ньому своїх учнів.

У разі відсутності районного (міського) координатора вчителі самостійно подають заявки на участь у конкурсі до регіонального координатора.

Регіональний координатор надсилає до Оргкомітету узагальнену заявку від регіону.

V. Порядок проведення конкурсу

5.1. Конкурс проводиться відповідно до графіка:

№ з/п	Заходи	Строки виконання
1	Повідомлення про конкурс та умови його проведення, розсилання форм заявок на участь у конкурсі	серпень
2	Організація роботи координаторів	вересень
3	Реєстрація Оргкомітетом заявок на участь у конкурсі	до 15 листопада
4	Проведення конкурсу	до 01 січня
5	Підбиття підсумків конкурсу	січень – березень
6	Оголошення результатів конкурсу, розсилання дипломів та призів	до 1 червня
7	Підготовка, видання, розсилання збірників тестових завдань та відповідей на них	червень - липень

5.2. Конкурс проводиться в один день в усіх регіонах України за єдиними завданнями для кожної вікової категорії. Дата проведення конкурсу оголошується Оргкомітетом.

5.3. Координатори отримують надіслані поштою завдання для кожного учасника згідно із заявкою за три календарні дні до початку конкурсу. Кількість бланків відповідей (так само, як і кількість завдань) відповідає кількості учнів, зазначених у заявці.

5.4. Головна вимога до проведення конкурсу – чесність і самостійність учнів у роботі над завданнями. Учні повинні сидіти по одному за партою й працювати індивідуально.

Пакет із завданнями відкривається у присутності учнів. Учасник отримує аркуш із завданням, після закінчення конкурсу може залишати його собі. Бланк

відповідей учень заповнює за відповідним зразком (зразки надсилаються разом із завданнями), після закінчення змагань віддає координатору для відправлення до Оргкомітету.

Конкурс триває 75 хвилин – час на виконання завдань без урахування тривалості інструктажу.

5.5. Після завершення виконання завдань учитель, який проводить конкурс, збирає всі бланки відповідей разом з реєстраційними бланками для учнів і вчителів, списки на електронних носіях, запаковує їх в конверт, скріплює печаткою школи у присутності кількох спостерігачів (учасників конкурсу) та надсилає пакет на адресу Оргкомітету з поміткою «Гринвіч» у день проведення конкурсу, але не пізніше наступного дня.

5.6. Координатори, учасники конкурсу, їх батьки та вчителі можуть у письмовій формі висловити свої зауваження, побажання щодо проведення змагань, змісту завдань. Зауваження приймаються до 1 липня поточного року.

5.7. Бланки відповідей зберігаються в Оргкомітеті один календарний рік.

VI. Зміст і структура завдань

6.1. Тестові завдання складаються окремо для кожного класу відповідно до навчальної програми.

Учаснику пропонується 30 тестових завдань з англійської мови, які мають 3 рівні складності. До кожного із завдань пропонується чотири варіанти відповідей, з яких лише одна правильна.

6.2. Творчі завдання можуть оголошуватися Оргкомітетом і виконуються учасниками конкурсу за бажанням.

Умови і строки виконання творчих завдань визначаються і надсилаються Оргкомітетом на місця додатково. Творчі завдання оцінюються окремо за спеціально розробленими критеріями та вимогами.

Учасники, які виконують творчі завдання, отримують сертифікати, заохочувальні призи тощо.

VII. Підбиття підсумків

7.1. Оцінювання тестових завдань проводиться відповідно до його рівня:

10 завдань I рівня – оцінюються 3 балами кожний;

10 завдань II рівня – оцінюються 4 балами кожний;

10 завдань III (вищого) рівня – оцінюються 5 балами кожний.

Відсутність відповіді або вибір двох чи більше варіантів відповідей оцінюється в 0 балів.

Учасник може набрати максимум 120 балів.

При оцінюванні відповідей на тестові завдання враховується правильне оформлення бланків відповідей.

Критерії оцінювання творчих завдань визначаються Оргкомітетом окремо.

7.2. Результати конкурсу оприлюднюються не пізніше 1 червня поточного року. Результати виконаних робіт, дипломи, інформаційні збірники та інші друковані матеріали з логотипом конкурсу надсилаються Оргкомітетом координаторам.

VIII. Нагородження учасників конкурсу та його фінансування

8.1. Учні, які показали найкращі результати, отримують дипломи переможців. Інші учні отримують дипломи учасників. Зразки дипломів затверджує Оргкомітет.

8.2. Кожний учень, який бере участь у конкурсі, отримує інформаційний збірник «Гринвіч» або іншу друковану продукцію з логотипом конкурсу.

8.3. Для учнів, які постійно беруть участь у конкурсі та показують високі результати, можуть бути організовані додаткові заохочувальні заходи (літні школи, екскурсії тощо).

8.4. Організація та проведення конкурсу, нагородження його учасників здійснюються за рахунок коштів, не заборонених законодавством.

8.5. Кошторис конкурсу щороку затверджується Оргкомітетом.

Ольга КУКЛА,
методист кабінету суспільно-гуманітарних предметів
Рівненського ОІППО

Руслана КУШНЕРУК,
методист кабінету суспільно-гуманітарних предметів
Рівненського ОІППО

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОБЛАСТІ У 2016-2017 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Володіння англійською та іншими іноземними мовами – важливий інструмент для зростання конкурентоспроможності нашої держави та її європейської інтеграції. Без іноземної мови немає ні сучасної науки, ні вищої освіти, це – запорука успішної персональної кар'єри. Отже, вивчення іноземних

мов – не тільки модне віяння, а й життєва необхідність. Прожити без знання іноземних мов можна, але стати конкурентоспроможним – ні.

Саме тому питання оволодіння іноземними мовами учнями навчальних закладів, починаючи з молодших класів, є одним із пріоритетних у галузі освіти Рівненської області. Методичну роботу вчителів іноземних мов у 2016-2017 навчальному році доцільно спрямовувати на: підвищення ефективності навчально-виховного процесу шляхом впровадження компетентнісного підходу у здійсненні іншомовної освіти; впровадження у практику викладання предмета інноваційних технологій, педагогічного досвіду, Європейського мовного портфолію; професійний ріст педагога через участь у педагогічних конкурсах, семінарах-практикумах, педагогічних читаннях, майстер-класах, конференціях, вебінарах, самоосвіту.

Указом Президента України від 16.11.2015 № 641 2016-й рік оголошено в Україні роком англійської мови. Учителі англійської мови області беруть активну участь у всеукраїнських заходах та конкурсах за сприяння МОН України та міжнародних партнерів, реалізації проектів, які узгоджуються з національною програмою вивчення та популяризації іноземних мов «Go Global». На сайті Рівненського ОІППО створено сторінку «2016 – рік англійської мови», де розміщено інформацію щодо пропозицій, заходів та конкурсів за сприяння МОН України та міжнародних партнерів, обласних семінарів, вебінарів, олімпіад, фахових конкурсів.

Вивчення іноземних мов у 2016-2017 навчальному році буде здійснюватися за кількома навчальними програмами, а саме:

- «Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов. 1-4 класи» (Видавничий дім «Освіта», 2012 р.);
- «Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов. 10-11 класи» (Київ, 2010 р.);
- «Програми для спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземної мови. Іноземні мови. 5-9 класи» (Видавничий дім «Освіта», 2013 р.);
- «Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Іноземні мови. 5-7 класи» (Видавничий дім «Освіта», 2013 р.);
- «Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Іноземні мови. 9 класи» («Перун», 2005 р.);
- «Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Друга іноземна мова. 5-11 класи» (Видавничий дім «Освіта», 2013 р.).

Навчальні програми не встановлюють порядок (послідовність) вивчення предметної тематики в рамках навчального року, а лише вказують на зміст, вивчення котрого є об'єктом тематичного контролю та оцінювання в рамках семестрового і підсумкового контролю.

Програми з іноземних мов мають наскрізний характер та представлені в єдиній системі, в діяльнісній термінології з чітко вираженою кореляцією між класами.

Діяльнісний підхід до іншомовної освіти включає в зміст вивчення не тільки знання, навички та вміння, а й навчальні стратегії та комунікативні функції з комунікативно спрямованими завданнями. Важливу роль відіграватиме така змістова категорія, як ставлення учнів до предмета і до процесу його вивчення (мотивація). Такий підхід навчить учнів бути відповідальними за знання, які вони отримують, і розуміти, чому ці знання важливі для них, та забезпечить використання учнями отриманих знань у навчальній діяльності. У початковій школі важливо зацікавити учнів у вивченні іноземної мови, викликати в них позитивне ставлення до предмета, вмотивувати необхідність і значущість володіння іноземною мовою як неповторним засобом міжкультурного спілкування, формувати базові навички і вміння, необхідні для подальшого розвитку комунікативної компетенції в основній і старшій школі.

В основній школі (5-9 класи) розпочинається етап систематичної й послідовної роботи з автентичними навчальними матеріалами, які забезпечують нормативне оволодіння спілкуванням. Помітно зростає обсяг навчального матеріалу, зокрема того, який сприяє формуванню соціокультурної компетенції. Оволодіння іноземною мовою розглядається не як накопичення певної суми знань про мову, а як певний рівень сформованості навичок і вмінь використовувати для усного і писемного спілкування, як механізм пізнання інших народів і культур. Зростає роль самостійної роботи учня, урізноманітнюються види навчальної діяльності, активно використовуються мовленнєві ситуації, що наближають навчальне спілкування до реальних умов. Учні вчаться читати різножанрову літературу, розуміти радіо- і телепрограми доступного рівня складності.

У старшій школі (10-11 класи) методи і види навчальної діяльності все більше набувають форм, наближених до реальних умов спілкування. Широко використовуються творчі, проєктні, групові, інтерактивні форми роботи. Зміст освіти диференціюється відповідно до профілю навчання. Розвиваються вміння професійно спрямованого використання іноземної мови відповідно до певної галузі знань, практикується введення курсів, які викладаються іноземною мовою.

Звертаємо увагу, що предмети та курси за вибором визначаються загальноосвітнім навчальним закладом у межах гранично допустимого навчального навантаження з урахуванням інтересів та потреб учнів, а також рівня навчально-методичного та кадрового забезпечення закладу.

Як і в минулі роки, інваріанта складова типового навчального плану основної школи (1-11 класи) забезпечує реалізацію змісту іншомовної освіти на рівні Державного стандарту.

Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів, спрямованих на активізацію вивчення громадянами англійської мови, на період до 2020 року» від 10.03. 2016 № 199-р планується запровадити вивчення англійської мови як другої іноземної в загальноосвітніх навчальних закладах, в яких вона не вивчається, в результаті зменшення кількості годин для вивчення інших навчальних предметів варіативної складової (2016- 2017 навчальний рік), а також розширення мережі гуртків із вивчення англійської мови в позашкільних навчальних закладах (2016-2020 роки);

Вивчення двох іноземних мов у контексті шкільної освіти – це реальність і потреба сьогодення. До цієї проблеми прикута увага педагогів, методистів, лінгвістів. Метою іншомовної освіти в глобальному масштабі стає розвиток полікультурної і багатомовної особи, в тому числі через формування її комунікативної компетентності, що проявляється в здатності та готовності здійснювати спілкування засобами іноземної мови на міжкультурному рівні в широкому культурологічному аспекті.

Поліглоти відзначають, що найважча мова – перша, а всі інші даються легше. У багатьох мовах є схожі слова, наприклад, слова-інтернаціоналізми, схожі граматичні конструкції.

Дитині легше вивчати другу мову завдяки методам, які вона засвоїла в процесі вивчення першої мови. Французька, англійська та німецька мови належать до різних груп (романської та германської), але є багато латинських запозичень у їх лексичному складі, схожа у них і граматична будова.

Коли учень починає вивчати другу іноземну мову, в нього вже є досвід, уявлення про систему мови. Якщо він знає англійську, йому вже не потрібно пояснювати багато речей, які відсутні в рідній мові, проте наявні в англійській (наприклад, артикль). Вже є відчуття мови, володіння стратегією навчання, зазвичай на підсвідомому рівні. Учень може знати, наприклад, як краще запам'ятовувати слова.

Разом із тим, збільшується свідомо складова навчання, тобто багато чого сприймається на підсвідомій основі, а отже, процес вивчення другої іноземної мови прискорюється.

В учнів уже сформовані загальнонавчальні вміння, а саме:

- робота в різних режимах (індивідуально, в парах, групах);
- уміння спостерігати, порівнювати, аналізувати, аргументувати;
- уміння розпізнавати, диференціювати мовні явища та слова (артиклі, власні імена, структуру пропозиції, дієслово-зв'язку);
- уміння сприймати іноземну мову на слух, спілкуватися з одним чи кількома співрозмовниками;
- уміння користуватися словником, застосовувати інтуїцію.

При навчанні другої іноземної мови дуже важливо використовувати сучасні освітні технології, до цього зобов'язують і навчальні посібники, й інтенсивність процесу навчання – 2 години на тиждень. При цьому в навчальному процесі зменшується частка репродуктивної діяльності, що розглядається як ключовий момент у навчанні іноземних мов загалом. До таких технологій можна наприклад, віднести: проблемне навчання; колективне навчання; дослідницькі методи навчання; проектні методи навчання; технологію ділових, рольових та інших видів ігор; навчання у співпраці.

Чинники, що сприяють економії часу та інтенсифікації процесу навчання:

- володіння латинським шрифтом скорочує період альфабетизації і зводить його до роз'яснення та засвоєння відмінностей звуко-буквених відповідностей у різних іноземних мовах, графічного і звукового образу слова;
- наявність значного потенційного словникового запасу. Слова англійської мови, що мають схожість з іншими іноземними мовами, прями

запозичення з англійської мови, інтернаціоналізми полегшують процес навчання читання і сприяють більш швидкому оволодінню лексикою другої іноземної мови;

- швидке просування у сфері читання сприяє більш швидкому розвитку соціокультурної компетентності.

Таким чином, при вивченні другої іноземної мови не вимагається інтенсивної роботи для формування в учнів уявлень про категорії, відсутні в рідній мові. Проте навіть у загальних категоріях першої і другої іноземних мов існує ряд відмінностей, на які важливо звернути увагу учнів із самого початку.

Із розвитком умінь і навичок у другій іноземній мові, збільшенням обсягу засвоєного мовного матеріалу відбувається постійне зменшення впливу першої іноземної мови на другу. З часом учні починають усвідомлювати внутрішні закони побудови системи другої іноземної мови, формується "відчуття мови".

Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.03. 2016 № 199-р також планується розробити та запровадити систему моніторингу рівня професійної компетенції учителів іноземних мов, значно зростає критерій наявності в учителів та учнів міжнародних сертифікатів. Гете-інститут пропонує широку програму стипендій учителям німецької мови для підвищення кваліфікації в Німеччині. Програма охоплює семінари з методики та дидактики викладання німецької мови, а також мовні курси в різних німецьких містах. Надається багато можливостей для мовної практики, знайомство з німецькою культурою, а також для налагодження контактів та дружніх стосунків з учасниками з інших країн. Кожен учитель німецької мови може надіслати заявку на стипендію до Гете-інституту на електронну адресу stipendien@kiew.goethe.org. Для цього мають бути дотримані такі вимоги, як: викладання німецької мови (як основної чи другої іноземної) в Україні; не отримували стипендій від ФРН упродовж останніх 4 років; регулярна участь у заходах Гете-інституту в Україні; володіння базовими комп'ютерними вміннями володіння німецькою мовою, тобто можете вільно брати участь у розмовах і дискусіях німецькою мовою (рівень C1/C2). При цьому виняток складають інтенсивні мовні курси PL (рівень A2+/B1 за Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти), інтенсивні мовні курси DL (рівень B2);

Мовні передумови:

- готовність узяти участь в усьому семінарі, включаючи культурну програму;

- готовність передати своїм колегам набуті під час семінару знання.

Щоб подати заявку на стипендію, починаючи з першого тижня вересня, потрібно повністю заповнити три документи: заявку на стипендію, біографію/анкету, мотиваційний лист. Завершення подачі заявок (**лише в електронній формі!**) на отримання стипендії – 15 жовтня 2016 року.

Повну пропозицію семінарів з підвищення кваліфікації вчителів на 2017 рік разом із формуляром-заявкою можна буде знайти на початку вересня 2016 року на сторінці <http://www.goethe.de/ins/ua/uk/kie/lhr/sem/1245.html>.

За даними моніторингу стану вивчення іноземних мов, результатами зовнішнього незалежного оцінювання вчителі іноземної мови мають нагальну

потребу підвищувати свій фаховий рівень. Про це повідомляється в листі Міністерства освіти і науки України «Щодо вдосконалення фахової майстерності вчителів іноземних мов» від 26.09.2014 № 1/9-495, де зазначено, що вчителям загальноосвітніх навчальних закладів, які отримали у міжкурсовий період міжнародні сертифікати CELTA, TKT – англійська мова; PRO-FLE – французька мова; GIDELFO – німецька мова, будуть зараховувати години фахової підготовки під час проходження планових курсів в інституті післядипломної педагогічної освіти.

У рамках співпраці з Гете-інститутом в Україні спільно з Міністерством освіти і науки України щороку на базі обласного інституту післядипломної педагогічної освіти відбуваються тижні підвищення кваліфікації вчителів німецької мови – GIDELFO (*Professionelle Qualifizierung von Deutschlehrern*) – професійна підготовка вчителів німецької мови в Україні.

До проведення семінару залучаються референти Гете-інституту, які ознайомлюють учителів із новими методиками викладання німецької мови, пропонують цікаві ідеї, прийоми і матеріали, які можуть бути використані під час проведення уроків німецької мови і сприятимуть мотивації учнів до вивчення німецької мови. Тижні підвищення кваліфікації мають на меті надати вчителям німецької мови нові ідеї та заохотити їх до проведення сучасних занять.

Після завершення семінару педагоги отримують двомовні сертифікати GIDELFO, підписані представниками Міністерства освіти і науки України та Гете-інституту в Україні.

У загальноосвітніх навчальних закладах може використовуватися лише те навчально-методичне забезпечення, що має відповідний гриф Міністерства освіти і науки України. Перелік рекомендованої літератури затверджується наказом Міністерства освіти і науки України та оприлюднюється через «Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України». Із зазначеним переліком можна буде ознайомитися на сайті Міністерства освіти і науки України www.mon.gov.ua. Для учнів 8-го класу загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов підготовлені нові підручники та навчально-методичні комплекти. Навчальний зміст підручників укладено відповідно до програми і представлено розділами, що відповідають тематиці ситуативного спілкування (Наказ МОН України «Про надання підручникам грифа «Рекомендовано МОН України» від 10.05.2016 № 491).

Структура кожного підручника є чіткою і послідовною, вона відображає специфіку предмета «Іноземна мова», що полягає в тому, що провідним компонентом змісту навчання іноземної мови є не основи наук, а *способи діяльності* – навчання різних видів мовленнєвої діяльності: *говоріння, аудіювання, читання, письма*.

Оцінювання навчальних досягнень учнів

Здійснення контролю забезпечує своєчасне корегування навчального процесу з метою приведення його до рівня, заданого програмою й стандартом, що регламентує його вимоги до обов'язкового мінімуму змісту й рівню

підготовки випускників. Ці вимоги містять у собі знання фонетики, лексики, фразеології, граматики.

Зміст навчання іноземної мови містить у собі 4 види мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, письмо і читання. Для виявлення рівня володіння кожним видом Наказом МОН України «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти» від 21.08.2013 №1222 розроблені відповідні критерії.

Вищезазначені види діяльності є основою для реалізації системи контролю над ходом та якістю засвоєння учнями змісту навчання іноземної мови. Учень із самого початку навчання повинен знати, як буде оцінюватися його робота, які вимоги у навчанні будуть до нього пред'являтися. У цьому полягає й певний стимул до підвищення якості своїх знань.

Основною ланкою в системі контролю у загальноосвітніх навчальних закладах є поточний контроль, що проводиться систематично з метою встановлення правильності розуміння навчального матеріалу й рівнів його оволодіння та здійснення корегування щодо застосовуваних технологій навчання.

Основна функція поточного контролю – навчальна. Питання, завдання, тести спрямовані на закріплення вивченого матеріалу й повторення пройденого, тому індивідуальні форми доцільно поєднувати із фронтальною роботою групи.

Наступною ланкою в системі контролю є семестровий контроль, що проводиться періодично з метою перевірки рівня засвоєння навчального матеріалу в обсязі навчальних тем, розділів семестру й підтвердження результатів поточних балів, отриманих учнями раніше. Семестровий контроль проводиться двічі на рік.

Завдання для проведення семестрового контролю складаються на основі програми, охоплюють найбільш актуальні розділи й теми вивченого матеріалу, розробляються викладачем з урахуванням рівня навченості, що дозволяє реалізувати диференційований підхід до навчання.

Семестровий контроль проводиться за чотирма видами мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо). При цьому в журналі робиться, такий запис:

5.12. Контроль аудіювання	18.12. Контроль говоріння	22.12. Контроль читання	25.12. Контроль письма
---------------------------------	---------------------------------	-------------------------------	------------------------------

Звертаємо увагу, що «Контроль» не є контрольною роботою і може бути комплексним та проводитись у формі тестування.

Оцінка за семестр ставиться на основі тематичного оцінювання та оцінок контролю з чотирьох видів мовленнєвої діяльності.

У 5-9 класах *зошити* перевіряються один раз на тиждень, у 10-11 класах у зошитах перевіряються найбільш значимі роботи, але з таким розрахунком, щоб один раз у місяць перевірялися роботи всіх учнів.

Словники перевіряються один раз у семестр. Учитель виправляє помилки і ставить підпис та дату перевірки.

Зошити та словники підписуються мовою, яка вивчається.

Відповідно до загальних вимог щодо ведення класного журналу «записи в журналі ведуться державною мовою; з іноземних мов частково допускається запис змісту уроку та завдання додому мовою вивчення предмета».

Поділ класів на групи здійснюється відповідно до нормативів, затверджених Наказом МОН України від 20.02.02 № 128. При поглибленому вивченні іноземної мови з 1-го класу клас ділиться на групи по 8-10 учнів у кожній (але не більше 3 груп); при вивченні іноземної мови, що не є мовою навчання, а вивчається як предмет – клас чисельністю понад 27 учнів ділиться на 2 групи.

Самооцінювання є невід’ємним умінням сучасної людини в процесі пізнання і самопізнання, а також альтернативним способом оцінки досягнень учнів. Найважливішою метою самооцінювання є підвищення учнівської здатності до саморефлексії, що сприяє зростанню питомої ваги самостійності в організації процесу навчання (самонавчання). Одним з найефективніших інструментів, що допомагає розвинути в учня здатність до самооцінювання в іншомовному навчанні, є *Європейське мовне портфоліо*.

Загальноєвропейські рівні володіння мовою є базовими для Європейського мовного портфоліо. Вони забезпечують основу для учнівського самооцінювання та слугують матеріалом для постановки навчальних цілей. Шкали для самооцінювання відповідно до рівнів мовленнєвих умінь є центральними для структури і функцій Європейського мовного портфоліо. Таким чином, використовуючи Європейське мовне портфоліо у своєму іншомовному навчанні, учні не тільки знайомляться із загальноєвропейськими рівнями володіння мовою, але й на практиці вчать працювати з ними – з одного боку, займаючись плануванням власної навчальної діяльності із визначенням конкретних цілей за допомогою дескрипторів в оціночних шкалах, з іншого – займаючись самооцінюванням, яке є результатом ефективної учнівської рефлексії власного процесу навчання мови. Отже, за допомогою Європейського мовного портфоліо спрощується процедура впровадження європейських стандартів оцінювання учнів, зокрема під час формулюючого чи підсумкового тестування, які здійснюються за допомогою дескрипторів відповідно до Загальноєвропейських рівневих стандартів.

Під час вивчення іноземної мови дія самооцінювання може фокусуватися на трьох аспектах. *Перший аспект* – це сам навчальний процес. Учні повинні бути здатними оцінити, наскільки добре вони навчаються взагалі, на певному етапі та наскільки успішно виконують індивідуальні завдання та досягають навчальних цілей. *Другий аспект* – це учнівські комунікативні вміння, відповідно до рівнів і дескрипторів, розроблених Радою Європи. *Третій аспект* – це лінгвістична компетенція учня. Використовуючи самооцінювання, учні вчать контролювати свій лінгвістичний здобуток і виправляти помилки, використовуючи ті ж шкали та оціночні схеми, які використовуються під час

оцінювання іншими. Таким чином, вони починають глибше розуміти методи оцінювання, що може допомогти їм краще скласти підсумкові іспити (тести).

Нині розроблено українські варіанти Європейського мовного портфоліо для учнів початкової, основної та старшої школи, підготовлено і видруковано методичний посібник «Європейське мовне портфоліо» (Тернопіль: Лібра Терра, 2008). Більш детально ознайомитися з основними положеннями щодо використання Європейського мовного портфоліо можна на сайтах: www.coe.int/portfolio; www.cilt.org.uk/elp.htm; www.nacell.org.uk/elp.htm; www.eelp.gap.it; www.europeestaalportfolio.nl

Використання Європейського мовного портфоліо дозволяє зробити процес іншомовного навчання більш прозорим для учнів, допомагаючи їм розвивати їхню здатність до відображення та самооцінювання, таким чином, надаючи їм можливість поступово збільшувати свою відповідальність за власне навчання.

З огляду на те, що майже всі стратегічні документи щодо вивчення іноземних мов зорієнтовані на Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, більш детально ознайомитись із основними положеннями цього документа можна на сайтах: <http://www.coe.int>; www.britishcouncil.org.ua; www.goethe.de/kiev.

Літні мовні табори

Одним із нестандартних підходів для забезпечення якісного навчання дітей мов є створення *літніх мовних таборів* на базі навчальних закладів. Відповідно до Наказу МОН України «Про здійснення заходів щодо організації літніх мовних таборів» від 03.02.2015 № 89 та з метою якісного навчання дітей іноземній мові в контексті європейської інтеграції України, наближення до європейських стандартів та популяризації вивчення іноземних мов на базі навчальних закладів Рівненської області в літній період учні шкіл були залучені до Всеукраїнського проекту «Літні мовні табори», що сприяло створенню відповідного мовного середовища та практичного застосовування знань із мов, отримані впродовж навчального року.

У таборах діти матимуть можливість спілкуватися іноземними мовами та застосовувати їх у різних формах діяльності (в ігрових та концертних програмах, театральних виставах тощо). Завдання мовного табору – показати дітям інший, відмінний від шкільного стиль викладання, де акцент ставиться на практичну частину і знання, які можна застосувати пізніше і в інших ситуаціях. У 2016 році стартував проект Go Camps, який передбачає створення мовних таборів нового покоління, які отримають допомогу від Go Global та міжнародних партнерів із залученням міжнародного досвіду, методології та експертизи.

Значна кількість шкіл Рівненської області активно включилися в роботу з імплементації проекту, широко використовуючи консультаційні матеріали зарубіжних видавництв, рекомендації МОН України, Рівненського ОППО та власні доробки з організації позакласної та позашкільної роботи з іноземної мови.

У таборах працювали як шкільні учителі іноземних мов, так і студенти вишів області. У процесі роботи над реалізацією завдань літніх мовних таборів вчителі та студенти робили все можливе, щоб покращити рівень володіння

учнями іноземною мовою, зацікавити школярів, започаткувати моду на вивчення іноземних мов, привернути увагу суспільства до цієї проблеми.

За результатами конкурсу, який був спрямований на підтримку проекту літніх мовних таборів у 2016 р. та допомогу навчальним закладам в їхній організації 128 шкіл з усіх регіонів України були відібрані для участі в тренінгах для успішної організації мовних таборів. Серед переможців конкурсу є і представники Рівненської області: Тучинська загальноосвітня школа I-III ступенів Гощанського району, Володимирецький районний колегіум, Костопільська загальноосвітня школа I-III ступенів № 6, Квасилівський НВК "школа-ліцей" Рівненського району (Підстава – Лист МОН України від 28.04.2016 №1/9-215).

При проведенні літніх мовних таборів учителям та студентам, які будуть працювати з дітьми в літній період, слід звернути увагу на:

- удосконалення усного мовлення школярів;
- поєднання навчання з активним відпочинком;
- допомогу дітям у подоланні мовного бар'єру;
- мотивацію дітей до вивчення іноземної мови;
- підвищення рівня мовної та мовленнєвої компетенції;
- допомогу дітям у надбанні досвіду комунікативного спілкування, опануванні навичками міжособистісної взаємодії та роботи в колективі.

У мовному таборі діти повинні мати можливість спілкуватися іноземною мовою, використовувати її в різних формах діяльності: ігрових і концертних програмах, театральних виставах, конкурсах тощо.

Орієнтовним розподілом днів табірної зміни може слугувати наступне:

- **Opening Party** – день урочистого відкриття табору, мета якого – дати старт довгоочікуваним літнім канікулам, створити мотивацію для подальшого удосконалення навичок оволодіння англійською мовою.

- **Family Day** – обговорення проблем дітей і батьків, сімейних проблем, визначення сімейних цінностей, порівняння особливостей англійських та українських сімей, робота над створенням проекту "Family Tree".

- **Theatre Day** – активізація творчого потенціалу дітей, розкриття їхніх талантів, підготовка до інсценування уривків із творів англійських письменників, участь у самодіяльних виставах, поєднання навчання з захоплюючим відпочинком.

- **Library Day** – формування мовних та мовленнєвих навичок, відвідування місцевої бібліотеки, виховання почуття поваги і доброзичливості.

- **Healthy Living Day** – формування свідомого ставлення до свого життя і здоров'я.

- **We are great** – нестандартний підхід до вивчення англійської мови, поєднання практичної діяльності з мовленнєвою активністю, підвищення мотивації до вивчення англійської мови.

- **The Day of Beauty.**
- **The Day of Politeness.**
- **The Day to Remember.**

Головне завдання мовного табору – показати дітям інший стиль навчання, де увага зосереджується на практичній частині вивчення мови, на знаннях, які можна буде застосувати пізніше, у дорослому житті.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Редько В. Г. Засоби формування комунікативної компетентності в змісті шкільних підручників з іноземних мов. Теорія і практика / В. Г. Редько. – К. : Генеза, 2012.

2. Національна програма вивчення та популяризації іноземних мов “Go Global” (National Foreign Language Learning and Promotion Initiative) [Електронний ресурс]. – 2015. – Червень. – Режим доступу : www.mon.gov.ua.

3. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів, спрямованих на активізацію вивчення громадянами англійської мови, на період до 2020 року» від 10.03. 2016 № 199-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mon.gov.ua.

4. Наказ МОН України «Інструкція щодо заповнення класного журналу для 1-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів» від 08.04.2015 № 412, [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mon.gov.ua.

5. Наказ МОН України «Інструкція з ведення класного журналу учнів 5-11(12)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів від 03.06.2008 № 496 / Інформаційний збірник. – 2008. – Липень. – № 19–21.

6. Наказ МОН України «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти» від 21.08.2013 № 1222 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mon.gov.ua.

7. Наказ МОН України «Про затвердження нормативної наповнюваності груп дошкільних навчальних закладів компенсаторного типу (ясла-садки), класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), груп подовженого дня, виховних груп загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів та порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах» від 20.02.2002 №128[Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mon.gov.ua.

Марія ЛАВРЕНЧУК,
методист кабінету
суспільно-гуманітарних предметів
Рівненського ОІППО

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ НАВЧАННЯ
ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА РОСІЙСЬКОЇ МОВИ
У 2016 – 2017 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ**

***Освітня національна стратегія в контексті
європейської інтеграції України***

*... ми зобов'язані прийняти концепцію нової української школи
і ця концепція повинна бути обговорена до 1 вересня у фахових колах,
серед громадськості, і після цього ми зможемо вносити
новий закон «Про загальну середню освіту»*

Лілія Гриневич

Стратегічним завданням Міністерства освіти і науки України, на думку міністра освіти Лілії Гриневич, є прийняття концепції української школи, укладання відповідної концепції мовно-літературної освіти, державного освітнього стандарту 12-річної школи. За словами Міністра, головна ідея полягає у реформуванні змісту навчання та визначенні нових цілей середньої освіти. «Діти мають здобути в школі уміння і компетентності ХХІ століття, які узгоджені країнами Європейського Союзу і які потрібні сьогодні сучасному українцю. Окрім знання рідної, державної та іноземних мов, інформаційних технологій, вміння критично мислити, аналізувати, працювати в команді, мати навички фінансової грамотності і підприємництва, нашим дітям потрібна освіта для життя. І це головна мета нової української школи». Лише за умови якісних змін змісту освіти, резервованих бюджетних коштів, відповідної підготовки вчителів та відповідної мережі загальноосвітніх навчальних закладів є сенс поступового переходу до 12-річного навчання.

Актуальним на часі є прийняття закону «Про освіту», що є базовим для подальших змін.

Компетентнісний підхід і побудова партнерських стосунків між учнем, учителем і батьками – пріоритети реформування української школи. Він орієнтований не на процес, не на накопичення фактів, а на результат: навчання має сформувати у дітей здатність практично діяти, застосовувати отримані знання, вміння і навички в життєвих ситуаціях.

Отже, метою методичних служб для реалізації цих перетворень є:

- оволодіння сучасними технологіями навчання для подальшого продукування творчої інноваційної освітньої діяльності вчителя та учня;

впровадження новітніх педагогічних технологій у професійну діяльність учителів-словесників;

- прискорення процесу трансформації елементів перспективного педагогічного досвіду роботи в загальну (масову) практику;
- сприяння розвитку компетентності та професійної майстерності та виробленню власного стилю педагога;
- технологізація методично-освітнього середовища.

У межах цієї мети визначені такі завдання:

- організація інноваційного освітнього середовища, в якому вчитель знайде власний спосіб реалізації сучасних технологій у практичній діяльності;
- формування духовно-практичної національної шкільної парадигми, що призведе до загальної гуманізації суспільства, та школи як соціальної інституції;
- інформаційно-методичний та інформаційно-комунікаційний супровід проблеми, над якою працює педагог;
- створення організаційно-методичних умов для практичного засвоєння елементів ППД та активного пошуку власних оригінальних підходів до вирішення проблем оновлення освіти;
- створення власних проєктів, пов'язаних із навчально-методичним забезпеченням предметів (написання програм факультативних курсів, спецкурсів, гуртків); складання дидактичних матеріалів, укладання навчально-методичних, електронних посібників, підручників для вчителя та учня;
- співпраця з науковими установами, навчальними закладами різних рівнів акредитації, державними та громадськими організаціями;
- висвітлення напрацювань педагогів у науково-методичних виданнях, фахових часописах, засобах масової інформації тощо.

Принципами, на основі яких реалізуються означені завдання, є:

- демократизація, що передбачає самостійність і відповідальність педагога у вирішенні основних професійних завдань;
- гуманізація та гуманітаризація освіти, що пов'язана з екологією людини: її тілесним й духовним здоров'ям, сенсом життя, особистої свободи, щастя, всебічного розвитку особистості;
- соціалізація, що полягає в забезпеченні оптимальних умов для соціального досвіду, успішної самореалізації фахівця, його конкурентоздатності;
- безперервність, наступність та інтеграція, яка забезпечує єдність усіх сходинок професійного зростання вчителя (від спеціаліста до вчителя-методиста, вчителя-кореспондента);
- варіативність, інтегративний характер, трансформація інноваційних змін професійної діяльності педагога;
- індивідуалізація, що забезпечує розвиток здібностей особистості до самопізнання, саморегуляції, самоконтролю, самоорганізації.

Одним із визначальних для гуманізації сучасної освіти документів є Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді (2015 р.), яка визначає нову стратегію виховання як багатокомпонентної та багатовекторної системи, що великою мірою формує майбутній розвиток Української держави.

Для реалізації цих завдань стартував Всеукраїнський проект «Філологічний Олімп», в якому також братимуть участь і вчителі Рівненщини.

***Модернізація державних стандартів освіти
та впровадження європейської моделі навчання мови та літератури***

Розуміння особливостей сучасних світових педагогічних систем – це вихід на рівень світових освітніх стандартів:

- подолання протиріч людства між небаченим розвитком знань і можливостями їх засвоєння людиною з урахуванням таких нових областей, як пізнання самого в собі та засобів забезпечення фізичного і психологічного здоров'я, а також навчання, орієнтоване на пізнання і збереження навколишнього природного середовища;

- гуманізація освіти – зміна співвідношення між прагматичною і загальнокультурною частинами освіти всіх рівнів, при цьому пріоритетними

- наявність проблем загальної культури людини, формування наукових форм системного мислення;

- ідея випереджальної освіти у стратегії підвищення інтелектуального потенціалу нації.

Всесвітня декларація про освіту для всіх, яка ґрунтується на Декларації прав людини і Конвенції про права дитини, стверджує, що кожна дитина, юнак чи дорослий має право на освіту, яка задовольнятиме його базові освітні потреби у найвищому і найповнішому значенні цього поняття, тобто на освіту, яка дає йому змогу навчитися пізнавати, діяти, жити разом з іншими та існувати. Компетентнісна парадигма включає в себе такі компоненти, як знання, вміння, навички, цінності, мотивацію, комунікабельність, здатність до синергетичних проявів, адаптації, саморозвитку, інтегрування й трансформації набутих компетентностей з однієї галузі в іншу.

Щодо модернізації змісту мовно-літературної освіти, то в цій царині продовжується процес розвантаження навчальних програм. Планується здійснити розвантаження програми із зарубіжної літератури та російської мови за рахунок: 1) вилучення або заміни окремих творів (важких для сприйняття учнями 5-9 класів); 2) перенесення творів до списку додаткового читання; 3) перенесення творів на альтернативне вивчення; 4) перенесення окремих творів на оглядове вивчення; 5) перенесення окремих творів до програми старших класів; 6) вилучення, об'єднання чи перенесення деяких розділів програми; 7) розвантаження рубрик (теорія літератури, елементи компаративістики та ін.); 8) спрощення вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів.

***Вивчення зарубіжної літератури в загальноосвітніх навчальних
закладах у 2016 – 2017 навчальному році***

У **2016-2017** навчальному році в **10-11 класах** планується мінімізація контенту: контент програми загалом скорочено на 40%; максимально мінімізовано рубрику «Державні вимоги до рівня підготовки учнів», а саме:

- скорочено розділ «Теорія літератури» (вилучено теоретико-літературні терміни й поняття: «алюзія», «ремінісценція» тощо);

- зменшено кількість творів для текстуального вивчення (повністю вилучено розділ, присвячений вивченню творчості російського поета Миколи Некрасова, зокрема його віршів «На смерть Шевченка», «Роздуми біля парадного під'їзду», «Трійка», «О шостій вчора завернув...»; із розділу, присвяченого творчості французького поета Гійома Аполлінера, вилучено поезію «Лорелея» та ін.).

Навчання здійснюватиметься за програмами, затвердженими наказом МОН України від 28.10.2010 №1021 (зі змінами, що будуть затверджені наказом МОН у 2016 р.).

У 9 класі змін та мінімізації не планується. Навчання здійснюватиметься за програмою «Зарубіжна література. 5–12 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів» (К.: Ірпінь: Перун, 2005), а в **класах із поглибленим вивченням філології** – за програмою «Зарубіжна література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів (класів) із поглибленим вивченням філології. 8-9 класи».

У 5-8-х класах навчання здійснюватиметься за програмою «Світова література. 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів» (К.: Видавничий дім «Освіта», 2013; зі змінами, затвердженими наказом Міністерства від 29.05.2015 № 585) .

Зміни, внесені до програми 8 класу:

- збільшено кількість годин (1) на вивчення теми «Античність» за рахунок теми «Священні книги людства»;
- розділи «Веди», «Коран» спрощено в змісті навчального матеріалу;
- теми «Бароко» і «Класицизм» об'єднано в одну тему «Бароко і класицизм», відповідно тему спрощено у змісті навчального матеріалу;
- здійснено заміну двох віршів Дж. Донна на сонет «Щоб мучить мене...». Вірші «Галерник» Л. де Гонгори і «Щоб мучить мене...» Дж. Донна винесено на альтернативне вивчення (1 за вибором учителя);
- тему «Просвітництво» перенесено до 9 класу;
- тему «Сучасна література» замінено на тему «Література XX-XXI ст.», до якої з 6-го класу перенесено повість-казку «Маленький принц» А. де Сент-Екзюпері

Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів

Рекомендуємо звернутися до наказу МОН України «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти» від 21.08.2013 № 1222.

Вимоги до оцінювання навчальних досягнень учнів основної школи набувають чинності поетапно:

- у 5-х класах загальноосвітніх навчальних закладів – із 2013-2014 навчального року;
- у 6-х класах загальноосвітніх навчальних закладів – із 2014-2015 навчального року;
- у 7-х класах загальноосвітніх навчальних закладів – із 2015-2016 навчального року;
- у 8 класах загальноосвітніх навчальних закладів – із 2016-2017 навчального року.

Оцінювання здійснюється у процесі повсякденного вивчення результатів навчальної роботи учнів, а також за результатами перевірки навчальних досягнень учнів: усної (індивідуальне, групове, фронтальне опитування), письмової (самостійна робота (не є обов'язковою для предметів мови та літератури), контрольна робота, тематична контрольна робота (не стосується предмета зарубіжна література та російська мова), тестування тощо).

Навчальний заклад може використовувати інші системи оцінювання навчальних досягнень учнів за погодженням із місцевим органом управління освітою. При цьому оцінки за семестри, рік, результати державної підсумкової атестації переводяться у бали відповідно до цих критеріїв.

Із метою підвищення мотивації учнів до навчання, формування ключових компетентностей, підвищення об'єктивності оцінювання впродовж усього періоду навчання, градації значущості балів за виконання різних видів робіт можна застосовувати рейтингову систему оцінювання.

Оцінювання результатів навчання української мови та мов національних меншин здійснюється на основі компетентнісного, особистісно орієнтованого, комунікативно-діяльнісного й соціокультурного підходів до шкільного мовного курсу, які насамперед мають забезпечити розвиток особистості учня, формування в нього мовленнєвої культури, комунікативної компетентності, гуманістичного світогляду, національної свідомості, високої моралі, активної громадянської позиції, естетичних смаків і ціннісних орієнтацій.

Тематичну оцінку виставляють на підставі поточних оцінок і з урахуванням контрольної роботи з теми. Однак це не означає, що надається перевага оцінці за контрольну роботу.

Звертаємо вашу увагу на те, що у 5-му класі в I семестрі мінімальна кількість контрольних робіт – 3.

Семестровий бал з української мови та мов національних меншин виставляють на основі тематичних оцінок і обов'язкових робіт із різних видів мовленнєвої діяльності й правопису з урахуванням рівня сформованості навичок учня працювати самостійно й у колективі. Річний бал виставляється на основі семестрових балів. Ці правила розповсюджуються і на предмет «Зарубіжна література».

На уроках зарубіжної літератури домінантною формою навчання і контролю за досягнутими результатами є діалог, який відбувається на всіх етапах навчальної діяльності та спонукає учнів розмірковувати, робити узагальнення і висновки, аргументовано висловлювати власні думки. Під час такого оцінювання обов'язковим має стати контроль за прочитанням кожним учнем

програмових творів, визначення рівня засвоєння їхнього змісту та вироблення вмінь і навичок їхнього аналізу й інтерпретації, перевірка виконання усних і письмових робіт, виразне читання художніх текстів.

Пропонуємо інтернет-ресурси, які можуть бути використані для науково-методичного супроводу навчання зарубіжної літератури:

1. «Фензин» – сайт про фантастику та фентезі – <http://www.fenzin.org/>;
2. Бібліотека української поезії – <http://ukrart.lviv.ua/biblioteks.html>;
3. Велика електронна бібліотека української літератури (університет Торонто) – <http://www.utoronto.ca/elu/Main-Ukr.html>;
4. Весна. Словник – <http://www.slovnvk.org/> – літературно-критичні матеріали;
5. Бібліотека Інтер Нетрі. Українські твори, документи або їх зібрання – <http://www.internetri.net/lib/>;
6. Бібліотека кошового писаря: бібліотека української поезії – <http://pysar.tripod.com>;
7. БРАМА. Мистецтво і Культура: проза, поезія, казки... – <http://www.brama.com/ukr.html>;
8. Енциклопедія української літератури – <http://proza.com.ua/enc/>;
9. Мережева бібліотека української літератури – <http://www.ukrplib.com.ua/>;
10. Український літературний портал – <http://www.proza.com.ua/>;
11. Сайт україномовних рефератів – <http://www.ukrreferat.com>.

Про ресурси центральних наукових бібліотек можна дізнатися за такими адресами:

1. Національна бібліотека України імені Вернадського – <http://www.nbuv.gov.ua/>;
2. Національна парламентська бібліотека України – <http://www.nplu.kiev.ua/>;
3. Енциклопедія Britannika (електронна версія) – www.britannika.com;
4. Офіційний сайт Спілки письменників України – <http://www.nspu.kiev.ua>;
5. Електронна бібліотека «Джерело» – <http://ukrplib.com>;
6. Бібліотека українського центру – <http://ukrcenter.com>;
7. Національна бібліотека України для дітей з віртуальною бібліографічною довідкою – <http://chl.kiev.ua>;
8. Сервер тематичних форумів в Українському Інтернеті – <http://www.flame.com.ua/>;
9. Бібліотека «Весна» – <http://www.vesna.sammit.kiev.ua/>;
10. <http://www.sci-lib.com>;
11. <http://www.ukrplib.com>;
12. Портал «Освіта Рівненщини» – <http://rivneosvita.org.ua/>;
13. Сайт Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти – <http://roippo.org.ua/>;

14. Офіційний сайт всеукраїнського проекту «Філологічний Олімп» – <https://sites.google.com/site/vpfilolimp/>;
15. Сайт викладача Києво-Могилянської академії – www.lit.acent.com.ua;
16. Сайт міжнародної асоціації читання („ЧПКМ”) – www.reading.org;
17. Український шекспірівський портал – www.shfrtspeare.zp.ua;
18. <http://iteach.com.ua/resources/full-time-tuition/project-UA/#Garry> ;
19. Intel. Навчання для майбутнього в Україні. Приклади портфоліо, Україна;
20. <http://xvatit.com/>.

Гіпермаркет знань:

1. Освіта. UA – <http://osvita.ua/> ;
2. Веб-сайт журналу «Зарубіжна література в школах України» – <http://zl.kiev.ua/>.

Юрій ЛИС,
методист кабінету природничо-математичних предметів, технологій
Рівненського ОІППО

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ
ТА ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ
В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ
РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2016-2017 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ**

Відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти у 2016-2017 навчальному році 8-мі класи загальноосвітніх навчальних закладів переходять на навчання за новими програмами для учнів 5-9-х класів загальноосвітніх навчальних закладів.

Вивчення географії у 8-му класі (Україна у світі: природа, населення) спрямоване на формування науково-географічної картини своєї держави як складника світової спільноти держав на основі комплексного її вивчення.

Означений курс допоможе учневі усвідомити себе громадянином України, сформуванати знання про природу та населення країни, свого регіону, виховати повагу до українського народу, його культури, відчувати себе справжнім патріотом своєї держави. Програма курсу розрахована на 70 годин (2 години на тиждень), з яких 6 годин становлять резерв.

Важливим принципом побудови змісту курсу є інтеграція, що реалізується у поєднанні фізико- та суспільно-географічних складників під час вивчення природних комплексів і населення України та свого регіону з урахуванням уже здобутих знань про природу материків і океанів, населення країн світу з курсу

географії, що вивчався у 7-му класі. Зокрема, вивчення населення України здійснюється на основі тем про населення світу в курсах географії у 6-7-х класах та внаслідок поглиблення їх змісту.

Особлива роль географії у 8-му класі полягає у значному її світоглядному потенціалі й тісних взаємозв'язках змісту із сучасністю та особистим досвідом учнів.

Для досягнення окресленої мети вивчення географії у 8-му класі спрямоване на розв'язання таких завдань:

- сформувати в учнів знання та уявлення про Україну як цілісну країну, в якій відбуваються різноманітні глобальні та регіональні природні, суспільно-географічні та екологічні процеси;
- розкрити нові поняття і закономірності, поглибити й узагальнити вже сформовані теоретичні знання з фізичної та суспільної географії;
- сформувати уявлення про окремі поняття суспільно-географічного змісту;
- продовжити розвиток практичних умінь та навичок самостійної роботи, що сприятимуть активній соціально-відповідальній поведінці учнів у географічному просторі країни.

Програмою передбачено виконання 12 практичних робіт, з яких 4 оцінюються обов'язково. Вони спрямовані на: розвиток умінь та навичок роботи з картами та іншими джерелами географічної інформації; виявлення зв'язків природи і суспільства в межах України, їх взаємного впливу, що сприятиме подальшому розвитку в учнів навчально-пізнавальної компетенції й формуванню ціннісно-сислової й соціально-професійної компетенцій. Запропоновано також завдання творчого характеру (дослідження), які, як і в попередніх курсах, оцінюються вибірково.

Програма складається з п'яти розділів, які присвячені послідовному вивченню природи та населення країни, свого регіону (див. таблицю).

Таблиця

Зміни в курсі «Україна у світі: природа, населення», 8 клас

Програма 2005 р.	Нова програма	Особливості змісту
Вступ (1 год.)	Вступ (2 год.)	Тема «Формування території України. Сучасний адміністративно-територіальний устрій» перенесено до розділу II. Вступ істотно доповнений методами географічних досліджень та джерелами географічних знань і є практично спрямованим
Розділ I. Україна та її географічні дослідження (10 год.)	Розділ I. Географічна карта та робота з нею (6 год.)	Зміст розділу представлено темами «Географічна карта» та «Топографічні карти», зміст яких спрямований на формування картографічної грамотності учнів

Розділ II. Загальна характеристика природних умов і ресурсів (21 год.)	Розділ II. Географічний простір України (5 год.)	Зміст розділу представлений трьома темами, які послідовно розкривають особливості формування території країни впродовж XX ст., географічного положення країни і державних кордонів, аналізуються особливості відліку часу в Україні
Розділ III. Ландшафти і фізико-географічне районування (11 год.)	Розділ III. Природні умови і ресурси України (34 год.)	Розділ складається з 8 тем, присвячених природним особливостям території України і природокористуванню. У розділі змінено послідовність вивчення окремих тем, уточнено номенклатуру, спрощені й скореговані із сучасними поглядами теми «Ландшафти і фізико-географічне районування» та «Природокористування»
Розділ IV. Використання природних умов і ресурсів (6 год.)	Розділ IV. Населення України та світу (2 год.)	Зміст розділу представлено п'ятьма новими темами, які відносяться до суспільної географії. У розділі розглядаються найважливіші демографічні та етнічні особливості населення, а також закономірності його розміщення на території України
	Розділ V. Природа та населення свого адміністративного регіону (5 год.)	Зміст розділу представлено трьома темами, що передбачають комплексне вивчення своєї області

Зауважуємо, що нові програми, опубліковані на сайті Міністерства освіти і науки України, є чинними лише для учнів 6-х, 7-х та 8-х класів.

Учні 9-10-х класів вивчатимуть географію як і в минулих роках – за збірниками наступних програм:

- Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Географія. Економіка. 6-11 (Видавництво «Перун», 2005, 2006);

- Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Географія. Економіка (Видавництво «Навчальна книга» 2005);

- Збірник навчальних програм для загальноосвітніх навчальних закладів із поглибленим вивченням предметів природничо-математичного та технологічного циклу. Географія України (Видавництво «Вікторія», 2008);

- Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. 10-11 класи. Географія. Економіка. Рівень стандарту. Академічний рівень. Профільний рівень (Київ, 2010).

Звертаємо Вашу увагу, що у зв'язку із запропонованим Міністерством освіти і науки України курсом на розвантаження навчальних програм, відбулися окремі зміни в програмі з географії 10-го класу (рівень стандарту та академічний рівень). Ці зміни покликані усунути застарілі тенденції розвитку населення та господарства світу, що відображені в програмі, а також доповнити їх новими характерними рисами сучасного світового господарства, розкриттям глобальних та регіональних явищ і процесів.

Зважаючи на те, що навчально-методичний комплекс (підручники, практикуми, зошити для контролю тощо) для вивчення географії у 10-му класі

залишається незмінним, учителям географії необхідно добре проаналізувати запропоновані зміни. Зупинимося на окремих із них.

У змінений програмі **вилучено** такі питання:

- «Видатні економ-географи світу» (тема «Вступ»);
- «Поняття «НТР» та її основні риси. Світове господарство в період НТР, вплив на галузеву та територіальну структуру виробництва» (тема «Світове господарство»);
- «Склад території. Особливості ЕГП. Сторінки освоєння регіону та формування території США і Канади» (тема «Країни Північної Америки».

У змінений програмі **перенесено** такі питання:

- «Глобальні проблеми людства» (тема 5, розділ І.) в заключну тему «Узагальнення»;
- Тему «Всесвітні економічні відносини» в тему «Світове господарство».

У змінений програмі зміст **доповнений** такими питаннями:

- «Світове господарство» (тема 4, розділ І) доповнено дослідженнями (на вибір): «Від науково-технічної до інформаційно-технологічної революції», «Транснаціональні корпорації та транснаціональні банки»;
- «Країни Європи» (тема 1, розділ ІІ) доповнено питаннями: «Країни ЄС: особливості, проблеми, роль інтеграційних процесів», «Держави-сусіди України: Білорусь, Молдова, Польща, Росія, Румунія, Словаччина, Угорщина».

У змінений програмі **уточнено** теми практичних робіт:

- зміст практичної роботи №2 «Порівняльна оцінка ресурсозабезпеченості двох окремих країн світу» (за вибором);
- зміст практичної роботи №4 «Порівняльна характеристика господарства США та Канади».

Зі змістом оновлених і змінених програм можна ознайомитися на офіційному веб-сайті МОН України за адресою: [\(http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educationalprograms/1349869088/\)](http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educationalprograms/1349869088/).

На серпневих нарадах та при плануванні методичної роботи на 2016-2017 навчальний рік рекомендуємо розглянути такі актуальні питання:

1. Основні підходи до навчання географії – компетентнісний, діяльнісний, особистісно зорієнтований при реалізації Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти.

2. Нормативно правове забезпечення навчального процесу з географії в 2016-2017 навчальному році. Навчально-методичні комплекси з географії, електронні освітні ресурси, нові видання для вчителів і учнів. Оцінка якості сучасного підручника – головного джерела інформації для учня.

3. Аналіз змін оновленої навчальної програми з географії для учнів 8-го класу. Організація вивчення географії з урахуванням змін.

4. Аналіз змін, пов'язаних із розвантаженням програми 10 класу «Економічна і соціальна географія світу».

5. Ефективна реалізація виховного потенціалу географії, зокрема виховання національно свідомого громадянина, патріота, природолюбця.

6. Ефективність використання на уроках географії і в позаурочний час інформаційно-комунікаційних ресурсів, зокрема сучасних інтернет-технологій, формування інформаційно-комунікаційних умінь учнів.

7. Оптимізація форм і методів організації освітнього процесу під час формування географічних понять і картографічної грамотності з урахуванням пізнавальних можливостей учнів.

8. Використання сучасних проектних технологій під час виконання завдань творчого характеру (досліджень).

9. Результати моніторингу навчального процесу, ДПА, ЗНО, учнівських змагань (олімпіад, турнірів, конкурсів).

***Примітка.** При плануванні та організації методичної роботи просимо використовувати також рекомендації МОН України, які будуть надруковані у фахових географічних виданнях у наступних номерах.*

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бобровський М. ЗНО як індикатор рівня географічної освіти / М. Бобровський // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2014. – № 23. – С. 6–8.

2. Бондар С. Компетентність особистості – інтегрований компонент навчальних досягнень учнів / С. Бондар // Біологія і хімія в школі. – 2003. – С. 8–9.

3. Географія. Програми з географії для 6-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів // Географія та основи економіки в школі. – 2013. – № 1. – С. 8–32.

4. Географія. Програми курсів за вибором та факультативів. – К.: Поліграфкнига, 2010. – Ч. 2. – 80 с

5. Географія. Програми курсів за вибором та факультативів. – К.: Поліграфкнига, 2010. – Ч. 1. – 80 с.

6. Герман О. Навчальна дискусія як спосіб формування ключових компетентностей учнів у курсах шкільної географії / О. Герман // Географія та економіка в сучасній школі. – 2009. – № 1. – С. 11–12.

7. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (скорочений варіант) [Текст]: освітня галузь «Природознавство» // Географія та економіка в сучасній школі. – 2012. – № 4. – С. 2–4.

8. Жосан Е. Шкільний підручник: яким йому бути / Е. Жосан // Географія. – Харків: Видавнича група «Основа», 2013. – № 7. – С. 2–7.

9. Кобернік С. Г. Оновлення навчальних програм як необхідна умова розвитку географічної освіти в основній школі [Текст] / С. Г. Кобернік // Географія та економіка в сучасній школі. – 2012. – № 7–8. – С. 48–52.

10. Кость В. Стратегії режисури компетентісно орієнтованого уроку географії / В. Кость // Географія та економіка в сучасній школі. – 2009. – № 5. – С. 22–25.

11. Лис Ю. Використання інформаційно-комп'ютерних технологій під час вивчення географії / Ю. Лис, О. Барда // Географія та економіка в сучасній школі. – 2015. – № 5. – С. 2–4.
12. Надтока О.Ф., Мартинюк Т.С. Зміна ролі вчителя географії в медіа середовищі сучасного навчального заняття / О. Ф. Надтока, Т. С. Мартинюк // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2015. – С. 30–35.
13. Наказ МОНмолодьспорт України «Про затвердження Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня від 03.04.2012 № 409 [Електронний ресурс] // [Освіта.ua](http://osvita.ua). – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/28761/. – Назва з екрана.
14. Овчарук О. В. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / О. В. Овчарук // Стратегія реформування освіти в Україні (рекомендації з освітньої політики). – К. : К.І.С., 2003. – С.13–43.
15. Паламарчук Л. Б. Роль учителя у здійсненні патріотичного виховання учнів / Л. Б. Паламарчук // Географія та основи економіки в школі. – 2015. – № 3. – С. 32–33.
16. Паламарчук Л.Б., Романенко С.Я. Виховання патріотизму на уроках географії / Л. Б. Паламарчук, С. Я. Романенко // Географія та основи економіки в школі. – 2015. – № 6.
17. Перевалова Т. П. Реалізація системно-діяльнісного підходу на уроках географії / Т. П. Перевалова // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2013. – № 13–14. – С. 59–63.
18. Петринка Л.В. Можливості географії у формуванні основних груп компетентностей учнів / Л. В. Петринка // Географія та основи економіки в школі. – 2009. – № 3. – С. 10–13
19. Покась Л., Мотовиляк О. Методика формування комунікативної компетентності у старшокласників на уроках географії / Л. Покась, О. Мотовиляк // Географія та основи економіки в школі. – 2011. – № 2. – С. 2–6.
20. Покась Л.А. Шляхи формування компетенцій у старшокласників на уроках географії / Л. А. Покась // Географія та основи економіки в школі. – 2012. – № 6. – С. 2–5.
21. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти» від 23.11.2011 № 1392 // Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. – 2012. – № 4–5. – С. 3–56.
22. Рафаєнко Н. І. Використання сучасних проектних технологій на уроках географії / Н. І. Рафаєнко // Географія та основи економіки в школі. – 2016. – № 4. – С. 17–19.
23. Родигіна І.В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання / І. В. Родигіна // Настільна книга педагога / упоряд. : В. М. Андрєєва, В. В. Григораш. – Харків : Вид. група «Основа», 2006. – С. 201–228.
24. Рома Л. Діяльнісний підхід у вивченні географії як чинник формування активної життєвої позиції / Л. Рома // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2014. – № 23. – С. 32–37.

25. Скавронський П. Зміст і структура поняття «картографічна компетенція» / П. Скавронський // Географія та основи економіки в школі. – 2009. – № 6. – С. 32–37.

26. Топузов О. Формування географічної компетентності учнів засобами проблемного навчання / О. Топузов // Рідна школа. – 2008. – № 9. – С. 43–45.

27. Топузов О. Компетентнісний підхід до навчання географії / О. Топузов, Л. Вішнікіна // Географія та основи економіки в школі. – 2011. – № 5. – С. 34–37.

28. Уварова Г. Ш. Оновлена навчальна програма з географії для основної школи / Г. Ш. Уварова // Географія та основи економіки в школі. – 2013. – № 1. – С. 4–8.

29. Фасоля А. М. Компетентнісно зорієнтовані завдання: проблеми термінології, типології, створення / А. М. Фасоля // Географія. – Харків : Видавнича група «Основа», 2014. – № 23–24. – С. 3–9.

30. Чернявська Н. М. Формування географічної компетентності учнів у загальноосвітніх навчальних закладах / Н. М. Чернявська // Географія та основи економіки в школі. – 2012. – № 3. – С. 4–8.

Валентина ЛЮШИНА,

*методист кабінету природничо-математичних предметів, технологій
Рівненського ОІППО*

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ, ТЕХНОЛОГІЙ ТА КРЕСЛЕННЯ У 2016-2017 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Типовими навчальними планами для загальноосвітніх навчальних закладів на вивчення трудового навчання у 2016-2017 навчальному році передбачено:

Трудове навчання:

- 5-6 класи – 2 год. на тиждень;
- 7-9 класи – 1 год. на тиждень.

Технології:

- 10-11 класи (незалежно від профілю) – 1 год. на тиждень;
- 10-11 класи технологічного профілю – 6 год. на тиждень.

Кількість годин на вивчення навчального предмета «Трудове навчання» в усіх класах може збільшуватися за рахунок варіативної складової навчальних планів, передбаченої на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття та консультації.

У 2016-2017 навчальному році трудове навчання, технології будуть вивчатися за такими навчальними програмами:

- 5-8 класи – «Навчальна програма з трудового навчання для загальноосвітніх навчальних закладів. 5-9 класи» (авт.: В. Сидоренко та ін.),

затверджена наказом МОН України від 29.05.2015 № 585;

- 9 клас – «Трудове навчання. 5-9 класи» (нова редакція) (за заг. ред. В. Мадзігона);

- 10-11 класи – «Технології. 10-11 класи» (авт.: А. Терещук та ін.).

Креслення:

- У 8-11 класах креслення може вивчатися як *курс за вибором* за навчальною програмою «Креслення» для загальноосвітніх навчальних закладів (лист МОН України від 19.11.2013 № 1/11-17679).

- Вивчення курсу креслення передбачено в 11 класах технологічного напрямку в обсязі 2 год. на тиждень за навчальною програмою «Креслення. 11 клас» для загальноосвітніх навчальних закладів (лист МОН України від 19.11.2013 № 1/11-17681).

- Розпочинається вивчення креслення в 7 класах спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням предметів технічного (інженерного) циклу. Вивчення предмета здійснюється за навчальною програмою «Креслення. 7-8 класи» (лист МОН України від 19.11.2013 № 1/11-17674).

Усі представлені вище навчальні програми та програми з креслення розміщено на офіційному веб-сайті МОН України (<http://old.mon.gov.ua/ua/often-requested/educational-programs/>).

Практичні роботи (вироби і проекти)

Трудове навчання за сучасних умов базується на практичній діяльності учнів. Кожен урок повинен мати прикладну спрямованість для формування та розвитку проектно-технологічної компетентності, ініціативності та підприємливості, що дасть можливість учням застосовувати знання, вміння та особистий досвід у повсякденному житті.

Результатом діяльності учнів при вивченні кожного блоку обов'язковою для вивчення складової програми має бути виріб, а будь-якого варіативного модуля – проект.

Уся проектна документація (теоретична частина) виконується учнями 5-7 класів у робочих зошитах. Згідно з рекомендаціями науковців Уманського педагогічного університету (О. Коберник, А. Терещук та ін.) у старших класах пропонується змінити форму теоретичної частини проекту на електронне портфоліо (учневі необхідно створити три папки: *дослідження, продукт, презентація*).

До переліку практичних робіт варто включати такі, що сприяють формуванню національно-патріотичних почуттів учнів. Зокрема, це можуть бути предмети і речі, які у своєму змісті пов'язані з народною культурою українців, а саме: виготовлення декоративно-ужиткових і ремісничих виробів, що були характерними для побуту українців. Також це можуть бути вироби військово-патріотичного призначення (різноманітні за конструкцією та складністю виготовлення «пічки», «якорі» для пошуку розтяжок, маскувальні сітки, сумки для аптечок, рукавиці, сувеніри з патріотичною символікою тощо).

Профільне навчання

Методичні рекомендації щодо вивчення трудового навчання (технологій) у 2013-2014 та 2014-2015 навчальних роках у частині старшої школи є чинними і в 2016-2017 навчальному році.

Змістове наповнення технологічного профілю може складатися з декількох курсів за вибором «Професійні проби». Означені курси освоюються учнями послідовно. До таких належать збірники навчальних програм «Професійні проби» за редакцією Л. Л. Шестаковського для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів (Лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти від 16.06.2015 № 14.1/12-442). Програми цих курсів повинні мати відповідний гриф МОН України.

Лідія МЕДВЕДЧУК,

*методист кабінету природничо-математичних предметів,
технологій Рівненського ОІППО*

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ ТА ВИВЧЕННЯ ЕКОНОМІКИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2016-2017 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

*Час, що наближається, -
це епоха інтелектуального працівника,
який, крім формальної освіти,
володіє ще й практичним застосуванням знань
та навичками неперервного навчання*

Петер Дракер

Сучасне реформування вітчизняної системи освіти пов'язане з інтеграцією України у європейський світовий простір, який вимагає нових підходів до навчання і який супроводжують демократизація, гуманізація, відкритість. Необхідною умовою сьогодні є перехід від консервативного навчання до такого, яке впорається з викликами ХХІ століття і поведе країну до змін. Головне завдання, яке стоїть перед освітою на даному етапі, – навчити вчитися та застосовувати знання на практиці, формувати особистість, яка зможе вирішувати як щоденні, так і масштабні завдання, що забезпечують прогрес суспільства. Розбудова громадянського суспільства неможлива без організації в масштабі всієї країни системного і комплексного впровадження економічного виховання і навчання в усіх формах і на всіх рівнях загальної середньої освіти. Економічна

освіта в Україні – одна з головних форм адаптації людей до нових і швидко змінюваних умов життя, заснованого на принципах ринкової економіки.

Метою економічної освіти в системі загальної середньої освіти є така підготовка учнів, яка забезпечить їм достатній рівень життєвої компетентності у сфері економічних відносин на рівні держави, родини й окремої людини.

Нагальною потребою сьогодення стала фінансова грамотність учнівської молоді. Ми маємо можливість навчити дітей бути грамотними у сфері фінансів, бути захищеними від фінансових ризиків і фінансових шахраїв, уміти планувати свій бюджет і своє фінансове майбутнє, раціонально витратити гроші, здійснювати раціональні покупки і заощаджувати, планувати своє майбутнє для досягнення успіху.

У новому навчальному році серед завдань економічної освіти можна виділити наступні:

- формувати ключові компетентності для навчання впродовж життя, серед яких виділяють підприємливість та ініціативність, необхідні для того, щоб реалізувати свій потенціал;

- урізноманітнювати шляхи реалізації практичних знань з економіки в умовах компетентнісного підходу з метою формування фінансової культури та планування фінансового майбутнього молоді;

- формувати вміння і навички набувати, засвоювати і застосовувати економічні знання, вчитися впродовж усього життя, аналізувати і пояснювати сучасні економічні процеси, приймати рішення раціональної економічної поведінки людини як споживача, працівника, підприємця, власника доходів, платника податків, користувача суспільними благами;

- оптимізувати систему роботи з обдарованою молоддю з метою підготовки до Всеукраїнської учнівської олімпіади з економіки, XII Всеукраїнського турніру юних економістів, обласний етап якого відбудеться 12-13 жовтня 2016 року;

- сприяти розширенню мережі ЗНЗ щодо участі в дослідно-експериментальній роботі з впровадження курсу «Фінансова грамотність» (2-10 класи);

- із метою впровадження наробок українсько-польського проекту «Шкільна академія підприємництва», продовжити подальшу діяльність шкільних клубів підприємництва, створених у навчальних закладах області;

- впроваджувати інтегровані уроки “з підприємницьким тлом” у навчальних закладах області (електронний варіант посібника – www.sae-ukraine.org.ua, розділ «Ресурси»);

У новому навчальному році для використання у навчально-виховному процесі з економіки пропонують програми і підручники, якими користувалися раніше.

Навчання економіки здійснюється з використанням таких програм:

- Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Економіка. 11 клас. Рівень стандарту, академічний рівень. – К., 2010.

- Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Економіка. 10-11 класи. Профільний рівень. – К., 2010.
- Програми для профільного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах. Програми спецкурсів і факультативів. 10-11 класи. – Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2006.
- Збірник програм з економіки для загальноосвітніх навчальних закладів (курси за вибором). 10-11 класи (для 11 класу). – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2008. – Ч. 1.
- Збірник програм з економіки для загальноосвітніх навчальних закладів (курси за вибором). 10-11 класи (для 11 класу). – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2008. – Ч. 2.
- Економіка. Програми курсів за вибором та факультативів. – К., 2010.
- Основи споживчих знань / Т. Г. Гільберг, С. Л. Капіруліна, А. І. Довгань та ін. – ЄС і ПРООН, 2008.
- Збірник програм з економіки. Економіка в школах України (спецвипуск). – 2013. – № 3 (100). – Березень.

Перелік навчальних програм, підручників та посібників з економіки можна знайти на офіційному сайті ІТЗО (<http://iitzo.gov.ua>), у фаховому журналі «Економіка в школах України» (№ 9, вересень 2014 р.). У цьому журналі також є календарно-тематичне планування на I семестр для 11-го класу рівня стандарту та для 10-го і 11-го класів профільного рівня.

Програми позбавлені жорсткого поурочного поділу. Вчитель має право довільно визначати кількість годин на вивчення тем, але без вилучення одних на користь інших. Обласні, районні та міські методичні кабінети (центри) не уповноважені регламентувати розподіл учителем навчальних годин у межах тем.

Для вивчення економіки в 11-х класах рівня стандарту й академічного рівня (35 годин) рекомендовано підручники:

- Економіка. 11 клас. Рівень стандарту. Академічний рівень: підручник для загальноосвітніх навчальних закладів / І. Ф. Радіонова. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. – 176 с.;
- Економіка. 11 клас. Рівень стандарту. Академічний рівень: підручник для загальноосвітніх навчальних закладів / Л. П. Крупська, І. Є. Тимченко, Т. І. Чорна. – Х.: Ранок, 2011. – 192 с.

Згідно з програмою учні виконують сім практичних робіт, чотири з яких перевіряються обов'язково. Для виконання практичних робіт учнів 11-го класу наявні зошити з друкованою основою «Практичні роботи з економіки. Рівень стандарту» (автор Г. О. Горленко; Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2015).

Вивчення економіки на профільному рівні в загальноосвітніх навчальних закладах із поглибленим вивченням економіки викладатиметься у 10-х та 11-х класах (по 105 годин, з яких 90 годин – на вивчення матеріалу, 10 годин – на виконання практичних робіт, 5 годин – резервний час у кожному класі) за підручниками:

- Економіка. 10 клас. Профільний рівень: підручник для загальноосвітніх навчальних закладів / І. Ф. Радіонова, В. В. Радченко. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011;

- Економіка. 11 клас. Профільний рівень: підручник для загальноосвітніх навчальних закладів / І. Ф. Радіонова, В. В. Радченко. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011;

- Економіка. 10 клас. Профільний рівень: підручник для загальноосвітніх навчальних закладів / Л. П. Крупська, І. Є. Тимченко, Т. І. Чорна. – Х.: Ранок, 2011.

- Економіка. 11 клас. Профільний рівень: підручник для загальноосвітніх навчальних закладів / Л. П. Крупська, І. Є. Тимченко, Т. І. Чорна. – Х.: Ранок, 2011.

Додатково до зазначених підручників можна використовувати посібники:

- Горленко Г. О. Економіка (профільний рівень). Тренувальні вправи + Практичні роботи для учнів 10-х класів – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2014;

- Єфремова Л. В., Степаненко Т. О. Усі уроки економіки. 11 клас. I семестр. Профільний рівень. – Харків: Видавнича група «Основа», 2012;

- Горобинська М. В., Єфремова Л. В., Піддубна Л. І. Усі уроки економіки. 11 клас. II семестр. Профільний рівень. – Харків: Видавнича група «Основа», 2012.

Для виконання практичних робіт в 11-му класі є зошит із друкованою основою автора Г.О. Горленко «Економіка, профільний рівень, тренувальні вправи + лабораторні роботи» (Кам'янець-Подільський: видавництво «Аксіома», 2014, 2015).

Допрофільну підготовку у 8-9-х класах здійснюють з метою професійної орієнтації учнів, сприяння вибору ними напряму профільного навчання в старшій школі.

У ході організації допрофільного вивчення економіки у 8-9-х класах за рахунок годин варіативної складової навчального плану рекомендовано вивчати курс економіки за програмою «Основи економіки» (автори Л. М. Кириленко, Л. П. Крупська, І. М. Пархоменко, І. Є. Тимченко) та навчальним посібником "Моя економіка" (автори Л. М. Кириленко, Л. П. Крупська, І. М. Пархоменко, І. Є. Тимченко).

У старшій школі для поглиблення і розширення змісту профільних предметів, а також забезпечення профільної прикладної і початкової професійної спеціалізації навчання пропонуються курси за вибором, які викладаються за рахунок варіативного компонента змісту освіти. Перелік курсів за вибором представлений у методичних рекомендаціях МОН України.

Курс за вибором «Фінансова грамотність»

На сучасному етапі взято курс на докорінні реформи у сфері економіки та фінансів, тому фінансова грамотність стала нагальною потребою сьогодення, здатною об'єктивно, повно та актуально інформувати про механізми сучасного фінансового ринку. Фінансова інформація є актуальною не тільки для

спеціалістів-практиків, але й для кожної людини. Фінансово обізнані люди ефективно планують і використовують власні ресурси, приймають відповідальні раціональні рішення у сфері особистих фінансів, вільно орієнтуються у складних послугах і продуктах, запропонованих фінансовими установами.

Із метою підвищення рівня фінансової грамотності населення запроваджено Проект USAID/FINREP (Проект розвитку фінансового сектора, керівник – Роберт Бонд). Проект передбачає фінансову просвіту шляхом упровадження цілісних програм, зокрема і в загальноосвітніх навчальних закладах. Мета проекту – заохочення громадян до участі в ефективному управлінні власним бюджетом, прийняття впевнених та виважених фінансових рішень відповідно до життєвих обставин.

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі загальноосвітніх навчальних закладів та вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації України на 2012-2019 роки» від 19.07.2012 № 828 навчальні заклади Рівненської області, починаючи з 2013 року, активно долучилися до проведення дослідно-експериментальної роботи «Науково-методичні засади впровадження фінансової грамотності в початково-виховний процес навчальних закладів».

Для забезпечення варіативної складової навчального процесу відповідно до програми реалізації дослідно-експериментальної роботи, науковим керівником, доктором економічних наук, професором Т. С. Смовженко у 2015 році було організовано роботу з розроблення концепції «Формування фінансової грамотності в початковій, основній і старшій школі». Відповідно до концепції було сформовано програмове та навчально-методичне забезпечення курсів предмета «Фінансова грамотність».

Програмове забезпечення передбачає наступність, послідовність та неперервність фінансової освіти учнівської молоді, що знаходить вираження в лінійно-циклічній структурі програм. При цьому зміст кожної програми сформовано таким чином, що вона може бути реалізована залежно від можливостей навчального закладу як окремий самостійний курс, який є пропедевтичним до програми курсу 10-го класу «Фінансова грамотність». Тобто, якщо навчальний заклад має можливість увести курс «Фінансова грамотність», то починати працювати можна, впроваджуючи всі програми одночасно від 2 до 10 класів.

Розроблене навчально-методичне забезпечення містить навчально-методичний посібник для вчителя та робочий зошит для учня.

Навчально-методичні матеріали для вивчення курсу:

- «Фінансова абетка» для учнів 2 класу (лист МОН від 20.05.2015 № 1/11-7119);
- «Фінансова арифметика» для учнів 3 класу (лист МОН від 20.05.2015 № 1/11-7118);
- «Фінансова поведінка» для учнів 4 класу (лист МОН від 20.05.2015 № 1/11-7117);

- «Родинні фінанси» для учнів 5 класу (лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти від 29.05.2015 № 14.1/12-Г-328);
- «Фінансово-грамотний споживач» для учнів 6 класу (лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти від 29.05.2015 № 14.1/12-Г-329);
- «Фінансова культура» для учнів 7 класу (лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти від 29.05.2015 № 14.1/12-Г-330);
- «Прикладні фінанси» для учнів 8 класу (лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти від 29.05.2015 № 14.1/12-Г-331);
- «Економіка & фінанси» для учнів 9 класу (лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти від 29.05.2015 № 14.1/12-Г-332).

Навчально-методичні матеріали для вивчення курсу «Фінансова грамотність» у 10 класі:

- Фінансова грамотність: навч. посібник / за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. – Вид. 2-ге, випр. і допов. – К.: Фенікс, 2014. – 312 с.
- Фінансова грамотність: підручник / за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. – К.: УБС НБУ, 2014. – 322 с.
- Фінансова грамотність: навч. посібник для вчителя / за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. – Вид. 2-ге, випр. і допов. – К., 2014. – 435 с.
- Фінансова грамотність: робочий зошит для учня / за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. – Вид. 2-ге, випр. і допов. – К., 2014. – 115 с.
- Фінансова грамотність: зошит для самостійної роботи / за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. – К.: УБС НБУ, 2014. – 115 с.
- Онлайн-матеріали [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.finrep.kiev.ua>.
- Інтерактивний електронний посібник для учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів «Фінансова грамотність».
- Розроблена програма курсу за вибором «Фінансова грамотність» (35 годин) для 10 класу за формою, запропонованою МОН України.

У 2015-2016 навчальному році розпочали апробацію інтерактивного електронного посібника з курсу «Фінансова грамотність». У 2016-2017 навчальному році апробація буде продовжена. Даний електронний посібник можуть використовувати і вчителі основ економіки, інтегруючи знання з обох курсів. У кожній темі наявна рубрика «Варто пам'ятати», де наведено обов'язкові правила фінансової безпеки, які повинні знати всі.

Рекомендовано брати участь у заходах, що проводять працівники Національного банку України для учнівської молоді і дорослих із метою популяризації фінансової освіти та поглиблення економічних знань: Всеукраїнському тижні фінансової грамотності (перший тиждень листопада); Всесвітньому дні заощаджень (31 жовтня); Всесвітньому тижні грошей (березень); Всесвітньому дні захисту прав споживачів (15 березня).

Із 2013-2014 навчального року введено курс за вибором «Основи податкових знань». Школи області отримали підручники для 9 класу «Основи податкових знань» (авт.: Г. М. Калач, Ю. М. Коваленко, Т. А. Забарна,

О. О. Мискіна, Т. Г. Гільберг. За наявності годин варіативної частини бажано читати такий курс.

У 2016-2017 навчальному році чинними залишаються рекомендації, надруковані в листі Міністерства «Щодо інструктивно-методичних рекомендацій із базових дисциплін» від 01.06.2012 № 1/9-426 (Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки України від 2012 р. № 17-22). Також використовуватимуться рекомендації, що будуть розміщені на веб-сайті МОН України ([www.mon.gov.ua](http://mon.gov.ua)) та веб-сайті Інституту інноваційних технологій (<http://iitzo.gov.ua>).

Перелік посібників, які можуть бути використані при вивченні економіки, постійно оновлюється. Їх можна знайти в щорічному інформаційному збірнику Міністерства освіти і науки України та на офіційному веб-сайті. На допомогу педагогам також пропонуємо інтернет-ресурси: www.consumerinfo.org.ua, www.finrep.kiev.ua, www.ukrstat.gov.ua, www.bank.gov.ua.

Суттєву допомогу в підвищенні свого фахового рівня та у підготовці до уроків економіки вчителям надають журнали «Економіка в школах України», «Географія та економіка в рідній школі» Міністерства освіти і науки України.

Наталія МІНАКОВА,

*методист кабінету виховної роботи, позашкільної освіти,
захисту прав дитини, дисциплін художньо-естетичного циклу
та фізичного виховання Рівненського ОІППО*

РОЛЬ МУЗЕЮ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Події, які переживає сьогодні Україна та українці, засвідчують, що по-перше, проголошена у 1991 році незалежність потребує постійної рефлексії, глибокого розуміння та оцінки того, що відбувається навколо нас, а ще – надійного захисту; по-друге, виклики і загрози сучасності актуалізують необхідність ретельного переосмислення суспільством і науково-педагогічною спільнотою місця та ролі шкільного музею як виховного центру в цьому процесі.

У представлених методичних рекомендаціях хочеться зупинитися на тих пріоритетних напрямках діяльності шкільного музею, які будуть актуальними у **2016-2017 навчальному році**, зокрема: значення шкільного музею у формуванні ключових компетентностей учнів; використання новітніх методів та інтерактивних методик у навчально-виховній діяльності музею; застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у роботі шкільного музею.

Шкільний музей і формування ключових компетентностей учнів

Сучасний етап розвитку України, який визначається новими соціально-економічними умовами, вимагає зміни мети і завдань загальноосвітньої школи у питаннях навчання, виховання та розвитку підростаючого покоління і передбачає оновлення змісту освіти, основою якого повинні стати ключові компетентності. «Основним результатом діяльності освітньої установи повинна стати не система знань, умінь і навичок сама по собі, а набір заявлених державою ключових компетенцій в інтелектуальній, суспільно-політичній, комунікаційній, інформаційній та інших сферах» [1].

У нових умовах суть педагогічного процесу полягає у створенні ситуацій і підтримці дій, які можуть призвести до формування тієї чи іншої компетентності. Фактично педагог повинен створити умови, в яких з'явиться можливість вироблення кожним учнем на рівні розвитку його інтелектуальних та інших здібностей певних компетенцій у процесі реалізації ним власних інтересів і потреб, процесі докладання зусиль і здійснення дій у напрямку поставлених цілей.

Успішна самореалізація особистості, її активна соціалізація – одне з найважливіших завдань навчально-виховного процесу. Широкі можливості для реалізації такого підходу дає позаурочна діяльність учнів у шкільних громадських дитячих організаціях, дитячих об'єднаннях, музейних утвореннях. Шкільний музей поєднує в собі ознаки і функції наукової установи та дитячого громадського об'єднання, яке має величезні можливості освітнього та виховного впливу на підростаюче покоління. Залучення учнів до роботи в шкільному музеї сприяє формуванню і розвитку в них інтелектуально-пізнавальної, соціальної, творчої, інформаційної, комунікативної та інших компетентностей.

Ігрові педагогічні технології на сучасному етапі є найбільш простим і доступним методом ефективного виховання, формування і розвитку компетентностей школярів. Їх дидактична цінність у нових освітніх умовах ґрунтується на ефективному застосуванні, пов'язаному з широкими можливостями для моделювання різних ситуацій і пошуку вирішення різноманітних проблем і завдань. Ігрові методи дають змогу:

- активізувати та спонукати учнів до оволодіння компетентностями, на які спрямовано зміст ігрових прийомів і ситуацій;
- відтворювати і засвоювати соціальний досвід;
- розвивати ініціативність, самостійність і колективну взаємодію учнів.

На думку учнів, основними перевагами застосування ігрової моделі в музейній діяльності є:

- можливість спілкуватися;
- співпраця, партнерство;
- конкуренція, змагання;
- розвиток творчості, прояв здібностей;
- отримання і застосування на практиці нових знань;
- можливість досягнення результату, перемоги, успішного виконання завдання;
- можливість спробувати себе в різних ролях.

Цілепокладання ігрової музейної педагогічної діяльності включає такі напрями:

- *дидактичні*: розширення історико-краєзнавчих і музеєзнавчих знань; реалізація компетентностей у практичній діяльності; розвиток соціальних умінь і навичок;

- *виховні*: виховання самостійності, ініціативи, волі, співпраці, взаємодії; формування громадянських позицій, моральних, естетичних і світоглядних настанов, в яких відображено взаємозв'язок особистих і соціальних цінностей;

- *розвиваючі*: розвиток пізнавальних і психологічних процесів, умінь порівнювати, аналізувати; розвиток рефлексії, вміння знаходити оптимальні рішення; розвиток соціальної відповідальності, пошуково-дослідницьких, комунікативно-мовних творчих та інших основних компетентностей; розвиток мотивації до участі в діяльності патріотичного спрямування;

- *соціалізуючі*: залучення дітей до норм і цінностей суспільства; соціалізація; навчання спілкуванню, комунікативним компетентностям; корекція поведінкових і світоглядних настанов.

Для досягнення ефективного педагогічного результату при плануванні та організації ігрової діяльності в музеї необхідно враховувати вікові, психологічні особливості та потреби учасників діяльності, а також пов'язані з ними особливості вибору ігрових методів.

Освітня ігрова діяльність молодших школярів пов'язана зі створенням ігрового сюжету, ігрових ситуацій, поєднанням гри і вправ, які формують і розвивають необхідні здібності та вміння.

Для учнів підліткового віку найкраще підійдуть командні інтелектуально-творчі конкурси з ігровим сюжетом, рольові та ділові ігри. У роботі зі старшокласниками доцільно застосувати різноманітні модифікації ігор: імітаційних, рольових, ділових тощо.

Незалежно від виду застосовуваної гри важливо дотримуватися таких моментів: забезпечення основних потреб учасників гри; відповідність змісту гри поставленим завданням і передбачуваного результату; підбір якісного дидактичного, наочного і словесного матеріалу; підготовка місця проведення гри.

Таким чином, можна стверджувати, що застосування ігрових методів у діяльності шкільного музею є універсальним засобом для мотивування учнів до навчання й оволодіння основами музеєзнавства, тими компетентностями і морально-патріотичними цінностями, на які націлений зміст педагогічного процесу. Ігрові технології при дотриманні вимог до цілепокладання, умов реалізації, спрямовані на формування певних компетентностей як педагогічного результату, є ефективним педагогічним методом і відповідають вимогам компетентнісного підходу сучасної освіти.

Освітньо-виховний потенціал уроку з використанням музейної педагогіки

Музейна педагогіка передбачає, що освіту та виховання учнів слід здійснювати на музейному матеріалі, який становить загальнолюдські цінності.

На відміну від класно-урочної системи навчання, музей пропонує інші умови, які йому притаманні, зокрема необхідність дотримання музейного етикету, можливість переміщення в часі й просторі. Використання елементів музейної педагогіки одночасно сприяє опануванню учасниками навчально-виховного процесу сучасних технічних засобів навчання, дає поштовх для створення нового змісту навчально-виховної роботи, сприяє підвищенню ефективності навчально-виховного процесу.

Музей має значний освітній потенціал, забезпечуючи відбір подій, фактів завдяки функції документування. Музей здатний впливати емоційно, викликати почуття причетності, адже роль дослідників історії виконують не тільки дорослі, а й діти під керівництвом дорослих.

Музейна педагогіка не має предметних обмежень. Використання на уроках форм, методів та прийомів музейної педагогіки дає можливість:

- *поєднати* емоційні та інтелектуальні впливи на учнів;
- *розкрити* значущість і практичність досліджуваного матеріалу;
- *пояснити* складну тему на простих і наочних прикладах;
- *зробити* доступним для учнів опанування навчального матеріалу за меншого витрачання часу і з більшою ефективністю;
- *організувати* додаткові, факультативні та позакласні заняття, дослідницьку діяльність;
- *залучити* учнів до проектної діяльності;
- *підвищити* якість знань учнів;
- *розвивати* лідерські здібності учнів;
- *формувати* толерантність, що є важливим аспектом у суспільстві.

Принцип навчання «чую – забуваю, бачу – запам'ятовую, роблю – розумію» є прямим свідченням необхідності створення музейного середовища в школі.

Форми, методи, прийоми роботи з учнями на уроці з використанням експонатів шкільних музеїв:

- **Словесні форми**, спрямовані на отримання основної інформації. Використовують на заняттях з історії, літератури, образотворчого мистецтва тощо. Результати, отримані в процесі дослідження, можна застосовувати під час читання спецкурсів та спецсеминарів з історії України, історії української літератури ХХ століття, на уроках історії України та української літератури.

- **Наочні форми** засвоєння навчального матеріалу, які пов'язані з використанням наочного приладдя та технічних засобів. У музеях є безліч дисків, фільмів, відеоматеріалів, які є складовою частиною різних уроків з відповідної тематики. Оформлено пересувні виставки, які можна винести з музею та використати на уроках як наочний матеріал, що містить фонотеку, відеотеку, презентаційні матеріали, цінні експонати.

- **Практичні форми** оволодіння матеріалом на основі вправ, самостійних завдань, практичних робіт. Метод «мандрівка в минуле». Цей метод застосовують переважно в початковій та середній школі, коли діти завдяки музейним експонатам уявляють світ очима людини іншого часу. Можна провести такі уроки в музеї від імені героя події, а також дати завдання учням

підготувати повідомлення з використанням музейних матеріалів, зробити презентацію свого виступу.

- **Метод моделювання** – дозволяє учням провести музейне дослідження за допомогою побудови ситуацій, подій, явищ, історичних процесів, «залучити до роботи» свою пам'ять та уяву.

- **Метод проектів** – являє собою педагогічну систему, яка має певну сукупність взаємопов'язаних засобів і процесів, необхідних для створення організованого й цілеспрямованого педагогічного впливу на формування особистості учня.

Прийоми, що використовуються в музейній педагогіці:

Прийом показу – спрямовує увагу на риси та ознаки предметів, добре підходить для будь-якої вікової групи, оскільки будь-який вік є сприятливим для наочного сприймання інформації. Особливість цього прийому полягає у створенні відповідної атмосфери й тривалості споглядання, привабливості музейних предметів.

Прийом коментування – використовують у тому випадку, якщо експонат демонструють у розвитку або русі. Якщо для учнів молодшого шкільного віку прийом коментування може бути реалізований в ігровій формі – розповідь має містити більше практичної інформації й цікавих фактів, то для старших учнів розповідь має бути сповнена наукової інформації, спеціальних термінів, посилань на різні першоджерела. Прийом коментування доцільно використовувати на експозиції, де «відчувається» розгортання історичних подій, еволюційних процесів.

Прийом руху – за його допомогою пізнають музейний об'єкт і закріплюють знання, при цьому увага акцентується на окремих деталях, наприклад, під час розгляду експозиції народного одягу, де увагу звертають не лише на загальний вигляд конкретного вбрання, а й на особливості вибору тканини, техніку пошиття, що залежить від культури, регіону, історичної епохи, традицій, звичаїв, легенд певної місцевості.

Прийом реконструкції – полягає у відтворенні події або епохи шляхом образної розповіді, за допомогою якої учитель робить слухача ніби дійовою особою якоїсь події, ситуації.

Прийом локалізації подій – характеризується особливо сильним емоційним впливом, що полягає у «прив'язуванні» певної історичної події до певного місця. Наприклад, аналізуючи мистецький твір, можна звернути увагу на те, що він був створений людиною, яка проживала в цьому місті, будинку, що саме вона зробила вагомий внесок у культурний та освітній розвиток міста. Крім цього, можна акцентувати увагу й на тому, що цей предмет використовували відомі люди, а також показати вплив певної події чи предмета на історію міста, країни.

Прийом порівняння – полягає у зіставленні різних ознак одного й того ж експоната або різних об'єктів між собою. Порівнювати можна ознаки та особливості певних предметів у різних історичні епохи, вираження схожих почуттів різними авторами в різних експонатах.

Прийом цитування – дозволяє загострити інтерес слухачів на якомусь факті, події, явищі, надає більшої авторитетності висловлюванням педагога. Прийом буде більш ефективним для учнів середнього й старшого шкільного віку, адже потребує аналізу більшої кількості фактів. Тож учитель повинен постійно підкріплювати свою розповідь конкретними фактами, що відповідають дійсності та можуть бути перевірені. Музеї із задоволенням надають цю інформацію.

Обираючи будь-який із прийомів музейної педагогіки, слід урахувати індивідуальні особливості класу, відповідно подавати матеріал, а також звертати увагу на умови проведення уроку та його атмосферу.

Батьки нерідко запитують в дитини: «Тобі було цікаво на уроці?» Цю цікавість формує творчий учитель, який перетворює свій урок на казку, фантазію, сюрприз тощо. Саме нетрадиційні уроки, у ході яких переважає інтерес і зацікавленість, зазвичай подобаються дітям.

Нетрадиційні форми уроків із залученням музейної педагогіки:

- *інтегровані* уроки, засновані на міжпредметних зв'язках;
- *уроки-конкурси, турніри, вікторини;*
- *урок-дослідження, консиліум, презентація, винахідництво, аналіз першоджерел, коментар, «мозковий штурм», репортаж;*
- *уроки мудрості, мужності, любові,;*
- *уроки з використанням фантазії: урок-казка, урок-сюрприз;*
- *уроки комунікативної спрямованості: усні журнали, діалоги, роздуми, диспути, прес-конференції, репортажі, лекції, семінари;*
- *уроки театралізовані;*
- *уроки-подорожі, уроки пошуку, розвідки, уроки-експедиції, дослідження, розслідування;*
- *уроки — ділові ігри, рольові ігри, дидактичні ігри.*

Як ілюстрацію використання різних методик у музейному просторі можна навести приклади інтерактивної взаємодії в музеї з учнями молодшого, середнього та старшого шкільного віку. Першим таким прикладом може бути використання методики ТРВЗ (теорії розв'язання винахідницьких завдань), що дозволяє навчити дітей молодшого шкільного віку складати усні або письмові розповіді на основі картин.

Дана методика розкриває послідовність різноманітних форм спільної роботи, які вчитель може «наповнювати» різноманітним змістом, виходячи із конкретних можливостей свого класу, з огляду на програмні вимоги і індивідуально-вікові особливості учнів. В ході її реалізації учням надається можливість складати певні типи оповідань на основі картини: від звичайних оповідань-фіксацій, описів конкретного об'єкта, складання римованих текстів за змістом картини до фантастичних оповідань, оповідання від імені зображеного об'єкта, казки за мотивами зображень на картині. Використовуючи прийоми «полювання за подробицями», «знайди помилку», «слухання», «особиста аналогія», «підзорна труба», вчитель зосереджує увагу дітей на деталях картини, і просить їх інтерпретувати побачене: висловити свої почуття, скласти розповідь-фантазію, казку.

Крім того, можлива ще й така інтерпретація:

- *метод одного експоната* – дозволяє акцентувати увагу на найбільш значущому, особливому, оригінальному експонаті протягом усього музейного заняття, а також використовувати його в якості символу, образу певної теми;

- *метод двох експонатів* – передбачає постійне порівняння і проведення паралелей між двома музейними пам'ятками, використання прийомів контрасту і «дзеркала», різноманітних припущень;

- *метод трьох експонатів* – дає можливість логічного комбінування музейного заняття на основі переходу від вступу (перший експонат) до основної (другий експонат) і заключної частини (третій експонат), при цьому акцент робиться на історії процесу, зміни, обумовлених причинно-наслідковими зв'язками, можливості доповнення інформації;

- *метод чотирьох експонатів* – визначає умови для ефективної роботи в мікрогрупах у ході порівняння, узагальнення, пошуку етапів в історичній ретроспективі, подібності та відмінності, загальних тенденцій у різних музейних цінностях на основі творчої взаємодії в інтерактивній музейному середовищі;

- *метод п'яти експонатів* – сприяє повноцінному використанню музейного простору в ході пошукової та дослідницької діяльності різного рівня інтерактивності для більш глибокого розуміння змісту музейної експозиції, створення нових моделей комунікації, виявлення різних кількісних і якісних характеристик досліджуваної теми;

- *множинний метод* – орієнтований на швидке занурення в музейне середовище шляхом широкого використання різноманітних прийомів, спілкування в ході роботи з великою кількістю експонатів.

У ході інтерактивної музейно-педагогічної діяльності активно формуються особистісні якості вихованців, їх вміння говорити та презентувати себе.

Успіхи виховної діяльності на уроці пов'язані насамперед із тим, наскільки педагог володіє вміннями розвивати й підтримувати пізнавальні інтереси дітей на основі отриманих знань за допомогою музейної педагогіки, поєднувати в процесі навчання освітні та виховні цілі уроку: виховання громадянина, патріота, гуманіста; виховання культури праці, сумлінного ставлення до матеріальних і духовних цінностей, до історичних подій, краєзнавства, природи; формування свідомості, значущості плідної праці людини; усвідомлення громадського обов'язку тощо.

Кожен обраний метод, прийом сприяє кращому засвоєнню знань учнями та збагаченню їхнього чуттєвого досвіду. Від цього залежить, насамперед, ефективність самого уроку, а отже, і розвиток особистісної та пізнавальної сфер учнів.

Виховна робота

Шкільний музей – це скарбниця моральних і духовних здобутків народу, невмирущих традицій предків, має унікальні можливості впливу на особистість та формування її національного світогляду, духовності.

Кожен музей, створений при освітньому навчальному закладі, покликаний сприяти реалізації патріотичного, гендерного, сімейно-родинного, естетичного,

морального, правового виховання; формуванню громадянсько-патріотичних якостей, розширенню кругозору та вихованню пізнавальних інтересів і здібностей, оволодінню учнями навичками пошуково-дослідницької діяльності. Формування і розвиток патріотизму – це державне завдання освітніх установ, соціальне замовлення суспільства.

Виховна функція музею полягає в тому, що він створює особливе унікальне середовище для формування особистості з активною громадянською позицією. Ефективне використання цього середовища є засобом виховання учнів на засадах високої моральності, патріотизму, громадянської самосвідомості.

Використовуючи виховний потенціал музею, позакласна робота має на меті створення умов для залучення учнів до пошукової, науково-дослідницької, краєзнавчої, художньо-творчої діяльності та поєднує масові, групові та індивідуальні форми роботи.

До *масових форм роботи* відносять проведення конференцій, лекцій, конкурсів, театралізованих свят, виставок творчих робіт тощо; до *групових* – робота в шкільному музеї, музейному товаристві, гуртку, проведення тематичних диспутів; до *індивідуальних* – пошукові, творчі завдання, самостійна робота в музеї тощо.

Із метою організації патріотичного виховання учнівської молоді в музеях загальноосвітніх навчальних закладів рекомендуємо проводити:

- лекції, бесіди («Я – громадянин-патріот незалежної держави України», «Пам'яті вдячні нащадки», «Моя рідна Україна», «Моя земля – земля моїх предків «Народні символи» тощо);

- семінари, «круглі столи», конференції («У пам'яті світ врятований», «Люблю я свій народ – ціную його звичаї»);

- уроки пам'яті («Їх славні імена в літописі Другої світової», «Зростаємо громадянами-патріотами землі, що Україною зветься», «Наша вулиця носить ім'я героя війни», «Бойові нагороди воїнів, полководців, які визволяли Україну від нацистів»);

- екскурсії до музеїв військових частин, установ, підприємств, вищих навчальних закладів;

- пошукову роботу; акції з метою упорядкування меморіальних комплексів, пам'ятників, братських могил, інших поховань захисників Вітчизни; години спілкування («Я – громадянин і патріот держави», «Я – українець!», «Можна все на світі вибирати синові, вибрати не можна тільки Батьківщину!»);

- поповнювати музеї ЗНЗ матеріалами про Героїв Небесної сотні, Революцію гідності, загиблих на Майдані, у збройних сутичках на сході України;

- організувати видання буклетів, присвячених видатним особистостям Рівненщини; проведення зустрічей із ветеранами Другої світової війни, воїнами-афганцями, учасниками АТО;

- запровадити проведення шкільного турніру юних знавців мистецького краєзнавства регіону; в рамках проведення музейних гостин організовувати творчі зустрічі з композиторами, виконавцями, лауреатами обласних, всеукраїнських, міжнародних вокальних, інструментальних конкурсів краю і України та ін.

Запропоновані виховні заходи мають стати поштовхом до подальшої роботи з об'єднання учнів, педагогів, батьків довкола спільної цінності – територіальної цілісності держави, згуртованості суспільства, розв'язання проблем шляхом діалогу, пошуку загальнонаціонального консенсусу.

Методичним службам районів, міст варто систематизувати роботу щодо діяльності шкільних музеїв. Зокрема, **рекомендуємо** створити на сайтах методкабінетів рубрики, присвячені діяльності шкільних музеїв району, міста та розмістити в них:

- нормативні й інструктивно-методичні документи щодо діяльності шкільних музеїв;
 - матеріали науково-практичних семінарів із музейно-педагогічної тематики;
 - конспекти музейних уроків, сценарії, кращі екскурсії;
 - матеріали вивченого педагогічного досвіду кращих керівників шкільних музеїв;
 - методичні рекомендації щодо діяльності шкільних музеїв;
 - діяльність консультпунктів, базових закладів освіти з музейної педагогіки з різноманітних тем (наприклад, «Шкільний музей як центр національно-патріотичного виховання учнівської молоді», «Організація краєзнавчої роботи в загальноосвітньому навчальному закладі» та ін.).
- Також рекомендуємо широко висвітлювати в ЗМІ діяльність шкільних музеїв, результати їх пошукової, проектної діяльності; створювати умови для успішного розвитку музейного простору навчального закладу (створення музеїв).

Використання ІКТ в музейному просторі

Особливість шкільного музею полягає ще й в тому, що тут діють інформаційні та виховні потоки одночасно. Музей не просто транслює інформацію, а впливає, перш за все, на почуття учнів, що спонукає їх до самостійного творчого пошуку.

Сьогодні музей в сучасній школі повинен являти собою інтегроване інформаційне освітнє середовище, де стають можливими нові форми в організації пізнавальної та комунікативної діяльності учнів, що поєднують традиційні та інноваційні форми і способи взаємин з учнями.

Сучасні інформаційні технології, що увійшли в освітній простір, і роль музею як інформаційного та комунікаційного підрозділу освітньої установи актуалізують новий рівень роботи з інформацією. Традиційні напрямки діяльності шкільного музею – пошукова, фондова, екскурсійно-лекторська, експозиційна, та ін.

Сучасні школярі добре знайомі з можливостями комп'ютерних технологій програмного забезпечення, термінологією, засобами віртуальної комунікації.

Формується екранний тип культури і нова естетика, в основі якої лежить відеоряд. Одним з факторів, що активізує пізнавальну, дослідницьку роботу учнів в музеї, є сам процес використання ними нових технологій, зокрема створення електронних матеріалів на комп'ютері або участь у телекомунікаційному проекті.

У зв'язку з цим актуальним є зміна форм роботи шкільного музею в організації пізнавальної та комунікативної діяльності учнів, а саме:

- 1) створення на базі шкільного музею інформаційно-комунікаційного підрозділу освітньої установи;
- 2) інтеграція інформаційних і педагогічних технологій музейної педагогіки.

Таким чином, інформаційна освітнє середовище шкільного музею може включати:

- електронні бази даних фондів музею, опис музейних предметів;
- електронні бібліотеки на основі фондів музею;
- колекції аудіо- і відео записів;
- колекції фотографій;
- електронні каталоги;
- електронні експозиції, виставки;
- колекція презентацій за матеріалами музею;
- сайт музею (віртуальний музей).

Застосування мережі Інтернет і мультимедійних технологій в музейно-педагогічному процесі визначає такі підходи:

- культурологічний – розкриває місце музею, освіти і новітніх технологій в сучасній культурі;
- музейний – розкриває тенденції розвитку музею і його внутрішні потреби в освітній діяльності та новітніх технологіях;
- профільно-науковий – розкриває специфіку освітніх завдань і роль новітніх технологій, виходячи з логіки наукового знання, представленого в музеї даного профілю;
- технологічний – розкриває можливості застосування новітніх технологій в музейно-педагогічному процесі;
- музейно-педагогічний – інтегрує відповідно до цілей і методики музейної педагогіки висновки, які отримані в результаті аналізу ситуації на основі зазначених вище підходів.

Мережевому простору властивий дух постійного оновлення, нескінченних змін, удосконалення. Музейні цінності, що представляють період свого створення і звернені до вічності, повинні знайти оптимальне поєднання і мають бути розкриті в музейно-педагогічному процесі. Це – один зі шляхів досягнення нерозривного зв'язку спадщини з сучасністю в умовах домінування в суспільстві установки на інновації та креативність.

Таким чином, застосування новітніх технологій в музейно-педагогічному процесі:

- 1) підсилює позитивний вплив музею на соціум, сприяє взаєморозумінню представників різних етнокультурних традицій, релігійних і етичних концепцій, соціальних верств суспільства, залучаючи їх до культурних цінностей;
- 2) робить своєрідність музейного середовища доступним для широкої аудиторії, спонукає до його обговорення та співставлення з іншими явищами;
- 3) надає особистості нові можливості для саморозвитку та самовдосконалення;

- 4) примножує комунікативні ресурси музейно-педагогічного процесу;
- 5) дозволяє більш адекватно враховувати психологічні особливості підлітків, юнацтва та молоді, що формуються в умовах культури перехідного віку, а також актуалізує ідеї гуманної педагогіки;
- 6) стає основою розширення освітньої діяльності музею, побудови системи дистанційної і очно-заочної музейної освіти.

Розвиток інформаційного освітнього середовища музею сприяє переходу до нової якості освіти і виховання, до нових механізмів впливу на людину. Інформаційні технології дозволяють залучати учнів до музею, викликають інтерес до різноманітних галузей знань, до вивчення історії своєї країни, допомагають виховувати в учнів почуття поваги до справ наших сучасників, гордості за успіхи і досягнення земляків.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Вайнберг Т. Б. Музейна педагогіка – перспективний напрям у сучасній системі національної освіти / Т. Б. Вайнберг, С. Я. Хавіна // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2014. – № 2. – С. 2–7.
2. Волинський музейний вісник : наук. збірник. Музейна педагогіка : теорія і практика. – Луцьк, 2013. – Вип. 5. – С. 50–53.
3. Гайда Л. До проблем методичної роботи з керівниками музеїв при навчальних закладах / Л. Гайда // Історія України. – 2010. – № 21. – 14 с.
4. Караманов О. Школа і музей: працюємо разом / О. Караманов // Взаємодія музею і школи. – 2009. – № 2. – С. 49–53.
5. Караманов О. Розвиток пізнавальної активності учнів засобами музейної педагогіки / О. Караманов // Рідна школа. – 2008. – № 1–2. – С. 57–58.
6. Кравченко С. Виховний потенціал музейної педагогіки / С. Кравченко // Соціальний педагог. – 2013. – № 10. – С. 27–30.
7. Медведева Е. Б. Музейная педагогика как новая научная дисциплина / Е. Б. Медведева, М. Ю. Юхневич // Культурно-образовательная деятельность музеев. – Москва, 1997. – С. 2–6.
8. Мельничук Л. С. Місце шкільних музеїв в освітньому просторі району / Л. С. Мельничук // Виховна робота в школі. – 2015. – № 11. – С. 4–5.
9. Мінакова Н. Г. Шкільний музей : виховання історією / Н. Мінакова // Шкільний світ. – 2013. – № 7 (лютий). – С. 7–8.
10. Музейна педагогіка для розвитку інтелекту / підгот. О. Власенко // Директор школи. – 2015. – № 2 (січень) – С. 6–10.
11. Панченко А. Музейна педагогіка: упровадження її елементів у реалізацію завдань сучасної школи / А. Панченко, І. Вінтовкіна // Директор школи. – 2015. – № 2 (січень). – С. 42–46.

12. Петрічко І. Музейна справа у закладі освіти як фактор особистісно зорієнтованого розвитку і навчання підростаючого покоління / І. Петрічко // Початкова школа. – 2015. – № 6. – С. 51–52.

13. Хорькова Л. Музейна педагогіка й учнівська компетентність / Л. Хорькова // Директор школи. – 2015. – № 15-16 (серпень). – С. 53–54.

14. Шавалда Л. Музейна педагогіка: від традицій співпраці до використання нових педагогічних технологій / Л. Шавалда // Рідна школа. – 2014. – № 12. – С. 52–56.

15. Щербак Д. Розвиток музейної педагогіки / Д. Щербак // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2010. – № 20. – 29 с.

16. Юхневич М. Ю. Музейная педагогика за рубежом : работа музеев с детской аудиторией [Электронный ресурс] / М. Ю. Юхневич. – Режим доступа : <http://www.museum.ru/future/imp/edu/child3.htm>.

Микола ПІДДУБНИЙ,
*методист кабінету суспільно-гуманітарних предметів
Рівненського ОІППО*

**МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ
ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ
З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ
В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОБЛАСТІ
В 2016 – 2017 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ**

Вивчення української мови та літератури у 2016 – 2017 навчальному році буде здійснюватися за такими навчальними програмами (з урахуванням змін, внесених у 2015 та в 2016 роках):

Українська мова

- У 5 – 8 класах – за навчальною програмою: Українська мова. 5 – 9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013 (зі змінами, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 29.05.2015 № 585).

- У 9-х класах загальноосвітніх навчальних закладів – за програмою: Українська мова. 5 – 12 класи. – К.: Ірпінь: Перун, 2005 (зі змінами, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 29.05.2015 № 585).

- У 10 – 11 класах – за програмами, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 28.10.2010 № 1021 (рівень стандарту; зі змінами, що будуть внесені у 2016 році).

Українська література

- У 5 – 8 класах – за навчальною програмою: Українська література.

5 – 9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: Освіта, 2013 (зі змінами, затвердженими наказами Міністерства освіти і науки України від 04.08.2014 № 895 та від 29.05.2015 № 585).

- У 9-х класах – за програмою: Українська література. 5 – 12 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: Ірпінь: Перун, 2005 (зі змінами, затвердженими наказом Міністерства від 29.05.2015 № 585).

- У 10 – 11 класах загальноосвітніх навчальних закладів – за програмами, затвердженими наказом Міністерства від 28.10.2010 № 1021 (рівень стандарту та академічний рівень; зі змінами, що будуть затверджені у 2016 році).

Акцентуємо увагу на змінах, які відбулися у 2016 році в програмах для 8-го класу (остаточний варіант змін див. у рекомендаціях МОН України).

Українська мова (зміни)

1. Мовленнєва змістова лінія, підрозділ "Відтворення тексту":

а) тему «Вибірковий переказ розповідного тексту з елементами опису пам'яток історії й культури в науковому стилі» (усно) змінено на «Вибірковий переказ розповідного тексту з елементами опису пам'яток історії й культури в художньому стилі» (усно);

б) тему "Вибірковий переказ розповідного тексту з елементами опису пам'яток історії й культури в публіцистичному стилі" (письмово) змінено на "Докладний переказ розповідного тексту з елементами опису пам'яток історії й культури в публіцистичному стилі" (письмово);

в) вилучено теми "Стислий переказ розповідного тексту з елементами опису місцевості в художньому стилі" (усно), "Докладний переказ тексту художнього стилю із творчим завданням" (письмово).

2. Мовленнєва змістова лінія, підрозділ "Створення власних висловлень": вилучено "Твір-оповідання на основі почутого (з обрамленням)".

3. Мовна змістова лінія:

а) із розділу "Повторення та узагальнення вивченого" вилучено матеріал на повторення про словосполучення й речення; члени речення (також однорідні); звертання; вставні слова, просте й складне речення; пряма мова й діалог;

б) із розділу "Синтаксис. Пунктуація" (підрозділ "Словосполучення. Речення", вилучено "Види речень за метою висловлювання й емоційним забарвленням (повторення)", "Речення поширені та непоширені";

в) у всіх розділах програми для 8-го класу в рубриці "Внутрішньопредметні зв'язки" вилучено підпункти "Лексикологія. Фразеологія", "Текст (риторичний аспект)";

г) додано години на повторення тем "Лексикологія. Фразеологія. Морфологія. Основні правила правопису (за вибором учителя)";

г) із розділу "Синтаксис. Пунктуація", зокрема з підрозділу "Словосполучення. Речення", перенесено теми: "Порядок слів у реченні. Логічний наголос", "Речення двоскладні й односкладні" до підрозділу "Просте речення", де й розглядається будова простого речення, види;

д) знято 2 год. із теми "Речення зі звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями)" і додано до теми "Речення з відокремленими членами".

Українська література (зміни)

8 клас

1. Вилучено з програми поезію Лесі Українки "Ви щасливі, пречистії зорі", твори В. Самійленка, Остапа Вишні, повість О. Бердника "Хто зважиться – вогняним наречеться".

2. Уведено в програму твір В. Дрозда "Білий кінь Шептало", повість Ю. Винничука "Місце для дракона".

3. Вилучено літературознавчі поняття: "силабо-тонічне віршування", "трискладові віршові розміри", "асоціативні образи", "літературний характер", "психологізм".

9 клас

1. Вилучено з програми твори: баладу "Бондарівна", Притчу про сіяча, трактат Г. Сковороди "Вступні двері до християнської добронравності", повість Г. Квітки-Основ'яненка "Конотопська відьма", поезію М. Костомарова "Соловейко", поему Т. Шевченка "Великий льох", поетичні твори П. Куліша ("До рідного народу", "Троє схотінок", "Заворожена криниця"), літературу ХХ століття.

2. Додано вірш Т. Шевченка "Заповіт".

3. Оповідання Марка Вовчка "Максим Гримач" замінено на повість "Інститутка".

4. Вилучено літературознавчі поняття: "силабо-тонічне віршування", "літературний напрям", "течія", "психологізм у літературі", "роман-хроніка".

Кількість фронтальних та індивідуальних видів контрольних робіт з української мови і літератури в загальноосвітніх навчальних закладах з українською мовою навчання залишається незмінною. Чинними залишаються вимоги до ведення та перевірки зошитів, оцінювання навчальних досягнень школярів, ведення класних журналів.

Наголошуємо на праві вибору вчителем відведення місця для колонок індивідуального контролю – на початку семестру чи в певній темі. Це залежить найперше від кількості учнів у класі: за невеликої їх кількості доцільно відвести таку колонку в одній із тем, що вивчаються в семестрі; якщо ж учитель не встигає здійснити контроль під час вивчення теми, колонка відводиться на початку семестру.

Щоб навчання української мови й літератури відповідало сучасним реаліям і вимогам, потрібно враховувати переорієнтацію освіти на новий вимір, будувати його на основі нових підходів – компетентнісного, особистісно орієнтованого та діяльнісного, які задекларовані в Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти.

Компетентнісний підхід скеровує навчально-виховний процес на формування в учнів ключових і предметних компетентностей. На уроках це простежується у:

1. Спрямуванні уваги учня на усвідомленні себе як мовця/читача, важливості умінь керувати мовленнєвим/читацьким саморозвитком.

2. Формуванні вмінь цілевизначення і планування, наявності навчального маршруту, запитань і завдань для рефлексії навчальних досягнень, критеріїв оцінювання результативності їх.

3. Наявності різнорівневих завдань, зокрема й компетентнісно зорієнтованих:

а) для формування предметних компетентностей:

– мовних: мовленнєвої, мовної, соціокультурної, діяльнісної;

– літературних: емоційно-ціннісної, літературознавчої, загальнокультурної, компаративної, читацької;

б) для формування ключових компетентностей: інформаційно-комунікаційної, комунікативної, загальнокультурної, самоорганізації;

в) звернення до різноманітних джерел інформації, проектних технологій.

Особистісно орієнтований підхід покликаний забезпечувати всебічний розвиток і саморозвиток учня як суб'єкта пізнання і навчальної діяльності з урахуванням його пріоритетів і здібностей. Це передбачає:

1. Спрямування уваги учня на усвідомлення себе як особистості, потреби в самотворенні.

2. Наявність запитань і завдань:

– для створення ситуації успіху, вибору, прояву особистісних якостей;

– для роботи із суб'єктивним досвідом, задіяння обох півкуль головного мозку, провідних каналів інформації;

– формування ціннісних ставлень.

Діяльнісний підхід спрямовує навчально-виховний процес на опанування учнями різних видів діяльності, в яких вони здобувають знання, набувають умінь і навичок, досвіду взаємодії з іншими людьми, із суспільством і світом. Реалізується за умов:

1. Настанови на самостійну роботу з навчальним матеріалом.

2. Дотримання принципу первинності учнівської продукції.

3. Наявності завдань для самостійної і парної (групової) роботи.

4. Наявності завдань на формування умінь працювати з інформацією.

5. Звернення до інтерактивних прийомів, методів, видів робіт.

У *навчанні мови* недостатньо засвоїти пріоритетність мовленнєвого розвитку над мовною теорією, на уроці важливо вміти організувати мовленнєву діяльність школярів під час виконання ними кожного виду роботи. Лише систематичні вправлення в усіх видах мовленнєвої діяльності – аудіюванні, говорінні, читанні, письмі – у поєднанні з внутрішньою потребою сприятимуть виробленню звички вдосконалювати себе як мовця. Фрагментарність, періодичність у цій справі створюють лише ілюзію навченості, заспокоюють психологічно.

Учитель і учень як суб'єкти навчального процесу мають усвідомлювати, що засвоєння мовної й мовленнєвої змістових ліній, в яких закладено відомості

про мову й мовлення, – не самоціль у навчанні мови. Вони лише надають “будівельний матеріал” для створення учнями власного мовленнєвого продукту – висловлень (текстів). Поєднуючись у тексті й виконуючи властиву кожній функцію, забезпечують текстоцентризм у вивченні мови.

Саме на основі й довкола тексту вибудовується важлива частина роботи на уроці, в процесі якої реалізуються важливі функції тексту: інформаційно-пізнавальна, освітня, світоглядно-виховна, розвивальна, а також комунікативна цінність і методична доцільність. Робота з текстом не має на меті вичерпно обговорити всі порушені в ньому проблеми, як помилково вважають окремі вчителі. Достатньо акцентувати увагу на двох-трьох запитаннях за змістом, які акумулюють смисл тексту. Далі текст слугує взірцем гарного мовлення – засобом розвитку вмінь використовувати мовні засоби не тільки для запам’ятовування схем, моделей слів, словосполучень, речень, а й розуміння закономірностей їх функціонування в тексті, тобто в контексті мовлення, де добре видно, як взаємодіють мовні одиниці у процесі комунікації, яка їх роль у вираженні думки.

Із найвищим, найяскравішим виявом мовлення учні зустрічаються в художньому тексті, де слово переливається всіма барвами, висвічує всіма гранями, набуває здатності виражати естетичну функцію, виступає в такій ролі, до якої його може спонукати тільки справжній митець, майстер і цінитель його — письменник. Саме в художньому тексті діти зустрічаються зі словом-образом, запам’ятовують його, вчаться застосовувати у власних текстах.

Пов’язані з текстом аспектно-мовні завдання, усні й письмові вправи аналітичного, конструктивного і творчого характеру забезпечать засвоєння учнями знань, розвиток відповідних умінь і навичок, здатності застосовувати їх практично в новій ситуації. Система завдань на основі тексту дасть змогу принагідно повторювати вивчений раніше граматичний і правописний матеріал.

У *навчанні літератури* актуальним є завдання сформулювати у молодій людини органічну потребу в читанні художньої літератури, щоб вибудувати систему читацьких смаків особистості на все життя, сприяти її піднесенню в духовному розвитку.

В умовах реалізації сучасних підходів до навчання (діяльнісного, особистісно зорієнтованого і компетентнісного) нагальною є потреба усвідомлення кожним учителем завдань вивчення літератури на прикладі конкретного твору. І характеристика образу, й аналіз художньої вартості твору, й розгляд актуальних проблем, порушених автором, – усі ці складники аналізу твору як окремі уроки в даному випадку не є самоціллю, а мають підпорядковуватися вищій меті – формуванню предметних компетентностей, найперше читацької як основи особистісного і читацького саморозвитку.

Важливим є розуміння сутності поняття “компетентний читач” та визначення завдань щодо формування читацьких умінь.

“Компетентний учень-читач любить читати й одержує від читання естетичну насолоду; має художній смак, сформоване критичне мислення, розвинену уяву, емпатію, образне мислення і мовлення; розглядає художній твір у єдності змісту (“Про що?”) і форми (“Як?”); здатний налагодити діалогічну

взаємодію з текстом; готовий до інтерпретації авторського задуму і творення власних смислів на основі власного читацького і життєвого досвіду; є суб'єктом читацької діяльності, читацького й особистісного розвитку; має сформовану систему загальнолюдських і національних цінностей" (А. Фасоля).

Відтак для становлення компетентного учня-читача пріоритетними стають завдання з формування вмінь:

1) самостійно здобувати знання як основу здатності до самоорганізації і самотворення себе як особистості і як читача;

2) читати художній твір, тобто розуміти текст і підтекст шляхом діалогічної взаємодії з автором, персонажами, собою;

3) інтерпретувати авторський задум на основі власного читацького й життєвого досвіду;

4) бачити порушені у творах морально-етичні проблеми, мати власну думку щодо їх трактування, враховувати альтернативні погляди;

5) організовувати навчальну діяльність загалом і читацьку зокрема: визначати цілі, планувати, здійснювати читацьку діяльність, рефлексувати й оцінювати її;

6) керувати своїм особистісним і читацьким саморозвитком, вибудовувати індивідуальну програму: яких умінь набути? як? чи відповідає досягнутий результат запланованому? що є запорукою успіху (причиною невдач)?

7) бути готовим постійно навчатися, змінюватися і пристосовуватися.

Про сформованість читацької компетентності свідчать такі показники:

а) учні розуміють прочитаний твір, розмірковують над його змістом;

б) аналізують, критично оцінюють та узагальнюють, висловлюють власну думку, роблять висновки;

в) використовують читання як засіб здобуття нових знань.

Формування читацьких умінь не може відбуватися тільки на основі програмових творів. Сучасний учень стикається з найрізноманітнішою культурною інформацією, отриманою з мас-медіа, мережі Інтернет, яка з великою силою впливає на читацькі інтереси. Тому завдання вчителя полягає і в тому, щоб одночасно вчити працювати з інформаційними ресурсами, вміти віднайти серед різноманіття матеріалу потрібні джерела. Такі навички учні мають здобувати в процесі самостійної роботи на уроці та при підготовці до занять у домашніх умовах: створенні презентацій, відеороликів, навчальних проектів тощо.

Успіх у навчанні мови та літератури значною мірою залежить від рівня професійної компетентності вчителя. Щоб відповідати вимогам часу, педагог має працювати у форматі творчих пошуків шляхом інтеграції традиційних та інноваційних технологій навчання, черпати знання з різноманітних джерел. У цьому плані радимо звернути увагу на передплату та використання в процесі підготовки до уроків *електронних варіантів* періодичних фахових видань, зокрема журналів "Дивослово", "Українська мова і література в школі" та ін. Це значно дешевше і більш практично.

Методична скарбничка вчителів-україністів у 2015 – 2016 навчальному році поповнилася досвідами роботи словесників, яким у процесі атестації встановлено педагогічне звання "вчитель-методист". У цьому плані заслуговують на увагу дослідження вчителів-методистів:

Баковчук Ольги Василівни, Дубенський коледж РДГУ (dpkrdgu@gmail.com), "Кіномистецтво на уроках української літератури";

Вітковської Оксани Павлівни, Рівненський навчально-виховний комплекс I - III ступенів № 12 (rivne.nvk12@ukr.net), "Інтерактивні технології навчання як засіб розвитку творчих здібностей учнів на уроках української мови";

Посільської Оксани Йосипівни, Мирогощанська загальноосвітня школа I - III ступенів Дубенської районної ради (dubno_osvita26@ukr.net), "Сучасний підхід до використання потенціалу музейної педагогіки на уроках словесності";

Коверзньої Людмили Ростиславівни, Рівненська загальноосвітня школа I - III ступенів № 27 Рівненської міської ради (Scool27_rivne@ukr.net), "Формування комунікативної компетентності учнів на уроках української мови і літератури";

Котяш Лариси Опанасівни, Залузький навчально-виховний комплекс "Загальноосвітня школа I - III ступенів – дошкільний навчальний заклад" Дубровицької районної ради (Zaluzhya@ukr.net), "Орієнтація на загальнолюдські цінності у процесі вивчення української мови і літератури як "інструмент" розв'язання життєвих проблем";

Котяша Олександра Івановича, Залузький навчально-виховний комплекс "Загальноосвітня школа I - III ступенів – дошкільний навчальний заклад" Дубровицької районної ради (kotiaash@ukr.net), "Компаративний аналіз художнього твору в контексті української та світової літератур";

Сметаніної Світлани Василівни, Рівненська загальноосвітня школа I - III ступенів № 27 Рівненської міської ради (Scool27_rivne@ukr.net), "Мотиваційно-діяльнісний аспект формування мовної особистості учнів на основі акмеологічного підходу на уроках української мови і літератури";

Стасюк Світлани Яронівни, Рівненська загальноосвітня школа I - III ступенів № 8 Рівненської міської ради (School8-Rivne@ukr.net), "Особистісно зорієнтований урок української літератури";

Тетєнєвої Жанни Володимирівни, Кузнецовська загальноосвітня школа I - III ступенів № 1 (kuzn_schl@meta.ua), "Використання інформаційних технологій на уроках української мови і літератури";

Трачук Тетяни Сергіївни, Рівненська загальноосвітня школа I - III ступенів № 13 Рівненської міської ради (13_school_rivne@ukr.net), "Створення психолого-педагогічних умов для розвитку креативного мислення учнів на уроках української мови та літератури";

Янчевської Ольги Олександрівни, Рівненський навчально-виховний комплекс № 2 "Школа-Ліцей" Рівненської міської ради (School2.rivne@i.ua), "Формування на уроках української мови і літератури філософського та екологічного світогляду учнів як передумова щасливого існування цілісної духовної особистості";

Ярош Тамари Олександрівни, Рівненський навчально-виховний комплекс № 2 "Школа-Ліцей" Рівненської міської ради (School2.rivne@i.ua), "Формування мовної особистості школяра засобами риторики".

Результати **зовнішнього незалежного оцінювання** навчальних досягнень учнів з української мови і літератури в минулому навчальному році спричиняють увагу до методики формування в школярів навичок виконання тестових завдань. Вивчення питання в окремих ЗНЗ області дозволяє виокремити недостатню увагу з боку вчителів до підготовки школярів як одну з причин низьких результатів ЗНО. З метою більш якісної підготовки одинадцятикласників радимо проводити комплекс заходів, зокрема:

- подбати про забезпечення учнів навчальними посібниками та підручниками;
- максимально уможливити доступ до мережі Інтернет;
- спланувати повторення матеріалу програми ЗНО під час уроків у процесі засвоєння навчальних тем;
- при контролі рівня навчальних досягнень передбачати завдання у форматі ЗНО;
- надавати школярам консультаційну допомогу в післяурочний час;
- ширше залучати школярів до участі в конкурсах та олімпіадах, мовознавчих та літературознавчих іграх, у процесі яких перевіряються не лише знання, а й формуються вміння використовувати засвоєну інформацію в незвичних умовах, працювати у визначених часових межах;
- більш активно залучати школярів до участі у Всеукраїнській українознавчій грі "Соняшник", непрості і цікаві завдання якої спонукають учасників до пошуків, активізують творчу діяльність, мотивують до поглиблення й розширення знань з української мови й літератури і в такий спосіб сприяють підготовці до ЗНО.

Звертаємо увагу на зміни в програмі ЗНО на 2016 – 2017 навчальний рік.

Українська мова

Назва розділу	Зміст мовного матеріалу	
	Вилучено	Додано
1. Фонетика. Графіка. Орфоепія. Орфографія	Фонетика як розділ мовознавчої науки про звуковий склад мови. Голосні й приголосні звуки. Приголосні тверді й м'які, дзвінки й глухі. Позначення звуків мовлення на письмі. Співвідношення звуків і букв. Звукове значення букв я, ю, є, ї, щ. Склад. Складоподіл. Наголошені й ненаголошені склади. Уподібнення приголосних звуків. Написання чоловічих і жіночих імен по батькові	Основні випадки уподібнення приголосних звуків

2. Лексикологія. Фразеологія	Лексикологія як учення про слово. Ознаки слова як мовної одиниці. Лексика української мови з погляду активного й пасивного вживання. Поняття про стійкі сполуки слів і вирази. Приказки, прислів'я, афоризми	Пароніми
3. Будова слова. Словотвір	Основа слова й закінчення. Значущі частини слова: корінь, префікс, суфікс, закінчення. Словотвір. Твірні основи при словотворенні. Основа похідна й непохідна. Основні способи словотворення в українській мові: префіксальний, префіксально-суфіксальний, суфіксальний, безсуфіксальний, складання слів або основ, перехід з однієї частини мови в іншу. Основні способи творення іменників, прикметників, дієслів, прислівників. Складні слова. Способи їх творення. Сполучні голосні [o], [e] у складних словах	Спільнокореневі слова й форми того самого слова
4. Морфологія 4.1. Іменник	Морфологія як розділ мовознавчої науки про частини мови. Іменники спільного роду. Іменники, що вживаються в обох числових формах. Іменники, що мають лише форму однини або лише форму множини. Відмінки іменників. Відміни іменників: перша, друга, третя, четверта. Поділ іменників першої та другої відмін на групи. Особливості вживання та написання відмінкових форм. Букви -а(-я), -у(-ю) в закінченнях іменників другої відміни. Відмінювання іменників, що мають лише форму множини	Відмінювання іменників. Кличний відмінок (у власних чоловічих і жіночих іменах)
4.2. Прикметник	Розряди прикметників за значенням: якісні, відносні та присвійні. Явища взаємопереходу прикметників з одного розряду в інший. Якісні прикметники. Особливості відмінювання прикметників (тверда й м'яка групи)	—
4.3. Числівник	Розряди числівників за значенням: кількісні (на позначення цілих чисел, дробові, збірні) й порядкові. Групи числівників за будовою: прості й складені	Узгодження числівників з іменниками. Уживання

		числівників на позначення часу й дат
4.4. Займенник	Співвіднесеність займенників з іменниками, прикметниками й числівниками. Розряди займенників за значенням: особові, зворотний, присвійні, вказівні, означальні, питальні, відносні, неозначені, заперечні. Особливості їх відмінювання	Відмінювання займенників. Творення й правопис неозначених і заперечних займенників
4.5. Дієслово	Види дієслів: доконаний і недоконаний. Творення видових форм. Час дієслова: теперішній, минулий і майбутній. Словозміна дієслів I та II дієвідміни. Особові та числові форми дієслів (теперішнього та майбутнього часу й наказового способу). Родові та числові форми дієслів (минулого часу й умовного способу). Дієприслівники доконаного й недоконаного виду, їх творення	Особові закінчення дієслів I та II дієвідміни
4.6. Прислівник	Розряди прислівників за значенням	—
4.7. Службові частини мови	Групи прийменників за походженням: непохідні (первинні) й похідні (вторинні, утворені від інших слів). Групи прийменників за будовою: прості, складні й складені. Групи часток за значенням і вживанням: формотворчі, словотворчі, модальні	Розрізнення сполучників та інших співзвучних частин мови
4.8. Вигук	Групи вигуків за походженням: непохідні й похідні. Значення вигуків. Звуконаслідувальні слова	—
5. Синтаксис 5.1. Словосполучення	Завдання синтаксису. Головне й залежне слово в словосполученні. Типи словосполучень за морфологічним вираженням головного слова. Словосполучення непоширені й поширені	—
5.2. Речення	—	—
5.2.1. Просте двоскладне речення	Особливості узгодження присудка з підметом. Способи вираження підмета. Типи присудків: простий і складений (іменний і дієслівний). Способи їх вираження	Зв'язок між підметом і присудком

5.2.2. Другорядні члени речення у двоскладному й односкладному реченні	Означення узгоджене й неузгоджене. Типи обставин за значенням. Способи вираження означень, додатків, обставин. Функції порівняльного звороту в реченні (обставина способу дії, присудок)	Обставина
5.2.3. Односкладні речення	Способи вираження головних членів односкладних речень. Розділові знаки в односкладному реченні	—
5.2.4. Просте ускладнене речення	Звертання непоширені й поширені	—
5.2.5. Складне речення	Ознаки складного речення. Засоби зв'язку простих речень у складному: 1) інтонація й сполучники або сполучні слова; 2) інтонація	—
5.2.5.1. Складно-сурядне речення	—	Розділові знаки в складносурядному реченні
5.2.5.2. Складно-підрядне речення	Головне й підрядне речення. Складнопідрядні речення з кількома підрядними, їх типи за характером зв'язку між частинами: 1) складнопідрядні речення з послідовною підрядністю; 2) складнопідрядні речення з однорідною підрядністю; 3) складнопідрядні речення з неоднорідною підрядністю	Головна й підрядна частини. Складнопідрядні речення з кількома підрядними, розділові знаки в них
5.2.5.3. Безсполучникове складне речення	Типи безсполучникових складних речень за характером смислових відношень між складовими частинами-реченнями: 1) з однорідними частинами-реченнями (рівноправними); 2) з неоднорідними частинами (пояснюваною і пояснювальною)	Безсполучникове складне речення
5.2.5.4. Складні речення з різними видами сполучникового й безсполучникового зв'язку	—	Розділові знаки в складному реченні з різними видами

		сполучниково-го й безсполучникового зв'язку
5.3. Способи відтворення чужого мовлення	Речення з прямою мовою. Слова автора	Розділові знаки в конструкціях із прямою мовою, цитатою та діалогом
6. Стилїстика	—	—
7. Орфоепія	Перенесено в розділ 1	
8. Орфографія	Перенесено в розділ 1	
9. Розвиток мовлення	Загальне уявлення про спілкування й мовлення. Основні правила спілкування. Текст як середовище функціонування мовних одиниць. Класифікація текстів за сферою використання, метою, структурними особливостями	—

Українська література

<i>Вилучено 11 творів</i>	<i>Додано 7 творів</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Балада “Бондарівна” • Т. Шевченко “Мені однаково”, “До Основ’яненка”. • Марко Вовчок “Максим Гримач”. • В. Стефаник “Камінний хрест”. • В. Винниченко “Момент”. • Ю. Яновський “Подвійне коло”, “Шаланда в морі” (роман “Вершники”). • П. Тичина “Арфами, арфами...”. • В. Симоненко “Лебеді материнства”. • О. Гончар “За мить щастя” 	<ul style="list-style-type: none"> • Балада “Ой летіла стріла”. • Ю. Яновський “Дитинство” (роман “Вершники”). • П. Тичина “Пам’яті тридцяти”. • М. Зеров “Київ – традиція”. • В. Симоненко “Ти знаєш, що ти – людина...”, “Задивляюсь у твої зіниці...”. • О. Гончар “Залізний острів” (роман “Тронка”)

Із частини «Вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки» вилучено поняття «дво- і трискладові віршові розміри», «метонімія», «епіфора», «оксиморон», «психологізм», «асоціативність».

Названі вище твори й літературознавчі поняття *вилучено* лише з програми ЗНО, але в шкільній програмі вони й надалі посідатимуть належне місце.

Вікторія САЛТИШЕВА,
*завідувач кабінету дошкільної, початкової.
корекційної та інклюзивної освіти
Рівненського ОІППО*

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ У 2016-2017 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Сьогодні початкова освіта знову знаходиться у стадії реформування, зокрема закінчено впровадження нового Державного стандарту. Результатом стало введення в практику роботи принципу мінімаксу, активних видів діяльності (проектів, інтерактивних вправ), методів формування восьми основних компетенцій Ради Європи (методу критичного мислення, теорії розвитку винахідницьких задач), формування в учнів дослідницьких умінь.

Проте впровадження нових стандартів виявило ряд проблем: «погіршення здоров'я молодших школярів, зниження інтересу до навчання, що зумовлені перевантаженням змісту освіти, його недостатньою практичною спрямованістю та переважанням знаннєвого складника; неналежне наукове обґрунтування і відсутність експериментальної перевірки доцільності впровадження різноманітних проектів, експериментів, курсів за вибором, які сприяють нарощуванню обсягів та дублюванню змісту освіти; негативний вплив на організацію навчального процесу проблемних явищ у створенні підручників; недостатнє врахування індивідуальних особливостей молодших школярів у ході насичення та урізноманітнення освітнього середовища» (Проект концепції розвитку початкової освіти). На жаль, методи проб і помилок у навчанні учнів початкової школи відображаються на цілому поколінні молодших школярів.

Зважаючи на це, на сучасному етапі подальшого реформування важливо сформувати в учасників навчально-виховного процесу спільну філософію початкової освіти, що, в першу чергу, впливає з інтересів самої дитини, вимог соціуму, а отже, стандартів. Тому у 2016-2017 навчальному році педагогічна спільнота, дотична до початкової школи, повинна виробити власні засади організації діяльності, що змінюють початкову школу від закритої до дитини системи до відкритої. Для порівняння проаналізуємо наявну систему освіти. Сьогодні вона передбачає таку організацію, при якій події на рівні однієї дитини відходять на другий план. Процесу підкоряються всі – від директора до учня. Таким чином, у сучасній школі дитина повинна розвивати лише свої навчальні знання та вміння. Саме це робить школу системою, закритою для дитини. У закритій шкільній системі усі події, що відбуваються з дитиною, проходять поза школою, а якщо шкільна адміністрація намагається зробити школу відкритою системою, їй потрібно подолати значну інерцію офіційної системи. Ще гірше, коли школа показово імітує відкрити до дитини систему через систему кампаній та заходів.

Тому на етапі реформування слід виробити філософські засади, норми, що склалися, взаємовідносини учасників процесу, яких вимагає сучасна початкова освіта.

Засади організації шкільного навчання в початковій школі, яких чекають діти:

1. Коли не виникає протиріч між основними формами дитячого буття в системі та поза нею.

2. Коли система зберігає суверенітет дитини, вільно включаючи її в життєдіяльність шкільних спільнот як гідного та рівного учасника.

3. Коли система є відкритою та дружелюбною до дитини.

4. Коли система не намагається захопити рамками школи все життя дитини, відтісняючи думки та бажання на другий план.

5. Коли стиль спілкування перестає бути авторитарним, аби система не диктувала дитині рольовий зміст і форму стосунків.

6. Коли в школі існує постійне співробітництво дорослих та дітей, дружні взаємовідносини вчителя та учня, висока моральність, а сприйняття один одного не викладається, а формується практикою шкільного життя.

7. Коли в школі відмовляються від теоретизації навчання на користь практичного засвоєння предметів.

8. Коли учні самостійно ставлять цілі, переважає самоконтроль і можливість отримати змістову оцінку навіть, якщо порівняльний продукт незначний (особисті портфоліо, у п'ятницю – перевірка індивідуальних планів на тиждень, особисті щоденники з діаграмами виконання власних планів).

9. Коли навчання відбувається на основі мотивації.

10. Коли бали (засоби вишуканого покарання і спрощеного заохочення) стають здобутком не всього класу, а лише вчителя, учнів та батьків.

Діти самі підказують вчителям, що хочуть навчатися в школі, яка має певний дух і містить сутність успішного учня. Цей дух має передаватися вчителям, дітям, батькам, а від адміністрації вимагає чітких установок та рекомендацій щодо організації роботи початкової школи.

Для реалізації перерахованих вище засад початкової школи необхідна зміна стереотипів вчителя початкової школи. З цього приводу Дистервег зауважував: «Так само, як ніхто не може дати іншому того, що не має сам, так і розвивати, освідчувати і виховувати інших не може той, хто сам не є розвинутим, вихованим і освіченим. Він лише до того часу здатен насправді виховувати і освідчувати, доки сам працює над власною освітою та вихованням». Таким чином, головне завдання методичних служб у період реформування початкової школи – задати вектори самозміни для кожного вчителя початкової школи. Ці вектори впливають із нових позицій учителя, а саме:

- інструктор (здійснює формуюче оцінювання процесу учіння, оцінює хід виконання роботи);

- наставник (людина, яка здійснює адресну допомогу учневі, не усуваючи проблемну ситуацію, а допомагаючи її подолати);

- консультант (спеціаліст, здатний обговорити навчальну задачу з учнем, дати консультацію з різних питань);

- керівник процесу учіння (мета вчителя – створення умов для надбання дітьми життєвого досвіду узагальнення, вибору, відповідальної поведінки і життєвих цінностей);

- управлінець (людина, що володіє управлінськими технологіями, аналізує педагогічні ресурси, вміє проектувати цілі для себе та учнів, планувати, організовувати, коректувати результати);

- помічника.

Зрозуміло, що без зміни ролі вчителя реалізація нових завдань початкової школи стає проблемною. Представлені завдання повинні матеріалізуватися на сучасному уроці.

Пропонуємо методичні поради щодо проведення деяких етапів сучасного уроку в початковій школі.

Етап цілепокладання

Окрім мети уроку, на даному етапі слід представити конкретні цілі таким чином, щоб у кінці уроку була можливість продіагностувати знання. Не визначаєте цілі через власну діяльність: дати поняття..., сформулювати знання про..., створити умови для..., систематизувати знання з... . Це лише декларація про наміри вчителя, вказівка на те, що він буде робити сам. Більше того, таке формулювання не відповідає суті поняття «цілі», адже ціль – це результат учіння, який планується: відповідні знання та вміння учнів, володіння відповідними способами діяльності

Зразок навчальних цілей уроку:

- володіння учнями такими вміннями: (далі перераховуються вміння);
- володіння учнями способами... (зазначаються);
- планується, що до кінця уроку учні будуть знати... (перераховуються: правила, формули, визначення, приклади тощо); вміти: (перераховуються вміння);
- планується, що на уроці учні навчатися розповідати про... за планом (наводиться план відповіді);
- передбачається, що в кінці уроку учні зможуть: успішно виконати тест (наводиться посилання на тест або сам тест); назвати не менше трьох відмінностей (вказати чого від чого); скласти діалог (зазначаються критерії) та ін.

Сформульована таким чином ціль робить роботу на уроці цілевідповідною, організовується оволодіння учнями навчальним матеріалом і способами діяльності. Головним при цьому стає не надання учням знань, а діяльність учнів, що забезпечує підвищення ефективності навчально-виховного процесу.

На дошці цілі уроку повинні бути написані мовою учнів. Якщо вони впродовж усього уроку будуть перед очима дітей, тоді можна звертатися до учнів кілька разів із такими словами: «Діти, що із зазначеного в цілях ви вже знаєте та вмієте робити? Давайте перевіримо це. А тепер скажіть, над якою ціллю ви будете працювати далі?».

Приклади

Тема уроку: Розв'язування задач на рух.

Цілі для вчителя: учні зможуть самостійно розв'язати задачу №... (базовий рівень) або №... (підвищений рівень складності).

Цілі уроку для учня:

- я зможу схематично зобразити задачну ситуацію;
- я зможу підібрати формулу для розв'язування;
- я зможу підставити дані з умови у формулу;
- я зможу зробити обчислення та отримати відповідь.

Тема: Кругообіг води у природі.

Цілі для вчителя: учні будуть знати, що таке кругообіг, його стадії та елементи; розуміти взаємозв'язок між елементами кругообігу.

Цілі для учнів: після цього уроку ви дізнаєтеся, чому йде дощ і сніг, описати процес кругообігу води в природі, а також розповісти про те, що впливає на нього.

Що стосується виховного та розвивального аспектів уроку, то відповідні цілі сформулювати неможливо. Дійсно, ціль – це результат діяльності, який планується. Чи можна спланувати конкретний результат за 45 хвилин у частині виховання та розвитку? Як можна дізнатися, на відміну від навчальної цілі, наскільки учні стали більш вихованими або інтелектуально, емоційно розвинутими? Присвоєння учнями тієї або іншої цінності, оволодіння певною інтелектуальною здатністю носить можливий і довготривалий характер. Що може учитель реально зробити на уроці? Ставити і розв'язувати завдання виховання та розвитку, спрямовані на досягнення перспективної мети, що визначена у компетентнісній моделі випускника.

Формулювати задачі виховання та розвитку рекомендується за допомогою дієслів *сприяти, створити умови, організувати ситуацію*. Наприклад, створити умови для розвитку дослідницьких здібностей учнів, організувати ситуацію вибору і виховання в учнів відповідального ставлення до навчання. Будь-яка задача виховання або розвитку визначається у тому випадку, якщо є протиріччя між уявленнями про ідеального випускника початкових класів і недоліками у вихованні та розвитку учнів. При цьому важливо враховувати виховний та розвивальний потенціал навчального матеріалу. Однак, у ході вивчення теми «Задачі на рух» важко виховувати патріотичні почуття. Розв'язання задач виховання і розвитку досягається введенням в урок відповідних ситуацій. Наприклад, формуючи вміння вести діалог, потрібно підібрати спеціальні діалоги; для розвитку рефлексивних умінь організовуються ситуації рефлексії (обговорення учнями питання, як вони працювали, пошук більш раціональних шляхів роботи і взаємодії).

Мотиваційний етап

Мотивація, як відомо, – це спонукання до дії. Учні початкових класів вмотивовані тоді, коли вони усвідомлюють користь від навчальної діяльності. При цьому вмотивованість дітей опирається на їх життєвий досвід або на раніше набуті знання. Ще зовсім недавно вважали, що в дітей потрібно породити пізнавальну мотивацію. Проте останні дослідження психологів вказують на те, що існує лише три стимули породження мотивації людини: задоволення, біль та інстинкти виживання (саме ці стимули широко використовує реклама під час продажу певних товарів та послуг). Тому вчитель початкових класів повинен

бути готовий до того, що діти приходять до школи без бажання споживати теоретичні знання, а опанування новими способами та поняттями потрібно максимально наблизити до життєвих ситуацій.

Місце мотивації на уроці

1. Перед повідомленням теми, після активізації життєвого досвіду.
2. Після перевірки засвоєння знань, після їх актуалізації.
3. Упродовж усього уроку.

Прийоми мотивації в початковій школі можуть включати:

1. Аналіз та обговорення тексту з позиції: відомі мені факти, нова для мене інформація, це мене зацікавило (помітки можна робити на полях (З – знав, Н – нова інформація, Ц – цікаво).

2. Обговорення парадоксальних тверджень: Що буде, якщо...?

3. Робота із джерелами інформації (окрім 1-го класу). Подаємо різноманітні факти, знайдені в мережі Інтернет, засобах масової інформації, що зацікавлюють дітей темою.

4. Використання епіграфів на уроці. Наприклад: «Найпрекрасніше у природі – відсутність людини».

5. Блок запитань: від далекого до ближчого для вирішення проблеми.

6. Розв'язування ситуативних задач.

7. Пошук відповідей на проблемне запитання.

8. Розв'язання кросвордів із ключовим словом.

5. Залучення учнів до визначення мети і завдань уроку.

6. Подив – це поштовх до пізнання. Дивуйте!

7. Проекція на сюжет: Я – минуле. Я – теперішнє, Я – майбутнє. Яким я був до того, як почув цю інформацію, чи зміг би зробити щось, якби не мав цих знань.

8. Лінійка знань, умінь і навичок: Визначити, де на уявній лінійці знань, умінь і навичок у вас знаходяться знання про...?

9. Використання завдань з казковими героями. Гіперболізація можливостей: Уяви собі... .

10. Афоризми успішних людей, вислови, народна мудрість, притчі, легенди як мотиватори.

11. Усмішки як мотиватори. Перед вивченням мір маси знайомимо учнів із дитячою усмішкою.

12. Оригінальне доведення «потрібності» теми.

13. Окреслення періодичності користування набутими знаннями (коли, де, як люди використовують набуті знання).

Етап опрацювання навчального матеріалу

Спосіб опанування нових знань проектується на мотиваційному етапі. Якщо мотивація проведена правильно, з неї випливає діяльнісний підхід при подачі нового матеріалу. Наприклад, для мотивації даємо учням практико-орієнтовану задачу: серед зображених килимів вибрати той, який абсолютно закрий підлогу в класній кімнаті. Дана задача є компетентнісною і вимагає від учителя пояснення, що таке периметр прямокутника, а від учнів – самостійного дослідження та пошуку способів обчислення. Компетентнісні задачі можна

використовувати на різних етапах уроку: мотиваційному, під час подачі нового матеріалу, у ході закріплення та рефлексії. Проте в підручниках вони практично відсутні. Тому зупинимось більш докладніше на структурі та змістовому наповненні структурних елементів компетентнісної задачі, а також наведемо приклади їх використання у ході викладання різних предметів.

Структура компетентнісного завдання:

1. Стимул, задачне формулювання

2. Матеріали для виконання

3. Таблиця для звітності

4. Критеріальне оцінювання

Вимоги до структури завдань:

- Чітке формулювання проблеми.
- Вказівка на форми і види діяльності з вирішення проблеми.
- Посилання на джерела інформації.
- Вказівка на конкретний продукт діяльності.

Вимоги до змісту завдань:

- Інтеграція, складність джерел (використання не менше 2-3 джерел, різна форма джерел (тексти, таблиці, малюнки, фото, цитати тощо).
- Різний характер взаємовідношень джерел інформації, наданий формулюванням задачі (співпадання інформації, що міститься різних джерелах, підпорядкування однієї інформації іншій, перетинання однієї та іншої інформації, протиріччя, протиставлення однієї інформації іншій).
- Тип інформації (пряма/дотична).

Стимул мотивує учня на виконання завдання (включає в себе опис ситуації або інші умови задачі, які відіграють роль джерела інформації).

Стимул у компетентнісно-орієнтованому завданні виконує декілька функцій:

- мотивує учня на виконання завдання;
- моделює практичну, життєву ситуацію;
- за необхідності може нести функцію джерела інформації.

Стимул повинен:

- бути коротким;
- **НЕ** відволікати учня від виконання завдання.

Задачне формулювання розуміється однозначно: чітко співвідноситься з критеріальною оцінкою або модельною відповіддю, відповідає віку учня, цікаве

для нього. Ми не маємо права перевіряти те, чого не вимагали у задачному формулюванні. Ми зобов'язані перевіряти те, про що просили в задачному формулюванні.

Джерело інформації містить інформацію, необхідну для успішної діяльності учня з виконання завдання (необхідна і достатня для виконання заданої діяльності, цікава, відповідає віковим особливостям учнів). На одному джерелі (наборі джерел) може будуватися декілька завдань. Учень не повинен бути ознайомлений із джерелом для виконання завдання. Бланк задає структуру представлення учнями результату власної діяльності.

Інструмент перевірки визначає кількість балів за кожен етап діяльності та загальний підсумок залежно від складності навчального матеріалу, додаткових видів діяльності.

Інструментом перевірки може бути:

- Ключ – використовується для тестових завдань закритого типу.
- Модельна відповідь – зазвичай використовується для відкритих тестових завдань із короткою відповіддю.
- Аналітична шкала – використовується для відкритих тестових завдань із розгорнутою відповіддю.
- Бланк спостережень за груповою роботою – використовується для оцінки вкладу кожного учня в груповий продукт і ефективності діяльності групи в цілому.

I. Види інформації в компетентнісних завданнях

Текст

- тексти – факти;
- рекламні тексти;
- текст-стаття з газети чи журналу;
- текст-інформація з енциклопедії;
- текст-інформація з Вікіпедії чи інших комп'ютерних джерел.

Візуальне зображення

- фотографії;
- малюнки;
- схеми;
- моделі;
- анкети;
- інструкції;
- прейскуранти;
- каталоги;
- карти.

Математичні й економічні візуальні зображення

- таблиці;
- графіки;
- діаграми;
- розклади;

- геометричні фігури, в яких наочно представлено зв'язок між елементами.

II. Види завдань

1. Асоціації, що відносяться або не відносяться за формальними ознаками, а не за змістом до даної теми, об'єкта. Вибрати те, що відноситься до теми, об'єкта.

2. Застосування змісту простих і складних аналогій.

Прості: будинок – людина, пташка – ... ?

Складні: даються приклади – слова, певним чином пов'язані між собою:

- стадо – вівця (ціле – частина);
- ворог – друг (протилежності);
- $S - m^2$ (одиниця вимірювання).

3. Використання моделей у різних видах.

4. Використання класифікацій, закономірностей.

6. Складання плану.

7. Постановка запитань до тексту і пошук відповідей на них.

8. Антиципація (передбачення того, що буде далі).

9. Згортання інформації до 2-3 фраз або ж до однієї фрази.

10. Використання прислів'їв: необхідно зібрати переплутані закінчення прислів'я; об'єднати першу і другу частини прислів'я; об'єднати близькі за змістом прислів'я; об'єднати, якщо це можливо, зміст теми предмета з прислів'ям, що підходить за змістом або підібрати прислів'я до змісту тексту.

11. Проведення оцінювання за такими критеріями:

- а) чи правильно зроблене обчислення;
- б) чи правильно поставлене запитання;
- в) чи правильно побудоване речення;
- г) чи правильно вибрані критерії.

12. Дати заголовок текстові або малюнку.

13. Вибрати свою точку зору із запропонованих різних точок зору на один і той же об'єкт чи ситуацію.

Загальні теми компетентнісних завдань

1. Вибір транспорту для екскурсій, переїзду в інше місто (критеріями можуть бути: вартість; зручність; час; вид транспорту; розклад).

2. Населені пункти (географія) (критерії: кількість жителів у країні, будинку, під'їзді; кількість дорослих, пенсіонерів, жінок, чоловіків, дітей; характеристика населеного пункту, наприклад, наявність заводів, фабрик).

3. Висунення гіпотез з набору об'єктивних хв суб'єктивних фактів. Визначити цей факт або думку.

4. Квитанції різного виду (комунальні платежі, чеки з магазинів, квитки в театр, на транспорт тощо).

5. Об'єкти (марки автомобілів, музичні та технічні інструменти, журнали тощо).

6. Ремонт будинку, квартири, планування саду, дизайн.

7. Покупки, вибір товарів.

8. Дні народження (складання його сценарію).
9. SMS, пошук потрібної теми в Googl.
10. Економіка витрат і доходів сім'ї.
11. Відносини між членами родини, родинне дерево.
12. Заводи, фабрики, підприємства та назва їх продукції (наприклад, видавництво – друкування книг).
13. Пори року та їх ознаки.
14. Рослини, тварини

Пропонуємо приклади компетентнісних задач, розроблених учасниками авторської творчої майстерні вчителів початкових класів.

Математика

Тема: Множення і ділення трицифрового числа на одноцифрове

Задача. Волонтерам необхідно закупити для військових 5 комплектів термобілизни та 10 пар шкарпеток. Для цього вони організували благодійну акцію з продажу пиріжків, які самі спекли. Скільки волонтерам потрібно продати пиріжків, якщо один пиріжок коштує 2 грн ?

Прейскурант цін

Назва	Ціна
Комплект термобілизни	180 грн
Пара чоловічих шкарпеток	8 грн

Таблиця звітності та шкала оцінювання

№ з/п	Дія	Пояснення	Шкала оцінювання
1.		вартість 5 комплектів білизни	3 бали
2.		вартість 10 пар шкарпеток	3 бали
3.		вартість усієї покупки	3 бали
4.		кількість пиріжків	3 бали

Тема: Множення двоцифрового числа на одноцифрове, множення на 100

Задача. Юля – українка, яка навчається в Польщі у Варшавському університеті. Її рідні проживають у Рівному. Студентка може дістатися до Варшави на автобусі сполученням «Рівне-Варшава» або потягом «Київ-Варшава», при цьому сісти на потяг Юля може тільки у Львові. До Львова їй потрібно дістатися електропотягом. Як дешевше дістатися Юлі до Варшави і на

скільки?

Прейскурант цін

Вид транспорту	Сполучення	Вартість квитка
Автобус «Київ-Варшава»	Рівне-Варшава	100 злотих
Потяг «Київ-Варшава»	Львів-Варшава	95 злотих
Електропотяг «Київ-Львів»	Рівне-Львів	66 грн

Курс польського злотого до гривні

Купівля (грн)	Продаж (грн)
5.80	6.00

Таблиця звітності та шкала оцінювання

№ з/п	Дія	Пояснення	Шкала оцінювання
1.		вартість квитка на автобус сполученням Рівне-Варшава	3 бали
2.		вартість квитка на потяг сполученням Львів-Варшава	3 бали
3.		вартість проїзду потягами від Рівного до Варшави	3 бали
4.		різниця вартості проїзду на автобусі та на потягах	3 бали

Автор: Н. В. Горошко, учитель Здолбунівської ЗОШ.

Природознавство 4 клас

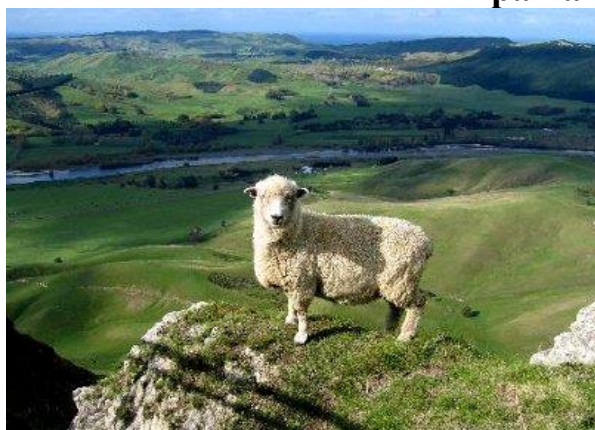
Розглянь уважно фото, зроблені в різних країнах. Чи можеш ти здогадатися, на якому материку знаходиться дана країна? Підказка – роздивись уважно краєвиди, з'ясууй, люди якої раси там проживають та які рослини ростуть.

Країна Сенегал

Країна Нова Зеландія

Країна Мексика

Країна Фінляндія

Результати своїх висновків зазначте в таблиці

Країна	Континент

За кожну правильну відповідь – 3 бали.

Дітям також можна запропонувати таблицю іншого зразка:

Країна	Континент	Що допомогло тобі впізнати континент

Українська мова. 3 клас

Тема: Дієслово

Уяви, що чарівниця подарувала тобі чарівну паличку. Завдяки паличці перетвори іменники на дієслова. Склади з ними речення. Постав їх у такій послідовності, щоб вийшов текст.

Квіти	Голос	Сум	Радість

За правильну відповідь – 12 балів (кожна частинка завдання – 4 бали).

Вправа «Лист від канадського друга»

Нещодавно до нас надійшов дивний лист аж із самісінької Канади. Слова в листі записані так, як у словнику. Спробуй виправити помилки, покажи канадцям милозвучність української мови.

Добрий день друг. Писати ви учень третій клас. Ми хотіти з ви переписувати. Хотіти дізнатись про ви, про ви школа, ви клас. Бути радий отримати лист. Петер Твен. Канада.

Бланк відповіді

Модельна відповідь

- Правильне вживання звертання – 2 б.
- Вживання розділових знаків при звертанні – 2 б.
- Правильна побудова речень, форм слів – 2 б.
- Дотримання правил писемного мовлення – 2 б.
- Відсутність граматичних помилок – 2б.
- Дотримання правил оформлення листа – 2 б.
- Максимальна кількість балів – 12.

Ключ відповіді

Доброго дня, друзі! Пишуть вам учні третього класу. Ми хочемо з вами переписуватись. Хочемо дізнатись про вас, про вашу школу, ваш клас. Будемо раді отримати листа.

Петер Твен. Канада

Використовуючи такі завдання, учитель зможе реалізувати компетенційний підхід в освіті, сформулювати життєво значимі компетенції школярів.

Сучасний урок повинен стати відображенням змін і пріоритетів в освіті, тому є невичерпним джерелом креативу та самобутності педагога.

У новому навчальному році бажаємо вчителям початкових класів потужних стимулів до самозміни, віри у власні сили змінити світ та життя на краще!!!

Оксана ТИМОЩУК,

*методист кабінету інформатики,
інформаційно-комунікаційних технологій і дистанційного навчання
Рівненського ОІППО*

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД НАВЧАННЯ ІНФОРМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ У 2016-2017 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

У 2016-2017 навчальному році відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти школярі 2-4 класів продовжуватимуть вивчення пропедевтичного курсу «Інформатика», метою якого є формування в учнів початкової школи інформаційно-комунікаційної та ключових компетентностей з метою реалізації їх творчого потенціалу і соціалізації в суспільстві.

Звертаємо увагу на те, що в 2016-2017 навчальному році в початковій школі потрібно:

1. Навчати інформатики за підручниками та робочими зошитами, які мають гриф Міністерства освіти і науки України.

2. Використовувати в курсі «Сходинки до інформатики» **програмне забезпечення**, яке включає:

- Клавіатурний тренажер [RapidTyping](#);
- Графічний редактор [Tux Paint](#);
- Освітній програмний пакет [GCompris](#);
- Середовище програмування [Scratch](#);
- [Інформатика. 1 рік навчання](#);
- Програмне забезпечення «Сходинки до інформатики Плюс» (пробна версія).

3. Особливу увагу приділити дотриманню санітарно-гігієнічних норм щодо викладання інформатики.

4. Прагнути, аби навчання інформатики здійснював фаховий педагог.

5. Щоб орієнтовна структура уроку відповідала змістовному наповненню структурних елементів різних типів (за В. О. Онищуком), а також чітко сформульованим цілям уроку.

6. Кожен урок був побудований таким чином, щоб підтримувати в учнів стійкий інтерес, навчальну активність, бажання творити і пізнавати.

7. Використовувати під час навчання різноманітні форми (*робота в парі, групова взаємодія*), методи та види діяльності (*ігрова, навчально-ігрова, художня, практичне експериментування, конструювання, дослідження*).

8. Дотримуватися принципу «від простого – до складного», не завантажувати учнів складними і непосильними завданнями, які можуть залякати їх.

9. Щоб усі учні на уроці мали змогу попрацювати за комп'ютером, якщо комп'ютерної техніки не вистачає, то роботу з дітьми потрібно чергувати (наприклад, якщо перша група школярів працює на комп'ютерах, то друга в цей час – із підручниками чи картками).

10. У зв'язку з тим, що проекти вилучені з навчальної програми, рекомендуємо використовувати метод проектів у поєднанні з іншим навчальним предметом (основи здоров'я, природознавство тощо).

11. Для фіксації знань учнів рекомендовано використовувати «Табель змістової оцінки учня» (див. рис.):

Табель змістовної оцінки з інформатики учнів 4 класу

ПІБ учня	Повторення, узагальнення і систематизація навченого матеріалу за 3-й клас	Файл, Папка, Операції над папками і файлами	Опрацювання тексту на комп'ютері	Графічний редактор	Безпека дітей в Інтернеті	Висловлювання. Алгоритми з розгадуванням і повторенням	Робота з презентаціями
Якубчик Роман	+						
Кучина Софія	+						
Гербус Ярослав	+	-					

+	вміс	- +	погано вміс
-	не вміс		

Учитель	фіксує рівень знань учнів після написання ними діагностичної роботи.
---------	--

Рис. Табель змістової оцінки учня

Нагадуємо, що відповідно до Наказів МОН України від 07.10.2014 №1149 та від 11.12.2014 №1461 вчителі мають можливість обрати підручники, за якими навчатимуться їхні учні, зареєструвавшись та переглянувши їх електронні варіанти на сайті репозитарію навчального контенту ua.lokando.com/. Результати конкурсу підручників за 2016 р. можна переглянути за адресою http://ua.lokando.com/portal/statpage.php?id=common&page=competition_books.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Лист МОН України «Про орієнтовний перелік навчально-методичного забезпечення базових дисциплін у 2-х та 5-х класах загальноосвітніх навчальних закладів» від 15.07.13 № 1/9-493 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36657/.
2. Постанова КМ України «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти» від 20.04.11 №462 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/17911/.
3. Лист МОН України «Про організацію навчально-виховного процесу в початкових класах загальноосвітніх навчальних закладів у 2013/2014 навчальному році» від 30.05.2013 № 1/9-383 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/ua//about-ministry/normative/1608>.

4. Науково-методичний супровід щодо вивчення інформатики у 2013-2014 навчальному році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dosvid-loippo.at.ua>.

5. Салтишева В. М. Особливості організації навчально-виховного процесу в 4 класі / В. М. Салтишева // Методичні рекомендації до організації навчально-виховного процесу у 2015-2016 навчальному році : інформаційно-методичний бюлетень. – Рівне : РОІППО, 2015.

6. Тимощук О. П. Науково-методичний супровід курсу «Сходінки до інформатики» у 2013-2014 навчальному році / О. П. Тимощук // Методичні рекомендації до організації навчально-виховного процесу в 2013-2014 навчальному році: інформаційно-методичний бюлетень. – Рівне: РОІППО. – 2013.

Анатолій ТРОФІМЧУК,
*завідувач кабінету природничо-математичних предметів,
технологій Рівненського ОІППО*

Андрій ВИБАЧ,
*головний спеціаліст управління освіти і науки
Рівненської обласної держадміністрації*

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ ТА АСТРОНОМІЇ У 2016-2017 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Важливою особливістю вивчення фізики у 2016-2017 навчальному році буде одночасне використання кількох програм для різних вікових категорій учнів. Це зумовлено впровадженням Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, який закладає нову структуру шкільної фізичної освіти.

Так, вивчення фізики у 7, 8 класах загальноосвітніх навчальних закладів здійснюватиметься за новою програмою, підготовленою робочою групою науковців НАПН України та відомих методистів під керівництвом доктора педагогічних наук, професора, академіка НАПН України Олександра Ляшенка, і затвердженою наказом МОН України від 29.05.2015 № 585 (див. сайт кабінету фізики РОІППО – www.kabfiz-roippo.at.ua, розділ "Навчальні програми").

Особливістю цієї програми є те, що:

- на вивчення фізики в 7 класі відводиться 2 год. на тиждень (замість 1 год. як було раніше);

- повернуто класичну послідовність вивчення фізики (механічні → теплові → електричні → магнітні → світлові явища → основи атомної фізики), яка ґрунтується на знаннях і пізнавальному досвіді, здобутих учнями в процесі вивчення природознавства в початковій школі та 5 класі;

- із метою розвантаження шкільного курсу фізики з програми вилучено другорядний матеріал, що не відповідає віковим пізнавальним можливостям учнів;

- пом'якшено вимоги до виконання фронтальних лабораторних робіт, урахувуючи наявну матеріально-технічну базу фізичних кабінетів, не знижуючи при цьому вимог до експериментальної підготовки учнів (результати виконання однієї з робіт до кожного розділу повинні бути обов'язково оцінені).

- звернено особливу увагу на реалізацію українознавчого аспекту викладання фізики, зокрема розкриття здобутків вітчизняної фізичної науки та висвітлення внеску українських учених у розвиток природничих наук, що має особливе значення в національному вихованні учнів, формуванні в них почуття гордості за свою Батьківщину й український народ;

- вилучено з програми навчальні екскурсії, хоча у пояснювальній записці до програми звертається увага на важливість цієї роботи, а тому доцільність проведення екскурсій в позаурочний час вирішує вчитель;

- у більшості розділів запроваджено навчальні проекти, що спонукають учнів до самостійної пошукової роботи.

Стосовно навчальних проектів, то у пояснювальній записці до програми говориться, що їх виконання передбачає інтегровану дослідницьку, творчу діяльність учнів, спрямовану на отримання самостійних результатів, під керівництвом учителя.

Крім того, сказано, що навчальний фізичний експеримент у шкільному навчанні реалізується у формі демонстраційного і фронтального експерименту, лабораторних робіт, фізичного практикуму, навчальних проектів, позаурочних дослідів тощо. Окремі лабораторні роботи можна виконувати як учнівські навчальні проекти.

Виходячи з цього, можна запропонувати кілька шляхів виконання навчальних проектів:

1. Теоретичний. Запропоновані у програмі теми навчальних проектів є суто теоретичними і вимагають від учнів пошукової роботи з літературою, матеріалами з мережі Інтернет і наступним узагальненням знайденого матеріалу.

Підсумковим етапом є презентація результатів роботи у вигляді доповіді з комп'ютерною підтримкою (слайди, таблиці, схеми тощо). Зважаючи на це, у процесі вивчення того чи іншого розділу фізики окремі учні або групи учнів упродовж певного часу (наприклад, місяць або семестр) розробляють навчальні проекти. Учитель здійснює управління такою діяльністю і спонукає учнів до пошукової діяльності, допомагає їм у визначенні мети та завдань навчального проекту, орієнтовних прийомів дослідницької діяльності та пошук інформації для розв'язання окремих навчально-пізнавальних задач.

2. Дослідницький. Виконання творчих експериментальних завдань у домашніх умовах з наступною презентацією результатів експерименту (наприклад, можна взяти домашні завдання із зошитів для лабораторних робіт).

3. Дослідницький. Виконання експериментальних робіт в умовах кабінету фізики (наприклад, лабораторних робіт, передбачених програмою для 7 класу, які необов'язкові для оцінювання (див стор. 5 даних рекомендацій) або додаткових експериментальних робіт, описаних у «Зошиті для лабораторних робіт» для 8 класу)

Захист навчальних проектів, обговорення й узагальнення отриманих результатів відбувається на спеціально відведених заняттях. Для першого шляху реалізації проектів захист відбувається по закінченні вивчення теми (після контрольної роботи перед узагальнюючим уроком).

Якщо вчитель вибирає другий або третій варіант, то у 7-му класі доцільно перенести урок «Навчальний проект» із кінця теми у відповідне місце календарного планування після лабораторної роботи, де заслухати звіт кількох учнів про результати домашнього дослідження, або про хід та результати лабораторної роботи, а у 8-му класі перенести два уроки «Навчальний проект» із кінця теми у відповідне місце календарного планування, де на одному виконати роботу, а на наступному – заслухати звіт учнів.

Оцінювання навчальних проектів здійснюється індивідуально. Кількість таких оцінювань може бути довільною.

Підручники для 8-го класу обирали вчителі. Вони відрізняються між собою, мають свій стиль написання, послідовність викладення навчального матеріалу. Під час проведення експертизи підручників не всі автори прислухалися до критичних зауважень експертів і не внесли правки у текст. Багато експертів формально віднесли до експертизи, тому можна передбачити, що в підручниках будуть неточності, помилки і вчитель повинен бути готовим до критичного аналізу того підручника, за яким він працюватиме.

З інформації методистів області більшість шкіл обрало підручник авторів В. Г. Бар'яхтара, Ф. Я. Божинової, С. О. Довгого, О. О. Кірюхіної та підручник В. Д. Сиротюка, а отже, календарне планування в журналі «Фізика для фізиків» буде орієнтоване саме на ці підручники.

У минулорічних методичних рекомендаціях було вказано, яких змін зазнала програма 7-го класу з метою її розвантаження, зокрема:

- вилучено матеріал, що стосується похибок, залишено лише поняття про точність вимірювань;
- від учнів не вимагається розрізняти міри й вимірювальні прилади;
- учні повинні вміти наводити приклади речовин у різних агрегатних станах;
- питання дифузії не розглядається, але пропонується виконати проект «Дифузія в побуті»;
- вилучено поняття обертової частоти;
- вилучено вивчення рівняння рівномірного прямолінійного руху;
- вилучено вивчення швидкості матеріальної точки під час руху по колу;
- дослід Торрічеллі та насоси винесено для виконання проектів;

- учні повинні знати умови плавання тіл;
- не вивчається «золоте правило» механіки.

У 8 класі вилучено:

- Абсолютну шкалу температур.
- Рідкі кристали та їх використання. Полімери.
- Холодильні машини. Кондиціонер. Теплові насоси.
- Лабораторну роботу «Визначення питомої теплоти плавлення льоду».
- Силу характеристику електричного поля. Формулу напруженості

електричного поля.

- Резистори.
- Лічильник електричної енергії.
- Застосування електролізу і струму в газах у практичній діяльності людини.

- Вплив електричного струму на людський організм.

Лабораторну роботу «Вимірювання сили струму та електричної напруги».

Для полегшення роботи вчителя та учнів для 7-го класу розроблено «Зошит для лабораторних робіт», який отримав гриф «Схвалено для використання в загальноосвітніх навчальних закладах» (лист ДНУ «Інститут інноваційних технологій та змісту освіти» Міністерства освіти і науки України від 30.06.2015 № 141/12-Г-873)». У представленому зошиті у вступі коротко описано поняття похибок, хоча їх обрахунок із лабораторних робіт вилучено. Пропонується два варіанти лабораторної роботи на визначення виштовхувальної сили: «З'ясування умов плавання тіл», яка пропонується у програмі та «Вимірювання архімедової (виштовхувальної) сили в рідині», яка простіша у виконанні. Оскільки вчитель має право замінювати лабораторні роботи рівноцінними, то саме він вирішує, який варіант роботи обрати. Як простий механізм у лабораторній роботі № 12 використовується похила площа, тому залишено назву роботи «Визначення ККД похилої площини».

Для 8-го класу теж розроблено «Зошит для лабораторних робіт», який отримав гриф «Схвалено для використання в загальноосвітніх навчальних закладах». Тут пропонується 5 обов'язкових лабораторних робіт та 5 експериментальних робіт, які можна використати як навчальні проекти для проведення додаткового фронтального експерименту. Ці додаткові роботи є обов'язковими для класів із поглибленим вивченням фізики.

Оскільки відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 26.06.2015 № 1/9-305 для додаткової навчально-методичної літератури гриф не вимагається, вчитель вільний у її виборі й може застосовувати ту, що найкраще, на його думку, реалізує його методику навчання.

В області розроблено «Завдання для тематичного контролю» та «Збірник задач з фізики» для 7-го та 8-го класів. Завдання містять по 8 варіантів для 5 тематичних контролів 7-го класу і 4 тематичних контролів 8-го класу за чотирма рівнями. На думку авторів, питання частоти обертання і швидкості матеріальної точки під час руху по колу не викликати труднощів, тому до рівня D включено одну задачу на

використання цих понять. Доцільність використання таких задач вирішує вчитель. Під час розв'язування задач для простоти обчислень рекомендуємо значення g вважати рівним 10 Н/кг . Дослід Торрічеллі з програми вилучено, але пояснити атмосферний тиск без нього неможливо, тому завдання на розуміння цього досліду залишено.

Термін «резистор» вилучено, але, мабуть, зручніше оперувати ним, ніж говорити «провідник, що має опір». Рівняння теплового балансу програмою рекомендується вивчати після вивчення процесів плавлення, кристалізації, пароутворення, конденсації. Мабуть, доцільніше його вивчити відразу після введення поняття «кількість теплоти» і використовувати під час розв'язування задач на розрахунок кількості теплоти при нагріванні та охолодженні тіла.

У збірниках задач наведено завдання, аналогічні до тих, які пропонуватимуться учням під час тематичного контролю, та завдання, які не ввійшли до тематичного контролю, але дозволять учням вдосконалити навички розв'язування задач. Наводяться приклади розв'язку типових задач, зразок розв'язку одного варіанту завдань для тематичного контролю, а також один варіант для самостійного розв'язку. У цьому році збірник задач для 7-го класу доповнено і перероблено. В кінці збірника наведені відповіді до розрахункових задач.

Структура фізичної освіти для учнів 9-11-х класів не зазнала ніяких змін, а тому викладання фізики у 2016-2017 навчальному році для них відбуватиметься за навчальними програмами, які використовувалися в минулому році (див. сайт кабінету фізики РОІППО – www.kabfiz-roippo.at.ua, розділ "Навчальні програми").

Згідно з наказом МОН України від 17.05. 2005 № 297 (див. сайт кабінету фізики РОІППО – www.kabfiz-roippo.at.ua, розділ "Нормативні документи" "Накази") календарне планування навчального матеріалу вчителі мають право здійснювати безпосередньо в текстах робочих навчальних програм, розробка планів проведення навчальних занять є компетенцією педагога, який і визначає їх структуру і форму. У спецвипуску "Фізика для фізиків" № 15 наведено планування навчального матеріалу для 7-9-х та 10-11-х класів за рівнем стандарту, академічним та профільним рівнем. Оскільки календарне планування, наведене в даному спецвипуску, повністю відповідає тексту навчальної програми, то вчителям немає потреби його передруковувати чи переписувати.

За рахунок варіативної складової навчального плану кількість годин на вивчення предмета може бути збільшена та використовуватись як на подовження часу опанування змістом обраної програми, так і на вивчення певних спецкурсів і факультативів відповідно до обраного профілю. У першому випадку вчитель має право самостійно змінювати послідовність вивчення окремих питань посеред теми, перерозподіляти години на вивчення окремих тем у межах річної кількості годин (листи Міністерства освіти і науки України від 11.06.14 № 1/9-303 та від 26.06. 2015 № 1/9-305). У другому випадку вчитель повинен використовувати програми факультативних занять, затверджені МОН України. Мінімальна наповнюваність груп для факультативних занять і курсів за вибором

у міських загальноосвітніх навчальних закладах становить 8 учнів, а в сільських – 4 (Наказ Міністерства освіти і науки України від 20.02.2002 № 128).

За рішенням навчального закладу облік занять з курсів за вибором може здійснюватися на сторінках класного журналу або в окремому журналі. Рішення щодо оцінювання навчальних досягнень учнів також приймається навчальним закладом. Факультативи, групові та індивідуальні заняття проводяться для окремих учнів чи груп учнів. В окремому журналі зазначається склад групи, яка відвідує факультативні заняття з предметів та ведеться облік відвідування. Оцінювання навчальних досягнень учнів може здійснюватися за рішенням педагогічної ради (лист МОН України від 11.06.14 № 1/9-303).

Відповідно до додатку 13 до наказу Міністерства освіти науки України від 27.08.2010 № 834 "Про затвердження Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня" в однокомплектних навчальних закладах дозволяється створення профільних груп, де відводиться 2 год. на вивчення фізики всім класом (рівень стандарту) та 4 год. у профільній групі (2+4=6 год., профільний рівень). Досвід показав, що така форма роботи себе не виправдовує. Неможливо спланувати навчальний матеріал таким чином, щоб для учнів профільної групи було доповнення, більш поглиблене вивчення навчального матеріалу, який вивчався усім класом. Тому в тих закладах, які створюють профільні групи, рекомендуємо вивчати фізику окремо в групі суспільно-гуманітарного напрямку (2 год., рівень стандарту) та окремо в групі фізико-математичного напрямку (4-6 год., залежно від допустимого фінансування). Залежно від кількості годин планування навчального матеріалу необхідно здійснювати за програмою академічного рівня, збільшивши кількість годин на розв'язування задач, більш ґрунтовного опанування окремих тем, або за програмою профільного рівня.

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки від 18.02.08 № 99 "Про Типові навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням окремих предметів" класи (групи) з поглибленим вивченням окремих предметів створюються в загальноосвітніх навчальних закладах за наявності відповідного навчально-методичного забезпечення, з урахуванням нахилів, здібностей і побажань дітей та згоди їхніх батьків або осіб, що їх замінюють. Рішення про формування класів з поглибленим вивченням одного чи кількох навчальних предметів приймається педагогічною радою за рекомендацією ради навчального закладу і затверджується наказом керівника закладу. У цьому навчальному році учні 9-х класів навчатимуться за старою програмою, яка створена у 2008 році, а учні 8-х класів – за новою програмою, створеною у 2013 році. Ці програми передбачають вивчення предмета у 8-9-х класах по 4 години на тиждень. З програмами можна ознайомитися на сайті кабінету фізики РОІППО у розділі "Навчальні програми"

Відповідно до наказу МОН України від 27.08.2010 № 834 "Про затвердження Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів III ступеня" навчальний предмет "Астрономія" входить до інваріантної складової навчальних планів в 11-му класі. У рівні стандарту та академічному рівні на вивчення астрономії відводиться 0,5 тижневих годин, у профільному

(фізичному) рівні – 1 година. В усіх інших профілях природничого напрямку (фізико-математичний, біолого-фізичний та ін.) відводиться 0,5 тижневих годин. Календарне планування з астрономії наводиться у спецвипуску "Фізика для фізиків" № 9. З огляду на те, що в Україні проводиться олімпіада з астрономії, цей курс рекомендуємо вивчати у I семестрі.

Програма рівня стандарту та академічного рівня передбачає виконання однієї практичної роботи. Учитель може довільно обирати тему цієї роботи з трьох, запропонованих програмою. Разом із тим, практика показує, що доцільно провести комбіноване практичне заняття, на якому показати будову карти зоряного неба (зокрема особливості відображення на ній небесних світил, використання небесних координат) та прийоми роботи з такою картою. У другій частині практичного заняття бажано продемонструвати учням вигляд зоряного неба в ділянці північного полюса (сузір'я Малої та Великої Ведмедиць, Полярну зорю тощо), а також у різні пори року.

В області розроблено конспекти з астрономії, які повинні допомогти учням опанувати основні поняття, теорії, моделі, гіпотези, передбачені для вивчення навчальною програмою.

Після кожної теми наведені запитання, які взято зі «Збірника завдань для державної підсумкової атестації з астрономії» (автори А. М. Казанцев, І. П. Крячко). Крім того, посібник містить рухому карту зоряного неба та інструкцію з її виготовлення, а також практичну роботу, яка *обов'язкова для виконання*. У спецвипуску «Фізика для фізиків» № 11 наведено відповіді до запитань, які вміщено в цих конспектах.

Звертаємо увагу, що оцінювання навчальних досягнень учнів проводиться відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України "Про затвердження критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти" від 05.05.2008 № 371 (див. сайт кабінету фізики РОППО, розділ "Нормативні документи" "Накази").

Основними видами оцінювання є поточне, тематичне, семестрове, річне та державна підсумкова атестація.

Тематичне оцінювання здійснюється на підставі результатів опанування учнями матеріалу теми (частини теми) відповідно до вимог навчальних програм упродовж її вивчення з урахуванням поточних оцінок, різних видів навчальних робіт (практичних, лабораторних, самостійних, творчих, контрольних робіт) та навчальної активності школярів.

Під час тематичного оцінювання з фізики повинні бути враховані результати навчальних досягнень учнів із трьох напрямів: зі знання теорії, вмінь розв'язувати задачі та виконувати лабораторні роботи. При цьому проведення окремої тематичної атестації при здійсненні відповідного оцінювання не передбачається, хоча логічним буде проведення контрольної роботи, короткочасної самостійної роботи, усного заліку тощо по закінченні вивчення теми чи її частини.

Перед початком вивчення чергової теми вчитель повинен ознайомити учнів з тривалістю її вивчення (кількість занять); кількістю й тематикою обов'язкових робіт і термінами їх проведення; умовами оцінювання.

До обов'язкових видів робіт можуть належати: лабораторні роботи, роботи фізичного практикуму, залік, конференція, самостійна та контрольна роботи тощо.

Відповідно до Інструкції з ведення класного журналу 5-11(12)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженій наказом Міністерства освіти і науки України від 03.06.2008 № 496 (див. сайт кабінету фізики РОППО, розділ "Нормативні документи", "Інструкції") тематична оцінка виставляється до класного журналу в колонку з написом "Тематична" без зазначення дати.

Орієнтована кількість тематичних оцінювань наведена в календарному плануванні (див. спецвипуск "Фізика для фізиків" № 15).

За результатами тематичного оцінювання виставляється семестрова оцінка у відповідні колонки "І (ІІ) семестр", а річне оцінювання здійснюється на підставі семестрових оцінок. При виставленні семестрової та річної оцінок слід урахувати динаміку особистих навчальних досягнень учнів з предмета, важливість теми (тривалість її вивчення, складність змісту, ступінь узагальнення матеріалу тощо). Учні мають право на підвищення семестрової оцінки. Скоригована семестрова оцінка виставляється без дати в колонку з написом "Скоригована" поруч із колонкою "І (ІІ) семестр". Колонки для виставлення скоригованих оцінок відводяться навіть за відсутності учнів, які виявили бажання їх коригувати. Семестрові та річні роботи як окремі підсумкові роботи не проводяться

Річна оцінка виставляється до журналу в колонку з надписом "Річна" без зазначення дати не раніше ніж через три дні після виставлення оцінки за ІІ семестр і не пізніше 6 робочих днів після завершення ІІ семестру на основі семестрових або скоригованих семестрових оцінок. Наприклад:

04 / 09	07 / 09	Поточні	27 / 09	Тематична	28 / 09	...	І семестр	Скоригована	...	ІІ семестр	Скоригована	Річна
	8	8 7 8 8	8	8			8			9		9
	н	8 7 8 8	7	7			7			8		8
	9	8 9 9 9	8	9			9			8		8
	7	9 7 8 8	н	8			8			7	8	8
	н	7 9 8 8	н/9	9			9			9		9
	7	7 8 7 8	н/7	7			7	8		6	7	7
	н	н н н н	н	н/а			н/а	6		6		6
	н	н н н н	н	н/а			н/а			н/а		н/

Дата	Тема уроку	Завдання додому
04/09	Первинний інструктаж з безпеки життєдіяльності. Електричне поле. Напруженість електричного поля	
07/09	Інструктаж з БЖД. Л.Р.1 "Дослідження взаємодії електризованих тіл"	
27/09	Підсумковий урок (контрольна робота)	

Коригування результатів річного оцінювання здійснюється за результатами повторного семестрового оцінювання (одного або двох семестрів), що проводиться відповідно до письмових завдань, що мають охоплювати зміст усіх тем, вивчених упродовж відповідного семестру, та графіка, що затверджується наказом керівника загальноосвітнього навчального закладу. За наслідками коригування результатів річного оцінювання видається відповідний наказ керівника загальноосвітнього навчального закладу (Наказ МОН України від 14.07.2015 № 762)

Для учнів, які не мають річної оцінки (не атестовані) з певних причин, за рішенням педагогічної ради та відповідного наказу керівника навчального закладу річне оцінювання проводиться в серпні-вересні.

Із метою недопущення перевантаження учнів та раціонального використання часу інші контрольні роботи (заміри, діагностичні роботи тощо), які організовуються керівництвом навчального закладу, повинні проводитися під час запланованих учителем письмових робіт і містити завдання лише з теми, яка вивчається. У таких випадках учитель позбавляється необхідності проводити повторні письмові роботи.

До додатка до свідоцтва про базову загальну середню освіту й атестата про повну загальну середню освіту виставляються річні оцінки та результати державної підсумкової атестації.

Державна підсумкова атестація з фізики для учнів основної школи у 2015-16 навчальному році проводилася в письмовій формі за вибором школи за завданнями, розробленими загальноосвітніми навчальними закладами (наказ Міністерства освіти і науки України від 08.02.16 № 94). Проведення ДПА з фізики в старшій школі не передбачалося. Для бажаючих вступити до вищих навчальних закладів було проведено ЗНО з фізики.

Рішення про доцільність проведення навчальної практики та навчальних екскурсій загальноосвітні навчальні заклади приймають самостійно.

Демонстраційний експеримент, наведений у програмі, є обов'язковим для виконання вчителем. Опис дослідів, які педагог повинен демонструвати в 9-х класах у I семестрі наведено в журналі "Фізика для фізиків" № 2 за 2010 р., в II семестрі – в журналі "Фізика для фізиків" № 4 за 2010 р. Опис дослідів, які

вчитель повинен демонструвати в 10-11-х класах, наведено у спецвипуску "Фізика для фізиків" № 8.

У програмі значна увага звертається на формування практичних навичок школярів, зокрема запропоновано достатню кількість лабораторних робіт.

Учитель може замінювати тематику окремих робіт на рівноцінні з огляду на стан матеріальної бази фізичного кабінету, об'єднувати деякі лабораторні роботи, що має бути відображено в календарних планах.

З огляду на те, що в пояснювальній записці до нової навчальної програми вказано, що обов'язковою для виконання всіма учнями класу і відповідно оцінюється як мінімум одна лабораторна робота в кожному розділі програми, вчитель може оцінити учнів вибірково у 7-му класі – при проведенні семи лабораторних робіт та у 8-му – однієї лабораторної роботи.

У 7-му класі це можуть бути наступні роботи:

1. "Ознайомлення з вимірювальними приладами. Визначення ціни поділки шкали приладу".
2. "Вимірювання розмірів малих тіл різними способами".
3. "Дослідження коливань нитяного маятника".
4. "Вимірювання маси тіл методом зважування".
5. "Дослідження пружних властивостей тіл".
6. "Визначення коефіцієнта тертя ковзання".
7. "Визначення ККД простого механізму".

Примітка: роботи 2, 3, 6, 7 можна виконати як навчальні проекти.

У 8-му класі можна не оцінювати одну із двох лабораторних робіт другої частини розділу "Електричні явища" («Дослідження електричного кола з послідовним з'єднанням провідників» або «Дослідження електричного кола з паралельним з'єднанням провідників»).

З огляду на те, що деякі лабораторні роботи з навчальної програми з фізики спрямовані на спостереження фізичних явищ і процесів, ознайомлення учнів із будовою пристроїв і деякою мірою носять репродуктивний характер, то за вибором учителя вони можуть не оцінюватися. Наприклад, залежно від постановки роботи можуть не оцінюватися такі лабораторні роботи:

- 9 клас – "Дослідження взаємодії заряджених тіл", "Складання найпростішого електромагніту і випробування його дії", "Вивчення будови дозиметра і проведення дозиметричних вимірювань".

Рівень стандарту

- 10 клас – "Вимірювання сил".
- 11 клас – "Дослідження електричного кола з напівпровідниковим діодом", "Спостереження інтерференції та дифракції світла".

У програмі 10 – 11-х класів академічного та профільного рівнів у дужки взяті питання, які вчитель може винести на оглядове або самостійне опрацювання. Також сюди відносяться й окремі лабораторні роботи, які рекомендуємо винести на самостійне виконання або виконати учителем демонстраційно, а учням описати спостережувані явища чи зробити відповідні розрахунки. Ці роботи можна не оцінювати.

Академічний рівень

- 10 клас – "Дослідження руху тіла по колу", "Вимірювання сил", "Вимірювання коефіцієнта тертя", "Дослідження пружного удару двох тіл" (у зошитах для лабораторних робіт її замінено на роботу "Вивчення закону збереження механічної енергії").

- 11 клас – "Дослідження взаємодії електризованих тіл", "Дослідження електричного кола з напівпровідниковим діодом", "Дослідження магнітних властивостей речовини" (у зошитах для лабораторних робіт її замінено на роботу "Спостереження дії магнітного поля на струм").

Можна також не оцінювати роботи: "Спостереження інтерференції світла", "Спостереження дифракції світла".

Профільний рівень

Роботи, які вказані для академічного рівня, а також:

- 10 клас – "Вимірювання середньої швидкості руху тіла", "Оцінювання розмірів молекул", "Калориметричний метод вимірювання".

- 11 клас – "Дослідження термісторів", "Вивчення транзисторів та інтегрованих напівпровідникових приладів(схем)", "Вивчення будови електровимірювальних приладів магнітоелектричної системи", "Вивчення будови електродвигуна постійного струму".

Наведений перелік робіт фізичного практикуму тривалістю 1 або 2 год. є орієнтовним і може бути змінений учителем на власний розсуд у межах годин, зазначених програмою. У школах, де відсутнє необхідне складне обладнання для проведення лабораторного практикуму, передбаченого програмою, дозволяється проведення робіт із доступним обладнанням.

Під час проведення лабораторних робіт та робіт фізичного практикуму в 10-11-му класах особливу увагу слід звернути на обчислення похибок вимірювань (див. журнал "Фізика для фізиків" № 3 за 2010 р.).

У класах фізико-математичного профілю лабораторні роботи можуть виконуватися у вигляді практикуму, а роботи практикуму – фронтально. Поділ лабораторних робіт на фронтальні та лабораторні має умовний характер.

Вимоги до перевірки зошитів регламентуються листами Міністерства освіти і науки України "Орієнтовні вимоги до виконання письмових робіт і перевірки зошитів із природничо-математичних дисциплін у 5-11 класах від 27.12. 2000 № 1/9 - 529 (див. сайт кабінету фізики РОІППО, розділ "Нормативні документи" "Листи").

Звертаємо увагу вчителів на такі моменти:

- у кожному семестрі має бути не менше однієї письмової (контрольної) роботи з фізики;

- кожен учень повинен мати не менше 2-х зошитів (для класних і домашніх робіт; лабораторних робіт (практикуму));

- контрольні (письмові) роботи можуть виконуватися як в окремому зошиті, так і на окремих аркушах;

- зошити (аркуші) для письмових і лабораторних робіт повинні зберігатися в кабінеті фізики, а в разі відсутності такого – в учителя впродовж усього навчального року;

- бал за ведення робочих зошитів у журнал *не виставляється*.

Перелік рекомендованої літератури в навчально-виховному процесі буде надруковано в "Інформаційному збірнику Міністерства освіти і науки України". Поряд із підручниками та посібниками, що наведені в переліку, в навчальних закладах дозволяється використовувати підручники та посібники, видані за попередні роки та рекомендовані Міністерством освіти і науки України (Лист МОН України від 26.06.2015 № 1/9-305).

Кабінет фізики навчального закладу повинен відповідати вимогам Положення про навчальні кабінети (наказ МОН України від 20.07.2004 № 601) та Положення про навчальні кабінети з природничо-математичних предметів загальноосвітніх навчальних закладів (наказ МОНмолодьспорту України від 14.12.2012 № 1423) (див. спецвипуск "Фізика для фізиків № 4, сайт кабінету фізики РОІППО, розділ "Нормативні документи" "Положення").

Наказом МОН України від 15.10.2015 № 1088 затверджено «Методичні рекомендації щодо забезпечення кабінетів фізики засобами навчання та обладнанням» (див. сайт кабінету фізики РОІППО, розділ «Шкільний кабінет фізики»). Цим наказом планується внести зміни в «Базовий типовий перелік засобів навчання й обладнання кабінету фізики та астрономії». З даним переліком можна ознайомитися у спецвипуску «Фізика для фізиків» № 13.

Нагадуємо, що до переліку основних документів кабінету повинні входити: акт-дозвіл на проведення занять у кабінеті фізики; паспорт кабінету фізики; журнал проведення інструктажів із безпеки життєдіяльності; інструкція з безпеки для кабінету фізики; інвентарна книга; матеріальна книга.

Звертаємо увагу на обов'язкове виконання вимог наказу Міністерства освіти і науки України від 18.04.2006 № 304 "Про затвердження Положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці в закладах, установах, організаціях, підприємствах, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України", який зареєстровано в Міністерстві юстиції України 7 липня 2006 р. за № 806/12680, інструктивно-методичних матеріалів "Безпечне проведення занять у кабінетах природничо-математичного напрямку загальноосвітніх навчальних закладів" (Лист МОНмолодьспорту України від 01.02.2012 № 1/9-72), Правил безпеки під час проведення навчально-виховного процесу в кабінетах (лабораторіях) фізики та хімії загальноосвітніх навчальних закладів, затверджених наказом Міністерства надзвичайних ситуацій України від 16.07.2012 № 992 та «Методичних матеріалів щодо організації навчання і перевірки знань, проведення інструктажів з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності» (Лист МОН України від 16.06.2014 № 1/9-319).

Відповідно до наказів та матеріалів проводяться такі інструктажі:

- Первинний інструктаж із безпеки життєдіяльності на початку занять у кабінеті (на першому уроці кожного навчального року). Запис про проведення

первинного інструктажу робиться в окремому журналі реєстрації інструктажів із безпеки життєдіяльності, який зберігається в кабінеті.

- Первинний інструктаж із безпеки життєдіяльності перед початком кожної лабораторної роботи, роботи фізпрактикуму, який реєструється в журналі обліку навчальних занять на сторінці предмета в розділі про запис змісту уроку. (Примірні інструкції для проведення даного інструктажу наводяться в спецвипуску № 1 "Фізика для фізиків", а також у зошитах для лабораторних робіт. Учитель при проведенні даного інструктажу наголошує учням на ті питання інструкції, які стосуються даної лабораторної роботи чи роботи фізпрактикуму).

- Позаплановий інструктаж із безпеки життєдіяльності у разі порушення учнями вимог нормативно-правових актів з охорони праці, що може призвести чи призвело до травм, аварій, пожеж, у разі нещасних випадків за межами закладу освіти під час проведення екскурсій. Реєстрація позапланового інструктажу проводиться в журналі реєстрації інструктажів, що зберігається в кожному кабінеті.

- Цільовий інструктаж із безпеки життєдіяльності з учнями у разі організації позанавчальних заходів (олімпіади, екскурсії). Реєстрація проведення цільового інструктажу здійснюється у журналі реєстрації інструктажів.

Під час проведення первинного інструктажу з безпеки життєдіяльності на початку занять у кабінеті учнів потрібно ознайомити з інструкцією з безпеки для кабінету фізики, яка розміщена на стенді, затверджена директором школи і повинна оновлюватися не рідше ніж один раз на 5 років.

Більш детально з організацією навчання і перевірки знань із безпеки життєдіяльності можна ознайомитися у спецвипуску "Фізика для фізиків" № 4 за 2013 р., а також на сайті кабінету фізики Рівненського ОІППО.

Віра ФУРМАН,
завідувач кабінету суспільно-гуманітарних предметів
Рівненського ОІППО

Наталія Братасюк,
методист кабінету суспільно-гуманітарних предметів
Рівненського ОІППО

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ

Історія

У 2016–2017 навчальному році одночасно будуть чинними дві програми для учнів **5 класів**:

- «Історія України. Вступ до історії». – К.: Перун, 2005 р.;
- «Історія України (Вступ до історії)». – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013 р.

Учителі, які працюватимуть за програмою 2005 р., можуть користуватися підручниками, що вийшли друком у 2010 році:

- «Вступ до історії України» (автори В. Власов, О. Данилевська);
- «Вступ до історії України» (автор В. Мисан).

Учителі, які оберуть програму 2013 р., зможуть користуватися підручниками, що вийшли друком у 2013 році:

- «Історія України (Вступ до історії)» (автор В. Власов; видавництво «Генеза»);
- «Історія України (Вступ до історії)» (автори О. Пометун, І. Костюк, Ю. Малієнко; видавництво «Освіта»).

Чинною для учнів **6 класів** є програма «Інтегрований курс («Всесвітня історія. Історія України» (К.: Видавничий дім «Освіта», 2013 р.), а для учнів **7–8 класів** – оновлена програма. Учні **9 класів** навчатимуться за програмою «Історія України. Всесвітня історія. 5–9 класи» (К.: Перун, 2005 р.).

У 5-му класі не варто захоплюватися письмовими видами контролю, необхідно розвивати усне мовлення, пам'ятати, що уроки узагальнення не повинні бути уроками контролю.

У 6-му класі історія України і всесвітня історія вивчатимуться як єдиний інтегрований курс, тому в класному журналі для записів відводиться одна сторінка. Запис робиться таким чином: Історія України. Всесвітня історія (інтегрований курс). Відводити дві різні сторінки та виставляти окремо оцінки з історії України та всесвітньої історії недоцільно.

Зміст практичних занять у 6-му класі уможлиблює розвиток предметних умінь, сприяє формуванню ключових елементів та історичної компетентності відповідно до вікових особливостей учнів.

Програмою передбачено проведення уроків узагальнення та тематичного оцінювання наприкінці вивчення більшості тем.

Підручники, рекомендовані Міністерством освіти і науки України (наказ МОН України від 07.02.2014 № 123):

- «Всесвітня історія. Історія України»: підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів (авт. О. Г. Бандровський, В. С. Власов);
- «Всесвітня історія. Історія України»: підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів (авт. О. І. Пометун, П. В. Мороз, Ю. Б. Малієнко).

Курс історії для 7-го класу є логічним продовженням історії стародавнього світу, новим етапом розвитку ключових та предметних компетентностей учнів відповідно до їх вікових можливостей, першим систематичним курсом вітчизняної історії.

До семикласників висуваються складніші, порівняно із шостим класом, вимоги щодо навчальних досягнень. Особливого значення набуває робота з історичними картами, засвоєння і використання понять і термінів, усвідомлення різниці між такими елементами змісту, як подія, явище, процес.

У курсах 7-го класу продовжено практику роботи над новим типом уроку історії – практичними заняттями, а також передбачено комбіновані уроки узагальнення і тематичного оцінювання, на яких учитель може поєднувати обидва дидактичні завдання.

Важливим є використання в навчанні учнів картографічних посібників: атласів, контурних карт, настінних карт. Вони допомагають продемонструвати динаміку історичних подій, встановити зв'язок між географічним середовищем та місцем тієї чи іншої події.

Велику роль відіграє позакласна робота, зокрема пошукова й краєзнавча. Перевагою при вивченні місцевої історії є можливість побачити в реальній, а не у відтвореній формі факти, що її ілюструють. Робота в музеях, проведення дослідницької роботи в місцевому матеріалі допоможе навчити учнів навичкам та методиці ідентифікації залишків минулого, аналізу, тлумаченню та визначенню їх місця у більш широкому історичному контексті.

Навчальні програми з історії України та всесвітньої історії для учнів 8-х класів, що набувають чинності у 2016-2017 навчальному році та створені відповідно до неї підручники, відповідають сучасним вимогам до навчання історії, сприяють формуванню історичного мислення, що дозволяє учням самостійно тлумачити факти та події, використовувати історичні документи та карти, робити власні висновки та узагальнення.

Підручники, рекомендовані Міністерством освіти і науки України (наказ МОН України від 27.05.2016 № 586) розміщені на сайті МОН.

Виходячи з того, що поглиблене вивчення історії передбачає не стільки розширення кола навчальних тем та збільшення кількості обов'язкових для засвоєння учнями історичних фактів, скільки оволодіння ними способами розумових дій, необхідних для розуміння минулого, осягнення сьогодення і прогнозування майбутнього, пропонується здійснювати навчання в таких класах, беручи за основу чинну програму з історії для звичайних класів з урахуванням більшого обсягу часу, відведеного на вивчення предмета. Збільшена кількість годин на навчання історії дозволяє вчителеві зосередитися на реалізації окреслених у програмі особистісно зорієнтованого, діяльнісного і компетентісного підходів.

Організуючи діяльність учнів, учителям слід максимально забезпечувати комунікативну активність учнів – застосовувати активні та інтерактивні методи навчання, групову та індивідуальну форми навчання, що також потребує багато часу.

В основу вивчення історії покладено поєднання проблемно-тематичного, хронологічного, цивілізаційного та культурологічного принципів.

З огляду на пізнавальні та вікові можливості учнів 8-го класу, рекомендується якнайширше заохочення їх до самостійної роботи, власних творчих пошуків, розвитку аналітичних здібностей.

Саме тому було створено нову редакцію програми з історії України, в основу якої покладено новітні досягнення історичної науки, особливості державотворення й закономірності формування української нації у рамках історії України XX – початку XXI ст. Акценти зроблено на тягlostі українських

державотворчих традицій; постійній боротьбі за незалежність і територіальну цілісність, відновленні, збереженні й популяризації особливостей розвитку й традицій української культури тощо.

Нова редакція програм з історії України та всесвітньої історії розміщена на web-сайті МОН України.

Для 10–11-х класів рівня стандарту та академічного рівня чинними є програми «Історія України. 10-11 класи» авторів О. І. Пометун, Н. М. Гупана, Г. О. Фреймана (52 години на рік, 1,5 години на тиждень); для класів історичного профілю чинними є програми «Історія України. 10–11 класи» авторів С. В. Кульчицького, Ю. Г. Лебедевої (140 годин на рік, 4 години на тиждень).

Для вивчення всесвітньої історії чинними є програми «Всесвітня історія. 10–11 класи (рівень стандарту/академічний рівень)» колективу авторів під керівництвом Т. В. Ладиченко (35 годин на рік, 1 година на тиждень).

Для класів історичного профілю чинною є програма із всесвітньої історії (автори Т. В. Ладиченко, О. С. Черевко, Я. М. Камбалова), що розрахована на 3 години на тиждень (по 105 годин на рік у 10 та 11 класах). У разі потреби ЗНЗ вносить до навчального плану спецкурси історичного або суспільствознавчого напрямку, які фіксуються окремими записами в журналі (або окремому журналі), а навчальні досягнення учнів оцінюються за відповідними критеріями. Рішення щодо оцінювання навчальних досягнень учнів приймається загальноосвітнім навчальним закладом (рішенням педагогічної ради).

Сучасна дидактика дає чітке визначення особливостей кожного типу уроку, визначаючи навчальні й розвивальні цілі, місце і форму контролю, особливості узагальнення та його види тощо. Сьогодення вимагає від педагога постійного оновлення знань із дидактики.

Правознавство

Сучасні освітні тенденції передбачають зміщення акцентів у правовому навчанні школярів із накопичення знань до формування здатності учнів самостійно здобувати, аналізувати, тлумачити, переосмислювати, інтерпретувати, оцінювати й застосовувати на практиці різноманітну правову інформацію. Згідно вимог Державного стандарту базової і повної середньої освіти навчання учнів правознавства має спрямовуватися на формування в них системи ключових і предметних компетентностей. Правова предметна компетентність виступає інтегрованою здатністю учня реалізовувати на практиці правові знання, загальнонавчальні та предметні вміння й навички, способи діяльності, цінності й ставлення в поведінкових моделях у правовому контексті.

При викладанні правознавства вчителю слід тримати в полі зору притаманні українському суспільству сучасні напрацювання в правовій науці, динаміку суспільних відносин, певний консерватизм національного законодавства, результати активної нормотворчої діяльності органів державної влади.

У викладанні предметів «Правознавство. Практичний курс» у 9-му класі, «Правознавство» в 10-му класі (рівень стандарту) та в 10-11 класах (профільний рівень) необхідно враховувати зміни в законодавстві України, що відбулися

впродовж поточного навчального року: «Про внесення змін до статті 15 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» щодо призову громадян України на строкову військову службу (від 18.02.2016 № 1008-VIII), «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України» (від 04.02.2016 № 990-VIII), «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (від 24.12.2015 № 921-VIII), «Про державну службу» (від 10.12.2015, набуття чинності 01.05.2016 № 889-VIII), «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг» (від 10.12.2015 № 888-VIII), «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань (нова редакція від 26.11.2015 № 835-VIII), «Про Державне бюро розслідувань» (від 12.11.2015 № 794-VIII), «Про зовнішню трудову міграцію» (від 05.11.2015 № 761-VIII), «Про електронну комерцію» (від 03.09.2015 № 675-VIII).

Крім того, слід узяти до уваги перспективні зміни до Конституції та законів України, що перебувають на розгляді у Верховній Раді України: змін до Конституції України щодо децентралізації влади та правосуддя, проектів Трудового кодексу України, законів України «Про освіту», «Про професійну освіту», «Про службу в органах місцевого самоврядування».

Навчально-методичне забезпечення навчання учнів правознавства, рекомендоване Міністерством освіти і науки України, суттєвих змін не зазнало. Чинними залишаються такі програми:

- для **9-го класу** – «Правознавство. Практичний курс» (35 год.) зі змінами, внесеними у 2015 році;
- для **10-го класу** – «Правознавство» (рівень стандарту) (35 год.);
- для **10-11-х** профільних класів – «Правознавство» (профільний рівень) (105 год.) зі змінами, внесеними у 2016 році.

Програми названих предметів інваріантної частини навчальних планів розміщені на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України (www.mon.gov.ua), видані окремими брошурами та опубліковані у фахових виданнях.

Навчання дев'ятикласників предмета «Правознавство. Практичний курс» має на меті формування їхніх особистісно значущих умінь і навичок, серед яких такі, як: користуватися джерелами права; володіти елементарною правовою термінологією; зв'язно та логічно викладати матеріал із морально-правових проблем; критично мислити на правовому матеріалі, аналізувати, синтезувати правову інформацію.

Особливу увагу в навчанні учнів практичного курсу правознавства слід приділити формуванню фундаментальних цінностей, що слугують основою демократичної держави та громадянського суспільства (права і свободи людини, гідність людини, верховенство права, справедливість, народовладдя).

При організації навчання учнів 9-го класу правознавства в центрі уваги вчителя мають перебувати практичний і творчий складники їхньої навчальної

діяльності. Для реалізації практико-орієнтувального спрямування практичного курсу правознавства вчителю слід широко застосовувати в навчанні дев'ятикласників пізнавальні завдання, що формують і розвивають їхні вміння й навички застосовувати здобуті теоретичні знання на практиці. Це аналіз і розв'язання правових ситуацій, складання юридичних документів за зразком, аналіз фрагментів нормативно-правових актів, складання схем, логічних ланцюжків тощо. Навчання практичного курсу правознавства має спрямовуватись також на задоволення потреб учня, його особистісний розвиток. Тому в арсеналі вчителя правознавства мають бути й такі види навчальної діяльності учнів як виконання проєктів (індивідуальних чи групових), підготовка міні доповідей, презентацій з актуальних правових тем, написання творів-роздумів тощо.

Варіативні курси правознавчого й громадянознавчого змісту («Живи за правилами» (7–8 кл.); «Вчимося бути громадянами» (8 клас); «Ми – громадяни України» (9 клас)) в основній школі виконують роль пропедевтичних курсів та курсів допрофільної підготовки учнів.

«Правознавство» як навчальний предмет у старшій школі має на меті формування системного уявлення в учнів про державу та право як основні засоби впорядкування суспільних відносин, вміння використовувати їх у практичному житті.

Цьогоріч у навчальні програми предмета «Правознавство» як рівня стандарту, так і профільного рівня *внесено зміни*.

Програми посилено освітнім компонентом навчання прав людини відповідно до рекомендацій ОБСЄ щодо впровадження підходу, заснованого на правах людини, до загальної середньої освіти в Україні (соціогуманітарний цикл). Так, у навчальній програмі рівня стандарту у відповідних темах виокремлено питання зі сфери навчання прав людини, а саме: в темі «Особа, суспільство держава» це питання «Покоління прав людини»; у темі «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» – питання «Міжнародні стандарти у галузі прав людини: поняття, акти, що їх закріплюють», а також уведено практичне заняття «Європейський суд із прав людини».

Акцент зроблено на людиноцентричному підході до шкільного правознавства як за рахунок тем із галузі прав людини, так і через введення відповідних питань, наприклад, «Основоположні та загальні принципи права» (в темі 1 частини 2), «Публічне адміністрування» (в темі 4 частини 3).

У навчальній програмі «Правознавство» (рівень стандарту) зменшено обсяг матеріалу в розділах із теорії держави і права з відповідним відображенням цих змін у державних вимогах до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, переструктуровано зміст окремих тем й уточнено їх назви (наприклад, тема «Загальна характеристика житлового та земельного права»).

Посилено міжкурсові зв'язки між предметами «Правознавство. Практичний курс» (9-й клас) та «Правознавство» (рівень стандарту, 10-й клас) за рахунок вилучення з програми 10-го класу й винесення на повторення (етап актуалізації знань учнів на уроці) правових понять, що вивчалися учнями в 9-му класі, наприклад, у темах щодо права, правовідносин, правопорушення,

юридичної відповідальності, окремих галузей права (цивільного, сімейного, трудового, кримінального) тощо.

Посилено практичне спрямування «Правознавства» як рівня стандарту, так і профільного рівня через зменшення питань теоретичного змісту й уведення практичних занять (уроків-юридичних практикумів та занять із визначеною темою). Такі заняття уявляються уроками застосування правових знань, предметних умінь і навичок, де учні індивідуально й взаємодіючи між собою (у малих групах) під керуванням учителя розв'язують юридичні задачі, відтворюють юридичні процедури, опрацьовують джерела права, ґрунтовно характеризують правові явища й процеси тощо. Практичні заняття можуть використовуватися вчителем і для тематичного оцінювання учнів.

Для 10-го класу рівня стандарту таких занять заплановано сім, три з яких є юридичними практикумами й передбачають аналіз правових ситуацій та розв'язання юридичних задач із тих чи інших галузей права, а чотири є тематичними – «Характеристика державного ладу», «Європейський суд з прав людини», «Вибори до органів місцевого самоврядування», «Особливості права власності неповнолітніх».

Кількісне співвідношення типів уроків у предметі «Правознавство» (рівень стандарту) є таким: на уроки вивчення нового матеріалу відведено 70 % урочного часу (24,5 год.), на вступну частину та уроки узагальнення й повторення – 10 % (3,5 год.), а на практичні заняття – 20 % (7 год.).

Щодо навчальної програми предмета «Правознавство» профільного рівня, то вона суттєво розвантажена за рахунок вилучення надмірно деталізованих питань практично в усіх розділах і темах програми та редагування вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів. У багатьох темах зменшено обсяг змісту, особливо щодо опису й характеристики тих чи інших правових явищ, моделювання учнями правових процесів/процедур тощо.

У навчанні учнів профільних класів правознавства особливу увагу слід приділити практичним заняттям, що пропонуються новою редакцією програми. Їх заплановано 22 – по 11 в 10-му та 11-му класах. Практичні заняття надають учням можливість застосувати правові знання до конкретних ситуацій, удосконалити вміння працювати з нормативно-правовими актами, розвинути комунікативні навички, здійснити професійний вибір тощо. Вчителю правознавства слід ретельно готувати й уроки повторення та узагальнення, пропонуючи учням різноманітні завдання репродуктивного, пізнавального й творчого типу. Таких уроків у програмі 14 – по 7 на кожний рік навчання. Програмою передбачено також резервний час – 3 години в 10-му й 2 години в 11-му класі. Цей час може бути використаний для зустрічей учнів із представниками юридичних професій, державними службовцями, депутатами місцевих рад, для ділових ігор, турнірних боїв чи підбиття підсумків учнівських проєктів.

Навчання старшокласників правознавства на профільному рівні забезпечується й варіативними курсами. Суспільна перебудова, політична й соціальна напруга, притаманні сучасному українському суспільству, актуалізують необхідність викладання в старшій школі курсів за вибором учнів громадянознавчого («Основи культури гендерної рівності: ми різні – ми рівні (9–

10, 11 кл.); «Права людини» (10–11 кл.); «Права людини в Україні» (10–11 кл.); «Основи демократії (громадянська освіта)» (10–11 кл.); юридичного («Основи відновного правосуддя» (10–11 кл.); «Конституційне право України» (10–11 кл.)), гуманітарного («Досліджуємо гуманітарне право» (10–11 кл.)) та профорієнтаційного («Світ юридичної професії» (10 кл.) спрямування.

Правознавчі предмети та варіативні курси мають значний потенціал для національно-патріотичного виховання учнів, їхньої самоідентифікації, становлення активної життєвої позиції.

В умовах російської агресії українок актуальним є вивчення курсу за вибором "Досліджуючи гуманітарне право", який містить основні положення Міжнародного гуманітарного права. Курс сприяє формуванню в учнів власного ставлення до норм МГП, отриманню ними знань про найбільш поширені способи захисту себе і своїх близьких в неординарних життєвих ситуаціях, пов'язаних з ризиком; розвитку вмінь учнів регулювати власну поведінку в повсякденному житті; вчить визначати межі порушень МГП, формувати вміння оцінювати ситуації насильства з гуманітарної точки зору; попереджувати ескалацію насильства. Школярі мають розуміти причини появи біженців, складнощі їхнього життя тощо.

Для досягнення мети навчання учнів правознавства, виконання закладених у навчальних програмах завдань ефективними є інтерактивні методи як-от аналіз і розв'язання правових ситуацій, «мозковий штурм», робота в малих групах, ситуативне моделювання, дискусія тощо. Систематичне застосування вказаних методів в урочній та позаурочній діяльності учнів сприяє практичній реалізації компетентнісного та діяльнісного підходів у навчанні.

Основою знань є понятійний апарат учнів, тому на уроках правознавства вчитель має приділяти належну увагу його формуванню (через систему пізнавальних завдань, в тому числі й комплексного характеру, наприклад, складання юридичного словничка за статтями закону, виявлення в тексті й пояснення чільних правових понять, завдання на порівняння, побудову графічних організаторів тощо).

З огляду на обмежені часові рамки вивчення учнями інваріантних правознавчих предметів, слід залучати їх до позаурочних і позашкільних заходів із правової тематики (конкурси, ігри, тематичні тижні), олімпіад з правознавства та турнірів юних правознавців.

Для ефективного навчання правознавства важливими є досконале володіння вчителем змістом правознавчих предметів і курсів, інноваційними підходами до організації навчання, арсеналом активних й інтерактивних методів навчання та стратегією застосування цих методів в навчальному процесі та позаурочній діяльності учнів. Не менш важливою є й самоосвіта вчителя правознавства.

Із метою кваліфікованого викладання правознавства в загальноосвітніх навчальних закладах бажано, щоб правознавчі предмети й курси викладалися в школі одним вчителем.

До проведення уроків з правознавства, активізації роботи з правової освіти учнів слід залучати депутатів місцевих рад, державних службовців місцевих

органів виконавчої влади, суддів місцевих судів, представників обласних/районних управлінь юстиції. Їхні знання й досвід практичної роботи сприятимуть підвищенню мотивації й інтересу учнів до правознавства та посилюватимуть профорієнтаційний компонент у навчанні.

Філософія. Людина і світ.

У старшій школі чинними залишаються програми «Людина і світ. 11 клас», «Філософія. 10-11 класи» (К.: Поліграфкнига, 2010).

У контексті російської інформаційної агресії особливе місце в нашому суспільстві посідає медіаграмотність, що є життєво необхідною навичкою. Інформаційно-пропагандистська війна Росії проти України вже внесла істотні зміни до мотивації та змісту медіа освіти, з фокусом на формуванні навичок критичного мислення та імунітету до маніпуляцій громадською свідомістю та пропаганди. Українське суспільство потребує ширшого вироблення навичок формування медійної громадською свідомістю та пропаганди. Освітні заклади – це саме ті інституції, що мають усі можливості для того, щоб долучитися до формування медіаграмотного споживача. Як для вчителів, так і для учнів важливо стати інформаційно та медійно грамотним, набути певних навичок, пов'язаних з роботою в інформаційному та медіапросторі.

У 2016 році вийшов друком посібник «Медіаграмотність на уроках суспільних дисциплін». Це перша спроба в Україні інтеграції медіаграмотності у викладання суспільних дисциплін. З електронним варіантом посібника можна ознайомитися за посиланням: <http://www.aup.com.ua/upd/mo.pdf>.

Одним з важливих напрямів освіти є розвиток толерантності й порозуміння в Україні через міжкультурну освіту, запровадження інноваційних практик роботи з формування соціальної компетентності дитини починаючи з дошкільних навчальних закладів, у початковій школі та під час виховних годин у середній та старшій школі. Рекомендуємо інтегровану програму з міжкультурної освіти «Культура добросусідства».

Етика та курси духовно-морального спрямування

Відповідно до Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою і вивченням етики чи курсів духовно-морального спрямування (додаток 13 до наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 03.04.2012 № 409 в редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 29.05.2014 № 664) у 2016–2017 навчальному році в 5–6 класах продовжується вивчення предмета «Етика» або курсів духовно-морального спрямування. Для шкіл, що користуються іншими Типовими планами, ці курси можуть вивчатись за рахунок варіативної складової. На сьогодні Міністерством рекомендовано декілька програм: «Етика» (Київ: Перун, 2005), «Християнська етика в українській культурі» (Київ: Сім кольорів, 2013), «Біблійна історія та християнська етика» (Полтава: АСМІ, 2011), «Основи християнської етики» (Київ: Літера ЛТД, 2011). Викладання основ християнської етики та інших предметів духовно-морального спрямування в загальноосвітніх

навчальних закладах відбувається за умови письмової згоди батьків та за наявності підготовленого вчителя.

Для належного підвищення кваліфікації вчителів етики та інших курсів духовно-морального спрямування, обміну досвідом, підвищення якості викладання можуть бути створені районні (міські) методичні об'єднання вчителів, творчі групи, кабінети тощо.

Зміст курсів духовно-морального спрямування не передбачає катехизацію, неприпустимим є також нав'язування учителем дітям власних поглядів у ставленні до тих чи інших церков, примусу дітей до молитви під час уроків, відвідування церковних служб тощо.

Предмети духовно-морального спрямування слід викладати в тісній співпраці з батьками, інформувати батьківську громадськість про особливості християнської етики, давати їм можливість відвідувати уроки і позакласні заходи з предмета.

Інформаційно-методичне видання

**Методичні рекомендації до організації
навчально-виховного процесу в 2016-2017 навчальному році**

Інформаційно-методичний бюлетень

Рівне – 2016